NOAH GORDON
RABINUL

Mamei şi tatălui meu, lui Rose şi Robert Gordon şi pentru Lorraine

„Când privesc către ceruri, măiastră La lucrare, Către lima şi stelele ce sus Le-ai făurit, Ce e omul – mă-ntreb – de-i porţi atât de grijă? Ce e fiul omului, de Tu îl vizitezi?

Căci l-ai făcut mai prejos de îngeri, şi l-ai încununat cu faimă şi cinste. I-ai dat putere asupra lucrărilor Tale; I le-ai aşezat pe toate la picioare…"

PSAMUL VIII

Cartea I
ÎNCEPUTUL LUCRURILOR
Woodborough, Massachusetts
Noiembrie 1964
Capitolul I

În dimineaţa aceasta de iarnă când împlinea patruzeci şi cinci de ani, rabinul Michael Kind se odihnea singur în uriaşul pat cu cadru de alamă ce fusese cândva al bunicului lui şi asculta, fără să vrea, agăţându-se încă de dulceaţa somnului, zgomotele făcute de menajeră în bucătăria de la parter.

Era prima dată după ani de zile când îl visase pe Isaac Rivkind. Demult, când Michael era doar un băieţel, bătrânul îi spusese că atunci când cei vii se gândesc la morţi, morţii ştiu de acolo, din paradis, că simt iubiţi şi se bucură.

— Te iubesc, *zaydeh* – bunicule, spuse.

Nu-şi dădu seama că rostise cuvintele cu voce tare decât după faptul că zgomotul din bucătărie încetă deodată. Doamna Moscowitz nu putea să înţeleagă de ce un bărbat care tocmai trecuse pragul vârstei de mijloc găsea o mângâiere vorbindu-i altuia care murise de treizeci de ani.

Când coborî, Rachel stătea deja la masa demodată din sufragerie. În familie, aveau obiceiul să-şi sărbătorească aniversările de dimineaţă, umplând masa de felicitări şi mici cadouri. Dar sufletul acestui obicei era Leslie, soţia rabinului şi ea lipsea de trei luni. Locui de lângă farfuria lui Michael era gol. Rachel stătea aplecată, cu bărbia adâncită în inul

feţei de masă, urmărind stăruitor rândurile din cartea sprijinită de zaharniţă. Purta costumul albastru, marinăresc. Se încheiase la toţi nasturii şi îşi pusese ciorapi albi, curaţi, dar, ca de obicei, părul blond şi des reprezentase o provocare prea mare pentru răbdarea fetiţei de opt ani. Se concentra cu furie asupra lecturii, străbătând rapid rând după rând, în încercarea de a ingurgita cât mai mult înainte de inevitabila întrerupere. Mai câştigă puţin prin intrarea doamnei Moscowitz cu sucul de portocale.

— Bună dimineaţa, rabi! îl salută călduros menajera.

— Bună dimineaţa, doamnă Moscowitz, îi răspunse, ignorându-i încruntarea.

Îl ruga să-i spună Lena, pe numele mic, de câteva săptămâni. Doamna Moscowitz era a patra menajeră angajată în cele unsprezece săptămâni de când lipsea Leslie. Nu ştergea bine praful, prepara o omletă ca de cauciuc, era surdă la rugămintea de a găti tradiţional şi le pregătea numai semipreparate, aşteptând întotdeauna potop de laude pentru aceasta.

— Cum vreţi ouăle, rabi? îl întrebă, aşezându-i în faţă un pahar de suc rece ca gheaţa, probabil apos şi nediluat îndeajuns.

— Fierte moi, doamnă Moscowitz, dacă eşti amabilă, spuse el, urmărindu-şi din ochi fiica. Aceasta mai câştigase între timp două pagini.

— Bună dimineaţa. Ar trebui să-ţi perii eu părul.

— Bună dimineaţa, dădu ea pagina.

— Cum e cartea?

— Bună.

El o ridică să vadă titlul şi fetiţa oftă, ştiind că jocul se sfârşise. Era un roman poliţist pentru tineret. Rabinul o lăsă pe parchet, lângă scaun. Acordurile care se auzeau de la etaj le dezvăluiau că Max era suficient de treaz ca să sufle în muzicuţă. Când avea timp, rabinului îi plăcea să interpreteze un duet cu fiul lui de şaisprezece ani, dar acum ştia că Max n-o să mai aibă parte de micul dejun dacă nu-l întrerupe.

Îl strigă şi sunetul se rupse la mijlocul unei melodii folclorice săltăreţe. După câteva minute, Max se aşeza la masă cu faţa spălată proaspăt şi părul umed.

— Nu ştiu, dar în dimineaţa asta mă simt bătrân, spuse rabinul.

— Ei, tată, eşti încă un puşti, surâse Max, întinzând mâna după pâinea prea puţin prăjită.

Rabinul îşi ciocăni oul cu linguriţa, autocompătimirea învăluindu-l ca parfumul doamnei Moscowitz. Ouăle fierte erau tari. Copiii şi le mâncară pe ale lor fără să se plângă, potolindu-şi foamea; îl mâncă şi el pe al lui, fără gust, mulţumit să-i privească. Din fericire, semănau cu mama lor, având părul cu reflexe arămii înflăcărate, dinţi albi şi sănătoşi şi un ten uşor pistruiat. Observă pentru prima dată paloarea lui Rachel. Întinse mâna spre faţa ei şi ea îşi alintă obrazul de palma tatălui.

— Să ieşi afară după-amiază, îi zise. Urcă-te într-un copac, stai pe pământ, trage aer rece în plămâni. Poate te ia fratele tău la patinaj, ce zici, atletule?

— Nicio şansă, clătină Max din cap. În după-amiaza asta se face echipa definitivă. Da' chiar, pot să-mi iau nişte patine de hochei când îmi trimite bunicul Abe cecul de Hanuka?

— Încă nu l-ai primit. Dacă vine, o să-mi ceri voie atunci.

— Tăticule, pot să fiu Maria în piesa de Crăciun?

— Nu.

— Aşa i-am spus şi eu domnişoarei Emmons că o să zici.

— Fugi şi adu peria, Rachel, ca să te pieptăn cum trebuie. Grăbeşte-te, nu vreau să fie prea puţini bărbaţi la sinagogă din cauza mea.

Străbătu oraşul cu maşina în lumina cenuşie a dimineţii de iarnă din Massachusetts. Templul Beth Sholom se afla la două cvartale mai la nord decât zona de afaceri din Woodborough. Era o clădire datând de douăzeci şi opt de ani, de modă veche şi solidă şi până atunci reuşise să pareze dorinţa unor membri ai congregaţiei de a construi un templu mai modern la periferia oraşului.

Parcă maşina la umbra arţarilor, pe parcela minusculă rezervată, urcă apoi scările de cărămidă roşie spre templu, aşa cum făcea în fiecare dimineaţă de opt ani de zile. În birou, îşi dădu jos paltonul şi îşi înlocui vechea căciulă maronie cu o tichie neagră rituală. Apoi atinse cu buzele franjurile veşmântului de rabin, murmurând o binecuvântare, îşi aruncă pe umeri şalul de rugăciune şi străbătu coridorul întunecos spre sanctuar, numărând automat din ochi în timp ce-i saluta pe bărbaţii aşezaţi pe băncile albe. Erau şase, inclusiv cei doi îndoliaţi, Joel Price, a cărui mamă tocmai murise şi Dan Levine, care-şi pierduse tatăl în urmă cu şase luni.

Cu rabinul, se făceau şapte.

Chiar când urca în altar, mai intrară încă doi, scuturându-şi zăpada de pe încălţări.

— Încă unul, oftă Joel.

Michael era neliniştit deoarece în sinagogile evreieşti este nevoie de zece bărbaţi pentru a putea rosti *Kadish-ul,* rugăciunea închinată dimineaţa şi seara timp de unsprezece luni după moartea unui părinte, întotdeauna aveau emoţii exact pentru cel de-al zecelea bărbat.

Îmbrăţişă cu privirea templul aproape gol.

Doamne, se gândi la soţia sa.

Dumnezeule, fă ca în ziua aceasta să-şi revină. Merită s-o ajuţi. O iubesc atât de mult.

Ajut-o, Dumnezeule. Te rog, Doamne. Amin.

Începu slujba cu binecuvântările de dimineaţă, care nu sunt comunitare şi nu impun prezenţa grupului de zece oameni numit *minyan*: „Binecuvântat eşti, Doamne Dumnezeule, împărat al lumii, care i-ai dat cocoşului înţelepciunea de a deosebi ziua de noapte…” îl binecuvântară împreună pe Dumnezeu, care le dăruise credinţă, libertate, bărbăţie şi putere, îl slăveau pentru că le alungase somnul din ochi şi greutatea de pe pleoape când apăru şi cel de-al zecelea bărbat: Jake Lazarus, cantorul, somnoros şi cu pleoapele grele. Credincioşii îi surâseră rabinului şi se relaxară.

După încheierea slujbei şi monedele lăsate de cei nouă în cutia pentru călătorii sărmani, bărbaţii îşi luară rămas bun şi se grăbiră la afacerile lor. Michael coborî din altar şi se aşeză pe banca albă din primul rând. O rază de soare pătrundea prin fereastra înaltă şi poposea exact în locul acela. Când venise la Beth Sholom, îi plăcuse pentru frumuseţea şi emoţia stârnite de ea; acum îi plăcea pentru că stând în căldura ei în dimineaţa de iarnă, se simţea mai bine decât sub o lampă cu ultraviolete.

Rămase cinci minute urmărind firele de praf în dansul lor în sus şi în jos prin fâşia de soare. În templu era pustiu şi linişte şi, închizând ochii, se gândi la mareea lentă din Florida, la portocalii îmbobociţi şi verzi din California şi la alte locuri pe unde umblase. La zăpezile din Munţii Ozark sau la câmpiile din Georgia şi la pădurile ude de ploaie din Pennsylvania. Măcar, se gândi, eşecul repetat în meserie îi oferă unui rabin cunoştinţe practice de geografie.

Apoi se simţi vinovat şi porni să-şi facă vizitele pastorale.

Prima vizită a fost la soţia lui.

Terenul spitalului de stat din Woodborough era confundat uneori de străini cu un campus universitar, dar la jumătatea lungii alei şerpuitoare, prezenţa lui Herman le spulbera orice îndoială cu privire la identitatea spitalului.

Programul de dimineaţă al lui Michael era aglomerat, dar Herman avea să-i răpească zece minute pentru a-l lăsa să treacă spre un loc de parcare, manevră care altfel ar fi durat şaizeci de secunde.

Herman purta pantaloni cu turul larg, o haină verde veche, o şapcă de baseball a clubului Orioles şi apărătoare de urechi pufoase, care fuseseră cândva albe. Ţinea în fiecare mână câte o paletă portocalie de pingpong, din cele acoperite cu ţepi de cauciuc. Se dădu înapoi, direcţionând foarte atent înaintarea maşinii, conştient că pe umerii lui apăsau responsabilităţi mari, pentru soarta rabinului şi a preţiosului aparat guvernamental. În urmă cu douăzeci de ani, Herman fusese ofiţer operator de zbor pe un bombardier de război. Se hotărâse să nu-şi încheie misiunea. De patru ani întâmpina maşinile şi îi ghida pe şoferi în parcarea spitalului. Era o pacoste, dar una interesantă. Oricât de grăbit ar fi fost, Michael se trezea interpretându-şi rolul care-l transforma într-un factor activ în mania lui Herman.

Rabinul era preotul evreu al spitalului, post care-i ocupa jumătate din Ziua de muncă şi aranjase să lucreze la birou până i se dădea de ştire că putea discuta cu Dan Bernstein, psihiatrul lui Leslie.

Dar Dan îl aştepta de data aceasta.

— Iartă-mă că am întârziat, se scuză. Uit întotdeauna să-mi iau un avans de câteva minute, pentru Herman.

— Mă deranjează, răspunse psihiatrul; Ce-ai să faci dacă într-o bună zi o să-ţi semnalizeze să virezi şi să mai dai încă un ocol pistei?

— O să trag tare de schimbător şi maşina mea o să zboare huruind peste birourile voastre.

Doctorul Bernstein se instală în singurul scaun confortabil din încăpere, îşi scoase picioarele din saboţii cafenii şi îşi dezmorţi degetele. Apoi oftă aprinzându-şi o ţigară.

— Cum se mai simte soţia mea?

— La fel.

Sperase să audă veşti mai bune:

— Vorbeşte?

— Foarte puţin. Aşteaptă.

— Ce anume?

— Să-i treacă tristeţea, explică doctorul, masându-şi cu degetele butucănoase picioarele, prin ciorapi. Ceva din ea a fost prea greu de înfruntat, aşa că s-a retras. Nu e ceva neobişnuit. Dacă ajunge să înţeleagă cauza, o să-şi revină, o să se lupte şi o să uite ce anume a deprimat-o. Speram s-o ajutăm să depăşească momentul prin psihoterapie. Dar nu vorbeşte. Cred că ar fi indicat şocul electric.

Lui Michael i se chirci stomacul. Doctorul Bernstein îi privi chipul şi pufni cu un dezgust nedisimulat:

— Şi mai zici că eşti preotul unui spital de boli mentale! De ce naiba te sperie şocul?

— Uneori se zbat, îşi rup oasele.

— Nu s-a mai întâmplat de ani de zile, de când aplicăm paralizante musculare. Astăzi e un tratament uman. Doar ai văzut, nu?

El dădu din cap:

— O să aibă efecte secundare?

— Probabil o amnezie uşoară, câteva scăpări de memorie, nimic serios. O să-şi aducă aminte tot ce e important în viaţa ei. Lucrurile mărunte, care nu contează, vor dispărea.

— Ce fel de lucruri?

— Poate titlul unui film pe care l-a văzut de curând sau numele actorului principal. Sau adresa unei cunoştinţe oarecare. Dar astea sunt incidente izolate. Îşi va păstra în mare parte memoria.

— Nu puteţi încerca încă puţin să progresaţi cu psihoterapia înainte de a încerca şocul?

Doctorul Bernstein îşi permise luxul unei uşoare supărări:

— Dar nu vorbeşte! Cum o să elaborăm terapia în absenţa comunicării? Habar nu am ce o deprimă în realitate. Tu ştii?

— E convertită, după cum ai aflat. Dar a trecut complet la iudaism de multă vreme.

— A avut şi alte motive de tensiune?

— Înainte de a veni aici, ne-am mutat de multe ori. Uneori am trăit situaţii dificile.

Dan Bernstein îşi aprinse încă o ţigară:

— Toţi rabinii se mută atât?

Michael ridică din umeri:

— Unii se duc la un templu şi stau acolo tot restul vieţii. Alţii călătoresc. Majoritatea rabinilor au contracte pe termen scurt. Dacă te străduieşti prea tare şi rupi prea multe lănci în învelişul sensibil al

congregaţiei sau dacă te împung ei prea mult, te muţi.

— Crezi că din cauza asta v-aţi mutat atât de des? întrebă doctorul Bernstein pe un ton plat, impersonal. Intuitiv, Michael ştiu că tonul acela făcea parte din tehnica unei şedinţe de psihoterapie. Ai rupt prea multe lănci sau ai primit prea multe? adăugă doctorul.

Luă şi el o ţigară din pachetul lăsat de Dan pe birou, între ei. Observă supărat că mâna îi tremura uşor ţinând chibritul:

— Un pic din amândouă, răspunse.

Ochii doctorului îi fixau chipul, gravi şi direcţi. îl făceau să se simtă stânjenit. Psihiatrul îşi băgă ţigările în buzunar:

— Cred că şocul electric e cel mai bun remediu pentru soţia ta. Am putea să începem cu o serie de douăsprezece şedinţe, de trei ori pe săptămână. Am văzut rezultate minunate după asta.

Michael dădu din cap împotriva voinţei lui:

— Dacă aşa crezi… Eu cum o pot ajuta?

— Ai răbdare. N-o poţi atinge. Poţi doar să aştepţi ca ea să încerce să ajungă la tine. Când o va face, să ştii că a făcut primul pas spre revenire.

— Mulţumesc, Dan.

Doctorul se ridică şi îşi strânseră mâinile.

— De ce nu vii pe la templu într-o vineri seară? îl invită. Poate te tratezi şi tu cu nişte slujbe de-ale mele. Sau eşti un om de ştiinţă ateu?

— Nu sunt ateu, rabinule, spuse doctorul, împingându-şi pe rând picioarele umflate în saboţi. Sunt unitarian.

Săptămâna următoare, Michael a fost tot timpul iritat luni, miercuri şi vineri dimineaţa. Blestema în tăcere momentul când se făcuse rabin de spital; ar fi fost mult mai uşor dacă n-ar fi fost familiarizat cu detaliile.

Însă ştia că în salonul Templeton, tratamentele începeau la şapte.

Leslie a lui aştepta cu alţi pacienţi într-o anticameră până-i venea rândul. Sora o va duce apoi la patul unde se va întinde. Infirmiera o să-i scoată pantofii şi o să-i strecoare sub salteaua subţire. Anestezistul îi va introduce o canulă în venă.

De câte ori privise tratamentul, existaseră pacienţi cu vene prea subţiri pentru a fi prinse şi doctorul transpirase, bombănind şi înjurând. Se gândea recunoscător că venele lui Leslie nu le vor crea probleme. Erau subţiri, dar reliefate. Când le atingea cu buzele, simţea sângele pulsând puternic şi curat din adâncul trupului ei.

Din canulă o să-i picure un barbituric în sânge şi slavă Ţie, Doamne, o să adoarmă. Atunci anestezistul o să-i injecteze un relaxant muscular şi tensiunile care-i puneau în mişcare mecanismul vital vor slăbi. Muşchii pieptului îi vor deveni moi, n-o să-i mai susţină cupele încântătoare ale sânilor. Din când în când, deasupra gurii şi nasului îi vor aşeza masca neagră şi anestezistul o să-i forţeze plămânii să primească oxigen. O s-o pună să muşte o pană de cauciuc, pentru a-i proteja limba de frumoşii ei dinţi albi. Îngrijitorul o să-i frece tâmplele cu gel, apoi o să-i apese pe craniu electrozii de mărimea unei monede de o jumătate de dolar.

Anestezistul va scoate un „în regulă" plictisit, iar psihiatrul rezident va declanşa butonul din cutiuţa neagră. Curentul alternativ va pătrunde în tăcere în ea cinci minute, ca o furtună de electricitate care în punctul forte îi va înţepeni braţele în ciuda relaxantului muscular şi în faza denumită „clonică" o va face să se zbată şi să tremure ca o bolnavă de epilepsie.

Luă de la bibliotecă şi citi tot ce găsi în legătură cu tratamentul cu şocuri electrice. Mut de groază, îşi dădu seama că Dan Bernstein, asemenea tuturor psihiatrilor din lume, nu ştia exact ce se întâmpla când bombarda cu electricitate creierul soţiei lui. Nu existau decât teorii şi certitudinea că tratamentul dădea rezultate. Una dintre teorii afirma că încărcătura electrică ardea circuitele anormale din panoul de comandă al minţii. Alta susţinea că experienţa şocului era asemănătoare cu cea a morţii, satisfăcând astfel nevoia de autopedepsire a pacientului şi atenuând sentimentele de vinovăţie care-l împinseseră la disperare.

Îi ajungea; nu mai voia să citească.

În fiecare zi a tratamentului, veni la spital la nouă dimineaţa, dar o asistentă grasă cu voce plată şi nazală îi spunea că tratamentul decursese fără evenimente şi doamna Kind se odihneşte.

Se ferea de oameni. Se ocupa de hârtii, ajungând la zi cu corespondenţa pentru prima dată în viaţă şi chiar îşi făcu ordine în sertarele biroului. Totuşi, în cea de-a douăsprezecea zi de când Leslie începuse tratamentul cu şocuri, îndatoririle de rabin primară. În după-amiaza aceea boteză un copil pe nume Simon Maxwell Schutzer, incizând cu *mohel-ul* ritual pielea de pe micul penis însângerat. Tatăl copilului tremura, mama plângea albă la faţă, dar până la urmă râseră cu toţii bucuroşi. Apoi, parcurgând în doar două ore drumul de la naştere la moarte, rabinul oficie funeraliile lui Sarah Myerson, o bătrână

ai cărei nepoţi lăcrimară când fu coborâtă în groapă. Ajunse acasă după lăsarea întunericului. Era frânt de oboseală. Încă de la cimitir, o lapoviţă măruntă începuse să-i înţepe obrajii până la usturime şi îngheţase până în măduva oaselor. Tocmai se îndrepta spre dulapul cu băutură după un whisky când văzu scrisoarea pe măsuţa din foaier. Recunoscând scrisul de pe plic, abia reuşi s-o deschidă. Era scrisă cu creionul pe hârtie ieftină de papetărie, probabil împrumutată.

Michael al meu.

Aseară, o femeie de pe acelaşi coridor ţipa că o pasăre se tot izbeşte cu aripile de geamul ei şi în cele din urmă i-au făcut o injecţie şi a adormit.

Şi de dimineaţă, îngrijitorul a găsit pasărea, o rândunică îngheţată, jos pe alee. Îi mai bătea inima şi şi-a revenit când i-au dat lapte cu pipeta şi i-au arătat-o şi femeii, ca să vadă că avusese dreptate. Au lăsat-o într-o cutie la farmacie, dar azi după-amiază a murit.

Am stat în pat şi mi-am amintit ciripitul păsărilor în pădurea de lângă cabana noastră din Ozark şi cum stăteam în braţele tale şi le ascultam după ce ne iubeam şi în casa nu ne auzeam decât inimile şi afară, doar păsările.

Vreau să-mi văd copiii. Sunt bine?

Să porţi lenjerie călduroasă când îţi faci vizitele pastorale. Mănâncă legume verzi şi nu te atinge de condimente.

La mulţi ani, bătrânelul meu.

Leslie

Doamna Moscowitz intră să anunţe cina şi încremeni văzându-i obrajii uzi:

— S-a întâmplat ceva, rabi?

— Tocmai am primit o scrisoare de la soţia mea. O să se facă bine, Lena.

Mâncarea se arse în seara aceea. După două zile, doamna Moscowitz anunţă că se ducea la cumnatul ei. Avea nevoie de ea, era văduv, cu o fiică bolnavă, în Williemantic, statul Connecticut. Locul ei fu luat de o femeie grasă şi căruntă, Anna Schwartz. Anna era astmatică şi avea un neg pe bărbie, dar era foarte curată şi gătea foarte bine, inclusiv prăjitura lor preferată cu două feluri de stafide, albe şi negre, şi o coajă care se topea în gură, pur şi simplu.

Capitolul 2

Când copiii îl întrebară ce îi scrisese mama lor, le spuse că-i urase „La mulţi ani” cu întârziere. Nu făcu nicio aluzie – nu conştient – dar a

doua zi primi o felicitare desenată, de la Rachel, şi una cumpărată, de la Max, şi de la amândoi, o superbă cravată ţipătoare. Nu se potrivea cu niciuna din hainele lui, dar o purtă a doua zi la templu.

Zilele de naştere îl făceau optimist. Îşi spunea cu speranţă că erau momente de schimbare. Îşi amintea cea de-a şaisprezecea aniversare a fiului lui, acum trei luni.

Ziua când Max îşi pierduse credinţa în Dumnezeu.

În statul Massachusetts, un băiat îşi poate lua carnet de şofer când împlineşte şaisprezece ani.

Michael îl învăţă pe Max să conducă Fordul lor şi se stabili să dea examen la Registrul Auto în dimineaţa de dinaintea aniversării lui, care cădea într-o sâmbătă. Sâmbătă seara, băiatul avea întâlnire cu Dessamae Kaplan, o femeie-copil roşcată cu ochi albaştri, care-l făcea pe tată să-şi invidieze fiul.

Urma să se ducă la un bal popular, într-un local dincolo de lac. Leslie şi Michael invitaseră un grup de prieteni de-ai lui Max la o mică petrecere înainte de dans şi plănuiseră să-i dea cu această ocazie şi cheile maşinii, lăsându-l pentru prima dată să-şi conducă prietena cu maşina, fără supraveghere.

Dar chiar în miercurea din săptămâna zilei de naştere a lui Michael se întâmplă ca Leslie să cadă în starea aceea de depresie puternică şi vineri dimineaţă, Max ştia deja că mama lui va sta în spital pentru o perioadă nedeterminată. Îşi anulă programarea la examenul de şofat şi renunţă la petrecere. Când Michael îl auzi contramandând şi întâlnirea cu Dessamae, îi spuse lui Max că starea sănătăţii mamei lui nu se va îmbunătăţi dacă el se claustrează.

— Nu vreau să mai merg, zise Max pe un ton egal. Nu ştii ce-i pe malul de dincolo al lacului?

Michael ştia şi renunţă să-şi mai convingă fiul să plece la dans. N-ar fi fost prea plăcut pentru băiat să se plimbe cu prietena lui pe malul lacului, admirând clădirea spitalului unde abia fusese internată mama lui.

Max îşi petrecu cea mai mare parte a zilei citind în pat. Lui Michael i-ar fi prins bine talentul lui de măscărici, pentru că se descurca greu cu Rachel, care voia să-şi vadă mama:

— Dacă nu poate să vină ea, hai să mergem noi la mama.

— Nu putem, îi repetă tatăl. Nu e voie. Acum nu e ora de vizită.

— O să ne furişăm. Pot să fiu foarte tăcută.

— Du-te și îmbracă-te pentru slujbă, îi spuse blând, într-o oră trebuie să fim la templu.

— Dar avem timp, tăticule. Nu trebuie să ocolim lacul. Știu eu o barcă pe mal. Vâslim, o vedem pe mama și ne întoarcem imediat. Te rog, zise fetița.

Nu putu decât s-o bată pe spate și să plece, ca să n-o audă plângând. Trecând pe lângă camera lui Max, băgă capul pe ușă:

— Apucă-te să te îmbraci, fiule. Mergem la templu.

— Te superi dacă nu merg?

Michael îl privi lung. În casa lor, până atunci nu lipsise nimeni de la slujbă decât în caz de boală.

— De ce? întrebă.

— Nu vreau să fiu un ipocrit.

— Nu înțeleg.

— M-am gândit la asta toată ziua. Nu sunt sigur că există Dumnezeu.

— Dumnezeu e o ipocrizie?

— S-ar putea, zise băiatul, privindu-l. Cine știe? Nimeni n-a avut vreo dovadă. Poate că e o legendă.

— Crezi că eu mi-am risipit jumătate din viață slujind un nor de fum? întreținând un basm?

Max tăcu.

— Asta pentru că mama ta s-a îmbolnăvit și tu ai tras concluzia că, dacă ar exista Dumnezeu, nu ți-ar lua-o de lângă tine? reluă Michael.

— Exact.

Max auzise de multe ori argumentul acesta, dar nu învățase să-l demonteze și nici nu dorea s-o facă. Omul ori crede, ori nu crede în Dumnezeu.

— Atunci stai acasă, îi spuse.

O spălă pe Rachel pe ochii înroșiți și o ajută să se îmbrace. Când ieșeau din casă, auzi muzicuța lui Max tânguindu-se într-un blues. De obicei, fiul lui nu cânta vineri seara, din respect pentru cei îndoliați. Dar acum, Michael îl înțelese. Dacă, așa cum bănuia Max, nu exista Dumnezeu, de ce să mai respecte scrijeliturile fără rost de pe stâlpul totemic?

Michael și Rachel ajunseră primii la templu și rabinul deschise larg ferestrele, lăsând adierea slabă să intre înăuntru. Apoi sosi Billy O'Connell, organistul, și după el, cantorul Jake Lazarus. Ca de obicei, Jake

alergă la toaletă imediat ce reuşi să îmbrace veşmintele de cult. Rămânea întotdeauna zece minute, aplecându-se deasupra chiuvetei şi exersând gamele cu ochii în oglindă.

Pe la opt şi jumătate, când trebuia să înceapă slujba, nu veniseră decât şase oameni. Jake se uită întrebător la rabin.

Michael îi făcu semn să înceapă: Dumnezeu nu trebuie să-i aştepte pe indolenţi.

După treizeci şi cinci de minute, îi era uşor să numere din altar că se adunaseră douăzeci şi şapte de credincioşi. Ştia că unele familii erau în vacanţă. Mai ştia şi că poţi obţine binecuvântarea chiar trecând cu maşina pe lângă sinagogă; totodată, aveau loc petreceri şi fără îndoială că membrii congregaţiei lui erau în număr mai mare în teatre, cluburi sau restaurante chinezeşti decât în templu.

Cu câţiva ani înainte, gândul că la rugăciunile pentru cei dispăruţi veneau numai o mână de oameni i s-ar fi răsucit ca un cuţit în măruntaie. Dar între timp învăţase că pentru un rabin, chiar şi un singur evreu e un tovarăş satisfăcător de rugăciune; ţinu împăcat slujba pentru puţinii credincioşi care abia ocupau primele două rânduri de bănci.

Se răspândise zvonul despre boala lui Leslie, aşa cum se află întotdeauna astfel de lucruri, şi mai multe doamne se ocupară de Rachel în pauza de după slujbă. Michael le era recunoscător. Rămaseră până târziu, dornici de compania enoriaşilor.

Când se întoarseră, la Max era lumina stinsă şi nu-l mai deranjă.

Sâmbăta se desfăşură la fel. De regulă, la evrei este o zi de odihnă şi meditaţie, dar în casa Kind nu domni pacea în sâmbăta aceea. Fiecare suferea în felul lui. Imediat după masa de seară, Michael fu înştiinţat că murise nevasta lui Jack Glickman. Trebuia să le facă o vizită de condoleanţe. Detesta faptul că lăsa copiii singuri.

— Vrei să ieşi? îl întrebă pe Max. Dacă vrei, chem o bonă să stea cu Rachel.

— Nu ies nicăieri. Am eu grijă de ea.

Mai târziu, Max îşi aminti că, după ce plecase tatăl, lăsase cartea şi se oprise o clipă în camera lui Rachel, în drum spre baie. Abia se înserase, dar fetiţa îşi pusese deja pijamaua şi stătea în pat, cu faţa la perete.

— Rachel? întrebă încet. Ai adormit?

Nu primi niciun răspuns, aşa că ridică din umeri şi plecă. Se întoarse la carte şi n-o lăsă decât după o jumătate de oră, când i se făcu

foame. Trecând spre bucătărie, se opri din nou la Rachel.

Patul era gol.

Pierdu cinci minute alergând prin casă şi prin curte, strigând-o şi neîndrăznind să se gândească la lac şi la barca în care tot voia ea să urce şi să plutească spre mama. Nici măcar nu ştia dacă barca era adevărată sau închipuită, dar era limpede că trebuia să se ducă la lac. Tatăl lui luase maşina, aşa că rămânea numai nesuferita de bicicletă. O dădu jos din cele două cuie ruginite de pe peretele garajului, observând supărat şi speriat că bicicleta lui Rachel lipsea de la locul ei, de lângă maşina de tuns iarba. Pedală prin noaptea umedă de august cât de repede era în stare. Nu locuiau decât la vreo jumătate de kilometru de Lacul Cerbului, dar când ajunse, era lac de transpiraţie. De-a lungul lacului era o şosea, dar nu chiar pe mal, iar apa nu se vedea nici ziua din cauza copacilor. Mai era o potecă îngustă chiar pe linia apei. Era năpădită de buruieni şi rădăcini şi imposibil de parcurs cu bicicleta. Dar merse şi el pe ea până unde mersese Rachel. Văzu triunghiul reflectorizant strălucind roşu în lumina lunii, în locul unde îşi lăsase bicicleta, rezemată grijuliu de un copac, chiar lângă potecă. O aruncă şi pe-a lui acolo şi-o luă la fugă pe potecă.

— Rachel? strigă.

În iarbă ţârâiau greierii şi apa clipocea printre pietre. Era o noapte cu lună şi scrută lacul în lumina ei palidă.

— Raaachel!

Se auziră râsete de sub un copac din apropiere şi pentru o clipă, crezu că o găsise. Dar apoi desluşi trei siluete, doi bărbaţi în costum de baie şi o femeie, nu mult mai mare decât el. Purta un maiou şi o fustă din bumbac şi stătea rezemată de copac, cu genunchii ridicaţi. Coapsele îi luceau albe în lună. Râse din nou:

— Ţi-ai pierdut fata, scumpule?

— E sora mea, zise Max. N-aţi văzut o fetiţă? Are opt ani.

Toţi trei aveau în mâini cutii de bere. Femeia şi-o duse pe a ei la buze şi bău şi gâtul alb îi însoţi mişcarea:

— Ah, ce bună e, şopti.

— N-am văzut nicio puştoaică, spuse unul dintre bărbaţi.

Se repezi înainte pe potecă. Celălalt bărbat adăugă ceva după plecarea lui şi cei trei râseră.

Îşi amintea că, în urmă cu două veri, venea să înoate în zona asta şi era acolo în după-amiaza când s-a descoperit un om înecat. Părul îi

şiroia când îl scoseseră şi avea carnea ca un aluat. Rachel înota câineşte cam un metru şi jumătate şi când încerca să facă pluta, îi intra apă în nas.

— Te rog, Doamne, zise Max. O, Doamne, te rog, te rog, te rog.

Alergă înainte, împiedicându-se pe poteca cioturoasă, prea sufocat ca să mai strige, rugându-se în gând fără încetare.

Barca era la vreo treizeci şi cinci de metri de ţărm când o văzu. Era un schif vechi. Arăta neagră în lumina lunii şi era direcţionată greşit, cu botul spre ţărmul apropiat. Într-un colţ la pupa se vedea o siluetă mică în pijama albă.

Max îşi azvârli adidaşii şi îşi lepădă pantalonii. Când îi aruncă, alunecară peste faleza scundă şi căzură în apă, dar nu le duse grija. Se aruncă imediat în apă. Era puţin adâncă la mal, cu un fund pietros mai puţin adânc de doi metri, de care se lovi în plonjon. Se zgârie puţin la piept, dar se ridică şi începu să înoate, împingând cu putere din picioare. Ajunse repede la barcă şi se urcă.

— Bună, Max, spuse Rachel visătoare, scobindu-se în nas.

Fratele ei se trânti pe fundul bărcii, gâfâind. Schiful era foarte vechi şi avariat, cu multă apă murdară înăuntru.

— Mama e acolo, spuse ea.

Max se uită la reţeaua de lumini galbene pe care i-o arăta. Erau pe malul celălalt, la un sfert de kilometru. Se duse la sora lui şi-o luă în braţele ude. Stătură aşa amândoi, privind luminile spitalului. Nu vorbiră. Era foarte linişte. Din când în când, se mai auzea câte o răbufnire a muzicii de la balul de pe mal. Undeva mai aproape, o fată începu să râdă ascuţit, apoi să ţipe. Băutorii de bere, se gândi Max.

— Unde sunt vâslele? o întrebă într-un târziu. Vâslele alea două.

— Nu era decât una, dar am pierdut-o. Cred că s-a dus la fund. De ce eşti în chiloţi? Arăţi caraghios.

Băiatul se uita de ceva timp la apa de pe fundul bărcii dându-şi seama că urca, fără putinţă de îndoială.

— Rachel, îi spuse, barca asta se scufundă. Trebuie să te duc înot la ţărm.

Rachel se uită la apa neagră:

— Nu, nu vreau.

Când se jucau în apă, o cărase de multe ori în spate, dar acum. era obosit şi se îndoia că ar fi reuşit s-o ducă la mal dacă se opunea:

— Rachel, îi propuse, dacă mă laşi să te duc înot la ţărm, îţi dau jumătate de dolar.

Ea clătină din cap:

— Nu te las decât cu o condiţie.

Max se uită la apa din barcă. Urca rapid:

— Care? întrebă exasperat.

— Îmi laşi mie muzicuţa două zile întregi.

— Hai, îi spuse.

Se lăsă în apă peste marginea bărcii, întinzând braţele. Ea ţipă când simţi răceala, dar i se aşeză cuminte pe spate, ţinându-i mâna sub bărbie şi reuşi s-o aducă la mal.

Adidaşii erau unde-i lăsase, dar pantalonii nu se mai vedeau. Sări peste faleză, bâjbâind prin apă.

— Ce cauţi?

— Nădragii.

— Vezi dacă găseşti şi vâsla mea.

Căută zadarnic zece minute, îmbogăţind vocabularul surorii cu invective noi, apoi renunţă.

O ţinu de mână de-a lungul potecii, atent să nu-i zărească cei trei, dar aceştia nu mai lăsaseră sub un copac decât un carton cu şase cutii goale de bere.

Dură mult până se întoarseră acasă pe biciclete. Chiloţii lui Max n-aveau fermoar la slit. Alese străzile cele mai întunecate şi se opri de vreo două ori prin tufişuri, ferindu-se de farurile maşinilor.

În cele din urmă, obosit şi zgâriat, ajunse şi la garaj, să pună bicicletele la loc. Nu aprinse lumina, fiindcă la ferestrele garajului nu erau perdele.

— N-o să scuip în muzicuţă, Max, făgădui Rachel. îl aştepta pe alee, scărpinându-se:

— Hai mai repede, vreau să beau lapte.

Max era gata să iasă când îngheţă, auzind zgomot de paşi. Erau uşori, feminini şi ghici, înainte de a auzi vocea lui Dessmae Kaplan, că ea era:

— Rachel? Ce faci aici afară? Unde e Max?

— Am înotat şi am mers pe bicicletă. Eu simt în pijama şi Max în chiloţi. Vrei să vezi?

Aprinse lumina şi Max rămase ţintuit locului, în chiloţii galbeni şi înnoroiţi, apărându-se cu mâna, iar iubirea vieţii lui ţipă şi o luă la fugă în noapte.

Max îi povesti toate astea tatălui vinerea următoare, mergând

alături de el la templu.

După trei luni, Michael se gândi la aniversarea fiului stând cu felicitările şi cadoul lui în faţă şi îi scrise soţiei o scrisoare în spitalul de pe malul opus celui pe care băiatul lor îşi pierduse pantalonii şi îl găsise pe Dumnezeu.

Capitolul 3

Într-o noapte întunecoasă cu fulgi mari şi pufoşi alungaţi de vântul de nord-est, aduse trei braţe de lemne din magazie şi făcu în şemineu un foc straşnic, a cărui vâlvătaie caldă dezmorţi camera. Apoi îşi pregăti un whisky mare cu sifon şi luă tratatul *Berakoth,* afundându-se în complicaţiile Talmudului babilonian ca un om care evadează în vis.

Nu mai petrecuse de multă vreme o astfel de seară acasă; citi până după ora unsprezece, ridicându-se de pe scaun doar ca să mai adauge lemne pe foc şi să le spună noapte bună copiilor.

Apoi, căscând şi întinzându-se, se aşeză să rezolve corespondenţa.

Tânărul Jeffrey Kodetz îi ceruse o caracterizare pentru cererea de admitere la prestigiosul institui M.I.T. Era tentat să uite astfel de lucruri, aşteptând să i le dicteze secretarei, Dvora Cantor, aşa că scrise de mână o schiţă pe care i-o putea da s-o dactilografieze a doua zi de dimineaţă.

Mai primise o scrisoare şi de la Asociaţia Absolvenţilor de la Columbia Collège, informându-l că peste optsprezece luni, promoţia lui organiza întâlnirea de douăzeci şi cinci de ani. Dacă dorea să participe, era rugat să le trimită în trei luni o autobiografie pentru catalogul Sfertului de Secol.

Reciti scrisoarea, scuturând uluit din cap: trecuse un sfert de secol?

Era prea obosit pentru a mai scrie altă scrisoare în afară de cea pentru Leslie. După ce lipi plicul, descoperi că nu mai avea timbre; era o problemă, pentru că-i expedia scrisorile înainte de slujbă, când poşta era închisă.

Îşi aduse aminte că Max avea timbre în portofel. Intră în camera lui şi îl găsi dormind dus, lăfăindu-se în pat şi sforăind uşor. Un picior îi atârna de sub pătură pe podea. Pijamaua îi rămăsese mică şi Michael observă amuzat ce picioare mari avea.

Pantalonii atârnau în primul compartiment al şifonierului, aşezaţi cu o eficienţă neglijentă. Michael îi luă portofelul, umflat de tot felul de hârtii uzate. Căutând timbrele, apucă altceva, un obiect lunguleţ,

în foiţă de aluminiu. Neîncrezător, se duse la uşă şi citi instrucţiunile la lumina becului de pe hol.

„Trojan-Enz sunt testate individual pentru impermeabilitate, pe maşinile noastre. Producător, Young Rubber Corporation, Trenton, N.J., New York, N.Y".

La vârsta lui, se întrebă cu spaimă, adolescentul ăsta, băiatul care se joacă încă pe maidan şi îi zisese chiar de dimineaţă „tăticule"? Şi cu cine? Cu vreo damă plictisită, probabil şi bolnavă? Sau mai rău, cu fetişcana aceea roşcată cu pielea netedă, Doamne fereşte? Ridică prezervativul în lumină. Folia protectoare era uzată şi crăpată. Îşi aminti că foarte demult considera şi el un semn de maturitate să poarte la el un asemenea obiect.

I-l puse înapoi, băgând portofelul la loc în buzunar, stârnind însă câteva monede care se rostogoliră cu zgomot pe podea. Îşi ţinu respiraţia, aşteptându-se ca băiatul să se scoale, dar Max dormea ca sedat.

Droguri? Asta mai lipsea, îşi spuse posomorât. Se lăsă în genunchi, precum creştinii, nu ca să se roage ci ca să adune banii de pe jos. Găsi sub pat două centime, încă două monede mai valoroase, trei ciorapi şi foarte multe ghemotoace de praf. Localiză majoritatea monedelor şi le puse la loc în buzunarele fiului. Apoi coborî, se spălă pe mâini şi puse de cafea.

Ascultând ştirile de la miezul nopţii în timp ce bea o a doua ceaşcă, auzi numele unui enoriaş. Gerald I. Mendelsohn era pe lista celor aflaţi în stare critică la Spitalul General Woodborough. Îşi prinsese piciorul drept între două piese grele lucrând în schimbul de noapte la turnătoria din Suffolk.

Soţii Mendelson erau nou-veniţi în oraş şi probabil nu aveau prea mulţi prieteni, se gândi istovit.

Din fericire, nu-şi pusese încă pijamaua. Îşi îmbrăcă haina, îşi puse cravata, luă paltonul, pălăria şi cizmele de zăpadă şi ieşi din casă în cea mai mare linişte. Străzile erau în stare proastă. Cu roţile derapând, trecu într-o viteză de melc pe lângă case cu ferestrele întunecate, pe ai căror ocupanţi adormiţi îi invidia.

Mendelsohn era nebărbierit şi chipul lui palid părea asemănător picturilor de pe crucifixuri. Zăcea pe patul de spital într-un salon de la urgenţă, sedat şi inconştient, dar gemând tare.

Soţia lui suferea. Era o femeie scundă şi atrăgătoare, cu părul

castaniu, ochii mari, un piept plat și unghii foarte lungi, vopsite în roșu.

Concentrându-se disperat, reuși să-și amintească numele ei: Jean. Parcă ținea minte că-și adusese copiii la templu pentru orele de ebraică.

— Ai lăsat pe cineva cu copiii?

Ea dădu din cap:

— Am vecini foarte buni. Niște irlandezi încântători. După accent părea din New York. Cartierul Brooklyn? Află că era din Flatbush. Se așeză lângă ea și îi vorbi din amintiri despre ținutul ei natal. Bărbatul din pat gemea la intervale fixe, de parcă ar fi fost un mecanism programat.

La două și un sfert veniră după el; Michael și femeia așteptară pe coridor până i se ampută piciorul. După asta, ea păru ușurată. Când îșiluă în fine la revedere, femeia avea privirea calmă și adormită, ca a unei iubite pasionale, după dragoste.

Pe drumul către casă, ninsoarea se opri. Stelele atârnau jos pe cerul întunecat, mari și strălucitoare.

Dimineața, privindu-se în oglindă în timp ce se bărbierea, descoperi că nu mai era tânăr. Părul i se subțiase, nasul se ascuțise și se încovoiase ca al evreului din afișele antisemite, carnea îi atârna și fălcile îi jucau sub stratul de spumă de ras. Se gândi că era ca o frunză uscată, casantă. Într-o zi va cădea din pom și lumea va merge înainte, aproape fără să-i observe dispariția din scenă. Își dădu seama că abia dacă mai știa ce gust avusese primăvara vieții lui, dar ceea ce simțea acum era, indiscutabil, toamna.

Când sună telefonul, se îndepărtă ușurat de oglindă. Era doctorul Bernstein. Era prima dată când psihiatrul îi dădea telefon în cele patru săptămâni de când Leslie începuse tratamentul cu electroșocuri. Terapeutul îi risipi însă imediat îngrijorarea:

— Dacă dorește, poate veni acasă în vizită, îi spuse degajat.

— Când?

— Când zici.

Își anulă două întâlniri și conduse direct la spital. Când intră, o găsi în rezerva ei minusculă. Părul blond îi era întins pe spate și strâns cu o bandă elastică urâtă, groasă, într-o coadă de cal, așa cum nu mai purtase de ani de zile. În loc să o întinerească, o făcea să pară ca o matroană. Purta o rochie curată din bumbac, albastră și rujul de pe buze abia fusese aplicat. Se îngrășase mult, dar îi stătea bine.

— Bună, o salută.

La început, îi era teamă că avea să fie ca în primele zile ale bolii. Se uită la el fără să spună nimic. Dar apoi zâmbi şi începu să plângă:

— Bună.

Era moale şi familiară în braţele lui. Îşi umplu nările cu mirosul-de-Leslie de care-i fusese atât de dor, o combinaţie de săpun Camay, cremă de mâini Paquin şi trup cald şi o strânse mai aproape.

Mulţumesc, Doamne. Amin.

Se sărutară stângaci, timizi deodată, apoi stătură pe marginea patului, ţinându-se de mână. În cameră se simţea un miros puternic de dezinfectant.

— Copiii? îl întrebă.

— Sunt bine. Vor să te vadă, când vrei.

— M-am răzgândit. Nu vreau să-i văd. Nu aici, nu aşa. Vreau să vin acasă cât pot de repede.

— Tocmai am vorbit cu doctorul Bernstein. Dacă doreşti, poţi veni până acasă, în vizită.

— Da, vreau.

— Când?

— Acum se poate?

Michael îl prinse pe Dan la telefon şi aranjară. După cinci minute, o ajută să se urce în maşină şi plecară din perimetrul spitalului ca doi adolescenţi la o întâlnire. Leslie purta paltonul albastru şi o eşarfă albă. Se gândi că nu fusese niciodată mai frumoasă; chipul ei era viu şi agitat.

Era puţin trecut de ora unsprezece.

— E ziua liberă a Armei, spuse.

— Arma? îl privi cu coada ochiului.

Îi scrisese de vreo şase ori despre Arma:

— E menajera, îi explică. Ne oprim undeva să mâncăm?

— Aha. Acasă. Găsesc eu ceva.

Lăsă maşina pe alee şi intrară în casă pe uşa din spate. Ea cutreieră bucătăria, sufrageria, apoi salonul, îndreptând tablourile şi trăgând perdelele.

— Scoate-ţi paltonul, îi zise.

— Ce o să se mire copiii! exclamă ea, uitându-se la ceasul de pe cămin. Vin peste trei ore.

Îşi dădu jos paltonul şi el i-l agăţă în cuier.

— Ştii ce aş vrea? O cadă plină, fierbinte. Vreau să stau mult în ea, nu-mi pasă dacă nu mai fac niciodată duş, vreau o baie.

— Imediat, ţi-o pregătesc cum îţi place ţie.

Urcă şi dădu drumul la apă, turnând din sărurile de baie care nu mai fuseseră folosite de când plecase ea. În timp ce o aştepta, îşi scoase pantofii şi se întinse pe pat, ascultând plescăielile şi frânturile de cântece fredonate de ea. Era un sunet minunat.

Ieşi în halatul lui, alergând prin camera răcoroasă la dulap, unde începu să mute umeraş după umeraş, căutându-şi o rochie:

— Cu ce să mă îmbrac după-amiază? întrebă. Hai să mă ajuţi să aleg.

Se apropie şi el:

— Cea tricotată, verde, propuse.

Ea dădu din piciorul gol:

— Nici peste nas nu-mi mai încape. Vai, ce m-am îngrăşat acolo.

— Stai să văd.

Îi deschise halatul şi ea îl lăsă s-o privească. Apoi îl luă în braţe, lipindu-şi capul de pieptul lui.

— Mor de frig, Michael.

— Stai să te încălzesc.

Îl aşteptă să se dezbrace şi el şi tremurară amândoi pe aşternutul rece, îmbrăţişaţi, degetele ei de la picioare îngropându-se în gambele lui. Peste umărul ei, văzu imaginea reflectată în oglinda mare din perete. Privi trupurile lor goale în lumina galbenă şi începu să întinerească. Frunza nu mai era uscată şi casantă, în interiorul toamnei clocotea vara. După câteva clipe, nu mai tremurară, se încălziră şi o mângâie, atingând opulenţa trupului ei moale şi umed. Ea plângea fără zgomot, tristă, fără speranţă, rupându-i inima.

— Michael, nu vreau să mă întorc acolo, îi spuse. Nu pot să mă mai duc.

— Numai puţin, îi făgădui. Încă puţin de tot. Îţi promit.

Îi acoperi gura cu gura ei, vie, iubitoare, proaspătă.

La sfârşit îşi şterse ochii cu cearşaful şi îi şterse şi pe ai ei.

— Ce proşti suntem, zise ea.

— Bine ai venit acasă.

— Mulţumesc.

Îşi propti obrazul în mână şi îl privi un moment, apoi surâse, acelaşi surâs pe care-l vedea zilnic pe chipul fiicei lor, dar mai matur, plin de înţeles. El sări din pat, înşfăcând un pieptene din dulap, apoi se rostogoli înapoi în aşternut, făcând-o să chicotească. Îi desfăcu din păr

banda aceea urâtă şi i-l lăsă liber şi frumos, încadrându-i gâtul. O pieptănă făcându-i grijuliu cărarea, aşa cum făcea şi cu Rachel, apoi aruncă elasticul într-un colţ al camerei şi ea deveni încă o dată nevasta pe care o cunoştea atât de bine.

Max şi Rachel vorbiră puţin în seara aceea, dar se ţineau ca umbrele după ea.

Spre seară, se aşezară să asculte discuri, Leslie pe scaun cu Max la picioare şi Rachel în poală, iar Michael fumând întins pe canapea.

Era dificil să le spună copiilor că se va întoarce la spital, dar o făcu ea, degajată şi cu eficienţa aceea pe care i-o admirase întotdeauna. Rachel se duse la culcare la ora nouă şi Leslie insistă ca şi Max s-o sărute şi să se ducă să-şi scrie temele.

Pe drumul de întoarcere, rămase tăcută.

— A fost o zi frumoasă, vorbi într-un târziu. îl luă de mână, ţinându-i-o mult:

— Vii mâine?

— Voi fi aici.

Conduse spre casă cu viteză redusă. Max cânta la muzicuţă şi îl ascultă o vreme, fumând. Apoi urcă, îi spuse să se culce, după care făcu un duş îndelung şi se schimbă în pijama. Se întinse pe pat în întuneric. Rafalele de vânt făceau ferestrele să se zgâlţâie. Patul cu tăblii de alamă părea la fel de mare şi de gol ca şi lumea de afară. Rămase multă vreme treaz, rugându-se.

La scurtă vreme după ce adormise, Rachel strigă înspăimântată, apoi suspină. Mai strigă o dată şi atunci o auzi şi se grăbi desculţ spre camera ei, luând-o în braţe şi făcându-şi loc lângă ea.

Ea suspina mai departe în somn, cu faţa udă de lacrimi.

— Şşş, îi zise, luând-o în braţe. Şşş, şşş, şşş, legănând-o uşor în întuneric.

Ochii fetiţei se deschiseră larg pe faţa în formă de inimă. Deodată îi zâmbi, apăsându-şi faţa udă pe gâtul tatălui.

Feigileh, o alintă în gând, pasăre mică. Îşi amintea ce probleme avea la vârsta ei; când propriul lui tată avea patruzeci şi cinci de ani. Doamne, şi-l amintea şi pe bunicul când bătrânul avea tot vârsta asta.

Nemişcat în întuneric, se strădui să-şi amintească totul.

Brooklyn, New York

Septembrie 1925

Capitolul 4

Când Michael era mic, barba bunicului era probabil neagră. Dar el şi-o amintea cum era atunci când se făcuse mare – stufoasă şi albă, şamponată cu grijă de Isaac Rivkind o dată la trei zile şi pieptănată cu iubire şi orgoliu, astfel încât cădea moale şi pufoasă de pe chipul dur şi smead, ajungând până la a treia butonieră a cămăşii. Barba era singurul lucru moale care putea fi asociat cu el. Avea un nas de şoim rapace şi ochi de vultur dezgustat. Creştetul capului îi era chel şi lustruit ca fildeşul, înconjurat de un cerc de păr buclat care nu albise niciodată la fel de mult ca barba, ci rămăsese cărunt închis până în ultima zi a vieţii.

Adevărul despre bunicul lui Michael era că se apleca asupra lumii cu tandreţea unei mame care îşi îngrijeşte copilul suferind de o boală incurabilă. Carapacea tare care îi ascundea iubirea era determinată de o groază copleşitoare faţă de arieni. Dobândise firea aceasta în Chişinău, locul naşterii lui.

În Chişinău trăiau pe atunci 113.000 de locuitori. Dintre ei, aproape 80.000 erau evrei. Mai erau câteva mii de ţigani şi restul, români moldoveni.1 Deşi erau mă întrucât autorul nu precizează sursa folosită pentru aceste date demografice, sugerăm cititorului să le trateze ca pe o simplă ficţiune, puternic subiectivă, necesară pentru portretizarea personajului. (NT)

joritari, evreii din Chişinău se supuneau resemnaţi blestemelor şi batjocurilor moldovenilor, cunoscând faptul că oraşul era un ghetou izolat, înconjurat de o mare ostilitate. Dacă un evreu dorea să plece din oraş să muncească la cules de fructe sau în viile de la ţară, guvernul îi interzicea s-o facă. Administraţia îi supunea pe evrei la impozite mari, îi ţinea sub supraveghere şi subvenţiona un cotidian, *Bessarabetz,* editat de un fanatic antisemit pe nume Pavolachi Krushevan, al cărui unic ţel era să-i incite pe cititori să verse sânge evreiesc.

Numele lui Krushevan îi deveni familiar lui Michael din povestirile pe care le asculta stând pe genunchiul bunicului şi învăţă să-l urască şi el. În loc de basmele sau cântecele pentru copii, se căţăra în poala bunicului, în obscuritatea misterioasă a micii băcănii, şi asculta legendele sosirii bătrânului în America.

Tatăl lui Isaac fusese Mendel Rivkind, unul dintre cei cinci fierari potcovari din Chişinău, im om care fusese însoţit toată viaţa de mirosul tare al sudorii de cal. Mendel era mai norocos decât majoritatea concetăţenilor lui evrei; era proprietar. Rezemate de peretele nordic al înjghebării şubrede din bârne pe care o numea casă, avea două cuptoare

artizanale de cărămizi, îşi ardea în ele cărbunele pe care şi-l obţinea singur, aţâţând focul cu nişte foale enorme, confecţionate din pielea de pe spatele unui taur uriaş.

În Chişinău erau mulţi oameni fără slujbe. Nimeni nu-şi permitea să plătească scump potcovitul animalelor, aşa că membrii familiei Rivkind erau la fel de săraci ca şi vecinii lor. Era greu să supravieţuieşti şi evreii din Chişinău nu-şi puneau problema de a economisi pentru că nu le rămâneau niciodată bani în plus. Cu o lună înainte de a se naşte Isaac, doi din verii lui Mendel Rivkind au fost bătuţi cu sălbăticie de un grup de tineri beţi. Potcovarul hotărî că într-o bună zi, el şi ai lui vor reuşi cumva să evadeze într-o lume mai bună.

Dacă înainte fuseseră săraci, această decizie îi făcu de-a dreptul strâmtoraţi. Îşi refuzau orice lux şi eliminară cheltuielile pe care le socotiseră cândva absolut necesare. Rublă cu rublă, o mică grămadă de bani creştea în spatele unei cărămizi detaşabile a unuia dintre cuptoare. De existenţa banilor nu ştiau decât Mendel şi Sonia, soţia lui; nu spuseră nimănui, pentru că nu voiau să fie omorâţi în somn de vreun ţăran mirosind a bere, care ar fi venit să le fure comoara lor cea mai de preţ.

Anii trecură şi, odată cu fiecare, mica sumă creştea dureros de încet. După consacrarea religioasă a lui Isaac, tatăl lui îl luă la cuptor într-o noapte întunecată şi geroasă şi înlăturând cărămida, îi îngădui să privească rublele strânse acolo, dezvăluindu-i visul lor.

Era foarte greu să consolideze fondul libertăţii în pas cu priorităţile familiei. Primul copil a fost Isaac, apoi, după trei ani, o fiică pe care o numiră Dora, după bunica ei, Dumnezeu s-o odihnească. Până în anul 1903, banii le ajungeau să plătească drumul spre Statele Unite pentru trei persoane. Dora avea pe atunci optsprezece ani, iar Isaac douăzeci şi doi şi era căsătorit de un an. Soţia lui, pe numele de fată Itta Melnikov, simţea deja o nouă viaţă în pântec, ceea ce însemna alte şi alte ruble care trebuiau dosite în spatele cărămizii.

Timpurile se înrăutăţiră. Krushevan devenea tot mai gălăgios. O tânără creştină, pacientă în spitalul evreiesc din Chişinău, se sinucise. Într-o zonă apropiată, un unchi beat îşi omorî în bătaie nepoţelul. Krushevan se agăţă imediat de cele două incidente. Ambele victime – scria ziarul lui – au fost ucise de evrei, în decursul respingătoarelor lor omoruri rituale.

În mod clar, sosise timpul ca cei care puteau să plece să treacă la acţiune. Mendel îi spuse lui Isaac să ia banii şi să se ducă, restul

membrilor familiei puteau să i se alăture mai târziu. Dar Isaac avea alte gânduri. Era tânăr şi puternic şi deprinsese de la tatăl lui meşteşugul potcovăriei. El şi Itta vor rămâne în Chişinău şi vor continua să economisească ruble pentru ziua plecării. Între timp, Mendel, Sonia şi Dora puteau pleca în Statele Unite şi să mai strângă acolo bani pentru a-şi aduce lângă ei fiul şi familia acestuia. Când Mendel obiectă, Isaac îi aduse aminte că Dora era fată de măritat. Tatăl ei voia s-o mărite cu un evreu sărac din Chişinău, condamnând-o la viaţa care decurgea dintr-o astfel de uniune? Dora era frumoasă. În America puteau face un aranjament care i-ar fi asigurat un viitor minunat, ajutând astfel toată familia.

Mendel încuviinţă cu inima strânsă, cererile şi formularele necesare au fost completate laborios şi înaintate cu ajutorul agentului fiscal evreu, care acceptă, protestând, cele şase ruble oferite de Mendel, dar nu făcu niciun gest de a le înapoia. Urmau să plece pe 30 mai. Cu mult înainte de sosirea preţioaselor paşapoarte al căror loc avea să fie în spatele cărămizii, lângă bani, Sonia, Itta şi Dora se apucară de lucru, făcând pilote şi perne umplute cu puf de gâscă, alegând mereu dintre puţinele lor lucruri ceea ce va fi luat şi ceea ce va rămâne.

La începutul lui aprilie, bărbaţii începură să ducă lipsa cărbunelui. Mendel obţinea lemn dintr-o pădure aflată la douăzeci de kilometri de Chişinău; de acolo cumpăra ieftin buşteni tari de castan de la ţăranii care defrişau teren pentru agricultură. Îi căra, îi tăia şi ardea cărbunele de unul singur. Era o corvoadă nesfârşită. Deşi evreilor le era interzis să părăsească ghetoul, guvernul ştia că animalele trebuiau păstrate în stare de muncă şi potcovarii primeau permise de părăsire a oraşului pentru a obţine lemn. Din moment ce Isaac prelua afacerea, se hotărî ca de data asta să fie el cel care va cumpăra lemnul. Aflând de aceasta, Itta se rugă s-o ia şi pe ea. Plecară a doua zi de dimineaţă, ţanţoşi şi fericiţi, pe capra căruţei trase de cei doi cai bătrâni.

A fost o călătorie minunată. În aer plutea primăvara. Isaac lăsă caii la pas şi cei doi soţi se bucurară de peisajul pe care îl străbăteau. Când sosiră la zona care se defrişa, era deja după-amiază. Ţăranii au fost încântaţi de perspectiva de a căpăta ceva bani în plus cu care să-şi acopere datoriile făcute la Paşti. I-au dat voie lui Isaac să marcheze cei mai folositori copaci din pădure. Alese lemn tânăr, ca să-l poată tăia mai uşor. În seara aceea, se ospătă regeşte cu Itta din bucatele *kasher* pregătite de Sonia. Ţăranii cunoşteau şi înţelegeau obiceiurile lor

culinare. Dormiră într-o colibă aproape de câmp, entuziasmaţi şi fericiţi că erau împreună, departe de casă, ea cu capul pe umărul lui şi el ţinându-şi mâna pe pântecul ei rotund. De dimineaţă, Isaac lucră în cămaşă, cot la cot cu ţăranii, doborând copaci, curăţindu-i de ramuri şi încărcând apoi trunchiurile în căruţă. Soarele se înălţase sus pe cer când terminară. Isaac le plăti ţăranilor opt ruble pentru lemn, le mulţumi călduros şi fu salutat la fel de sincer şi de ei, apoi se azvârli pe capră lângă Itta, îndemnând caii să se urnească din loc cu povara.

Începură să se apropie de Chişinău către asfinţit. Îşi dăduseră seama că ceva nu era în regulă încă de la câţiva kilometri distanţă. Un porcar care era de multă vreme clientul lor se apropie călărind o iapă potcovită de Mendel cu o săptămână în urmă. Când Isaac îl salută cu voioşie, omul se îngălbeni la faţă, înfipse călcâiele în burta iepei şi se îndepărtă pe câmp.

Apropiindu-se, văzură primele focuri şi fumul urcând spre cer în fuioare lungi ce se roteau purpurii în apus. După puţin timp auziră şi vaietele. Nu vorbiră, dar Isaac asculta respiraţia anevoioasă a soţiei lui, sonoră şi îngrozită, aproape un suspin, pe când caii trăgeau căruţa de-a lungul străzilor mărginite de şiruri de case incendiate.

La potcovărie numai cuptoarele de cărămidă rămăseseră întregi, înnegrite însă pe dinafară. Casa era pe trei sferturi distrusă, o carcasă găurită. Fratele Ittei, Solomon Melnikov, stătea lângă ea. Când îi văzu teferi şi nevătămaţi, scoase un chiot de bucurie. Apoi îşi puse capul pe umărul lui Isaac şi începu să plângă ca un copil.

Isaac şi Itta stătură la familia ei pentru înmormântare şi cele şapte zile de doliu. Tot oraşul era în negru, în pogrom fuseseră ucişi patruzeci şi şapte de evrei. Alţi şase sute erau răniţi. Două mii de familii au fost ruinate din cauza gloatei înnebunite care străbătea oraşul, violând şi mutilând înainte de a despica gâtlejuri şi a zdrobi cranii. Bilanţul tragic număra şapte sute de case distruse şi şase sute de magazine vandalizate.

În ultima seară a săptămânii de doliu, Isaac se îndreptă spre potcovăria arsă, pe străzile întunecate, observând carcasele căscate ca nişte ştirbituri ale caselor arse. Cărămida mobilă de la baza cuptorului ieşi cam prea uşor şi preţ de o clipă sumbră, fu convins că paşapoartele şi banii dispăruseră. Dar erau acolo. Puse totul în buzunare, astupând, nici el nu ştia de ce, ascunzătoarea din peretele cuptorului.

Le dădu socrilor paşaportul mamei, nu află niciodată dacă cineva

din familie îl folosise pentru a pleca din Chișinău. Își luară la revedere numai de la familia Melnikov și de la verii lui Mendel, care supraviețuiseră și ei terorii.

Familia Melnikov pieri în epidemia de gripă care seceră Basarabia în 1915. Dar, așa cum spunea bunicul lui Michael, asta era altă poveste, despre care nu se cunoșteau prea multe.

Bătrânul spunea aceeași poveste mereu și mereu până când mama, răscolită întotdeauna de părțile mai oribile și cu răbdarea tocită de prezența în casa ei a bunicului arțăgos, îl repezea: „Știm. Ne-ai mai spus. Vai, cum să spui asemenea lucruri copiilor?" De aceea, cele mai multe povești erau ascultate de băiat în liniștea băcăniei Rivkind, un loc îmbibat de încântătoare mirosuri de usturoi, brânză de casă, pește afumat și murături puse la acrit. Și bunicul mirosea bine când Michael i se cățăra în poală. Barba lui răspândea o mireasmă de săpun amestec cu tutunul de pipă „Prince Albert" pe care-l fuma șase zile din săptămână. Respirația bătrânului aburea a ghimbir îndulcit și whisky de secară, alimente de care era dependent. Era o raritate, un evreu împătimit de alcool. Băutura era un lux la care se dedase în perioada de singurătate și bunăstare de burlac de după moartea soției. Își turna câte o doză la două ore din sticla de proveniență canadiană, procurată de la un farmacist prietenos, dușman al prohibiției. Sticla și-o ascundea într-un butoi cu coloniale, având impresia că secretul e foarte bine păstrat.

Michael nu avea nevoie de emulație de la eroi făcuți din hârtie și cerneală. Avea în carne și oase un viteaz compus din Don Quijotte, Tom Swift și Robinson Crusoe, croindu-și o viață nouă într-o lume străină.

— Mai spune-mi despre granița, *zaydeh,* îl ruga, frecându-și fata de barba moale și închizând ochii.

— Cine are timp de prostii… bombănea Isaac, dar știau amândoi că avea timp mai mult decât era necesar.

Bătrânul balansoar din spatele tejghelei începea să se legene scârțâind ca un greier și Michael se înfunda și mai mult în barba moale.

— Când am plecat din Chișinău cu Itta mea, Dumnezeu s-o odihnească, am călătorit cu trenul spre nord, în jurul munților. N-am întâmpinat nicio greutate până în Polonia. Pe atunci făcea parte din Rusia. Nici măcar nu-ți controlau pașaportul.

Necazurile au început când am ajuns la granița dintre Polonia și Germania. Între cele două țări nu era liniște. Întotdeauna Polonia și Germania au avut ceva de împărțit. Dar de data asta, necazul era mare.

Când am ajuns la graniță, trenul s-a oprit și toată lumea a trebuit să se dea jos. Ni s-a spus că numai câțiva aveau permisiunea să treacă și tocmai se făcuse numărul de admiși.

În acest moment al povestirii, balansoarul nu se mai legăna, semn că Michael trebuia să pună o întrebare pentru a spori suspansul. Așa că vorbea în barba bătrânului, simțind cum firele acesteia îi gâdilă buzele și îi intră în nas. Din când în când, barba se umezea din cauza respirației lui și trebuia să-și caute alt colțișor uscat din ea:

— Și ce-ai făcut, *zaydeh?*

— Nu eram singuri. Mai erau poate o sută de inși în aceeași situație. Polonezi, germani, ruși și evrei, câțiva români și boemieni. Unii au ieșit din gară, căutând un loc pe unde puteau să fugă peste graniță. În orășelul acela erau niște oameni care s-au apropiat de noi și ne-au spus că, pentru bani, ne arată un loc de trecere sigur. Dar nu mi-a plăcut de ei, arătau ca niște criminali. Și apoi, bunica ta, fie iertată, avea burta mare, ca un pepene verde. Era însărcinată cu tatăl tău. Îmi era frică să pornesc la drum lung pe jos. Așa că am așteptat toată ziua lângă poarta de graniță. Soarele ardea ca focul și îmi era teamă că bunicii tale o să i se facă rău. Aveam ceva pâine cu brânză și am mâncat, dar nu peste mult timp ni s-a făcut iar foame. Și ne era foarte sete. Nu aveam nimic de băut. Am așteptat toată ziua. Când a apus soarele, am rămas tot acolo, pentru că nu știam unde să plecăm.

— Cine v-a salvat, *zaydeh?*

— Tot lângă poartă așteptau și două fete evreice frumoase. Foarte frumoase, întări bunicul în idiș. Și în spatele intrării erau doi soldați germani roșii la față. Fetele s-au dus la ei și le-au șoptit și au râs cu ei. Atunci au deschis porțile să le lase să treacă. În clipa aceea, toți, evrei, polonezi, germani, ruși, boemieni, români, bunica ta cu burta ei mare și eu – toți împreună, ca vitele alea care aleargă în filmele tale, ne-am împins și am forțat poarta până am ajuns dincolo și acolo ne-am tot amestecat cu gloata din gară până când soldații ne-au pierdut. Și după un timp a venit un tren, ne-am urcat și duși am fost.

Michael se foia, pentru că abia atunci urma partea cea mai interesantă:

— Dar de ce au deschis soldații porțile pentru fete, *zaydeh?*

— Pentru că ele le-au promis ceva soldaților.

Papilele gustative ale băiatului începeau să producă salivă:

— Ce? Ce le-au promis soldaților?

— Le-au promis ceva dulce şi cald. Ceva ce soldaţii doreau cu aprindere.

— Ce era asta, *zaydeh?*

Stomacul şi pieptul bunicului începeau să tremure. Şi prima dată când îi spusese povestea, Michael pusese aceeaşi întrebare şi, căutând disperat un răspuns convenabil pentru un băieţel, bătrânul găsise exact ce trebuia:

— Bomboane. Uite, ca asta!

În buzunar, avea întotdeauna o pungă de hârtie cafenie, boţită, în care era inevitabilul ghimbir tras prin zahăr. Rădăcina usturătoare era învelită în zahăr. Cât sugeai coaja dulce, era bine, dar când ajungeai la rădăcină, îţi dădeau lacrimile. Lui Michael îi plăcea la fel de mult ca şi bunicului, dar ori de câte ori mânca prea mult, suferea a doua zi dimineaţa. Când mergea la baie, îl ustura atât de tare, încât stătea acolo şi plângea fără zgomot, de frică să nu-l audă mama şi să nu interzică bunicului să-i mai dea ghimbir.

În prăvălie, sugea ghimbir şi cerea încă o poveste:

— Spune-mi ce s-a întâmplat după ce v-aţi urcat în tren, *zaydeh.*

Şi Isaac îi povestea că trenul îi purtase nu mai departe de Mannheim, unde aşteptaseră din nou, în soarele fierbinte de primăvară. Gara avea vedere la Rin.

Isaac intră în vorbă cu un conducător de barjă olandeză care încărca pe vas cărbuni, ajutat de o soţie solidă, cu umeri lăţi. Când îi ceru să-i transporte contra cost în josul râului, omul refuză. Itta, care stătea pe un trunchi din apropiere, cu fustele pline de noroi, izbucni în plâns. Soţia marinarului se uită la pântecul tinerei evreice şi la chipul ei palid. Îi spuse soţului ceva pe un ton tăios şi acesta, cu ochii oglindind supărarea, le făcu semn tăcut să urce la bord, cu un deget gros, înnegrit de cărbune.

Nu erau obişnuiţi să călătorească astfel, dar găsiră că era foarte bine. În ciuda încărcăturii de cărbune, interiorul cabinelor era foarte curat. Dispoziţia olandezului se schimbă când văzu că Isaac era dispus să plătească, dar şi să muncească pentru ajutorul acordat. Zilele erau însorite, râul, verde şi curat. În obrajii Ittei apăru din nou culoarea.

Dimineaţa stătea singur pe puntea înrourată, lângă sacii de cărbune, cu şalul de rugăciune înfăşurat în jurul umerilor şi filacteriile pe frunte şi pe braţul gol, scandând încet, în timp ce barja plutea neauzit pe lângă castele din piatră verzuie ce-şi înfigeau turnuleţele în cerul alb-

albastru, pe lângă case ce păreau din turtă dulce, unde germanii dormeau şi pe lângă sate, stânci şi păşuni în pantă. În cea de-a patra dimineaţă, termină de intonat rugăciunile şi ridicând privirea, îl văzu pe olandez rezemat de balustrada punţii, privindu-l. Omul îi zâmbi respectuos şi îşi umplu pipa. După acest incident, Isaac începu să se simtă acasă pe barjă.

Castelele Rinului mijlociu au fost lăsate în urmă. Când ajunseră la Bingen, Isaac lucra ca un mus, ascultând comenzile strigate de comandant în vreme ce vasul se hurduca printre curenţi. Apoi râul se transformă într-o apă leneşă şi plutiră agale două zile. În cea de-a noua zi, Rinul intră în Olanda. Curând, navigau pe Waal. După alte două zile, ajunseră pe apă la Rotterdam. Marinarul şi soţia lui merseră cu ei la cheiurile unde erau ancorate transatlanticele. Vameşul olandez se uită scrutător la tânărul emigrant când îi văzu vârsta de pe paşaport – cincizeci şi trei de ani. Apoi ridică din umeri şi îl ştampilă rapid. Când cuplul olandez se îndepărtă, Itta lăcrimă. „Erau ca nişte evrei.”, repeta bunicul lui Michael ori de câte ori istorisea scena.

Dacă nu intra niciun client în băcănie, Isaac urma să-i povestească lui Michael cum se născuse tatăl lui pe ocean, în timpul unei puternice furtuni pe Atlantic, cu valuri „înalte ca zgârie-norii Chrysler” şi cum doctorul vasului se îmbătase criţă tocmai în noaptea aceea, aşa că tânărul trăsese copilul afară din trupul soţiei lui, cu mâini tremurătoare.

Apariţia unui client în decursul unei poveşti era o catastrofă, dar dacă acesta era italian sau irlandez şi întâmplările se apropiau de sfârşit, Isaac îl lăsa să aştepte până termina istorisirea. Zona parcului Borough din Brooklyn era predominant evreiască, dar erau şi cvartale de irlandezi şi de italieni. Cartierul lor se afla între două astfel de sălaşe creştine. Zona irlandeză avea un magazin al unui negustor pe nume Brady şi băcănia lui Alfano îi aproviziona, de obicei, pe italieni. Totuşi, uneori se întâmpla să lipsească un produs de la vreunul dintre cele două magazine şi clientul venea la Isaac, unde era servit politicos, dar fără căldură, pentru că proprietarul ştia că era un cumpărător ocazional.

Bunicul lui Michael îşi cumpărase băcănia din Borough Park după ce murise Itta, când băiatul avea trei ani, înainte de asta, Isaac pusese pe picioare o altă mică băcănie din secţiunea Williamsburg a Brooklyn-ului, unde se stabilise cu soţia după sosirea în Statele Unite. Cvartalul din Williamsburg unde locuiseră era o mahala murdară, dar la fel de

morală ca un ghetou european şi poate de aceea lui Isaac îi plăcuse şi nu dorise s-o părăsească. Dar tatăl lui Michael nu putuse suporta ideea că părintele lui îmbătrânit locuia singur acolo. La insistentele lui Abe Rivkind, Isaac îşi vându prăvălia din Williamsburg şi veni să locuiască în Borough Park, cu familia fiului. Îşi aduse cu el cărţile de rugăciune, patru sticle de whisky, o saltea de puf făcută de Itta cu mâinile ei şi patul mare cu tăblii de alamă, prima lor achiziţie în America, despre care le spunea nepoţilor că, dacă aveau sufletele curate, şi le puteau vedea reflectate în tăbliile strălucitoare.

Isaac s-ar fi putut pensiona deoarece Abe Rivkind câştiga bine în mica lui afacere cu corsete şi centuri. Dar voia să-şi cumpere singur whisky-ul iar fiul şi nora cedară în faţa ochilor lui aprigi; îşi cumpără băcănia aflată după colţul străzii lor.

Pentru Dorothy Rivkind, ziua când socrul se mută la ei în casă trebuie să fi fost una nefericită. Era o blondă oxigenată durdulie, cu ochi placizi. Teoretic, îşi păstra casa *kasher,* nu gătea porc sau creaturi marine fără solzi, dar conştiinţa nu o ţinea trează noaptea dacă scăpa din greşeală un vas de carne printre porţelanurile de lactate când spăla farfuriile. Pe de altă parte, Isaac era un om pentru care legea era Lege. La prăvălie, în spatele tejghelei, ţinea un vraf de comentarii adnotate şi uzate şi respecta preceptele religioase aşa cum respira, dormea, vedea sau auzea. La început, infracţiunile norei lui îl umplură de oroare, apoi de mânie. Niciun membru al familiei nu fu cruţat. Vecinii se obişnuiră cu vocea lui tunând în idiş cu o indignare îndreptăţită. În ziua în care bunicul se mută la ei, Michael şi sora lui, Ruthie, veniră la cină, compusă din friptură de vită, cu felii de pâine cu unt în mână, luate de la bucătărie.

— Creştini! răcni bunicul. Aduceţi unt la o masă din carne?

Se întoarse spre mama lor, care pălise:

— Ce fel de copii creşti?

— Ruth, ia şi de la Michael pâinea cu unt şi arunc-o, zise încet Dorothy.

Dar Michael era un băieţel care nu ceda ce avea în mână. Se opuse când sora lui încercă să i-o ia şi o bucată de unt căzu pe farfurie. Era o farfurie de carne şi răcnetele repetate ale bunicului o făcură pe Ruth să-l ia în grabă în camera lui. Se îmbrăţişară speriaţi, ascultând fascinaţi magnifica revărsare de furie a bunicului.

Experienţa aceasta trasă modelul vieţii cu bunicul în gospodăria Rivkind. În fiecare zi, bătrânul stătea în băcănie cât de mult putea. Îşi

pregătea singur prânzul, surd la protestele lui Dorothy, pe un mic reşou electric din camera din spate. Seara, când se întorcea în apartament, ochii lui de şoim îi prindeau săvârşind mici transgresiuni de ritual şi strigătul amarnic, ancestral, le distrugea pacea căminului.

Ştia că-i făcea nefericiţi şi era trist din cauza aceasta. Michael îşi dădu seama de acest lucru, pentru că era singurul prieten al bunicului. Timp de câteva săptămâni de la venirea bătrânului, lui Michael îi fu frică de el. Apoi într-o noapte, când toţi dormeau în afară de Isaac, acesta intră în camera nepotului să controleze dacă era acoperit. Michael era treaz. Isaac se aşează pe marginea patului şi îl mângâie pe cap cu o mână bătătorită de anii de cărat lăzi şi pachete de legume.

— Ai vorbit cu Dumnezeu în seara asta? şopti el răguşit.

Michael nu se rugase, dar simţind că i-ar fi făcut plăcere bunicului, dădu din cap fără ruşine şi Isaac îi sărută cu buze zâmbitoare degetele. Apoi îl ciupi cu două degete de obraz:

— Asta e bine, spuse el în idiş, apoi, în engleză. Să vorbeşti des cu El.

Înainte de a se furişa prin casa tăcută înapoi spre camera lui, căută în buzunarul halatului decolorat, de flanel. Foşni hârtia şi apoi degetele boante întinseră copilului o bucată de ghimbir. Michael adormi în al nouălea cer.

Legătura dintre el şi bunic se întări la începutul toamnei, când zilele începură să se scurteze şi se apropie sărbătoarea Sucot. În fiecare toamnă din cei patru ani cât stătu *zaydeh* cu ei, bunicul construi în curtea din spatele clădirii lor o *suka,* o colibă ceremonială. *Suka* era o căsuţă din plăci de lemn acoperită cu ramuri şi snopi. Pentru un bătrân erau greu să construiască una, cu atât mai mult cu cât în Brooklyn nu se găseau la tot pasul fâneţe, lanuri şi copaci. De câteva ori trebui să se ducă până în Jersey după materie primă şi ajunse acolo cu Chevroletul familiei, după ce-l bătu la cap pe Abe câteva săptămâni să-l ia.

— De ce te frământi? îl întrebă Dorothy într-o dimineaţă, aducându-i un pahar de ceai bătrânului încordat şi transpirat. De ce te străduieşti atât?

— Ca să celebrez recolta.

— Ce recoltă, pentru numele lui Dumnezeu? Nu suntem fermieri. Vinzi conserve. Fiul tău face corsete pentru doamne cu posteriorul mare. Cine are recoltă?

Isaac o privi cu milă pe femeia pe care fiul lui o adusese în familie.

— De mii de ani, de când au ieşit din sălbăticie, evreii au respectat ceremonia, în ghetouri sau în palate. Nu e nevoie să cultivi verze ca să sărbătoreşti recolta.

Mâna lui mare îl înşfăcă pe Michael de ceafă şi îl împinse către mamă:

— Iată recolta ta.

Ea nu înţelese şi pe atunci, bunicul locuia de destulă vreme cu ei pentru a se aştepta la o asemenea reacţie.

Dacă pe mama lui n-o bucura *suka,* Michael, în schimb, era încântat. *Zaydeh* mânca între pereţii de snopi şi când vremea era bună, dormea acolo, într-un pat pliant aşezat pe lut. În anul acela, Michael se rugă atât de tare de părinţi, încât ei cedară şi îl lăsară să doarmă acolo cu bunicul. Era vară indiană, cu zile calde şi nopţi friguroase, aşa că dormeau sub pilota de puf adusă de bunic de la Williamsburg. Ani de zile mai târziu, când Michael dormi pentru prima dată în munţi, sub cerul liber, îşi reaminti cu intensitate noaptea din copilărie. Îi reveniră în minte vântul foşnind în cocenii uscaţi de pe acoperişul colibei, modelul cu pete format de lumina lunii străbătând printre crengi şi împletind umbrele pe pământ. Şi – discordante, dar frumoase într-un fel –, zgomotele înfundate, ca de basm, ale traficului, plutind în curtea lor dinspre Bulevardul 13.

A fost singura lor noapte de felul acela, un bătrân nefericit şi un băieţel care se minuna, strângându-se unul lângă altul pentru a se încălzi în răcoarea nopţii şi prefăcându-se că sunt în altă lume. Ar fi vrut să doarmă de mai multe ori afară nu numai de sărbătoarea aceea, dar începu să plouă. Şi în toţi anii cât mai stătu bunicul la ei, mama nu-l mai lăsă, pe motiv că era prea frig.

Plecarea lui Isaac era inevitabilă. Dar nepotul lui nu o înţelese, atunci când veni clipa. Picătura care a umplut paharul a fost un băiat italian de nouă ani, Joseph Moreuo. Era la şcoala lui Ruthie, coleg cu ea în clasa a cincea şi fata era îndrăgostită de el. Într-o după-amiază, veni în extaz de la şcoală, anunţând că Joey o invitase la ziua lui în sâmbăta următoare. Din nefericire, îi dădu marea veste lui Michael de faţă cu *zaydeh,* care bea un ceai la bucătărie şi citea *Avântul evreiesc.* Acesta ridică ochii, împingându-şi pe frunte ochelarii cu rame metalice:

— De Sabat? Băiatul ăsta face o petrecere de Sabat? Ce se întâmplă cu oamenii ăştia?

— Of, bunicule, spuse Ruthie.

— Cum îl cheamă pe tatăl lui Joey ăsta?

— Îl cheamă Moreuo.

— Moreuo? Un *italian?*

Îşi împinse ochelarii la loc pe nas şi scutură ziarul:

— Nu mergi.

Vaietele disperate ale lui Ruthie despicară aerul, aducând-o din dormitor pe mamă, cu părul legat şi teul de spălat pe jos în mână. Îşi ascultă fata printre suspine, apoi puse teul deoparte.

— Du-te în camera ta, Ruth, îi ceru.

După ce fata plecă, Dorothy se uită la socrul ei, care stătea cu nasul în *Avântul evreiesc:*

— O să meargă la aniversare, spuse.

— Nu de Sabat.

— Dacă vrei să stai acasă de Sabat, stai acasă sau mergi la templu cu ceilalţi bătrâni. Ea e o fetiţă şi-a fost invitată la o zi de naştere. O să stea la o masă cu alţi copii de vârsta ei şi o să mănânce prăjituri sau îngheţată. Nu e niciun păcat în asta.

El o ţintui cu privirea aceea vulturească:

— Să stea cu creştinii?

— Cu băieţi şi fete.

— E. primul pas, o avertiză Isaac. E primul pas şi tu o împingi înainte. Şi când o să crească mai mare şi o să aibă sâni şi într-o zi o să vină un italian şi-o să-i atârne o cruce între ei, ce-o să zici?

Îşi împături ziarul şi se ridică:

— Ce-o să mai zici atunci, noră năstruşnică?

— Ce Dumnezeu, e o petrecere pentru copii, nu o nuntă, replică Dorothy, dar el ieşea deja din bucătărie.

— Nu merge, întări, trântind uşa.

Dorothy rămase în mijlocul camerei, albă la faţă. Apoi alergă la fereastră şi o deschise larg. Isaac, deja la parter, ieşea pe trotuar.

— Merge, ţipă ea. Mă auzi, bătrâne? Fata merge! apoi împinse la loc fereastra şi începu să plângă, în seara aceea, *zaydeh* rămase în magazin până târziu, ţinându-l deschis mult după ora de închidere. Când veni tatăl lui Michael acasă, stătură lungă vreme în dormitor, vorbind. Ruth şi Michael îi auzeau pe părinţii lor certându-se. În cele din urmă, tatăl ieşi cu fata lui rotundă schimonosită, ca a unui copil care vrea să plângă, dar nu poate. Puse nişte apetitive din frigider pe un platou şi plecă la bunic cu ele. Copiii adormiră înainte de a se întoarce.

A doua zi, Ruthie a fost cea care i-a spus fratelui ei de ce se certaseră părinţii:

— Bătrânul ăla împuţit n-o să mai stea mult pe aici, zise ea.

Băiatul simţi cum i se strânge pieptul.

— Ce vrei să spui? o întrebă.

— Pleacă într-un loc unde simt numai bătrâni şi bătrâne. Aşa a zis mama.

— Eşti o mincinoasă.

Şi îi dădu un şut în tibie. Ea ţipă, îl pălmui şi îl zgârie pe braţ:

— Să nu mă faci pe mine mincinoasă, mucosule!

Deşi avea ochii în lacrimi, nu-i dădu satisfacţia de a plânge. Dar îl rănise şi ştia că ar fi plâns el dacă mai stătea, aşa că ieşi alergând din casă. Coborî scările şi ieşi din clădire, ducându-se după colţ, la băcănia Rivkind. *Zaydeh* stătea în balansoarul lui, dar nu citea. Michael se căţără în poala lui, îngropându-şi faţa în barba bătrânului. De câte ori inima bunicului bătea, urechea băiatului era gâdilată de un firişor de barbă.

— Pleci, *zaydeh?*

— Nu, nu. E o prostie.

Respiraţia îi mirosea a whisky canadian.

— Dacă o să pleci, vin şi eu cu tine, spuse Michael.

Isaac îşi puse mâna pe căpşorul lui şi începu să se legene, dându-i copilului siguranţa că totul era bine, în mijlocul povestirii despre vameş, durdulia doamnă Jacobson intră în prăvălie. Bunicul o privi:

— Pleacă, îi spuse.

Doamna Jacobson zâmbi politicos, de parcă ar fi auzit o glumă pe care n-o înţelegea. Şi rămase acolo, aşteptând.

— Pleacă, repetă bunicul. Nu vreau să te servesc. Ai fundul mare.

Chipul doamnei Jacobson păru să se descompună, neîncrezător:

— Ce-ai păţit? întrebă. Eşti nebun?

— Pleacă acum. Şi nu mai ciupi roşiile cu degetele dumitale groase. De mult voiam să-ţi spun.

În după-amiaza aceea, le spuse lucruri asemănătoare tuturor clienţilor, făcându-i să iasă grăbiţi şi supăraţi din băcănie.

În cele din urmă, în timpul povestirii despre prima lui prăvălie, intră tatăl lui Michael. Se priviră lung. Tatăl era de înălţime mijlocie, dar avea un corp frumos proporţional şi îşi menţinea muşchii în formă prin gimnastică. Avea şi greutăţi în dormitor şi uneori Michael stătea şi îi privea bicepşii rotindu-se încordaţi în timp ce exersa cu gantere de 12

kilograme în fiecare mână. Purta părul negru şi des tuns scurt şi pieptănat cu grijă şi era bronzat intens, vara la soare şi iarna la lampa cu ultraviolete de la sală. îl plăceau şi bărbaţii, dar la femeile care îi erau cliente avea cu adevărat succes. Era un bărbat frumos, cu ochi albaştri în care părea mereu să plutească lumina unui zâmbet.

Dar acum ochii îi erau serioşi.

— E ora mesei. Haideţi acasă, le zise.

Michael şi bunicul rămaseră pe loc.

— Ai mâncat de prânz, tată? întrebă fiul.

Zaydeh se încruntă:

— Bineînţeles. Ce, crezi că sunt copil? Aş fi dus-o acum ca un boier în Williamsburg dacă tu şi soţia ta cea deşteaptă nu v-aţi fi băgat nasul unde nu vă fierbea oala. M-aţi luat de acolo şi acum vreţi să mă duc într-un muzeu.

Tatăl lui Michael se aşează pe o ladă de portocale:

— Tată, am fost azi la Casa Fiilor lui David. E im loc minunat. Cu adevărat idiş.

— Nici nu mă gândesc.

— Te rog, tată.

— Ascultă-mă, Abe, o să mă ţin departe de nevastăta, poate să dea la masă mâncare păgână şi luni şi marţi, n-o să mai scot un cuvânt.

— Şi domnul Melnick e acolo.

— Reuven Melnick din Williamsburg?

— Da. Îţi transmite complimente. Îi place foarte mult acolo. Mâncarea e selectă. Toată lumea vorbeşte idiş şi au un templu chiar în clădire, cu rabin şi cu cantor în fiecare sâmbătă.

Bunicul îl ridică pe Michael de pe genunchi şi îl lăsă pe podea:

— Vrei să plec din casa ta, Abe? Asta vrei, să plec?

Vorbi în idiş pe un ton foarte coborât, încât abia îl putură auzi. Şi fiul îi răspunse tot cu voce scăzută:

— Ştii că nu vreau asta, tată, dar Dorothy vrea să fim doar noi. E soţia mea, tată… şi se uită în altă parte.

— Bine, zise *zaydeh* râzând, aproape vesel.

Luă o cutie de cereale şi aşează în ea volumele lui de comentarii, pipele, şase pachete de tutun „Prince Albert", tăblite de scris şi un mănunchi de creioane. Se duse la butoiaşul unde ţinea ascunsă băutura şi scoase din el o sticlă de whisky, adăugând-o la bagaj. Apoi ieşi din băcănia Rivkind fără să mai arunce nicio privire înapoi.

A doua zi dimineaţă, Michael şi tatăl lui îl însoţiră la Casa Fiilor lui David, o instituţie pentru persoane orfane sau în vârstă. Tatăl lui sporovăi cu vioiciune pe parcursul călătoriei cu Chevroletul:

— O să fii încântat de cameră, tată, spuse. E chiar lângă a domnului Melnick.

— Eşti un prost, Abe, replică *zaydeh.* Reuven Melnick e un flecar bătrân care toacă din gură toată ziua. Va trebui să schimbi camera.

Tatăl lui tuşi nervos:

— Bine, tată.

— Cu magazinul cum rămâne? întrebă rece bătrânul.

— Nu-ţi face griji. îl vând şi depun banii în contul tău. Ai muncit destul. Meriţi să te odihneşti.

Casa Fiilor lui David era o clădire veche, din cărămidă galbenă, aflată pe Bulevardul 11. Afară, pe trotuarul din faţă, erau nişte scaune şi când ajunseră, pe ele stăteau la soare trei bătrâni şi două bătrâne. Nu citeau sau vorbeau, doar stăteau acolo. Una dintre bătrâne îi zâmbi bunicului când el coborî din maşină. Avea o perucă de culoarea scorţişoarei, care îi stătea foarte prost şi faţa plină de riduri.

— *Shalom,* le ură când intrară, dar nu-i răspunseră.

La biroul de primire, un bărbat numit domnul Rabinowitz îi luă amândouă mâinile bunicului în ale lui:

— Am aflat multe despre dumneata, îl încredinţă. Te vei simţi minunat aici.

Bătrânul zâmbi ciudat, strângând în braţe cutia de cereale. Domnul Rabinowitz aruncă o privire înăuntru.

— Vai, dar pe asta n-o putem primi, spuse el, băgând mâna şi trăgând afară sticla de whisky. E împotriva regulamentului, în afară de cazul când ai o prescripţie medicală.

Zâmbetul bunicului deveni şi mai ciudat.

Domnul Rabinowitz le arătă azilul. Îi duse la capelă, unde ardeau multe lumânări pentru morţi şi la spital, unde vreo şase bătrâni zăceau bolnavi, apoi la sala de terapie, unde locatarii jucau dame, tricotau sau citeau ziarul evreiesc. Domnul Rabinowitz vorbea foarte mult, cu o voce voalată, pe care şi-o tot dregea.

— Avem aici un prieten vechi care te aşteaptă, îi spuse el lui *zaydeh,* ajungând în dreptul unei camere.

Înăuntru se afla un bărbat scund, cu părul alb, care-l luă pe Isaac de gât:

— Mă bucur mult să te văd.

— Bună, Reuven, răspunse bunicul.

— Aveţi o cameră frumoasă, domnule Melnick, spuse tatăl.

Încăperea era foarte mică, mobilată cu un pat, o masă, o veioză şi un dulap. Pe perete era un calendar evreiesc al firmei Morrison & Schiff. Pe dulap se aflau o Biblie, un pachet de cărţi de joc şi o sticlă de coniac. Reuven Melnick observă că sprâncenele lui Isaac se ridicară la vederea sticlei.

— Am prescripţie, explică el. De la Sol, fiul meu, care e doctor.

— Ce băiat minunat, Solly al tăii! Vreau să mă examineze şi pe mine. O să fim vecini cu camerele, spuse Isaac.

Abe deschise gura să-i reamintească de indicaţia anterioară de a cere altă cameră, dar, cu ochii la sticla de coniac, nu mai spuse nimic. Intrară alături şi despachetară lucrurile din geamantan, aranjând în dulap şi obiectele din cutia de cereale. Apoi rămaseră câteva minute pe coridor. Pe jos era im linoleum maroniu, sclipitor. Peste tot erau numai bătrâni, dar Michael văzu cu surprindere şi trei băieţi cam de vârsta lui, alergându-se prin camere. O femeie în uniformă albă veni şi le spuse să înceteze, dar ei râseră, plescăind din buze. Îl trase de mânecă pe tată:

— Ce caută aici? şopti.

— Aici trăiesc, răspunse Abe. Simt orfani.

Michael îşi aminti că-i spusese bunicului că dacă pleca, venea şi el şi deveni agitat. Îşi strânse tare tatăl de mână.

— Ei, tată, cred că o să mergem, zise bărbatul.

Bunicul zâmbi din nou la fel ca în biroul de primire: – O să vii pe la mine, Abe?

— O să ne vezi aşa de des încât o să ne rogi să te mai lăsăm şi în pace.

Bătrânul căută în buzunar şi scoase punga boţită de hârtie, plină cu ghimbir îndulcit. Se servi şi el cu o bucată, apoi îi băgă punga în mână lui Michael:

— Du-te acasă, copile, îi spuse blând, rostind cuvântul „copil” în idiş.

Michael şi tatăl lui se îndepărtară repede, lăsându-l singur cu picioarele pe linoleumul acela strălucitor.

Tatăl nu spuse nimic pe drumul de întoarcere. Din nou în Chevrolet, lui Michael îi pieri frica şi îi fu dor de *zaydeh* al lui. Se simţea trist pentru că nu-l îmbrăţişase şi nu-l sărutase de rămas bun. Desfăcu

punga și începu să mănânce ghimbir. Deși știa că a doua zi o să-l ardă, îl mâncă pe tot, bucată cu bucată. îl termină pentru ceea ce se întâmplase cu bunicul și pentru că avea în același timp convingerea că nu va mai căpăta mult ghimbir de acum înainte.

Capitolul 5

La petrecerea lui Joey Morello, sora lui Michael, Ruthie, se luă la bătaie cu o fetiță italiancă și veni acasă zgâriată și plângând. Michael se simți în același timp bucuros și supărat. Era bucuros că ea primise ce merita și supărat că bunicul trebuise să plece din cauza unei aniversări unde Ruth nici măcar nu se distrase.

În mai puțin de o săptămână, tatăl lui îi vându băcănia unui tânăr imigrant german, care instală lumină și aduse produse din carne, *ne-kasher.* Lumina transformă prăvălia dintr-o peșteră misterioasă într-o alimentară ștearsă și sărăcăcioasă, unde Michael nu se ducea decât dacă i se cerea s-o facă. Nu numai magazinul fu afectat de plecarea lui *zaydeh.* Schimbarea a fost și mai pronunțată în gospodăria Rivkind. Dorothy fredona și își ciupea copiii de obraji. Scăldându-se vinovată în libertatea recăpătată, nu mai despărțea vasele de lactate de cele de carne. Nu mai aprindea lumânări vinerea în amurg, dar în schimb aranjă în seara aceea un joc de cărți săptămânal.

În aparență, Abe Rivkind era de acord cu noua atmosferă. Faptul că nu mai era urmărit de privirea acuzatoare a tatălui îi permise să facă niște lucruri la care se gândea de mai mult timp. Afacerea lui înflorea („Să bat în lemn, centurile sunt în vogă și sutienele se vând bine.") și ajunsese într-un moment al carierei în care era avantajos să inviți clientul la masă într-un restaurant bun din Manhattan dacă voiai să obții o comandă. Îi plăcea această experiență și seara, când venea acasă, le povestea copiilor ce feluri minunate și ciudate mâncase. Se înamoră de homar și descrierea savorii cărnii dulci și trandafirii muiate în unt topit le depășea celorlalți puterea de închipuire.

— Are gust de pui?

— Un pic. Dar nu chiar.

— Are gust de pește?

— Puțin.

— Atunci, de fapt ce gust are?

În cele din urmă, într-o sâmbătă după-amiaza, veni acasă cu o pungă mare și umedă de hârtie.

— Poftim, îi spuse lui Dorothy, adăugând o propoziție în idiș.

Ea luă punga, apoi țipă și o scăpă din mână pe masa din bucătărie:

— E ceva *viu* aici.

Abe rupse punga și râse în hohote de reacția soției la vederea homarilor. Erau trei creaturi, mari și verzi, cu ochi mici, întunecați și proeminenți, făcându-i lui Dorothy pielea de găină. Când trebui să-i arunce în oala cu apă fiartă, se dovedi că și lui îi era frică de tentaculele mișcătoare și de cleștii cruzi și a fost rândul soției să râdă. Nu a vrut să audă să guste carne de homar. Deși să revoltase fată de severitatea socrului și începuse revolta familiei împotriva ideilor lui, era o mare diferență între a amesteca vasele în dulap și a mesteca și a înghiți o carne despre care toată viața i se spusese că era interzisă și dezgustătoare. Se cutremură și ieși din cameră. Dar ajunse să-i placă șunca adusă de Abe, pe care i-o prăji chiar el și în curând o servea de câteva ori pe săptămână la micul dejun, lângă ouă.

Tatăl lui Michael a fost unul dintre primii fabricanți de corsete pe care le împacheta în tuburi înguste și colorate și entuziasmul clienților față de această inovație îl făcu să viseze o extindere și o dezvoltare a liniei de produse. Într-o seară, venind acasă, o rugă pe Dorothy să-și scoată șorțul și să se așeze.

— Ce-ai spune dacă ți-aș schimba numele, Dorothy? o întrebă.

— Dar ai făcut-o acum paisprezece ani.

— Vorbesc serios, Dorothy. Vreau să spun, numele de familie Rivkind. Să-l schimbăm legal.

Ea îl privi alarmată:

— În ce nume? Și la ce bun?

— Fundația Rivkind, Inc., uite la ce bun. Sună exact a ceea ce este. Un produs de mansardă, care nu va fi niciodată leader în industria corsetelor. Ambalajele astea noi merită un nume stilat.

— Schimbă numele companiei. Ce-are de-a face cu numele nostru?

— Uite, nu trebuie decât să tăiem numele în două. Și-i arătă sloganul bătut la mașină. „Fii AMABILĂ[1] cu silueta ta".

Ea îl privi și ridică din umeri. Așa că, pentru că numele se potrivea unui slogan publicitar de pe un ambalaj zvelt, dar mai ales pentru că în

---

[1] în limba engleză, cuvântul *kind* = amabil, amabilă, coincide cu cea de-a doua silabă a numelui de familie al personajului, Rivkind.

adâncul lui, tatăl lui Michael simţea nevoia imperioasă de a deveni

Domnul Kind de la Fundaţia Kind, numele de familie Rivkind a fost schimbat legal în actele tuturor.

Chiar şi în chestiuni personale, este dificil să ţii reforma în frâu. Mai mulţi vecini de-ai lor se mutaseră în alte zone ale cartierului Queens şi, în final, Abe plecă urechea la îndemnurile lui Dorothy şi îşi cumpărară un apartament într-o clădire din cărămidă galbenă care tocmai fusese construită în Forest Hills.

Când află că se mutaseră din Brooklyn într-un cartier despărţit de câţiva kilometri de Casa Fiilor lui David, Isaac nu păru afectat. Vizitele lor acolo se răriseră tot mai mult şi când Abe, bântuit de un acces brusc de conştiinţă, îl lua pe Michael să-l vadă pe *zaydeh,* cei trei aveau puţine subiecte de discuţie. Bătrânul reuşise să-l determine pe Solly al domnului Melnick să-l examineze şi să-i prescrie un întăritor şi Abe plătea bucuros sticla de whisky canadian care stătea mereu la loc de cinste în dulapul lui Isaac. Viaţa bunicului se umplea acum cu studiul Torei şi whisky-ul de secară iar vizitatorii epuizau rapid cele două subiecte.

Totuşi, una dintre vizitele făcute la Casă, la puţin timp după ce se mutaseră in Queens, îi dădu lui *zaydeh* un nou subiect. Se apropia sărbătoarea recoltei şi Michael se gândea întotdeauna mult la bunicul lui în această perioadă. De săptămâni în şir îşi ruga tatăl să meargă la *zaydeh* şi când ziua veni în sfârşit, avea un sul de desene în creion pe care voia să i le dăruiască.

Stând pe pat şi privind desenele, ceva îi atrase atenţia lui Isaac.

— Ce e asta, Micheleh? întrebă el, pronunţând numele evreiesc al nepotului.

— Asta e clădirea unde locuim, zise Michael, arătând o pată mare de culoare. Şi ăsta e un copac cu castane în el şi asta e o veveriţă. Şi asta e biserica din colţ.

Ultima reprezentare, cea mai realistă, atrăsese interesul lui Isaac. Crucea şi semnătura cea nouă a lui Michael, scrisă cu grijă.

— Nu ştii să-ţi scrii numele? întrebă.

— Tată, zise repede Abe, l-a scris bine. L-am schimbat legal.

Se aştepta la una din vechile izbucniri tunătoare, dar Isaac abia clipi:

— Nu te mai cheamă Rivkind?

Ascultă fără niciun comentariu explicaţia lungă a fiului despre

motivele de afaceri care-i determinaseră hotărârea şi descrierea entuziastă a noii linii de corsete. Când a fost timpul să plece, Isaac îl sărută pe obraz pe Michael şi dădu mâna cu Abe:

— Mulţumesc că ai venit, Abraham.

Şi, după o scurtă pauză:

— Tot Abraham te numeşti?

— Bineînţeles, răspunse acesta.

Pe drumul spre casă, se răţoi la Michael ori de câte ori băiatul deschidea gura.

După două zile, Abe primi o scrisoare de la tatăl lui. Fusese scrisă pe o coală liniată, cu creionul, în idiş, de o mână tremurătoare din cauza vârstei şi a alcoolului, îi trebuiră ore întregi de scormonire prin memorie pentru a o traduce şi descoperi că, în cea mai mare parte, conţinea referiri la Talmud, care nu-i spuneau nimic. Dar reuşi să descifreze mesajul principal al scrisorii. Isaac îi spunea fiului lui că a pierdut speranţa de a mai îndrepta pe cineva din familie, cu excepţia nepotului, Micheleh. Două treimi din text reprezentau o pledoarie fierbinte ca Michael să fie educat în spiritul evreiesc.

Dorothy râse clătinând din cap când soţul ei îi citi scrisoarea, atât cât o putu traduce în engleză. Dar, spre neplăcuta surpriză a lui Michael, tatăl păru să ia cererea în serios:

— E timpul. Are vârsta alegerii, spuse el.

Aşa că Michael, persoana aleasă, începu să meargă în fiecare după-amiază la şcoala ebraică, după ce ieşea de la cea publică. Era în clasa a treia la Şcoala Publică 467 şi nu avea absolut nicio dorinţă să înveţe ebraica. Cu toate acestea, a fost înscris la clasa de Talmud Tora a sinagogii congregaţiei Fiilor lui Iacob. „Fiii lui Iacob" se afla la o jumătate de kilometru de şcoala publică. Era o sinagogă ortodoxă, dar lucrul acesta nu avea însemnătate. Ar fi fost înscris şi dacă ar fi fost conservatoare sau reformată. Pur şi simplu era singura şcoală ebraică la care putea merge pe jos în fiecare zi, de la ore. Faptul că drumul până acolo străbătea unul dintre cele mai dure cartiere poloneze din New York nu fusese luat în considerare de adulţii care îi controlau destinul.

În cea de-a treia zi de cursuri, în drum spre casă, se întâlni cu Stash Kwiatkowski. Stash era coleg cu el la şcoala publică. Repeta a treia oară clasa. Era cu cel puţin doi ani mai mare decât Michael şi avea pe faţa lată, bălană, cu ochi mari, albaştri, un zâmbet pe jumătate spăsit, pe care-l purta ca pe o mască. Michael îl ştia din clasă, unde făcea tot felul

de greşeli comice la recitare şi îi zâmbi larg:

— Bună, Stash.

— Bună, puştiule. Ce ai acolo?

Avea „acolo" un „aleph-bez" din care învăţa abecedarul ebraic, un caiet şi o istorie evreiască sub formă de povestiri.

— A, nişte cărţi, spuse.

— De nu le-ai luat? De la biătecă?

— De la şcoala ebraică.

— Ce-i aia?

Vedea că Stash era intrigat de idee, aşa că-i explică despre locul unde mergea când toţi ceilalţi de la şcoala publică plecau acasă.

— Să le văd.

Se uită cu îndoială la mâinile lui Stash, mânjite de murdăria acumulată în trei ore de joacă. Manualele lui noi erau imaculate:

— Mai bine nu.

Rânjetul lui Stash se lăţi şi acesta îl înşfăcă pe Michael de încheietură:

— Hai, dă să le văd.

Era cu vreo patru degete mai scund decât Stash, dar acesta se mişca încet. Michael se smulse din strânsoare şi făcu un salt, luând-o la fugă. Stash îl urmări pe o distanţă surprinzător de mică şi apoi abandonă complet cursa.

Dar în seara următoare, când Michael mergea spre casă, apăru deodată din spatele unui panou, de unde îşi pregătise ambuscada.

— Bună, Stash, încercă Michael să-i zâmbească.

De data aceasta însă, Stash nu se mai prefăcu prietenos. Îi înhăţă cărţile şi abecedarul căzu pe jos. Cu câteva zile înainte, pe Michael îl impresionase vederea unui rabin tânăr, care, scăpând pe jos un teanc de cărţi, le ridicase sărutându-le pios pe fiecare. Mai târziu avea să afle stânjenit că practica aceasta era rezervată cărţilor ce conţineau cuvântul Domnului, dar atunci crezuse că aşa se proceda cu toate tipăriturile în ebraică. O încăpăţânare perversă îl făcu să ridice abecedarul şi să-l lipească de buze în timp ce Stash se holba:

— De ce-ai făcut asta?

Sperând că deschiderea unei uşi spre o altă viaţă ar mai potoli spiritul de răzbunare al lui Stash, îi explică faptul că dacă o carte cu litere ebraice atingea pământul, trebuia ridicată şi sărutată. A fost o greşeală. Detectând o sursă de amuzament perpetuu, Stash arunca pe jos cartea

făcându-l s-o ridice iar şi iar şi s-o sărute. Când mâna i se strânse în pumn, Stash i-o duse la spate şi i-o suci până ţipă:

— Spune: „Sunt un jidan împuţit”.

Tăcu până simţi că i se frânge braţul şi atunci spuse. Spuse că jidanii înfulecă rahat, că jidanii l-au omorât pe Mântuitor, că jidanii îşi taie vârful p… şi îl mănâncă în tocană sâmbătă seara.

Ca să fie sigur că s-a răzbunat, Stash îi rupse prima pagină din abecedar şi o şifonă. Când se aplecă să ridice hârtia boţită, îl lovi cu piciorul în fund atât de tare încât Michael o luă la fugă scâncind. În seara aceea, singur în camera lui, netezi pagina cât de bine putu şi o lipi la loc în carte.

În zilele următoare, inchiziţia din cartierul Queens deveni rutină. La şcoală, Stash îl ignora complet şi putea să râdă laolaltă cu toţi colegii când repetentul făcea o varză din recitare. Când suna de ieşire, Michael o zbughea pentru a trece prin cartierul lui Stash înainte ca acesta să ajungă acolo. Pe drumul de întoarcere de la ebraică, încerca să schimbe ruta pentru a scăpa de călăul lui. Dacă lucrul acesta îi reuşea două zile, în a treia sigur cădea într-una din capcanele întinse de derbedeu. Şi atunci era torturat mai mult, pentru ca Stash să-şi compenseze distracţia pierdută în zilele când Michael îi scăpase.

Dar mai avea şi alte probleme în afară de Stash. Şcoala ebraică se dovedise a fi un loc lipsit de umor, cu o disciplină păstrată la sânge. Profesorii erau laici investiţi cu titlul onorific de *reb,* cuvânt ce le dădea un statut aflat aproximativ la jumătate între cel de rabin şi cel de temnicer. Profesorul-reb din clasa lui era un tânăr slab, cu ochelari şi barbă castanie. îl chema Hyman Horowitz, dar nu i se spunea niciodată altfel decât reb Chaïm. C/i-ul gutural din prenumele lui evreiesc îl fascina pe Michael care îl etichetase în gând Chaïm Chorowitz Ciugulea, pentru că obişnuia să se lase pe spătarul scaunului cu ochii închişi, scărmănându-şi mereu cu degetele barba stufoasă, de parcă ar fi tot ciugulit după gângănii.

Erau douăzeci de băieţi în clasă. Fiind nou, lui Michael i se dădu exact locul din faţa lui reb Chaïm şi află foarte curând că era poziţia cea mai proastă posibil. Un elev nu rămânea mult acolo decât dacă era prost sau indisciplinat înrăit. Era singurul loc din clasă unde victima putea fi atinsă de nuiaua de ratan a lui reb Chaïm. Zveltă şi suplă, o încrucişare între bici şi baston, nuiaua stătea pe catedră, în faţa lui. Orice abatere de la comportarea civilizată, de la şoaptă până la recitarea greşită, o făcea

să şfichiuiască aerul şi să aterizeze – *plod* – pe umerii celui în culpă. În ciuda maioului, cămăşii şi a puloverelor purtate pentru a atenua lovitura, nuiaua era cea mai redutabilă armă cu care avuseseră de-a face elevii şi îi purtau respectul cuvenit.

Chaïm Ciugulea îl făcu pe Michael să guste şfichiul nuielei la finalul primei lecţii, când îl văzu uitându-se prin clasa uzată în loc să fie atent la studiu. Profesorul se lăsă pe spate, în aparenţă gata să aţipească, ţinând ochii închişi şi ciugulindu-şi barba cu degetele. Dar în clipa următoare, o vibraţie sunând ca o bombă lansată ocupă o zecime de secundă, după care – *plod* Nici nu deschise ochii, dar nuiaua îl lovi pe Michael exact pe umărul stâng. Băiatul a fost prea copleşit de admiraţie faţă de precizia lui *reb* pentru a plânge şi valul de râsete înăbuşite stârnit în clasă îi distrase atenţia de la pedeapsă.

Lovitura făcea parte din procedura standard de introducere şi Michael nu deveni duşman public decât în cea de-a cincea zi petrecută la şcoala ebraică. Reb Chaïm le preda copiilor atât religie, cât şi limbă ebraică şi în ziua aceea tocmai terminase de povestit elevilor întâmplarea lui Moise cu tufişul în flăcări. În concluzie, îi informă solemn că Dumnezeu este atotputernic.

Michael era încercat de un gând fascinant. Înainte de a realiza ce făcea, ridică mâna:

— Asta înseamnă că Dumnezeu poate face absolut orice?

— Orice, îl privi reb Chaïm impacientat.

— Poate să facă o stâncă mare? Una aşa de mare încât n-o pot mişca niciun milion de oameni?

— Bineînţeles că poate.

— Şi El poate s-o mişte?

— Bineînţeles.

Michael izbucni cu însufleţire:

— Atunci poate să facă o stâncă atât de mare încât nici El să n-o poată mişca?

Reb Chaïm surâse, bucuros că noul lui elev era atât de zelos:

— Desigur. Dacă aşa doreşte.

Michael strigă, atât era de agitat:

— Dar dacă nici El n-o poate mişca, atunci nu poate face orice! Atunci nu e atotputernic!

Reb Chaïm deschise şi închise gura ca un peşte. Văzând zâmbetul triumfător al lui Michael, se înroşi.

Plod Plod Plod Nuiaua se abătu peste umerii băiatului, cu o ploaie de lovituri rapide, ca mingile la un meci de tenis, dar foarte dureroase. De data asta plânse, dar deveni un erou pentru colegii lui şi duşmanul public nr. 1 pentru profesorul de ebraică.

Situaţia era foarte descurajatoare. Între Stash şi reb Chaïm, viaţa lui deveni un lanţ de coşmaruri. Încercă să le evite. După-amiaza, când ieşea de la şcoala publică, se ducea pe o alee de bowling aflată la câteva străzi distanţă şi stătea pe o bancă trei ore, privind jucătorii. Nu era un loc rău de aşteptare. Repetă figura patru zile şi de fiecare dată pe alee juca o femeie grasă, cu sâni masivi şi şunci serioase. Ridica mingea grea de bowling ca pe o mărgică şi avansa pe vârful picioarelor, cu paşi mărunţi care-i făceau carnea să tremure atât de tare, încât i-ar fi prins bine un corset ca cele vândute de tatăl lui. Mesteca gumă continuu şi inexpresiv, oprindu-se numai când propulsa mingea, spre a urmări cum cădeau popicele. Rămânea într-un picior, nemişcată, ca o statuie făcută de un sculptor nebun din prea mult material. Priveliştea ei era un spectacol interesant şi educativ, dar îi cedară nervii şi în plus, când se aşeza pe banca din faţa lui, mirosul trupului ei transpirat îi făcea rău. În cea de-a cincea zi se întoarse la şcoala ebraică, falsificând un bilet, ca din partea mamei lui, care-i motiva absenţele printr-o criză de sinuzită, boală cu simptome cunoscute datorită lui Ruthie, care se plângea de sinuzită mai tot timpul.

Tensiunea în care trăia începu să-l marcheze. Deveni foarte încordat şi nervos şi slăbi. Nopţile se zvârcolea în pat, incapabil să doarmă. Când adormea, visa că e bătut de reb Chaïm sau că Stash îl aşteaptă după uşă şi e mai înalt cu un metru decât în realitate.

Într-o după-amiază, la şcoala ebraică, băiatul din spatele lui îi dădu un bileţel. Reb Chaïm stătea cu spatele, scriind pe tablă tema la gramatică pentru ziua următoare, aşa că Michael îl desfăcu liniştit. Era o caricatură nemiloasă a profesorului, de neconfundat datorită bărbii, ochelarilor şi bonetei. Rânjind, Michael îi adăugă un neg pe nas – avea unul acolo – şi un braţ cu mâna scotocind în barbă, apoi scrise clar dedesubt: *Chaïm Chorowitz Ciugulea.*

Faptul că reb stătea în picioare lângă el, uitându-se la desen, îi deveni limpede din tăcerea teribilă care se lăsase în clasă. Era o linişte ce o depăşea cu mult pe cea obţinută la cererea lui reb Chaïm însuşi. Nu se mişca un creion, nu târşâia o talpă, nu sufla un nas. Se auzea doar tic-tac-ul ceasului, tare, rar, prevestitor de necazuri.

Rămase aşteptând să simtă nuiaua pe umeri, refuzând să ridice privirea spre ochii căprui de dincolo de lentilele strălucitoare ale ochelarilor. Mâna lui reb Chaïm apăru în raza căutăturii lui plecate. Avea degete lungi, slabe, pistrui şi fire negre de păr pe încheietură şi mai jos de degete. Mâna luă hârtia şi o făcu să dispară.

Dar nuiaua tot nu lovi.

— O să rămâi după ore, îi spuse reb Chaïm liniştit.

Mai erau optsprezece minute până la sfârşitul orei şi fiecare dintre ele trecea agale, de parcă erau lipite cu clei, în cele din urmă se terminară totuşi şi elevii plecară. Îi auzea alergând şi ţipând la ieşirea din clădire. În încăpere era linişte. Reb Chaïm aranjă nişte hârtii, le prinse cu un elastic şi le aşeză în al doilea sertar al catedrei. Apoi ieşi din clasă şi se duse la toaletă profesorilor. Închise uşa, dar era atât de linişte, încât Michael îl auzi urinând, un răpăit ca al unei mitraliere mici, încetând tragerea într-o zonă mai îndepărtată a frontului.

Michael se ridică şi se duse la catedră. Nuiaua era acolo. Era cafenie şi părea dată cu lac, dar ştia că lustrul provenea de la continua aplicare pe pielea fragedă a micilor evrei. Ridică nuiaua şi o încercă. A fost nevoie de foarte puţin efort pentru a o face să şfichiuiască răutăcios aerul, cu un zgomot de lenjerie supraelastică frecată în mers. Începu să tremure şi să plângă. Ştia că nu mai poate îndura nicio suferinţă de la reb Chaïm sau de la Stash Kwiatkowski şi avea de gând să se retragă de la şcoala ebraică. Se răsuci pe călcâie şi plecă, ţinând în mână nuiaua şi lăsându-şi cărţile pe bancă. Mergea încet, gândindu-se că va duce nuiaua acasă şi îşi va scoate cămaşa, arătându-i mamei urmele bătăii pe piele, aşa cum făcuse Douglas Fairbanks în filmul de sâmbăta trecută, arătându-i iubitei că fusese biciuit de tatăl ei.

Savura în gând consolarea mamei când Stash apăru din spatele unui panou, ţinându-i calea:

— Bună, Mikey, îi spuse moale.

Michael nu-şi dădu seama că avea de gând să-l lovească până când nuiaua nu se abătu peste obrazul drept şi buzele lui Stash.

Acesta scoase un schelălăit uluit:

— Jigodie mică!

Se repezi obosit şi Michael îl lovi din nou, încercând să-i atingă braţele şi umerii.

— Opreşte-te, tică… zbieră Stash, ridicând instinctiv braţul să-şi protejeze faţa. Te omor! mugi, dar se întoarse să fugă şi nuiaua îl mai

şfichiui o dată peste fundul cărnos.

Auzea pe cineva plângând şi îşi dădu seama că nu era el, un lucru incredibil până atunci. Faţa lui Stash se schimonosi ca un cartof zbârcit şi lacrimile i se amestecau cu sângele care-i curgea din buză. Ţipa de câte ori îl lovea Michael şi acesta îl bătu până obosi, apoi îl goni şi Stash dispăru după colţ.

Restul drumului spre casă se gândi că ar fi. putut controla mai bine situaţia, că ar fi putut să-l oblige să zică, de exemplu, că evreii nu l-au omorât pe Christos, nu înfulecă rahat şi nu-şi taie ceva în mâncare sâmbăta seara.

Ascunse nuiaua în centrala blocului, în loc să i-o ducă mamei. A doua zi o scoase din ascunzătoare şi o luă la şcoală. Domnişoara Landers, profesoara de acolo, îl întrebă despre ea şi îi spuse că era un arătător împrumutat de la şcoala ebraică pentru mama lui. Profesoara se uită lung la nuia, vrând să spună ceva, dar se răzgândi şi tăcu. După ore, alergă spre şcoala ebraică până începu să-l înţepe splina, apoi merse cât de repede putea.

Ajunse cu un sfert de oră înainte de începerea orelor. Reb Chaïm era singur în clasă şi corecta lucrări. Michael se îndreptă spre el cu nuiaua, ţintuindu-l permanent cu privirea. Apoi i-o dădu:

— Îmi pare rău că am împrumutat-o fără să vă cer voie.

Profesorul o ţinu în mână de parcă ar fi văzut-o prima dată:

— De ce-ai dorit s-o împrumuţi?

— Am folosit-o pe un antisemit.

Michael putea să jure că buzele tresăriseră, camuflate de barbă. Dar profesorul nu era un om uşor de tulburat:

— Apleacă-te, îi zise.

Îl lovi de şase ori la fund. îl duru tare şi plânse, dar se gândi tot timpul că el îl lovise pe Stash Kwiatkowski mult mai tare.

Când veniră ceilalţi colegi, nu mai plângea; după o săptămână a fost mutat din prima bancă, unde a fost adus Robbie Feingold, un prostuţ care chicotea tot timpul când citea. Reb Chaïm nu-l mai lovi niciodată de atunci.

Capitolul 6

La trei dimineaţa, în ziua confirmării lui de *bar mitzvah,* nervos şi fără somn, stătea în bucătăria apartamentului din Queens şi atingea de Tora, apoi de buze, nişte franjuri imaginare ale şalului de rugăciune.

Borchu es adonoi hamvoroch, şopti, continuând cu următorul

verset al rugăciunii în ebraică.

— Michael? chemă mama lui, apărând buimacă în bucătărie, cu ochii mijiţi, potrivindu-şi părul cu mâna mică şi albă.

Purta un halat albastru de flanel peste o pijama zmeurie, prea mică. De curând începuse să-şi vopsească părul într-un roşu aprins care o făcea să semene cu un clown mare şi gras şi, cu toată tensiunea, la vederea ei îl încercară sentimente succesive de iubire şi stânjeneală.

— Te simţi rău? îl întrebă ea îngrijorată.

— Nu, dar nu mi-era somn.

Adevărul era că zăcând în pat şi repetând slujba de *bar mitzvah,* aşa cum făcuse de cel puţin cincizeci de ori în ultima lună, descoperise cu groază că nu mai ştia *brocha,* rugăciunea scurtă de dinaintea pasajului citit din cartea sfântă Tora şi numit *haftorah.* Ştia *brocha* ca pe apă, dar mintea lui, obosită să mai fie torturată cu repetarea aceleiaşi rugăciuni, se revoltase şi i-o ştersese complet din memorie.

— Trebuie să te scoli devreme, îi şopti ea stăruitor. Du-te la culcare.

Şi mai mult adormită decât trează, se întoarse în pat. Îşi auzi tatăl întrebând-o despre ce era vorba în scârţâitul arcurilor lăsate.

— Fiul tău e nebun.

— De ce nu doarme?

— Du-te şi întreabă-l.

Abe o ascultă şi veni şi el desculţ în bucătărie, cu părul negru căzându-i pe frunte. Nu purta decât pantaloni de pijama, aşa cum făcea în general, pentru că era mândru de corpul lui. Pentru prima dată, Michael observă că părul cârlionţat care-i creştea pe piept începea să încărunţească.

— Ce naiba? începu tatăl, aşezându-se pe un scaun şi scărpinându-se în cap cu amândouă mâinile. Cum o să mai fi *bar mitzvah* mâine?

— Nu-mi aduc aminte *brocha.*

— Vrei să spui *haftorah?*

— Nu, *brocha.* Dacă-mi aduc aminte *brocha,* iese şi *haftorah* bine. Dar nu-mi aduc aminte primul verset din *brocha.*

— Doamne, fiule, dar ştii *brocha* asta de la nouă ani.

— Acum nu mi-o mai aduc aminte.

— Uite ce e: nu trebuie s-o ştii pe dinafară. E scrisă în carte. Nu trebuie decât s-o citeşti.

Michael ştia că era adevărat, dar nu se simţea mai bine:

— Poate n-o s-o găsesc atunci, spuse stins.

— O să fie atâţia bătrâni cu tine acolo că o să te şi agaseze. O să-ţi arate ei, şi vocea tatălui deveni mai vioaie: Hai, la culcare acum. Ajunge cu toanele.

Michael se întoarse în pat, dar zăcu treaz până când obloanele se luminară de cenuşiul zorilor. Atunci închise ochii şi aţipi, dar după câteva momente, cum i se păru, mama veni să-l trezească.

— Te simţi bine? îl întrebă neliniştită.

— Cred că da, îi răspunse.

Se împletici spre baie şi îşi dădu cu apă rece pe faţă. Era atât de obosit încât abia realiză că se îmbracă, mâncă ceva repede şi porni cu părinţii spre sinagogă.

Mama îl sărută la uşă şi urcă grăbită spre sectorul rezervat femeilor. Părea înspăimântată. El îşi însoţi tatăl până pe rândul al doilea. Sinagoga era plină de rude şi prieteni. Tatăl avea neamuri puţine, dar mama lui provenea dintr-o familie numeroasă şi parcă tot clanul se adunase acolo. Mulţi îi salutară în şoaptă când trecură pe lângă ei. Buzele i se mişcară a răspuns, dar nu reuşi să articuleze nimic. Era prins într-o platoşă de spaimă, care înainta odată cu el, fără să-i mai lase scăpare.

Timpul trecea. Abia îşi dădu seama că tatăl lui era chemat în faţă şi îi auzi vocea, ca de la mare distanţă, recitând în ebraică. Apoi îşi auzi propriul nume complet – Michael ben Avrahom – şi urcă pe podium cu picioarele ţepene. Duse şalul la buze sărutându-i franjurile, apoi se uită la literele ebraice de pe pergamentul îngălbenit. I se răsuceau ca nişte şerpi în faţa ochilor.

— *Borchul* şuieră un bătrân de lângă el.

O voce tremurătoare, parcă nu era a lui, reluă scandarea:

— *Borchu es adonoi hamvoroch. Borchu…*

— Bor UCH, mormăiră toţi bătrânii corectura în acelaşi timp şi corul vocilor lor îl izbi peste faţă ca un prosop ud.

Ridică ochii ameţit şi îşi văzu tatăl disperat. Începu din nou a doua propoziţie, corect, termină răguşit *brocha,* citi orbeşte din Tora, ascultând binecuvântările, apoi începu *haftorah*. Înaintă cinci minute tremurător, iar vocea îi răsuna firavă şi găunoasă în tăcerea generală, cauzată, ştia, de convingerea congregaţiei că era pe punctul de a se pierde definitiv în complexitatea pasajului ebraic sau în firul ritmului

străvechi. Dar, ca un matador rănit al cărui antrenament şi disciplină nu-l lasă să cedeze nici în coarnele taurului, refuză să moară. Vocea i se întări. Genunchii nu-i mai tremurară. Cântă mai departe şi mai departe şi credincioşii se lăsară pe spate, pe jumătate dezamăgiţi că n-avea de gând să-i amuze cu un fiasco.

În curând uită de cercul de critici bărboşi din preajmă, de mulţimea de prieteni şi rude. Prins de melodia şi poezia sălbatică a limbii ebraice, se legăna înainte şi înapoi în ritm. Când se sfârşi pasajul, se simţea minunat şi ţinu ultima notă cât putu de mult, abandonând-o cu regret.

Ridică privirea. Tatăl lui arăta de parcă tocmai îi spusese prima doamnă că e furnizorul oficial al Casei Albe. Porni spre el, dar Michael fu înconjurat înainte de o pădure de mâini dornice să-i strângă palma umedă, în timp ce un cor de voci îi ura *mazel tov.*

Străbătu spaţiul dintre bănci alături de tată, spre capătul scărilor ce urcau la balcon, unde îi aştepta mama. Pe drum, dădeau mâna cu oamenii şi băiatul acceptă plicuri cu bani de la oameni pe care nu-i cunoştea. Mama îl sărută înlăcrimată şi el îi îmbrăţişă umerii dolofani.

— Uite cine-a venit, Michael, îi arătă ea.

Privind, într-acolo, văzu cum bunicul îşi croia drum spre ei. Isaac dormise în apropiere, la nişte cunoştinţe de-ale lui Abe, ca să vină pe jos la sinagogă şi să nu încalce interdicţia de a călători de Sabat.

Mulţi ani mai târziu, Michael îşi dădu seama cu câtă isteţime se luptase bunicul cu mama lui şi ce victorie repurtase. Strategia lui implicase timp şi răbdare. Astfel, fără să mai ridice niciodată vocea, îşi învinsese nora şi transformase gospodăria în casa de credincioşi pe care o dorise.

Iar Michael fusese agentul lui.

Doborârea lui Stash Kwiatkowski îi dăduse un elan de a merge la şcoala ebraică zi de zi, care-l ţinuse luni de zile. Iar când entuziasmul se uzase şi nu se mai simţea ca Sfarmă-Piatră, fu prins în procesul de învăţare. După Chaïm veni reb Yossle, apoi reb Doved şi apoi, timp de doi ani, se scăldă în extaz în albastrul electric al privirii drei Sophie Feldman, prefăcându-se că absoarbe ştiinţa şi tremurând ori de câte ori îi rostea numele. Domnişoara Feldman avea părul de culoarea mierii şi un năsuc delicios de obraznic, împodobit de câţiva pistrui. Stătea cu gleznele încrucişate şi vârful piciorului drept i se rotea uşor, într-un cerc leneş pe care îl urmărea fascinat şi care îl ajuta, în mod ciudat, să spună

lecţia când îl asculta.

Când deveni doamna Horowitz şi se balansă însărcinată prin clasă pentru ultima dată, nu avea timp de un lux precum gelozia, pentru că avea treisprezece ani şi îl aştepta confirmarea de *bar mitzvah.* Stătea în fiecare după-amiază în clasa specială pentru *bar mitzvah* a lui reb Moishe, directorul şcolii şi studia *haftorah.* Din două în două duminici, mergea în Brooklyn cu metroul şi cânta rugăciunea pentru bunicul lui, stând pe pat lângă bătrân, amândoi cu tichii şi şaluri, urmărind cuvintele pe carte şi băiatul cântându-le rar şi dându-şi importanţă.

Bunicul stătea cu ochii închişi, semănând cu reb Chaïm şi când Michael făcea o greşeală, părea să se trezească şi cânta corect cu vocea obosită. După scandare, Isaac îi punea întrebări subtile despre viaţa de acasă şi probabil că răspunsurile îl umpleau de satisfacţie. Contactul lui Michael cu mediul sinagogii Fiilor lui Iacob întorsese foaia în privinţa spiritului de reformă care domnise cândva în familie.

Dorothy Kind nu avea stofă de revoluţionară. Când Michael începu să întrebe de ce în casă se aduceau cărnuri şi fructe de mare interzise bunilor evrei, după cum auzise de la profesorii de la şcoala ebraică, mama avu o scuză de a renunţa la ele. Provocată de socru, luptase pentru dreptul de a gândi liberă. Interogată cu inocenţă de fiu, se conformă smerită, cuprinsă de accese de conştiinţă. Luminile de Sabat începură să fie din nou aprinse în apartament în fiecare seară de vineri, laptele fu lapte, separat de carne.

Acum, când bunicul îşi făcu drum cu greu spre ei prin sinagogă, Dorothy îl ului, sărutându-l afectuos:

— Nu-i aşa că Michael a fost minunat?

— O *haftorah* bună, binevoi el să răspundă, posac. Apoi îl sărută pe Michael pe creştet. Slujba se sfârşi şi credincioşii începură să se scurgă pe lângă ei. Acceptară felicitări până la ultimul om care le strânse mâinile, apoi se îndreptară spre sala parohială, către mesele cu felii de ficat, heringi marinaţi şi băuturi specifice.

Înainte de a li se alătura oaspeţilor, bunicul îi scoase de la gât lui Michael şalul de rugăciune, croit pentru un copil. îl desfăşură pe al lui de pe umeri şi îi aşeză faldurile de mătase pe umerii nepotului. Michael cunoştea prea bine acest şal. Nu era cel pe care Isaac îl purta în fiecare zi. Pe acesta îl cumpărase la scurtă vreme de la sosirea în America şi îl păstra numai pentru sărbători şi alte ocazii speciale. H dădea la curăţat în fiecare an şi îl împăturea grijuliu după fiecare folosire. Mătasea se

îngălbenise puţin, dar se păstrase bine şi tivul albastru era încă bine marcat şi strălucitor.

— Tată, dar e şalul dumitale bun, protestă nora.

— O să-i poarte de grijă, spuse *zaydeh.* Ca un evreu adevărat.

Capitolul 7

Într-o dimineaţă rece şi luminoasă dintr-o sâmbătă de iarnă, când împlinise treisprezece ani, deveni şi el om al muncii. Se urcă în maşină lângă tatăl lui şi porniră spre Manhattan pe când ceilalţi membri ai familiei încă mai dormeau. Mâncaseră brânză topită cu nişte chifle crocante, băuseră suc de portocale şi cafea, apoi ieşiseră din patiserie şi intraseră în clădirea veche şi înaltă, unde, la etajul patru, se aflau birourile firmei Kind.

Visurile lui Abe atunci când schimbase numele firmei nu se mai materializaseră. Ingredientul misterios ce transformă o afacere solidă într-una înfloritoare scăpa priceperii lui Abraham Kind. Dar, deşi nu se îmbogăţiseră, aveau destul cât să trăiască bine.

Întreprinderea consta în şaisprezece maşini fixate de podeaua unsuroasă de lemn şi înconjurate de mese de scândură, pline de materiale, întăritoare, balene, jartiere şi tot ce mai intra într-un corset, centuri elastice, cordoane, sutiene. Majoritatea angajaţilor erau muncitori îndemânatici, care lucrau de mulţi ani pentru tatăl lui. Michael îi cunoştea pe mulţi dintre ei, dar Abe îl purtă pe la fiecare maşină, prezentându-l cu seriozitate.

Un croitor cu părul alb, pe nume Sam Katz, îşi scoase din gură trabucul bont şi se bătu cu mâna pe burta rotundă:

— Eu sunt ofiţerul vasului. Cu cine vrei să negociez probleme de sindicat, cu tine sau cu tata, fiule?

Abe surâse:

— Făţarnicule, nu te apropia de băiat cu propaganda ta sindicală. După cât te ştiu eu, o să-l bagi în comitetul de negocieri.

— Nu-i o idee rea. Mulţam, cred că aşa fac!

După ce plecară de lângă el, zâmbetul tatălui păli:

— Câştigă mai bine decât mine, îi spuse el lui Michael, în drum spre biroul conducerii.

Acesta era separat printr-un zid de maşini. Anticamera era aşternută cu un covor, luminată discret şi bine mobilată din zilele când Abe îşi mai făcea încă iluzii grandioase cu privire la viitor. Când Michael începu lucrul, mobila era uzată, dar arăta încă destul de bine. Într-un

colţ, un perete de sticlă închidea două birouri, unul pentru tatăl lui şi celălalt pentru secretara Carla Salva.

Aceasta stătea printre registre, făcându-şi unghiile, îi salută, oferindu-le un zâmbet cuceritor. Avea dinţi incredibil de albi şi o gură cu buze subţiri de la natură, corectate însă de un roşu generos, furnizat de rujul Max Factor. O aluniţă mare, cafenie, creştea lângă nasul cu nări subţiri şi fremătătoare. Era o portoricană cu sâni mari şi şolduri înguste şi pielea catifelată.

— Corespondenţă? întrebă Abe.

Ea îşi orientă o unghie proaspăt înroşită de carmin, ascuţită şi purpurie ca un stilet însângerat, spre un teanc de hârtii de pe marginea biroului. Tatăl le luă şi aşezându-se la el, începu să separe comenzile de facturi.

Michael rămase în picioare şi într-un târziu îşi drese vocea:

— Eu ce vrei să fac?

Abe ridică privirea. Uitase de băiat:

— Ah!

Îl duse până la un dulăpior unde era înghesuit un aspirator Hoover ponosit:

— Aspiră covoarele.

Aveau mare nevoie de aspirat. Când le termină, udă ghivecele în care creşteau două plante cu frunze ca urechile de elefant, apoi lustrui scrumiera metalică şi piciorul acesteia. În cursul acestei acţiuni intră primul client. Era zece şi jumătate. Abe ieşi din cuşca de sticlă imediat.

— Domnule Levinson! Cum merg treburile la Boston? îşi strânseră călduros mâinile.

— Se poate şi mai bine.

— Şi aici, ce să spun? Dar să sperăm că lucrurile se vor pune pe picioare în curând.

— Am o repetare de comandă, spuse clientul, dându-i lui Abe formularul în alb.

— Doar n-aţi venit până la New York doar pentru o repetare? Am câteva lucruri frumoase pe care vreau să vi le arăt.

— Numai la un preţ foarte bun, Abe.

— Lăsaţi preţul pe mai târziu, domnule Levinson. Nu vă rog decât să luaţi loc şi să admiraţi noile produse.

Şi, privind spre peretele de sticlă, comandă:

— Caria, noua linie.

Femeia dădu din cap, zâmbindu-i domnului Levinson. Intră în depozit, apoi se întoarse cu două cutii, ducându-le la garderobă. Când ieşi, purta numai un corset.

Mâinile lui Michael îngheţară pe suportul pe care-l lustruia. Nu mai văzuse niciodată o femeie atât de dezbrăcată. Cupele corsetului împingeau sânii Cariei, transformându-i în două mingi ridicate care îi înmuiau genunchii. Pe interiorul coapsei stângi avea o aluniţă la fel ca cea de pe faţă.

Tatăl lui şi domnul Levinson nu păreau conştienţi de existenţa femeii. Domnul Levinson se uita la corset şi Abe îi urmărea expresia.

— Cred că nu, se decise cumpărătorul.

— Nu doriţi nici măcar să aflaţi ce ieftin puteţi să luaţi?

— Indiferent de preţ, ar fi o extravaganţă. Acum am prea multă marfă în magazin.

— Cum doriţi, ridică tatăl lui din umeri.

Caria intră din nou în cabină şi reveni cu o lenjerie neagră. Centura chilotului era lăsată destul de jos pentru ca buricul ei să-i transmită semnale lui Michael, în timp ce femeia se plimba încoace şi încolo.

Domnul Levinson nu păru mai interesat de noul produs, dar se lăsă pe spate şi închise ochii:

— Cât costă?

Când Abe îi spuse, tresări violent. Se târguiră cu foc destul de îndelungat, apoi tatăl lui ridică din umeri şi schiţă o grimasă, învoindu-se cu ultima ofertă primită.

— Dar corsetele cât costă?

Tatăl surâse şi târguiala reîncepu. În final, ambii păreau satisfăcuţi. După trei minute, domnul Levinson plecase iar tatăl lui şi Carla stăteau din nou la birouri. Michael lustruia de zor, aruncând ocheade spre chipul plictisit al Cariei şi dorindu-şi să-l vadă intrând pe următorul client.

Îi plăcea să lucreze cu tatăl lui. Sâmbăta, la cinci după amiaza, când închideau firma Kind, mergeau amândoi la restaurant, apoi la film sau la grădină, să se uite la un meci de baschet sau la lupte. De câteva ori merseră şi la sala de forţă şi lucrară amândoi, apoi stătură la sârmă. Tatăl putea respira aburi la nesfârşit, ieşind din ei, cu obrajii trandafirii şi ochii strălucitori. Michael trebuia să iasă după cinci, cel mult zece minute, cu genunchii slabi şi energia scursă complet din trup.

Într-o seară, stând pe banca din saună, cu fuioare de abur de jur-împrejur, tatăl îl rugă să-l lovească pe spate.

Se duse la un robinet din perete, udă bine rm prosop cu apă rece ca gheaţa, apoi îl lovi rapid pe Abe cu el, tremurând. Mormăind de plăcere, acesta luă prosopul şi se şterse pe faţă şi pe picioare.

— Vrei să te lovesc şi eu?

Michael refuză, mulţumindu-i. Abe porni instalaţia de abur şi nori proaspeţi se formară imediat în cămăruţă. Respiraţia fiului deveni anevoioasă, în timp ce a tatălui rămase egală şi uşoară.

— O să-ţi iau şi ţie un set de greutăţi, îi zise, întins pe spate pe bancă şi ţinând ochii închişi. O să-ţi iau un set şi o să lucrăm amândoi.

— Grozav, spuse Michael lipsit de entuziasm. Adevărul era că majoritatea greutăţilor din dormitorul tatălui erau imposibil de ridicat pentru el şi nici nu simţea dorinţa să încerce să le mişte.

La treisprezece ani, începuse să crească, era înalt şi foarte slab. Se uita la trupul splendid al tatălui, se gândea la mama lui, scundă şi grasă, şi reflectă la şiretlicurile puse la cale de natură.

— Ce, nu vrei greutăţi?

— Nu prea.

— Vrei altceva?

— Nu în mod special.

— Eşti un puşti caraghios.

Nu părea să aştepte vreun răspuns, aşa că băiatul tăcu, gâfâind.

— Voiam să discutăm ceva.

— Despre ce?

— Despre sex.

Băiatul era stânjenit, dar încercă să n-o arate:

— Ai vreo problemă, tată?

Abe se ridică în capul oaselor, surâzând:

— Nu fi copil. Eu n-am avut niciodată probleme cu asta, băieţaş. Ei… cât de mult ştii despre asta?

Michael nu putea privi în ochii amuzaţi ai tatălui: – Ştiu tot.

Se lăsă o tăcere punctată doar de şuieratul aburului.

— De unde ai aflat?

— De la băieţi. Vorbim…

— Ai întrebări?

Existau nişte amănunte care îl făceau de mult să cadă pe gânduri, dar răspunse că nu.

— Bine, dacă e ceva, să vii la mine. M-ai auzit?

— Așa o să fac, tată, promise.

Mai stătu vreo două minute, apoi se duse la dușuri. Veni și Abe. destul de repede, spălându-se cu apă rece – Michael folosea apă caldă – și cântară amândoi „Șeicul Arabiei". Abe avea o voce oribilă, gâtuită și nesigură.

Tatălui îi plăcea să lucreze alături de fiul lui, dar îl trata ca pe un angajat oarecare. La început, a fost plătit cu trei dolari pe sâmbătă. După un an, băiatul îl rugă pe Sam să-i negocieze o mărire. Șeful de sindicat acceptă încântat. După o ciorovăială serioasă cu Abe, care dură vreo douăzeci de minute, obținu un dolar în plus.

După ce căpătă mărirea, economisi banii două săptămâni și își invită tatăl la teatru. Se juca *Mary a Scoției* de Maxwell Anderson, cu Helen Hayes și Philip Merivale. Tatăl adormi la jumătatea actului doi. Săptămâna următoare a fost rândul lui să-și invite băiatul la teatrul evreiesc, la o revistă intitulată *Vărul începător,* despre sosirea unui văr imigrant într-o familie americană. Nu înțelese tot ce se vorbea în idiș, dar glumele pe care le pricepu îl făcură să râdă cu lacrimi.

În serile de vineri petrecute împreună, tatăl și fiul se apropiară. Înainte de confirmarea de *bar mitzvah,* Abe era îngrijorat deoarece nu stăpânea destul de bine ebraica pentru ceremonie, așa că merseră amândoi la o slujbă la sinagoga „Fiilor lui Iacob". Nu dură prea mult și spre surpriza lui, Abe își dădu seama că își reamintea ebraica pe care o învățase în adolescență. Vinerea următoare se duseră din nou și în curând, participarea la slujbă făcea parte din obiceiurile lor săptămânale. O salutau împreună pe Mireasa Sabatului. În curând, „clienții permanenți" ai sinagogii începură să conteze pe prezența lor. Stând lângă bărbatul puternic și musculos, cu ochi surâzători, care-i aducea laude Domnului, Michael se simțea mândru de tatăl lui.

La cincisprezece ani intră la Liceul de Știință din Bronx, asumându-și bucuros călătoria lungă cu metroul din cartierul Queens până acolo. Era conștient că era liceul cel mai competitiv din New York. Prima teză îl îngrijoră. Era la biologie și subiectul cerea să explice rata mare de reproducere a familiei de insecte Trypedita, din care făcea parte și musculița de oțet. Nu găsi materiale de documentare la biblioteca publică, așa că profesoara de biologie îi făcu rost de o legitimație pentru biblioteca Universității New York. Lua metroul spre Manhattan câteva seri pe săptămână și își nota amănunte din care

înţelegea doar o parte.

Într-o seară, când mai avea numai zece zile până la predarea tezei de cercetare, se duse la biblioteca Universităţii şi lucră cu sârguinţă, încercând să cuprindă cât mai mult din subiectul tezei. Era obosit şi simţea că-l paşte o răceală. Avea fruntea fierbinte şi îl durea gâtul când înghiţea. Dar lua în continuare notiţe despre prodigioasă înmulţire a musculiţei de oţet şi a concurenţilor ei:

Potrivit estimărilor lui Hodge, insecta cu solzi San José produce între 400 şi 500 de urmaşi. Musca Dobson depune 2000 – 3.000 de ouă. Insectele sociale depun o mare cantitate de ouă. Albina regină produce 2 – 3.000 de ouă pe zi. Călugăriţa eliberează 60 de ouă pe secundă, depunând câteva milioane.

Tot citind despre depuneri, se cam încinse. Singura fată din raza vederii avea dinţi urâţi şi puncte de mătreaţă pe spatele puloverului negru şi inform. Descurajat, notă mai departe:

Herrick a arătat că o pereche de muşte născute în aprilie produce până în luna august 191 010.000.000.000.000.000 urmaşi. Dacă toţi aceştia ar supravieţui printr-un miracol al naturii, având în vedere că o muscă ocupă un volum de 40 mm^3, pământul ar fi acoperit de ele până la o înălţime de 16 m.

Stătu şi se gândi ce-ar fi fost să fie pământul acoperit de 16 metri de muşte, bâzâind, împrăştiind microbi şi înmulţindu-se, crescând tot mai mult stratul. Oare muştele se împerecheau? Dură douăsprezece minute până găsi pasajul unde se spunea că femelele depun ouă, iar masculii le fertilizează. Oare era amuzant aranjamentul ăsta sexual? Oare fertilizarea produce bucurie sau musca-mascul e un fel de lăptar care livrează la uşă produsele? încercă să găsească ceva în index. Se uită la SEX, la ACT SEXUAL, la ÎMPERECHERE şi chiar la PLĂCERE, deşi fără prea mare speranţă. Dar nu găsi nimic care să-l lumineze. Timpul trecu însă fiind ora zece, când biblioteca se închidea, dădu cartea şi coborî cu liftul, ieşind în stradă.

Vremea era mizerabilă; burniţa topise mormanele de zăpadă murdară aflate de-a lungul bordurii, transformându-le în moviliţe, mai mult noroi decât zăpadă. Se terminaseră cursurile serale şi se simţi purtat spre metrou de un adevărat fluviu uman, înghesuindu-se la intrare. Strivit în mulţime, era lipit de o fată atrăgătoare, cu păr castaniu, jachetă maronie şi beretă. Pentru o clipă, uită de răceală. Era o situaţie plăcută. Ea îl privi în ochi, uitându-se apoi la cărţile lui.

— Eşti cumva un copil-minune?

Părea amuzată. Michael se lăsă pe spate, încercând să n-o atingă, urând-o pentru că nu avea cu trei ani mai puţin. Mulţimea se scurgea, dar tot nu reuşeau să intre. Văzu cu coada ochiului autobuzul care mergea pe Bulevardul 5, la o stradă distanţă. Îl împinse cu cotul pe un grăsan bărbos şi alergă la autobuz, gândindu-se să-l ia până la strada 34, unde staţia de metrou nu era atât de aglomerată.

Trecând însă pe lângă strada 20, se uită din obişnuinţă la clădirea de birouri unde era firma Kind şi văzu ferestrele biroului luminate. Probabil că tatăl lui lucra până târziu. Trase de cordonul de oprire, fericit să schimbe o călătorie lungă cu metroul pe o deplasare relaxată în Chevrolet.

Era foarte cald în clădire, aşa cum era întotdeauna iarna. Liftul nu mergea şi după urcarea celor trei etaje abrupte, respira greu şi îl durea în gât. Deschise uşa firmei Kind şi îşi văzu tatăl, îmbrăcat numai într-un tricou şi făcând dragoste cu Carla Salva pe canapeaua uzată pe care el o aspira atât de sârguincios în fiecare sâmbătă dimineaţa. Unul din picioarele lungi şi subţiri ale Cariei atârna peste margine, cu talpa aşezată pe mătasea boţită a chiloţilor. Celălalt picior mângâia gamba tatălui lui. Gura ei rujată era întredeschisă şi nările subţiri îi fremătau. Nu scotea niciun sunet sub vigoarea bărbatului. Ţinea ochii închişi. Îi deschise agale, dând exact peste Michael şi ţipă.

Băiatul se întoarse şi alergă pe holul întunecat spre scări.

— Cine era? îl auzi întrebând pe tată, şi apoi: Doamne sfinte!

Ajunsese la etajul doi când Abe începu să strige în casa scărilor:

— Mike, Mike, vreau să vorbesc cu tine.

Alergă mai departe, ieşind din clădire în ploaia îngheţată. Nu se opri. Alunecă pe gheaţă, claxonat de un taxi şi înjurat de şoferul cu accent din Sud, reuşi să se ridice şi o luă iar la fugă, fără să-şi adune cărţile şi notiţele care-i căzeau.

Ajunse pe strada 34 simţindu-se rău, fără suflu şi se împletici spre metrou.

Nu-şi amintea cum ajunsese acasă. Dar se trezi în pat. îl durea gâtul de parcă fusese dat pe răzătoare, tâmplele îi zvâcneau şi ardea tot. Se simţea ca un filament de bec; se gândea că dacă o să-l stingă, n-o să mai rămână din el decât carcasa.

Uneori o visa pe Carla, gura ei deschisă, moale şi udă, nările dilatându-se de pasiune ca bătaia lentă a aripilor de fluturi. Aşa şi-o

imaginase nu de mult şi acum îi era ruşine.

Uneori auzea o tobă duduindu-i în urechi prin perna fierbinte.

Îşi veni în fire la două zile după declanşarea bolii. Tatăl lui stătea pe un scaun de lângă pat. Era nebărbierit şi ciufulit.

— Cum te simţi?

— Bine, răspunse Michael răguşit.

Îşi amintea totul, de parcă scenele ar fi fost sculptate în blocuri de cristal şi aşezate la rând în faţa lui.

Abe privi spre uşă umezindu-şi buzele cu limba. În bucătărie se auzea zgomotul făcut de mamă la spălatul vaselor.

— Michael, simt multe lucruri pe care nu le înţelegi.

— Du-te şi joacă-te cu greutăţile tale.

Răguşeala îi făcea vocea să sune de parcă ar fi fost gata să plângă. Aşa şi era şi lucrul acesta îl înfuria. Nu-i părea rău, simţea doar o ură rece şi voia ca tatăl lui să ştie asta.

— Eşti un copil. Eşti un copil şi nu se cuvine să judeci. Am fost un tată şi un soţ bun. Dar sunt şi eu om.

Îl durea capul şi avea gura uscată când răspunse:

— Să nu-mi mai spui vreodată ce să fac. Să nu mai încerci.

Tatăl se aplecă şi îl privi intens:

— Într-o zi o să-ţi dai seama. Când o să fii însurat de douăzeci de ani.

O auziră pe mama lăsând vasele şi venind spre dormitor:

— Abe? chemă ea. S-a trezit, Abe? Cum îi e?

Intră grăbită în cameră, o femeie grasă cu sânii lăsaţi, glezne groase şi părul roşu, ridicol. Privind-o, totul i se păru şi mai urât.

Şi se întoarse cu faţa la perete.

Capitolul 8

În apartamentul vis-à-vis de al lor locuia o fată pe nume Miriam Steinmetz. Într-o seară de primăvară din ultimul lui an de liceu, el şi Mimi stăteau întinşi pe covorul gros din sufrageria familiei Steinmetz şi citeau ofertele de slujbe de vară din ziarul *The New York Times.*

— N-ar fi drăguţ să ne găsim slujbe în aceeaşi staţiune? întrebă Mimi.

— Mda.

În realitate, îi venea să se scuture la un asemenea gând. Simţea nevoia să plece într-un loc nou în vara aceea, dar şi mai mult să cunoască oameni noi, să privească în sfârşit chipuri necunoscute. Chipul lui Mimi,

deşi drăguţ şi vioi, îi era mult prea familiar. Familia Steinmetz locuia deja în apartamentul 3-D când familia Kind se mutase la 3-C. Fata îl ignorase pe Michael până pe la şaisprezece ani, când acesta acceptase să intre într-o frăţie de liceeni numită Mu Sigma. Făcea şi ea parte dintr-o asemenea asociaţie, Iota Phi, aşa că, văzând avantajele unei prietenii, îl adoptase pe Michael. îl luă la petrecerile fetelor şi el o duse la dansurile frăţiei. După câteva întâlniri, se ţineau de gât cu o lejeritate cam asexuală. Problema relaţiei lui cu Mimi consta în faptul că ştia despre ea mai multe lucruri decât ştia despre sora lui, Ruthie. O văzuse cu părul proaspăt spălat, cu cremă contra acneei pe faţă, cu piciorul în apă fierbinte ca să combată o infecţie la un deget. Ea nu putea fi. niciodată Cleopatra lui Marc Antoniu, cum se visa el. Nu avea niciun dram de mister rămas pentru a alimenta un ideal.

— Ia uite la asta, spuse ea.

Se cereau ajutoare la bucătărie la un hotel din Catskills. Pe el îl interesa mai mult anunţul de dedesubt. Tot pentru bucătărie, într-un loc numit The Sands – Nisipurile, de pe lângă Falmouth, în statul Massachusetts.

— Răspundem la ăsta? întrebă Mimi. Ar fi distractiv să stăm la vară în Catskills.

— O.K., zise el. Scrie tu numărul anunţului şi eu iau ziarul cu mine.

Ea mâzgăli cifrele pe o foiţă de lângă telefon, apoi veni şi îl sărută uşor pe gură:

— Mi-a plăcut filmul.

Galanteria îl obligă să ia iniţiativa. Încercă s-o sărute la fel de pierdut cum o sărutase Clark Gable pe Claudette Colbert în filmul la care tocmai fuseseră. Involuntar, mâinile îi deveniră interesate de jerseul ei. Fata nu opuse rezistenţă. Avea sânii ca nişte pernuţe care promiteau să devină perne mai mari.

— Scena aia în care au atârnat pătura între ei la motel a fost o nebunie, îi spuse ea la ureche.

— Te-ai culca cu un tip dacă l-ai iubi?

— Adică să mă culc aşa cu el? Sau să facem dragoste?

— Să faceţi dragoste.

— Cred că ar fi o prostie. În mod sigur n-aş face-o decât dacă am fi logodiţi… Şi chiar şi atunci – de ce să nu aşteptăm?

După două minute, Michael deschidea uşa propriului lor apartament de vis-à-vis. Atent să nu facă zgomote care puteau trezi

familia, făcu rost de cele necesare şi scrise pentru slujba de la The Sands.

La staţia de autobuz din Falmoufh aştepta o maşină. Şoferul, un bărbat aspru cu părul alb, se prezentă drept Jim Ducketts.

— Te-am aşteptat la celălalt autobuz, îi impută.

Hotelul din The Sands era pe malul apei, o clădire albă, mare, compusă din corpuri sinuoase, cu terase mari la parter, dând spre gazonul aranjat şi plaja particulară, cu nisip alb.

Personalul de serviciu urma să locuiască într-o clădire anexă, aflată în spatele zonei hotelului. Ducketts îi indică un pat de campanie din fier, arătând anemic:

— E al tău.

Şi ieşi fără să-şi ia rămas-bun.

Anexa era construită din scânduri negeluite bătute în cuie şi acoperite cu carton gudronat. Patul lui Michael era într-un colţ. Tot acolo se afla şi o pânză mare de păianjen în mijlocul căreia sălăşluia, ca o bijuterie montată în centru, un păianjen mare şi păros, negru, cu puncte albastre şi portocalii.

I se zbârli pielea. Se uită în jur după ceva cu care să răpună monstrul, dar nu văzu nimic adecvat unei asemenea operaţiuni.

Păianjenul nu se mişcă.

— Bine, îi spuse. Nu te iei de mine, nu mă iau de tine.

— Cu cine vorbeşti, omule?

Michael se răsuci, surâzând tâmp. Colegul de cameră îl privea suspicios din prag. Era un tânăr blond, tuns milităreşte, bronzat aproape la fel de tare ca Abe Kind. Purta adidaşi, jeanşi şi un tricou cu inscripţia mare: YALE pe piept, scrisă cu litere albastre.

— Cu păianjenul, îi explică.

Colegul părea nedumerit, dar, dacă i-ar fi spus mai mult, probabil că totul ar fi sunat şi mai ridicol. Băiatul întinse mâna şi se prezentă, strângând-o tare pe a lui:

— Al Jenkins. Ai ceva de mâncare?

Michael avea o acadea economisită, dar i-o dădu, din spirit de solidaritate. Al se întinse pe patul lui Michael, aruncă ambalajul sub saltea şi muşcă pofticios din acadea:

— Mergi la facultate? întrebă.

— Sunt înscris la Columbia de la toamnă. Tu de când eşti la Yale?

— Ce naiba, nu sunt la Yale, hăhăi celălalt. Mă duc la Northeastern, în Boston.

— Şi de ce porţi tricoul cu Yale?

— E acoperire tare, omule. Pentru moaţe.

— Moaţe?

— Prepeliţe, păsărele, cărniţă, pipiţe. E prima dată când lucrezi în timpul verii?

Michael recunoscu cinstit că aşa era.

— Ei, amice, ai o groază de lucruri de învăţat, conchise Al, terminând acadeaua.

Apoi îşi aminti şi se ridică în capul oaselor:

— Chiar vorbeai cu afurisitul ăsta de păianjen?

Se trezeau dimineaţa la 5.30. Locuiau douăzeci de oameni în anexă. Cei de la transport şi de la curăţarea plajei mormăiau şi îi înjurau pe cei de la bucătărie fiindcă îi sculau cu mult înainte de a începe munca; după câteva dimineţi, aceştia din urmă nici nu se mai oboseau să le întoarcă înjurăturile.

Şeful era un bărbat înalt şi scump la vorbă, cunoscut drept domnul Bousquet. Michael nu-i află numele de botez şi nici nu-i trecu prin minte să întrebe care era. Domnul Bousquet avea o faţă prelungă, ochii voalaţi de pleoape şi trăsături imobile; îşi petrecea timpul gustând şi dând din când în când ordine pe un ton neutru şi monoton.

În prima dimineaţă au fost conduşi la bucătărie de directorul de personal al hotelului. Michael a fost dat pe mâna unui coreean de vârstă incertă, căruia i se spunea Bobby Lee.

— Eu sunt bărbatul de la cămară, zise acesta. Tu eşti băiatul de la cămară.

Pe o masă erau stivuite trei lăzi cu portocale. Bobby Lee îi dădu o rangă şi un cuţit. Desfăcu lăzile şi tăie portocale în două până când umplu trei căzi mari de ceramică.

Spre uşurarea lui, descoperi că storcătorul era automat. Ţinea o jumătate de portocală pe miezul rotitor până când nu mai rămâneau din ea decât coaja şi pieliţa albă, apoi o arunca şi lua alta. După o oră, tot mai storcea la portocale. I se înnodaseră muşchii braţului şi avea degetele atât de amorţite, încât era convins că îşi va petrece restul vieţii cu mâna încremenită în poziţia de a apuca sânul oricărei femei destul de proaste ca să se apropie. Când termină cu sucul, se apucă de tăiat pepeni şi grape-fruit, de desfăcut cutii de smochine şi de aranjat măsuţele de servire cu gheaţă zdrobită, suc şi fructe. Când veniră bucătarii la şapte şi jumătate, el şi Bobby tăiau legume pentru salata de la prânz.

— Mâncăm şi noi curând, îi spuse Bobby.

Lucrând cu faţa la uşa cămării, le vedea pe chelneriţe forfotind pe uşile batante dintre sala de mese şi bucătărie. Erau de la şterse la strălucitor de frumoase. Mai ales pe una îi plăcea s-o privească. Avea un trup armonios şi puternic, evident prin uniformă şi părul des, blond, strâns într-un colac şi făcând-o să arate ca într-o reclamă la berea suedeză.

Bobby îl văzu urmărind-o şi rânji.

— Mâncăm cu chelneriţele?

— Ele mănâncă la zoo.

— La zoo?

— Aşa zicem la sala de mese pentru angajaţi. Noi mâncăm chiar aici, în cămară.

Văzând dezamăgirea lui Michael, rânjetul i se lăţi:

— Nu fi trist. Mâncarea din zoo nu e bună nici pentru porci. Noi mâncăm ca turiştii.

Spusele i se dovediră adevărate în minutele următoare. Michael luă un mic dejun compus din smochine cu smântână tare, omletă pufoasă cu nişte cârnăciori asortaţi, căpşuni cu zahăr, mari cât mingile de pingpong şi două cești de cafea tare şi fierbinte. Ameţit de mulţumire, se întoarse visător la lucru.

Bobby se uită aprobator cum felia castraveţi:

— Munceşti bine. Mănânci bine. Eşti un ticălos simpatic.

Michael aprobă cu modestie.

În acea seară se aşeză pe un taburet mâncat de ploi, lângă uşa anexei. Era obosit şi foarte singur. Înăuntru, cineva cânta cu întreruperi la banjo, schimbând între „Pe vârful vulcanului afumat” şi „Toată noaptea visez numai la tine”. Le cântă pe fiecare de câte patru ori.

Michael se uită cum se combinau băieţii cu fetele angajate pe durata verii. Li se atrăsese atenţia să nu-şi facă legături cu turiştii, dar observă imediat că grijile conducerii în această privinţă erau neîntemeiate. Majoritatea lucrătorilor erau veterani din verile trecute, veniţi la Cape Cod să reia legăturile amoroase de unde le întrerupseseră acum un an. Asista cu invidie la regăsire după regăsire.

Anexa era separată de sectorul fetelor printr-un pâlc des de pini. Printre copaci se înşirau poteci care se continuau în pădure. Modul de abordare rămânea acelaşi. Băiatul şi fata se întâlneau în crâng, sporovăiau puţin şi apoi o porneau de-a lungul unei poteci. N-o văzu pe

fata cu pieptănătură suedeză. Se gândi că trebuia să mai fie şi câţiva fără „jumătate”.

Tocmai când se întuneca, o fată veni spre el pe cărare. Era o brunetă înaltă, sigură pe ea, cu o bluză cu emblema universităţii Wellesley. Primul şi ultimul „e” din cuvânt erau cu vreo treizeci de centimetri mai aproape de el decât restul literelor.

— Bună, îi zise. Eu sunt Peggy Maxwell. Eşti nou aici, nu?

Michael se prezentă.

— Te-am văzut azi în cămară, spuse ea, aplecându-se în faţă, gest care-l impresionă puternic.

Era pe punctul de a-şi oferi serviciile de însoţitor pentru tot restul verii când banjo-ul din anexă îşi stinse acordurile şi în prag apăru Al Jenkins. Purta o bluză cu emblema Princeton.

— PEG, gagico! strigă entuziasmat.

— ALLIE, şmecheriile!

Se îmbrăţişară râzând, legănându-se şi pipăindu-se insistent. În câteva secunde dispărură în pădure, ţinându-se de mână. Michael îi urmări, întrebându-se dacă Peggy Maxwell chiar era studentă la Wellesley sau bluza era „acoperire tare” pentru armăsari. După el, putea să moară şi de foame la zoo.

Stătu afară până se întunecă, apoi intră în anexă şi aprinse becul descoperit. Avea la el o carte, *Scrierile lui Aristotel.* O scoase din bagaj şi se aşeză pe pat. Două muşte bâzâiau peste o bucată de acadea scăpată de neglijentul de Al Jenkins. Michael le omorî cu cartea şi le puse cadavrele în pânza prietenului lui. O molie mică înţepenise şi ea în capcană, lângă păianjen.

— Ascultă:

Oamenii care pregetă la plăceri şi nu găsesc în ele prea multă desfătare sunt rari; căci o asemenea lipsă de sensibilitate nu este omenească. Chiar şi animalelor le plac mai mult anumite mâncăruri decât altele, iar dacă există cineva care nu găseşte că un lucru e mai plăcut decât altul şi le consideră pe toate egale, atunci acesta e diferit de oameni; o astfel de persoană nu a fost numită, pentru că se întâlneşte rareori.

Când termină paragraful, cele două muşte dispăruseră şi păianjenul era din nou nemişcat. Molia în schimb era neatinsă.

— Asculţi bine. Mănânci bine. Eşti un ticălos simpatic.

Păianjenul nu-i neagă afirmaţia.

Stinse lumina, se dezbrăcă şi se băgă în pat. Şi adormiră amândoi,

el şi păianjenul.

Timp de trei săptămâni, lucră în cămară, mâncă bine, dormi şi se simţi singur. După ce văzu că Michael citea Aristotel, Al Jenkins nu le mai ascunse celorlalţi că noul coleg vorbea cu păianjenii, drept care în cinci zile fu etichetat şi deveni ciudatul hotelului. Puţin îi păsa. Niciunul din cretinii ăia nu merita să poarte cu el o conversaţie, fie şi de cinci minute.

Pe fata cu părul strâns o chema EUen Trowbridge. Află, înghiţindu-şi mândria şi întrebându-l pe Al Jenkins.

— Nu-i acadeaua ta, fiule, comentă acela. E o frigidă de Radcliffe cu care nu se pune nimeni. Întreabă-mă pe mine, că mă pricep.

Era liberă marţi după-amiaza. Obţinu informaţia de la Peggy Maxwell, mituind-o cu un cotlet de miel. El avea liber joia, dar Boby Lee se învoi imediat să facă schimb, cedându-i marţea.

În prima seară după schimb se duse la anexa fetelor, bătu la uşă şi întrebă de ea. Ieşi şi îl privi uşor încruntată, gest care-i săpa două linii pe frunte.

— Eu sunt Mike Kind. Suntem liberi mâine după amiază amândoi şi aş dori să te invit la un picnic.

— Nu, mulţumesc, rosti ea răspicat şi dinăuntru se auzi un chicot.

— Pe plaja oraşului, continuă. E puţin aglomerat, dar nu e rău.

— Nu mă întâlnesc cu nimeni în vara asta.

— A… Eşti sigură?

— Sunt sigură, spuse ea. Mulţumesc pentru invitaţie.

Intră şi, când plecă şi el, dinăuntru ieşiră Peggy Maxwell şi o roşcată mică, destul de drăguţă.

— Nu vrei să te întâlneşti cu altcineva mâine după masă? întrebă Peggy.

Prietena ei chicoti, dar el era oricum în gardă. Întrebarea fusese rostită suspect de dulce.

— Nu, mulţumesc, răspunse.

— Voiam să ţi-l sugerez pe Aristotel. Sau pe păianjenul tău. E femelă sau aveţi o relaţie homosexuală?

Şi începură să râdă în ison.

— Duceţi-vă naibii, le spuse şi, răsucindu-se pe călcâie, plecă.

— Domnule Kind!

Era vocea lui EUen Trowbridge. Se opri şi o aşteptă, dar tăcu şi după ce ajunse lângă el.

— M-am răzgândit, zise ea.

Știa că ascultase schimbul de ofense cu Peggy.

— Să știi că n-am nevoie de favoruri.

— Mi-ar plăcea să vin cu tine mâine. Chiar aș vrea.

— Ei, atunci… sigur. Bine.

— Ne întâlnim în pădurice la trei?

— Vin eu să te iau de la anexă.

Ea dădu din cap și zâmbi și apoi porniră fiecare în direcții diferite.

Bobby Lee îi făcuse un pachet generos de provizii și o privi cu ochi mari cum îl mănâncă.

— Chiar așa proastă e mâncarea la zoo?

— Mai proastă, se opri ea din mestecarea unui picior de pui. Arăt ca o purcică?

— Nu, nu. Doar că… ți-e tare foame.

Ea zâmbi și mâncă mai departe. Era bucuros că era ocupată cu asta. Avea șansa s-o studieze. Era bine făcută, cu forme conturate ferm în costumul alb de baie, dintr-o bucată. Când termină de mâncat, se uită la cozile ei groase și blonde și făcu o încercare:

— *Sveńska*? o întrebă, atingându-i ușor părul. Am dreptate?

Ea păru nedumerită, apoi înțelese și râse:

— Nu. Scoțiano-germană dinspre mamă și angloyankee după tată. Tu ești evreu, adăugă, examinându-l.

— Conform sociologilor, n-ar trebui să știi asta doar privindu-mă. Cum ți-ai dat seama? După nas? După față? După vorbă?

— Pur și simplu mi-am dat seama, ridică ea din umeri.

Avea pielea foarte albă.

— O să te arzi, prezise neliniștit.

— Pielea mea nu e obișnuită cu soarele. Când termin lucrul, e deja întuneric, explică ea, scoțând din sacoșă o sticlă de loțiune.

— Vrei să-ți dau eu?

— Nu, mulțumesc, refuză politicos.

Avea unghiile tăiate scurt și protejate cu lac incolor. Când își dădu cu loțiune pe interiorul coapselor, băiatul își ținu respirația.

— Ieri de ce mi-ai spus că nu te întâlnești cu nimeni vara asta? Te vezi regulat cu cineva de la Harvard?

— Nu, sunt abia în primul an. Încă n-am început la Radcliffe. Vreau să spun că nu mă văd cu nimeni.

— Atunci de ce-ai zis așa?

— În prima săptămână, am acceptat să mă întâlnesc cu patru

băieți. Știi ce s-a întâmplat cum am făcut zece pași în blestemata aia de pădure? Cu niște băieți pe care-i cunoșteam de cinci minute?

Nu se mai ungea cu loțiune, se oprise cu palma dreaptă la câțiva centimetri de gamba stângă, cu trupul încremenit și privindu-l în ochi. Avea ochii verzi. Ar fi vrut să se uite în altă parte, dar nu avea unde.

Își feri ea privirea, turnându-și iar loțiune în palmă. Nu-i vedea fata, dar observă că ceafa i se înroșea. Soarele ardea cu putere. Plaja era aglomerată, copiii făceau zgomot și se auzea și duduitul unui motor pornit. Își turnase probabil prea multă loțiune; când se apucă din nou să se ungă, lichidul producea un plescăit intim în contact cu pielea. Simțea o nevoie dureroasă de a ține mâna pe ea, oriunde, doar s-o atingă. Avea picioare lungi și zvelte, dar foarte musculoase.

— Ești dansatoare?

— Balerină. Dar numai amatoare.

Își puse palmele pe gambe:

— Sunt groaznice. Dar ăsta-i prețul pentru balet.

— Nu sunt deloc așa. De ce te-ai răzgândit și ai venit cu mine?

— Mi-am dat seama că ești diferit.

Îi tremurau genunchii de dorință:

— Nu sunt, spuse vajnic.

Ea ridică privirea surprinsă, apoi începu să râdă în hohote. O clipă i-a fost rușine și s-a supărat, dar amuzamentul ei era molipsitor. Surâse, în ciuda jignirii. Apoi râse cu ea și tensiunea dispăru, ducând, din păcate, cu ea și voluptatea. Ea se luptă să-și recapete vocea:

— Hai să zicem că erai drăguț și singur ca și mine și m-am gândit că n-ar fi un pericol să vin cu tine pe plaja asta „pustie".

Se ridică, îi întinse mâna și el i-o prinse săltându-se în picioare. Avea degete puternice, dar moi și calde, își croiră drum printre cearșafurile și oamenii întinși la soare.

La marginea apei urmăriră pe furiș cum intra în valuri o femeie grasă, foarte bronzată. Merse până când apa îi atinse vârfurile sânilor legănători. Luă în căușul palmei apă și se stropi pe decolteu. Când se udă bine, se lăsă în apă, săltând și scufundându-se ușor, tot mai departe, până când trupul îi dispăru în valuri și nu mai rămase la suprafață decât capul rotund.

— Hai mai încolo, zise el. Trebuie să facem ceva.

Se îndepărtară destul cât să nu fie văzuți de femeia cea grasă și îi imitară performanța. Ea chiar își împroșcă decolteul cu apă. El se strădui

să nu zâmbească. Era o treabă serioasă și după cum descoperiră, foarte plăcută. Când rămaseră doar cu capetele afară din apă, se deplasară și gurile li se apropiară la două palme pe întinsul oceanului.

Ea crescuse la o fermă de curcani din Clinton, Massachusetts.

Ura carnea de curcan și de alte păsări.

Și ouăle.

Îi plăcea carnea roșie.

Și Utrillo.

Și Gershwin.

Și Paul Whiteman.

Și Sibelius.

Ura whisky-ul.

Îi plăcea un sherry bun.

Și baletul, dar nu era destul de artistă pentru a-și alege această profesie.

Voia să studieze la Radcliffe și să devină asistent social, soție și mamă, în ordinea asta.

Apa era caldă, dar tot se înviorară în cele din urmă. Oamenii începeau să plece de pe plajă, dar ei stăteau în apă, lăsând valurile să-i tragă când spre țărm, când spre larg. Din când în când se mai mișcau puțin ca să rămână la adâncimea pe care o doreau. Ea începu să-i pună întrebări.

La ce Universitate mergea? Columbia.

Ce facultate voia să urmeze? Fizica.

Cu ce se ocupă tatăl lui? Sprijină piepturi.

Îi place la New York? Cred că da.

E un evreu credincios? Nu știu.

Cum e o slujbă la sinagogă? Ca una la biserică, dar în ebraică. Dar nu era sigur, pentru că nu văzuse niciodată o slujbă creștină.

Ce înseamnă kasher?

— Iisuse, se minimă el. N-ai nevoie de facultate ca să devii asistent social. Deja faci un studiu de caz etnic foarte eficient.

Ochii ei îl priviră rece:

— Eu ți-am răspuns la tot ce m-ai întrebat. Ți-aș fi răspuns la orice. Prostule, ai stricat tot.

Vru să iasă din apă, dar el îi puse mâna pe braț și îi ceru iertare:

— Întreabă-mă ce vrei.

Și se scufundară din nou. Buzele ei se albiseră și fata-i era arsă de

soare.

Avea fraţi sau surori? O soră mai mare, Ruthie.

Cum era Ruthie? O pacoste. Îşi petrecea vacanţa de vară în Palestina.

Chiar trebuie să fie vulgar? Uneori îi face bine.

Totuşi, în adâncul lui, n-o iubea pe Ruthie? Nu prea credea că da.

Unde locuiau? in Queens.

Aveau tobogan de gunoi? Da.

Se dăduse vreodată pe el când era mic? Bineînţeles că nu. Mama îl ţinea încuiat ca să nu cadă acolo şi să păţească o nenorocire.

Îi plăcea opera? Nu.

Îi plăcea baletul? Nu văzuse niciodată unul.

Cine e scriitorul lui favorit? Stephen Crane.

Fetele din New York sunt chiar aşa directe? Nu cele pe care le cunoaşte el.

A fost vreodată îndrăgostit? Până acum, nu.

— Nu face pe şmecherul, zise ea. N-aş suporta. Vorbesc serios.

— Nu simt un şmecher.

Poate acest răspuns o şocă puţin, căci nu mai întrebă nimic şi părăsiră de comun acord oceanul. Plaja era aproape pustie. Soarele apunea şi aerul se răcorise destul ca să le facă pielea de găină. Alergând să se încălzească, erau torturaţi de pietrele care organizaseră un mic pogrom pentru tălpile lor.

Ea ridică un picior şi îşi muşcă buzele, examinând o vânătaie.

— Afurisite pietre. Aş da oricând asta pe plaja de la hotel. Nisipul de acolo e ca mătasea.

— Glumeşti, îi spuse.

Plaja hotelului era rezervată pentru clienţi. Li se tot repeta că, dacă se duceau acolo şi erau descoperiţi, vor fi daţi afară imediat.

— Înot acolo noaptea, când toată lumea doarme.

— Pot să vin şi eu odată? o întrebă, simţind furnicături pe piele.

Privindu-l, ea începu să râdă:

— Crezi că simt nebună? Nu m-aş apropia nici la un kilometru de plaja hotelului.

Şi începu să se şteargă cu prosopul. Avea faţa foarte roşie de la soare.

— Dă-mi loţiunea.

Ea îl ascultă şi el i-o întinse pe frunte, pe obraji şi pe gât. Avea

carnea caldă şi primitoare şi o atinse cu vârfurile degetelor chiar şi după ce dispăruse orice urmă de loţiune de pe piele.

Se întoarseră la pas la The Sands, ajungând în amurg. Ajungând la crâng, ea-i întinse mâna:

— A fost o după-amiază minunată, Michael.

— Ne mai vedem mai târziu? Să vedem un film?

— Trebuie să mă scol devreme.

— Atunci să facem o plimbare.

— Nu în seara asta.

— Mâine seară.

— Nu vreau întâlniri seara, spuse ea cu fermitate, apoi, ezitând: Am din nou liber marţea viitoare. Mi-ar plăcea să mergem iar la plajă.

— Am stabilit atunci.

Rămase şi-o privi îndepărtându-se până când nu mai putu s-o vadă. Avea un mers minunat.

Nu a putut să aştepte o săptămână. Miercuri o invită din nou să iasă cu el, dar a fost refuzat ferm. Joi primi doar un „Nu!" scurt şi supărat, cu lacrimi în el, care îl făcu să se simtă abătut ca un copil. În noaptea aceea nu a putut dormi. Ceea ce îi spusese marţi – că înota noaptea în zona plajei hotelului – i se prindea ca o gheară de imaginaţie. Încercă să-şi alunge gândul din minte, amintindu-şi cum transformase ea afirmaţia în glumă, dar tot nu reuşi să se liniştească. Era o glumă fără sens şi Ellen Trowbridge nu era genul de fată care să vorbească în dodii.

La unu noaptea se sculă şi îşi trase pe el o pereche de blugi, apoi se încălţă cu adidaşii. Ieşi din anexă şi se îndreptă spre plaja întunecată. La marginea plajei îşi scoase adidaşii şi îi luă în mână. EUen avusese dreptate: nisipul era fin ca mătasea.

Cerul era acoperit, dar noaptea era caldă şi sufocantă. Se gândi că dacă venea, avea s-o facă din colţul cel mai îndepărtat de hotel. Se apropie de postul salvamafului de acolo şi se aşeză pe nisipul moale de dedesubt.

The Sands era un hotel condus de o familie, cu un personal de noapte redus la minimum. Se vedeau câteva ferestre luminate, dar, privindu-le, le surprinse întunecându-se una câte una, ca nişte ochi cuprinşi de somn. Se întrebă ce căuta acolo, auzind şuieratul valurilor pe ţărm. Ardea de dorinţa de a fuma, dar nu riscă să vadă cineva vârful ţigării licărind. De vreo două ori aţipi, dar se scutură supărat.

În curând, nerăbdarea îi pieri. Era plăcut să stea acolo,

scormonind nisipul cu degetele de la picioare. Era una din nopţile acelea cu aer de mătase şi probabil că şi apa era la fel. Se gândi mult, nu la ceva anume, ci în general, la viaţă, la el, la New York şi Universitatea Columbia, la familie, la sex, la cărţile şi pozele pe care le văzuse, relaxat, împăcat. Era întuneric beznă. După ce stătuse multă vreme aşa, auzi un foşnet la marginea apei şi se temu că ea venise şi el nu observase. Se ridică şi porni într-acolo, fiind gata să calce pe trei crabi de nisip. Îşi crispă degetele, dar crustaceele au fost mai speriate decât el şi s-au refugiat în întuneric.

Ea sosi la marginea apei doar la vreo cinci-şase metri de locul unde el îngenunchease, urmărind fuga crabilor. Nisipul îi amortizase paşii, astfel că n-o putu auzi decât foarte târziu. I-a fost frică s-o strige, ca să n-o sperie, iar când se hotărî, era prea târziu.

Auzi zgomotul unui fermoar şi foşnetul hainelor. Acestea căzură pe nisip aproape imediat şi îi văzu înceţoşat silueta albă. Apoi îi auzi zgomotul unghiilor pe piele; nu vedea unde se scărpina, dar era un sunet intim şi ştia că dacă Ellen Trowbridge l-ar descoperi acum spionând-o în genunchi, ca un pervers odios, n-ar mai vorbi niciodată cu el.

Intră în apă plescăind. Apoi nu se mai auzi niciun sunet. Ar fi trebuit să plece atunci, cât mai repede şi în linişte. Dar i se făcu frică pentru ea. Chiar şi cei mai buni înotători se tem să sară în ocean în puterea nopţii. Se gândi la cârcei, la curenţi subterani, chiar şi la rechinii despre care mai relatau ziarele că atacă înotătorii. Era pe punctul de a o striga, dar auzi din nou plescăitul şi îi văzu albul trupului revenind de unde plecase. Vinovat, profită de un val mai zgomotos şi se trânti cu burta pe nisip, cu faţa în mâini, lăsând apa să-i ude blugii până la mijloc.

Când ridică ochii, n-o mai văzu. Probabil că stătea aproape, lăsând briza caldă să-i usuce trupul. Totul era întunecat şi tăcerea era tulburată doar de glasul Atlanticului. Deodată, ea se plesni peste fese. Apoi o auzi alergând şi sărind repetat. De vreo două ori, ajunse periculos de aproape de el, o formă albă înălţându-se în aer şi aterizând ca un pescăruş zglobiu. Deşi nu văzuse niciodată un spectacol de balet, ştia că dansa pe o muzică aflată numai în mintea ei. Îi ascultă gâfâitul rapid şi ar fi vrut să poată aprinde nişte lumini strălucitoare, ca să-i poată privi dansul, faţa, trupul, sânii săltând în sărituri, locul unde se plesnise şi altele unde nu o făcuse. Dar nu exista niciun comutator pentru cer şi în curând ea obosi. Mai rămase câteva minute, sudând din greu, apoi îşi luă hainele şi plecă goală de unde venise. La o margine a plajei era un duş

în aer liber, pentru clienţii hotelului. Îi auzi şuieratul de şarpe, apoi noaptea îl învălui din nou.

Mai aşteptă puţin, ca să fie sigur că plecase, apoi se duse şi îşi luă adidaşii de sub postul salvamarului. Ajungând la anexă, îşi puse blugii la uscat. În lumina unui chibrit, văzu că era patru şi zece. Zăcu pe patul de campanie, ascultând sforăiturile urâte ale prea multor bărbaţi sub acelaşi acoperiş. Îi ardeau pleoapele, dar era disperat de treaz.

Doamne sfinte, se rugă, ajută-mă. Iubesc o creştină.

Capitolul 9

Marţea viitoare plouă. Se trezi de dimineaţă şi ascultă răpăitul pe acoperişul de carton gudronat, cu un sentiment de resemnare fatalistă. Nu încercase să-şi mai vadă porumbiţa blondă, amazoana goală, dansatoarea nocturnă – pe EUen a lui – de când o spionase atunci la plajă. Visase în schimb la această marţi, la cum va fi. Şi acum ştia: ploioasă.

Bobby Lee se uită lung la el când îl rugă să-i împacheteze mâncare de picnic.

— Unde te duci azi la picnic?

— Poate se opreşte ploaia.

— Nu se opreşte.

Dar îi dădu mâncarea. La prânz, când Michael termină treaba, ploaia era mai fină şi mai blândă, dar cădea cu o regularitate descurajatoare şi cerul era gri uniform, plumburiu.

Se gândise să meargă la ea pe la două. Dar nu părea să aibă niciun rost. N-avea unde s-o ducă.

— La naiba, îi spuse păianjenului şi luă cartea de Aristotel.

În anexă era linişte. Nu erau decât păianjenul, el şi Jim Ducketts, şoferul cel bătrân care stătea în patul lui de lângă uşă, răsfoind o revistă cu poze. Ducketts era de serviciu şi când se auzi bătând la uşă pe la trei, sări să deschidă. După o secundă se lăsă din nou să cadă pe pat.

— Hei, îi spuse. Pe tine te caută.

Purta un impermeabil roşu, o pălăriuţă cu margini pleoştite şi cizme de cauciuc. Avea obrajii uzi de ploaie iar pe gene şi pe sprâncene îi rămăseseră stropi mici.

— Te-am tot aşteptat, îi spuse.

— Plaja e udă.

Se simţea ca un prost, dar era foarte bucuros că venise la el.

— Am putea să ne plimbăm. Ai un impermeabil?

Dădu din cap.

— Pune-ţi-l.

O ascultă şi luă şi pachetul cu mâncare. Se îndepărtară tăcuţi.

— Eşti supărat, începu ea.

— Nu, nu sunt.

O luară pe o potecă din crâng, mergând spre pădure. El nu se putu abţine:

— Nu ţi-e frică?

— De ce?

— Să mergi pe aici singură, cu mine?

Ea îl privi cu tristeţe:

— Nu fi supărat. Încearcă să înţelegi cum stau lucrurile.

Se opriseră în mijlocul potecii. Apa li se scurgea de pe crengile copacilor pe capete:

— O să te sărut, îi spuse.

— Vreau s-o faci.

Era ciudat. Faţa ei era umedă şi puţin rece, carnea tare şi curată când o sărută pe obraz. Avea gura moale, întredeschisă şi îl sărută şi ea.

— Cred că sunt îndrăgostit, îi spuse.

Era prima dată când spunea asta unei fete.

— Nu eşti sigur?

— Nu. Dar – mă cam sperie. Nu m-am mai simţit niciodată aşa. Nici măcar nu te cunosc.

— Ştiu. Şi eu mă simt la fel.

Îi dădu mâna de parcă i-ar fi oferit ceva şi îl ţinu aşa chiar şi în locurile unde poteca era atât de îngustă încât nu puteau merge alături. Ajunseră sub umbrela ramurilor unui pin enorm. Acele de lângă tulpină formau un covor uscat, unde s-au aşezat să mănânce. Nu vorbiră mult. După masă, ea se lăsă pe spate şi închise ochii.

— Aş vrea să stau cu capul în poala ta.

Ea îşi desfăcu impermeabilul: Purta un şort şi un jerseu. El îşi puse precaut capul:

— Simt prea greu?

— Nu.

Mâna ei începu să-i mângâie părul. Avea o poală caldă şi protectoare. Lumea din jurul lor se transformase în picături. Întorcându-şi capul, obrazul i se atinse de pielea incredibilă a coapsei ei.

— Nu ţi-e frig? o întrebă vinovat.

Mâna fetei îi coborî din păr şi îi acoperi cu blândeţe gura. Sărutând-o, o simţi puţin sărată.

Dimineaţa următoare, pregătind sucul şi tăind fructele şi legumele, stătu mereu cu faţa spre uşile batante, sperând s-o zărească. Prima dată când intră, îi zâmbi doar lui. După aceea nu mai avu timp să-l bage în seamă. Chelneriţele lucrau ca nişte sclave în transă, patinând pur şi simplu cu comenzile în bucătărie şi apoi, cu tăvile ţinute sus, cu o singură mână, deschizând uşa cu şoldul şi patinând înapoi.

Din când în când, ea intră şi în cămară şi reuşiră să schimbe câteva cuvinte în timp ce lua salate sau grape-fruit.

— Ne vedem diseară?

— Nu pot, îi spuse. Mă duc la culcare imediat după cină.

Şi o zbughi, lăsându-l să fiarbă la foc mic. Începu să scoată aburi în sinea lui. Ce mai e şi asta? se gândi. Ieri vorbeam de dragoste şi azi vrea să doarmă.

A doua oară când intră, era morocănos. Se aplecă deasupra lui, privindu-l cum tăia lămâi. Sub bărbie avea o linie fină, părând ultima urmă a conformaţiei durdulii de copil.

— Mă culc devreme fiindcă mă scol înainte de ivirea zorilor şi mă duc să înot pe plaja hotelului. Vrei să vii? îi propuse, cu ochii strălucind la dezvăluirea secretului.

— Cred că da, îi spuse, sorbind-o din priviri.

În ureche îi bâzâia ceva şi cu toate că îşi scutură capul, zumzetul nu încetă. Deschise ochii. În anexă era întuneric. Îşi strecură mâna sub pernă. Ceasul deşteptător era învelit în două maiouri şi un prosop şi semnalul fusese amortizat şi de puful pernei, dar cercetă totuşi să vadă dacă nu trezise pe cineva, după ce îl opri. Nu se auzea nimic suspect.

Se strecură jos din pat. Îşi agăţase slipul pe marginea patului şi îl găsi în întuneric, îmbrăcându-se afară. Era foarte linişte.

EUen îl aştepta lângă copaci. Se luară de mână şi fugiră la apă.

— Să nu faci zgomot, îi şopti ea.

Intrară ca nişte hoţi, transformând Oceanul Atlantic în piscina lor particulară, unde nu intrau decât ei. Înotară spre larg, unul lângă altul, apoi se întoarseră amândoi pe spate, întâi el, apoi ea, şi plutiră ţinându-se de mână şi privind cerul întunecat şi luna în primul pătrar, parcurgându-şi ultima oră până la apus.

Ieşind din apă, se îmbrăţişară, tremurând în răcoarea brizei. El începu să-i vâre degetele în păr.

— Ce faci?

— Îţi desfac părul.

Avea un număr incredibil de agrafe. Unele căzură pe nisip.

— Costă bani, să ştii, zise EUen.

Nu-i răspunse. Reuşi să-i despletească destul de repede cozile. Acestea căzură grele şi, când îşi scuturǎ capul, coama blondă şi deasă îi acoperi umerii albi. Îşi umplu palmele cu părul ei, sărutând-o. Dar când o atinse altfel, ea se trase înapoi:

— Opreşte-te, îi zise, strângându-i mâna într-a ei.

— Mă întreb cine o să zică primul?

— Ce să zică?

— Te iubesc, spuse el.

Mâinile ei se relaxară. Dar numai temporar.

Zilele trecură. Prepară munţi de salată de fructe şi mări de suc. După cină se plimbau până în pădure şi se culcau devreme, ca să se trezească, să înoate şi să se sărute, să se mângâie şi să se tachineze nemiloşi cu dorinţa reciprocă pe care EUen refuza cu sălbăticie s-o lase să se îndeplinească.

În zilele libere vizitară Cape Cod. Într-o marţi făcură autostopul până la capătul staţiunii, încheindu-şi călătoria în căruţa unui zarzavagiu portughez, pe o ploaie torenţială, Ellen strângându-se lângă el şi el ţinându-şi mâna între coapsele ei calde, sub o prelată care mirosea a bălegar umed şi a apa ei de toaletă.

Nu scăpară neobservaţi. Într-o seară, când îşi schimba pantalonii albi de lucru cu nişte blugi, Al Jenkins se opri la o şuetă lângă patul lui, ca între vecini:

— Bună, omule-păianjen. Chiar o faci cu ţurţurele ăla de Radcliffe?

Michael se uită doar la el, dar tăcu.

— Hai, continuă Al tare, cum e?

Unul din băieţii de la transport îi dădu altuia un ghiont în coaste. Michael era încordat şi pregătit. Nu mai lovise pe cineva din copilărie, dar acum ştia pentru ce se rezervase. Îşi închise ultimul nasture de la blugi şi ocoli patul.

— Să nu mai spui niciun cuvânt.

Lui Jenkins începuse să-i crească mustaţa şi ştia că-l va lovi acolo, în puful blond dintre nas şi buzele care zâmbeau arogant. Dar acesta îl dezamăgi:

— Rahat, spuse, plecând. Oamenii de pe aici s-au făcut al naibii de sensibili.

Băieţii de la transport huiduiră, dar era clar că nu lui Michael i se adresa dispreţul.

Ar fi trebuit să se simtă bine, dar două minute mai târziu, mergând spre oraş, nu era într-o dispoziţie prea bună. Starea proastă nu i se risipi nici la magazin. În spatele tejghelei stătea o fată costelivă şi cu coşuri pe faţă şi, puţin mai departe, un bărbat cărunt aştepta să fie de folos clienţilor.

— Cu ce vă pot servi? întrebă fata.

— Îl aştept pe dumnealui.

Ea dădu din cap cu răceală şi se îndepărtă.

— Trei sau o duzină? întrebă omul calm.

Mai erau încă trei săptămâni până la încheierea sezonului:

— O duzină, răspunse.

În seara aceea, când se întâlni cu Ellen, ducea o gentuţă albastră, cu fermoar.

— Ai de gând să fugi de acasă?

El o zgâlţâi, ca să-i audă gâlgâitul:

— Sherry, iubita mea. Pentru noi doi, după ocean.

— Eşti un geniu.

Înotară şi se sărutară în apă, murmurându-şi dragostea; apoi urcară pe plajă. Contase pe băutură, dar se pomeni scoţându-i costumul de baie fără rezistenţă, înainte de a deschide fermoarul genţii.

— Nu, Michael, nu, spuse ea visătoare, în timp ce costumul îi aluneca pe şolduri.

— Te rog, îi şopti. Te rog.

Mâna ei îl opri. Avea degete hotărâte. Îl sărută, atingându-i pielea cu vârfurile sânilor.

— Doamne, răsuflă, ţinându-i în mână un sân moale şi cald. Hai să ne dezbrăcăm. Nimic altceva. Vreau doar să stăm amândoi goi.

— Nu cerşi, zise ea.

El se supără:

— Din ce crezi că simt făcut? Dacă m-ai iubi cu adevărat…

— Să nu îndrăzneşti să pui aşa un preţ pe iubirea noastră.

Dar făcea ceva cu mâinile şi costumul de baie îi căzu la picioare, pe nisip.

Îşi dădu jos slipul cu degete amorţite. Se lăsară pe nisipul moale.

În întuneric, trupul ei era plin de şocuri şi surprize. Îi ţinea fesele în mâini, netede şi tari. Erau mult mai mici decât îşi imaginase. Şi le încordă şi îi tăie respiraţia.

Era fără grai. Vru s-o atingă, dar ea îl opri:

— Nu acum. Te rog, nu acum.

Nu-i venea să creadă. Îi venea să urle. Voia s-o lovească peste gură şi s-o violeze. Îi înfipse degetele în umeri:

— Nu acum? Păi, când? *Când,* pentru numele lui Dumnezeu?

— Mâine noapte.

— Ce e mâine?

— Încearcă să înţelegi. Te rog.

O scutură uşor de umeri:

— Ce naiba e de înţeles?

— Nu ştiu nimic despre sex. Aproape nimic.

Vorbise atât de încet, încât abia reuşi să audă ce-i spunea. O simţi tremurând în continuu şi ar fi vrut s-o strângă tare până îi trecea, îi fu ruşine şi ciudat de frică. Îi lipi faţa de umărul lui:

— Eşti sinceră, Ellen?

— Vreau să-mi spui despre asta, totul, exact cum o să fie. Să nu-mi ascunzi nimic. Vreau să mă gândesc la asta până mâine şi atunci voi putea…

— Ellie, gemu el.

— Spune-mi, îi zise. Te rog.

Aşa că stătură acolo, jos în întuneric, cu buzele ei pe umărul lui şi mâna lui mângâindu-i rotund adâncitura frumoasă de la baza spatelui, locul cel mai cuminte pe care-l putea atinge. Închise ochii şi începu să-i vorbească. Îi explică şi apoi mai stătură puţin nemişcaţi. Deodată, ea îl sărută pe obraz, îşi luă costumul de baie şi fugi.

El rămase pe nisip mult după ce zgomotul duşului se oprise. Apoi scoase băutura din geantă, o deschise şi intră cu picioarele în apă. Sherry-ul avea gust de plută. Ar fi vrut să spună o *brocha,* dar bănuia că ar fi fost un sacrilegiu. Fluxul cald îi mângâia organele genitale, făcându-l să se simtă foarte păgân. Bău un gât zdravăn, apoi turnă şi în apă, ca într-o libaţie.

Avusese dreptate tot ea. Era torturant să se gândească la noaptea viitoare, dar o tortură dintre cele mai plăcute. O aştepta să pătrundă pe uşile batante, stând în cămară într-o stare de neliniște extatică.

Oare o dezgustase mica lui prelegere? Oare i se făcuse frică?

Dar în clipa în care o văzu știu că totul era în regulă. Veni repede după o tavă cu suc de portocale și îl privi doar. Avea ochii blânzi și duioși și îi oferi un mic zâmbet secret înainte de a dispărea.

Deodată își dădu seama că fructul de avocado pe care îl felia era plin de sânge.

Următoarele minute au fost confuze. Se tăiase la buricul degetului arătător al mâinii stângi. Nu-l durea tare, dar i se făcea rău la vederea sângelui. Simți că păleşte.

— Mă ocup eu, zise Bobby Lee.

Îi vârî mâna lui Michael sub robinet, apoi i-o ținu în apă oxigenată până se formară bule pe rană.

Telefonul din bucătărie începu să sune. După o clipă, domnul Bousquet își vârî capul pe ușă.

— Ce-i aici? întrebă el, văzând sângele.

— O tăietură mică și curată. O bandajez acum, zise Bobby Lee.

— O convorbire interurbană pentru dumneata, domnule Kind, spuse curtenitor domnul Bousquet.

Pe vremea aceea, o convorbire interurbană nu putea fi decât ceva foarte important. Sări și alergă la telefonul fixat pe faianța albă a peretelui, lăsând stropi de sânge în urmă și pe Bobby Lee care spunea ceva de neînțeles, probabil îl înjura în coreeană.

— Alo?

— Alo, Michael?

— Cine e?

— Michael, sunt tata.

Bobby Lee îi puse un lighean sub mână și plecă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el la telefon.

— Ce faci, Michael?

— Bine. S-a întâmplat ceva?

— Am dori să vii acasă.

— De ce?

— Michael, cred că o să fie nevoie de tine aici.

Vorbi în receptor, ținându-l strâns:

— Tată, mai bine mi-ai spune ce naiba s-a întâmplat.

— E vorba de bunicul. A făcut o fractură de șold. A căzut la cămin.

— La ce spital e?

— E la infirmeria căminului. Au de toate acolo, chiar și o sală de operații. Am chemat un specialist. I-a pus o tijă, să-i țină osul.

Bobby Lee era din nou lângă el, cu iod şi bandaj.

— Nu e bine, dar nu pare ceva serios.

Ştia că Abe nu l-ar fi sunat acolo dacă n-ar fi fost ceva serios, dar un egoism gigantic îi stăpânea firea:

— Nu pot veni azi, dar iau mâine primul autobuz.

— Vino azi, spuse tare tatăl.

— Nu mai sunt autobuze.

Abia mai târziu, după prima durere, se simţi ruşinat şi vinovat de atitudinea lui.

— Închiriază o maşină. Te cheamă.

— Cât de rău se simte? Spune-mi.

Bobby Lee îi turna iod pe tăietură şi lichidul se scurgea în lighean.

— Are pneumonie pentru că a stat mult timp pe spate. Are optzeci şi şapte de ani. La vârsta asta, ţi se umplu plămânii cu fluide.

Simţi muşcătura ascuţită a remuşcării odată cu durerea provocată de dezinfectant şi trase aer în piept cu un şuierat care se auzi prin telefon până la New York.

Din receptor îi răspunseră zgomote ciudate şi îşi dădu seama că nu mai auzise niciodată sunetul acela. Geamătul aspru şi răguşit era plânsul lui Abe Kind.

Capitolul 10

Peste cartierul Brooklyn se lăsa noaptea când coborî din taxi şi urcă în fugă treptele de cărămidă galbenă ale Casei Fiilor lui David pentru Vârstnici şi Orfani. O infirmieră îl conduse pe coridorul aşternut cu linoleum cafeniu strălucitor către rezerva mică unde tatăl stătea pe un scaun, lângă pat. Oblonul era tras până jos şi ardea numai o lumină de veghe, risipind puţin întunericul dinăuntru. Partea de sus a patului era acoperită de un cort cu oxigen. Prin ferestrele de plastic transparent, vedea faţa umbrită a lui *zaydeh* şi barba lui albă.

Tatăl îşi ridică ochii.

— Vezi, Michael?

Era nebărbierit şi cu ochii roşii, dar părea perfect stăpân pe sine.

— Îmi pare rău, tată.

— Rău? La toţi ne pare rău, oftă Abe din greu. Viaţa e un *cholem,* un vis. Se termină înainte să-ţi dai seama.

— Cum se simte?

— Moare.

Vocea lui Abe sunase normal, dar cuvintele se prăbuşiră peste ei

ca lespezile sorţii, făcându-l pe Michael să privească înspăimântat silueta din pat.

— O să te audă, şopti.

— Nu aude nimic. Nu aude şi nu mai ştie nimic, spuse tatăl cu ciudă, cu ochii umflaţi, scânteietori.

Michael se duse la pat, apropiindu-şi faţa de fereastra de celuloid. Obrajii bunicului erau supţi şi părul din nări crescuse în dezordine. Nu privea nimic. Avea buzele uscate şi crăpate. Se mişcau, dar nu înţelegea cuvintele pe care le formau.

— Încearcă să ne spună ceva?

Tatăl negă obosit din cap:

— Bolboroseşte şi bâiguieşte. Uneori crede că e băieţandru. Câteodată vorbeşte cu oameni pe care nu i-am cunoscut. Dar mai mult doarme. Doarme din ce în ce mai mult. Ieri te-a chemat mereu, adăugă Abe după un moment. Pe mine nu m-a chemat deloc.

Se gândeau la asta când mama veni de la masă cu tocurile înalte sunând pe podea.

— Ai mâncat? îl întrebă, sărutându-l. La colţ e un magazin bun de delicatese. Hai, merg şi eu cu tine. Au supă bună.

— Am mâncat mai devreme, minţi.

Vorbiră puţin, dar nu aveau nimic de spus, nimic semnificativ în comparaţie cu bătrânul din pat. Lângă fereastră mai era un scaun; mama se aşeză pe el şi Michael stătu în picioare, schimbându-şi greutatea când pe dreptul, când pe stângul. Tatăl începu să-şi frângă încheieturile degetelor.

Întâi la o mână.

Pop.

Pop.

Pop.

Pop.

Pop.

Apoi la cealaltă.

Pop.

Pop.

Pop.

Pop.

Degetul mare nu scoase niciun sunet. Abe se luptă să-l facă să pocnească.

— Of, Abe, zise mama, cutremurându-se.

Uitându-se la fiul ei, îi observă degetul bandajat şi se miră:

— Ce-ai păţit?

— Nimic. O tăietură.

Dar ea insistă s-o vadă, apoi se agită, luându-l supus după ea până la biroul unui doctor, Benjamin Salz, un bărbat de vârstă mijlocie cu început de chelie şi mustaţă englezească, întins pe o canapea în cămaşă şi citind o revistă uzată.

Când Dorothy îi explică pentru ce veniseră, doctorul se ridică obosit, aruncă o privire indiferentă la degetul lui Michael şi îi puse două copci curate. Durerea, care i se potolise între timp, renăscu, în urma acestei cusături, cu o forţă nouă.

Doctorul se uita cu jind la revistă, în timp ce Dorothy îi punea întrebări despre Michael şi despre bunicul. Soluţie de sare amară pentru băiat, se pronunţă el. Nu putea spune cât va mai dura la domnul Rivkind:

— E un bătrân tare. Am mai văzut cazuri rezistând mult.

Când se întoarseră, tatăl adormise cu gura deschisă, pământiu la faţă. După o oră, Michael îşi rugă mama să plece acasă cu un taxi, convingând-o cu argumentul că el voia să stea şi avea nevoie de scaun. Plecă la zece şi jumătate şi el îşi trase scaunul aproape de bătrân, veghindu-l. Degetul tăiat îi pulsa regulat, tatăl sforăia, oxigenul şuiera blând în cort şi lichidul din plămânii lui *zaydeh* bolborosea, înecându-l cu o infinită lentoare.

La miezul nopţii aţipi dar îl trezi o voce slăbită care-i pronunţa numele în idiş: „Micheleh? Micheleh?" Şi din nou: „Micheleh?"

Ştia că Isaac îl striga pe micul Micheleh Rivkind şi, doar pe jumătate treaz, ştia că el era Michael Kind şi nu putea răspunde. Într-un târziu, tresărind de-a bine-lea din somn, se aplecă şi se uită prin foaia de celuloid:

— *Zaydeh?*

Ochii lui Isaac i se rostogoliră în cap. O să piară, se întrebă Michael, acum, sub ochii mei? se gândi să-şi trezească tatăl, să fugă după doctor, dar în loc de asta, trase fermoarul cortului de oxigen şi îl deschise. Îşi vârî capul şi umerii înăuntru şi luă mâna bunicului. Era moale şi caldă, dar uşoară şi uscată ca pergamentul.

— Bună, *zaydeh.*

— Micheleh, şopti acesta în idiş. *Ich shtarb.*

Avea ochii voalaţi. Îi spuse că era conştient că murea. Oare cât

auzise din conversaţiile anterioare? Michael se simţi supărat pe tatăl care sforăia, înfăşurându-se egoist în durere şi inventând povestea că bătrânul murise deja, că era un trup care nu mai auzea cuvintele celor vii.

În spatele peliculei care-i acoperea, în ochii lui Isaac se citea im licăr – oare ce era? Deodată ştiu cu precizie: era spaimă. Bunicului îi era frică. În ciuda unei vieţi întregi petrecute în căutarea lui Dumnezeu, acum, pe marginea hăului, era cuprins de teroare. Michael îl strânse mai tare de mână până simţi oasele, casante ca ale unui peşte bătrân, obligându-l să-şi slăbească strânsoarea de teamă să nu le rupă.

— *Zaydeh,* nu-ţi fie frică, spuse el în idiş. Sunt aici cu tine. N-o să te părăsesc.

Ochii bătrânului se închiseseră, gura i se mişca aşa ca a unui bebeluş.

— N-o să te părăsesc, repetă Michael, ştiind prea bine că aceste vorbe nu puteau şterge anii lungi în care bătrânul străbătuse singur coridorul, în sus şi în jos, cu o sticlă de whisky drept ruda cea mai prietenoasă.

Îl ţinu de mână ascultându-i halucinaţiile, felul cum vorbea cu oamenii care lăsaseră urme în memoria lui când li se intersectaseră vieţile. Uneori suspina. Băiatul îi lăsă obrajii zbârciţi să se umezească de lacrimi; i se părea că dacă i-ar fi şters, ar fi pătruns în intimitatea gândurilor lui. Retrăia cearta cu Dorothy care dusese la plecarea lui din casa fiului. Se mânia şi bodogănea despre Ruthie, sora lui Michael, şi micul italian pe nume Joey Moreuo. Deodată strânse tare degetele nepotului. Deschise ochii mari şi îl privi:

— Să faci băieţi, Micheleh, spuse. Mulţi fii evrei buni.

Închise ochii şi timp de câteva minute păru să doarmă liniştit, respirând regulat şi chiar colorându-se puţin în obraji.

Apoi deschise ochii şi aproape sări din pat furios, încercă să răcnească, dar nu avea putere; cuvintele îi ieşiră din gură într-o şoaptă întretăiată:

— Nu o creştină! spuse. Nu o creştină!

Degetele i se înfipseră ca nişte gheare în mâna lui Michael. Pleoapele se prăbuşiră şi faţa i se strâmbă într-o grimasă aproape comică. Apoi sângele îi inundă obrajii, întunecându-i sub pielea transparentă. Căzu greoi pe spate, fără suflare.

Michael îşi desprinse unul câte unul degetele din mâna lui *zaydeh*

şi îşi scoase capul din cortul de oxigen. Se ridică şi se duse în mijlocul camerei, tremurând şi masându-şi degetul bandajat. Apoi se îndreptă spre tatăl lui, care sforăia sprijinindu-şi capul de perete. Arăta lipsit de apărare în somn. Michael observă prima dată cât de bine semăna Abe cu bunicul, cum nasul i se încovoia pe măsură ce îmbătrânea şi linia părului se ridica, lăsându-i fruntea pleşuvă. Ţepii de pe faţa lui erau mai mult albi decât gri; dacă nu se va bărbieri în săptămâna de doliu, o să-i crească barba.

Întinse mâna şi atinse umărul tatălui.

Capitolul 11

Slujba funerară se ţinu în capela Casei Fiilor lui David, de către un rabin bătrâior şi astmatic, apoi merseră la un cimitir din Long Island cu o coloană de limuzine. Veniră şi mulţi dintre bătrânii de la cămin. Pe drum, aşezat între mama şi tatăl lui în maşina închiriată care mirosea de la jerbele de flori, Michael se uita la străzi, întrebându-se de câte ori le străbătuse şi bunicul pentru a-şi conduce câte un prieten în ultima călătorie.

Isaac fu înmormântat în sicriul simplu de lemn al evreului devotat, cu o carte nouă de rugăciuni cu coperţi de culoare fildeşului şi o mână de pământ din *Eretz Israel,* Pământul Făgăduinţei. Michael l-ar fi înmormântat cu volumul vechi şi uzat din care se rugase atâţia ani şi i-ar fi pus în sicriu o pungă de ghimbir îndulcit şi o sticlă de băutură. Când rabinul aruncă prima lopată de pământ, pietricelele clănţăniră pe capacul sicriului şi genunchii tatălui cedară. A fost nevoit să-l ţină împreună cu mama lui, în timp ce rabinul tăia panglica neagră de doliu. Fiul bătrânului suspină cu sughiţuri în timpul rugăciunii rituale, iar Dorothy întoarse capul şi plânse ca un copil.

Ţinură săptămâna de doliu – *shiva* – în apartamentul lor. Ruthie, sora lui, se întoarse din Palestina în cea de-a doua seară de doliu. Nu-i trimiseseră nicio telegramă şi văzând oglinzile acoperite, făcu o criză care îi stârni din nou pe părinţi să plângă. Dar, treptat, lucrurile se liniştiră. În apartament se aflau tot timpul prea multe persoane şi prea multă mâncare. Oamenii le aduceau în fiecare zi mâncare ca un semn de simpatie şi erau nevoiţi să arunce alimentele din ziua precedentă. Majoritatea prietenilor adevăraţi ai lui *zaydeh* erau morţi. Familia Kind era vizitată de prietenii celor doi soţi, de vecini, de clienţii şi angajaţii lui Abe. Aduceau prăjituri, fructe, mezeluri, felii de ficat, alune şi bomboane. Intră şi Mimi Steinmetz şi strânse mâna lui Michael, în timp ce tatăl ei îi

spunea lui Abe să semneze o hârtie pentru îngrijirea permanentă a mormântului, ca să nu mai fie nevoit să se ocupe în fiecare an de asta.

Michael se gândi foarte mult la cele spuse de bunicul lui înainte de a muri. Ştia că era în firea lui *zaydeh* să spună astfel de lucruri şi cuvintele lui nu aveau nicio legătură cu EUen Trowbridge. Dar era tulburat de faptul că Isaac murise înfricoşat de moarte şi de creştini, deşi prima era inevitabilă şi creştinii nu aveau cum să-l mai supere vreodată. Încercă să-şi spună că bunicul lui era un bătrân dintr-o lume apusă. În cea de-a cincea seară, în timp ce părinţii şi oaspeţii stăteau în sufragerie şi-o ascultau pe Ruthie povestind despre culesul de portocale la Rehovot, intră în bucătărie şi luă telefonul. Ceru operatoarei, care răspunse după două apeluri, o convorbire interurbană.

— La ce număr doriţi?

Mama intră în bucătărie:

— Pun de ceai, spuse. Of, o să mă bucur când o să se termine totul. Casa e plină de oameni de dimineaţa până seara.

Băiatul puse receptorul la loc.

În seara de după sfârşitul săptămânii de doliu, merseră la masă la un restaurant. Pe la jumătatea fripturii, Michael nu mai putu înghiţi. Se scuză şi ieşi afară. Îi dădu încasatoarei trei dolari şi luă în schimb monede mărunte. Intră în cabina telefonică, se aşeză lipindu-şi capul de peretele de sticlă, dar nu sună.

A doua zi, când mama îl rugă să rămână acasă şi să nu mai plece la The Sands, se simţi uşurat.

— O să-l ajuţi pe tata dacă stai prin preajmă, zise ea.

Sună agenţia de angajări a hotelului din New York şi aranjă să i se trimită un cec. Câştigase patru sute douăzeci şi şase de dolari şi nouăsprezece cenţi.

Tatăl lui se întoarse la lucru şi Michael nu-l mai văzu decât destul de rar. El făcea plimbări lungi şi începu să meargă la cinematografele unde rulau filme vechi. La momentul potrivit, se înscrise la Universitate. În cea de-a treia zi de studenţie, se duse la cutia poştală din campus şi găsi o scrisoare de la EUen Trowbridge. Era scurtă, prietenoasă, dar puţin cam formală. Nu-l întreba de ce n-o căutase. Îi spunea că stătea într-un corp de clădire numit Whitman Hall, dacă voia să-i scrie, şi că-i părea rău pentru bunicul lui. Michael puse scrisoarea în portofel.

După două zile, se duse la o adunare masculină a studenţilor, într-o casă de pe strada 14. Bău patru pahare şi se decise să nu intre în

asociaţia respectivă, pentru că locuia în campus şi nici figurile „fraţilor" nu i se păreau prea interesante. Plecă şi merse pe străzi până la un mic bar unde intră şi ceru un whisky curat. Mai bău încă două, amintindu-şi de sticla lui *zaydeh* din butoiaşul de soia. Apoi cutreieră pe străzi, ajungând la campus. Dădu ocol Bibliotecii Butler şi se aşeză pe o bancă de piatră de lângă o fântână arteziană. Toate clădirile erau întunecate, cu excepţia celei a bibliotecii şi a Facultăţii de Jurnalism. Mai jos, statuia lui John Jay trona ca un golem. Scoase scrisoarea din buzunar şi o rupse grijuliu în jumătăţi, în sferturi şi apoi în bucăţele tot mai mici, pe care le aruncă pe ciment, la picioare. Cineva suspina. Îşi dădu seama destul de repede că era chiar el. Două fete coborâră treptele bibliotecii şi îl inspectară.

— Îi e rău? întrebă una din ele. Să caut un poliţist? Cealaltă se apropie de el.

— Evelyn, zise prima. Ai grijă!

Ce jenant, se gândi el.

Fata îşi apropie faţa de a lui. Purta ochelari. Avea dinţii lăţi şi pistrui. Purta un pulover uşor, albastru. îl adulmecă şi se strâmbă:

— Beat criţă, zise. Un plângăcios beţiv.

Şi tocurile le răsunară puritan în întuneric.

Ştia că fata avea dreptate. Nu avea lacrimi pe obraji. Nu plângea pentru că *zaydeh* era sub pământ sau pentru că-i era frică să o iubească pe EUen Trowbridge. Plângea cu sughiţuri pentru că voia ca vântul să ducă bucăţelele de hârtie spre bulevardul Amsterdam în loc să le sufle spre Broadway, aşa cum se întâmpla în realitate. Apoi vântul îşi schimbă direcţia şi hârtiuţele zburară în sensul dorit.

El nu se opri din plâns. Îi făcea foarte bine.

Cartea a II-a

RĂTĂCIND ÎN SĂLBĂTICIE

Woodborough, Massachusetts

Noiembrie 1964

Capitolul 12

Mary Margaret Sullivan, asistentă medicală, îşi potrivi soldurile uriaşe în scaunul asistentei-sefe din biroul ei şi oftă. Se întinse şi luă un dosar cu învelitoare metalică din fişier. Pixul ei înşiră timp de câteva minute înregistrarea unei tulburări din salonul Templeton, cauzată de o doamnă Felicia Serapin, care lovise pe o altă femeie cu tocul pantofului în faţă.

Terminând, privi gânditoare cafetiera şi termosul de pe un dulap cu dosare din faţa ei. Se hotărî că nu merita să-şi urnească trupul din scaun pentru o cafea. Tocmai atunci, rabinul Kind vârî capul pe uşă.

— A, părintele evreu, făcu ea.

— Ce mai faci, Maggie?

Intră şi rămase în picioare, cu un teanc de cărţi în mâini.

Asistenta se ridică foarte greu şi se duse la dulap să ia două cești, băgând în priză cafetiera. Puse ceştile pe birou şi luă cu linguriţa cafea dintr-un borcan pe care-l ţinea în sertarul de sus.

— Nu pot sta la cafea. Aş vrea să dau astea soţiei mele.

— E la terapia ocupaţională. Cei mai mulţi sunt acum acolo, adăugă, reaşezându-se cu opinteli. Avem în salon o pacientă evreică nouă. Poate vrei s-o saluţi. O cheamă Hazel Birnbaum. Doamna Birnbaum. Biata de ea, crede că toţi conspirăm împotriva ei.

— Unde e?

— La şaptesprezece. Nu vrei totuşi o cafea?

— Mulţumesc, dar o să trec pe la ea şi dacă mai am timp, îmi dai după aceea o ceaşcă.

— N-o să mai fie. Poate la capelă.

Zâmbind, rabinul trecu prin salonul aproape pustiu. Totul era deprimant de curat, semnul unei trude răbdătoare.

O femeie stătea întinsă pe pat la numărul şaptesprezece. Părul negru îi era împrăştiat pe perna albă, atârnând peste marginile ei. Doamne, se gândi, ce bine seamănă cu sora mea, Ruthie.

— Doamnă Birnbaum? zâmbi. Sunt rabinul Kind.

Nişte ochi mari, albaştri, îl fixară un moment, apoi se pierdură din nou, aţintind tavanul.

— Voiam să te salut. Pot să te ajut cu ceva?

— Pleacă, spuse ea. N-o să mai deranjez pe nimeni.

— Bine, nu mai stau. Vin des pe aici. O să te mai vizitez.

— Te-a trimis Morty, zise ea.

— Nu. Nu ştiu cine e.

— Spune-i să mă lase-n PAAACE!

Fără ţipete, gândi el, nu pot face faţă ţipetelor:

— Ne mai vedem, doamnă Birnbaum.

Avea picioarele dezvelite şi goale şi era frig acolo. Luă pătura cenuşie de la capul patului şi o acoperi, dar ea o împinse ca un copil îndărătnic. Plecă grăbit din salon.

Leslie stătea într-o rezervă de la capătul coridorului, după colţ. Îi puse cărţile pe pat, apoi rupse o foaie din carnet şi îi scrise un bilet: *Mă întorc după-amiază. Erai la T: O. Sper că faci ceva util acolo, de exemplu să cârpeşti ciorapi.*

Ieşind, vru să-şi ia rămas-bun de la Maggie, dar asistenta-şefă plecase din birou. Apa din cafetieră trimitea spre tavan un şuvoi umed de aburi. O scoase din priză şi gândindu-se că mai avea timp, îşi turnă într-o ceaşcă.

Bând încet cafeaua, făcu o listă:

DE REZOLVAT

La Sp. General Woodborough:

Susan Wreshinsky la maternitate (băiat, f?) Urez mazel tov.

Lois Gurwitz (nepoata d-nei Leibling), apendic.

Jerry Mendelsohn, piciorul

La bibliotecă:

Comand biografia Bialik.

Microfilm despre relatările din NY Times cu predicile pentru evrei în cartierele cu conflicte rasiale.

Ochii văzură numele soţiei lui pe una din învelitorile metalice din raftul de înregistrări şi mâinile luară dosarul, înzestrate cu o voinţă proprie. Şovăi un moment, apoi îl deschise. Răsfoindu-l, mai luă o gură de cafea şi începu să citească.

Spitalul de Stat Woodborough

Pacient Doamna Leslie (Rawlings) Kind

Fişă prezentată la

Raportul din

21 Dec., 1964

Diagnostic: Melancolie involutivă.

Pacienta este o femeie atrăgătoare, bine proporţionată, în vârstă de patruzeci de ani, cu aparenţa unor obiceiuri sănătoase de viaţă. Are părul blond închis. Înălţime 1, 67 cm, greutate 71 kg.

A fost adusă la spital pe 28 august, 1967, de soţ. Simptomele preliminare constau într-o stare „neurastenică" în care se plângea că fusese prea greu pentru ea, că obosea uşor mental şi fizic, că era iritabilă, neliniştită, incapabilă să doarmă.

În primele unsprezece săptămâni de spitalizare, pacienta a fost mută. Adesea părea că vrea să plângă, dar nu era capabilă să se uşureze astfel.

A reînceput să vorbească după cel de-al doilea dintr-o serie de douăsprezece tratamente electroconvulsive, dintre care i-au fost administrate nouă până în prezent. Se pare că Thorazinul a avut un efect bun. De asemenea, primește Pyrolazot în doze crescute progresiv până la 200 mg la o administrare.

Se pare că amnezia rezultată în urma tratamentului este minimă. În ședințele cu psihiatrul de săptămâna trecută, pacienta i-a spus medicului că își amintește că tăcea pentru că nu dorea să împartă cu nimeni vinovăția provocată de o înstrăinare de tatăl ei și de impresia că era o mamă și o soție rea pentru că avusese o experiență sexuală anterioară căsătoriei, ca studentă, în urmă cu peste douăzeci de ani. Soțul știa de această experiență înainte de căsătorie și pacienta nu-și amintește să fi fost tulburată de remușcări sau să se fi gândit măcar la incident, până acum câteva luni. Își amintește clar recentele sentimente de vinovăție în privința incidentului sexual din tinerețe și a pierderii iubirii tatălui, dar aceste sentimente n-o mai apasă. În prezent, pacienta pare calmă și optimistă.

Și-a descris relația sexuală cu soțul în termeni pozitivi. Are ciclul menstrual neregulat în ultimul an. Boala apare ca o depresie anxioasă și agitată provocată de menopauză.

Fiica unui pastor congregaționalist, pacienta s-a convertit la iudaism înainte de căsătoria cu soțul rabin, acum optsprezece ani. Pare puternic legată de religia iudaică și sentimentele de vinovăție nu sunt centrate pe părăsirea creștinismului, ci pe ceea ce ea consideră o trădare față de tată. Crescută într-o casă unde pildele biblice făceau parte din mediu, pacienta a devenit, după căsătorie, un expert în Talmud, obținând prietenia și admirația unor autorități recunoscute din școlile rabinice, conform spuselor soțului.

Viața lor a fost o tranziție intermitentă, comună în existența unui cleric cu idei mai rigide în privința comportamentului credincioșilor. Se pare că această instabilitate a cauzat presiuni emoționale atât pacientei, cât și soțului ei.

În ciuda acestor factori, prognosticul cazului este bun.

Recomand ca pacienta să fie examinată pentru externare din spital după cel de-al doisprezecelea tratament cu șocuri electroconvulsive. Se recomandă continuarea tratamentului psihiatric, eventual introducerea soțului într-un program de terapie.

(semnat) Daniel L. Bernstein, Doctor în Medicină Medic primar

psihiatru

Tocmai citea și următorul raport psihiatric când o văzu pe Maggie în prag, privindu-l.

— Parcă ai tălpi de gumă, așa ușor umbli, îi spuse.

Ea înaintă greoaie spre birou, luă dosarul lui Leslie și îl puse la loc în raft:

— Ai destulă minte, rabi, ca să știi că dacă vrei să afli ceva despre soția dumitale, trebuie să-l întrebi pe psihiatru.

— Ai dreptate, Maggie.

Își luă la revedere și ea dădu din cap tăcută. Își puse lista în buzunar și ieși, călcând repede pe podeaua prea curată, plină de ecouri.

Peste patru zile primi o scrisoare.

Michael al meu.

Când o să mai vii pe la biroul capelanului, o să vezi că-ți lipsește Cabala de acolo. L-am convins pe dr. Bernstein să descuie ușa și să o ia. El a furat-o, dar eu sunt capul operațiunii. Dragul de Max Gross insista că trebuie să împlinești patruzeci de ani înainte de a încerca să asimilezi misticismul Cabalei. Ce șocat va fi Max să afle că eu mă lupt cu el de zece ani – eu, o biată femeie!

Mă întâlnesc regulat cu dr. Bernstein pentru aceste ședințe „psiho". Din păcate, nu voi mai fi niciodată atât de naivă să râd de psihoterapie. În mod ciudat, îmi amintesc aproape tot din perioada de boală. Vreau foarte mult să-ți spun și ție despre asta. Cred că ar fi mai ușor s-o fac într-o scrisoare – nu pentru că nu te iubesc destul ca să discut despre asta uitându-mă în ochii tăi, ci pentru că sunt atât de lașă, încât mi-e frică să nu uit câteva din cuvintele necesare.

Așa că le scriu acum, înainte să-mi pierd curajul.

După cum știi prea bine, nu m-am simțit grozav în ultimul an. Ceea ce nu știi, pentru că n-am putut să-ți spun, este că, aproape o lună înainte de a mă duce la spital, n-am dormit mai deloc. Mi-era frică să dorm, frică de două vise care se tot repetau, de parcă eram într-un parc de distracții, într-un tunel al groazei dement, care nu se mai termina.

Primul vis se desfășura în antreul vechii case parohiale din Elm Street, Hartford. Vedeam clar fiecare detaliu, ca la televizor. Sofaua tapisată cu pluș tocit, stacojiu, scaunele asortate capitonate cu velur, cu șervețelele donate anual de doamna Payson, cu regularitate și îndârjire. Vedeam urzeala carpetei orientale și măsuța de cafea din mahon plesnit și cei doi canari chinezești sub un capac de sticlă. Vedeam și pe pereți, o

fotografie pătată de amprente a unui râușor obosit, luptându-se să străbată o pajiște galben-mustar, dansatorii pe gheață, un buchet înrămat de flori artificiale, făcut de bunica din primele mele bucle și deasupra șemineului uriaș de marmură, unde nu ardea focul niciodată, micul panou:

Frumusețea Casei e Ordinea
Binecuvântarea Casei e Mulțumirea
Gloria Casei e Ospitalitatea
Coroana Casei e Dumnezeirea

Cea mai urâtă cameră înjghebată vreodată de enoriași credincioși, dar sărmani.

Și vedeam și oamenii.

Mătușa Sally, slabă și căruntă, epuizată de datoria de a ne îngriji după moartea mamei, atât de îndrăgostită de soțul surorii ei moarte încât știa toată lumea în afară de el, săracul.

Și tata. Avea părul alb de atunci și obrajii cei mai trandafirii și netezi pe care i-am văzut vreodată la un bărbat. Nu l-am văzut niciodată nebărbierit. Îi vedeam ochii albaștri deschis care străbăteau mintea noastră până la minciuna ascunsă acolo.

Și eram și eu, de vreo doisprezece ani, cu cozi lungi împletite, stângace și costelivă, cu ochelari cu ramă de sârmă, pentru că am fost mioapă până am intrat la liceu.

În toate visele, tata stătea în fața șemineului și se uita drept în ochii mei și-mi spunea cuvintele pe care ni le-a spus de o mie de ori în camera aia urâtă, sâmbătă seara, după masă:

„Cred în Dumnezeu, Tatăl, căci mari sunt înțelepciunea, bunătatea și iubirea Lui și în Iisus Christos, Fiul Lui, Domnul și Mântuitorul nostru, care a trăit și a murit pentru păcatele noastre și a înviat întru viața veșnică și în Duhul Sfânt, care are grijă de ale lui Christos și ni le dezvăluie, bucurând, mângâind și înălțând sufletele oamenilor".

Apoi visul se stingea, de parcă tata era un predicator de la TV care fusese întrerupt de reclame și mă trezeam în patul nostru, cu furnicături și pielea de găină așa cum mă simțeam întotdeauna când tata se uita în ochii mei și îmi spunea că Iisus a murit pentru mine.

La început, nu m-am gândit la vis. Cu toții visăm tot felul de vise. Dar am început să-l visez la fiecare două nopți, același vis, aceeași cameră, aceleași cuvinte rostite de tata în timp ce mă privea în ochi.

Nu mi-a zdruncinat credința în iudaism. Aceasta s-a sedimentat de

mult. M-am convertit pentru tine, dar am avut noroc şi-am găsit ceva în plus. Nu-i nevoie să mai repet asta.

Dar am început să mă gândesc la ce trebuie să fi simţit tata când am dat la o parte tot ce mă învăţase el şi m-am făcut evreică. M-am gândit cum ar fi pentru tine să ţi se convertească un copil la catolicism, de exemplu. Zăceam în pat şi mă uitam la tavan şi îmi aduceam aminte că tata şi cu mine suntem aproape străini. Şi îmi aminteam cât îl iubeam când eram mică.

Visul a durat mult şi pe urmă a început să se repete altul. De data asta aveam douăzeci de ani. Eram într-o maşină decapotabilă pe un drum prăfuit din afara campusului Wellesley şi nu aveam haine pe mine.

Ca şi în primul vis, vedeam totul foarte clar. Nu-mi aduc aminte cum îl mai chema pe băiat – numele mic era Roger – dar îi vedeam faţa însufleţită, tânără şi puţin speriată. Era un băiat tuns perie cu o bluză de fotbalist, pe care scria 42. Pe jos în maşină, şortul lui şi hainele mele se amestecaseră. îl priveam cu mult interes; era primul trup de bărbat pe care-l vedeam. Nu simţeam nici dragoste, nici dorinţă, nici măcar afecţiune. Motivul pentru care nu trebuise deloc să mă convingă să-l las să parcheze în locul acela întunecos şi să mă dezbrace era marea mea curiozitate, convingerea că vreau să aflu nişte lucruri. Zăcând cu capul lipit de portieră şi faţa pe bancheta din piele crăpată şi simţindu-l cum se avântă cu stăruinţa stupidă pe care ar fi depus-o şi la un meci şi simţind cum mă deschid dureros, ca o păstaie, curiozitatea mi-a fost satisfăcută. Undeva în depărtare un câine a lătrat şi băiatul din maşină parcă a oftat şi am simţit că devin un receptacul. Nu puteam decât să ascult lătratul acela cu sentimentul că am fost înşelată, că totul nu era decât o violare tristă a intimităţii mele.

Şi când m-am trezit în camera noastră, în pat, lângă tine, am vrut să te scol şi să-ţi cer iertare, să-ţi spun că fata aceea proastă din maşina decapotabilă a murit şi că femeia care am devenit te-a cunoscut numai pe tine în iubire. Dar n-am făcut nimic, am stat trează şi tremurând toată noaptea.

Visele s-au tot repetat, când unul, când altul, aşa de des, că au început să se amestece cu viaţa reală şi uneori nu mai făceam diferenţa între vis şi viaţă. Când tata se uita în ochii mei şi vorbea de Dumnezeu sau de Iisus, deşi aveam doar doisprezece ani, ştiam că mă priveşte ca pe o femeie adulteră şi aş fi vrut să mor. Ciclul mi-a întârziat cu cinci săptămâni şi când a început, într-o după-amiază, m-am încuiat în baie şi

am stat tremurând pe marginea căzii, pentru că nu puteam să plâng şi nu mai ştiam dacă sunt studentă bucuroasă că s-a întâmplat sau o femeie grasă de patruzeci de ani, fericită că nu va naşte un copil care nu e al tău.

Ziua, nu mă puteam uita în ochii tăi şi nu-i lăsam pe copii să mă sărute. Noaptea stăteam ţeapănă în pat şi mă ciupeam de braţe ca să nu mai adorm şi să nu mai visez.

Şi pe urmă m-ai dus la spital şi m-ai părăsit şi am ştiut că aşa se cuvenea, pentru că eram rea şi trebuia să fiu îndepărtată şi ucisă. Şi i-am aşteptat să mă omoare, dar au început tratamentele cu şocuri şi contururile confuze ale vieţii mele au început să revină la loc.

— Dr. Bernstein m-a sfătuit să-ţi spun despre vise dacă doresc. Crede că dacă o fac, n-o să mă mai tulbure niciodată.

Să nu laşi visele să te îndurereze, Michael. Ajută-mă să le şterg din universul nostru. Ştii că Dumnezeul tău e Dumnezeul meu şi că sunt soţia şi femeia ta, cu trupul, mintea şi fapta. Acum stau ziua în pat cu ochii închişi şi mă gândesc cum va fi când voi pleca de aici, visez la anii buni care ne-au mai rămas.

Sărută-i pe copii din partea mea. Te iubesc mult.

Leslie

O citi de mai multe ori.

Era remarcabil că uitase numele de familie al băiatului. Era Phillipson. Roger Phillipson.

1-1 spusese doar o dată, dar el nu-l uitase. Acum şapte ani, aşteptând să se servească masa acasă la un coleg rabin din Philadelphia, se uitase pe broşura aniversară de zece ani a clasei lui de la Harvard. Numele plutise către el dinspre o fotografie ce zâmbea cu sinceritatea unui angajat în asigurări. Parteneri, Folger, Phillipson, Paine & Yeager, la Agenţia de Asigurări din Walla Walla, Washington. Soţia, fostă ceva, din Springfield, Massachusetts. Trei fiice cu nume nordice, de 6, 4 şi 1 an şi jumătate. Hobby-uri: navigaţia, pescuitul, vânătoarea, statistica. Cluburi: University, Lions, Rotary şi încă două-trei. Scopul vieţii: să joace fotbal la întâlnirea de cincizeci de ani după absolvirea facultăţii.

După câteva săptămâni, în timpul slujbei de *Yom Kippur* la propriul templu, se căise, căutând să se cureţe de gelozie prin post şi cerându-i iertare lui Dumnezeu pentru sentimentul pe care-l trăise în faţa fotografiei surâzătoare. Se rugase pentru Roger Phillipson, dorindu-i viaţă lungă şi memorie scurtă.

Capitolul 13

Scrisoarea ascuţi temerile pe care le avea în legătură cu Max.

În noaptea aceea, întins pe pat, încercă să şi-l amintească pe fiul lui ca bebeluş şi ca băieţel. Max fusese un copil obişnuit, drăguţ numai când zâmbea. Urechile îi ieşeau din cap ca nişte – cum le zicea? – receptoare de sonor, în loc să stea lipite. Avea obraji rotunzi şi moi.

Iar acum, te duci să iei un timbru din portofelul lui şi te trezeşti că e un mascul cu dorinţe sexuale. Frământă gândul.

Imaginaţia nu-i era aprinsă de faptul că Max şi Dessamae Kaplan intraseră de douăzeci de minute în casă şi făceau zgomot în sufragerie. Râsete scăzute. Şi tot felul de sunete. Oare cum se aude un portofel scos din buzunar? Se pomeni încordându-şi auzul. Ţine-ţi portofelul în buzunar, fiule, pledă în gând. Apoi începu să transpire. Dacă eşti chiar aşa de prost, fiule, atunci să scoţi neapărat portofelul din buzunar.

Şaisprezece ani, se gândi.

În cele din urmă se sculă şi îşi puse halatul şi papucii. Porni să coboare scările. Îi auzea limpede.

— Nu vreau, zicea Dessamae.

— Hai, Dess…

Se opri la jumătatea palierului întunecat, îngheţând. După o secundă auzi un zgomot regulat şi ritmic. Îi venea s-o ia la fugă.

— Ce bine e… Ce bine!

— Aşa?

— Îhî… Hei…

Ea râse gâlgâit:

— Acum scarpină-mă tu pe spate, Max.

Bătrân pervers, se certă în gând. Mizerabil voyeur între două vârste. Coborî grăbit scările, împiedicându-se puţin şi intră în sufragerie, clipind din cauza luminii.

Stăteau pe carpeta din faţa şemineului şi Dessamae avea în mână aparatul de masaj chinezesc:

— Bună seara, rabi, spuse.

— Bună, tată.

Îi salută. Nu se putea uita la ei. Se duse în bucătărie şi făcu nişte ceai. Veniră şi ei să bea o ceaşcă.

Apoi Max plecă s-o conducă iar Michael urcă scările şi se strecură în pat, adormind cum s-ar fi scufundat într-o baie fierbinte.

Îl trezi telefonul. Recunoscu vocea lui Dan Bernstein.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Cred că nimic. Leslie e la tine?

— Nu, spuse, deranjant de treaz.

— Aplecat acum vreo două ore.

Michael se ridică pe marginea patului.

— A fost un incident. O pacientă, doamna Serapin, a tăiat-o pe alta, doamna Birnbaum, cu un briceag micuţ. Dumnezeu ştie de unde a făcut rost de el. Încercăm să aflăm.

După o pauză, doctorul adăugă repede:

— N-are nimic de-a fac cu Leslie. Dar cred că numai atunci putea să iasă.

— Cum se simte doamna Birnbaum?

— O să-i treacă. Se mai întâmplă.

— De ce nu m-ai sunat imediat?

— Abia acum am descoperit că lipseşte. Dacă venea acasă, acum ar fi înapoi, chiar dacă ar fi mers pe jos, spuse gânditor psihiatrul.

— E în pericol?

— Nu, nu cred. Am văzut-o azi. Nu are absolut nicio înclinaţie spre suicid şi nu e periculoasă pentru altcineva. E o femeie destul de sănătoasă. Ar fi. venit acasă în două-trei săptămâni.

Michael gemu:

— Asta înseamnă că acum va fi spitalizată mai mult timp?

— O să vedem, zise dr. Bernstein. Uneori pacienţii o şterg aşa din motive întemeiate. Să vedem la ce s-a gândit.

— Mai bine aş pleca s-o caut.

— Am trimis nişte îngrijitori afară, dar de acum, poate fi în autobuz sau în tren.

— Nu cred, obiectă Michael. De ce să plece aşa?

— Nu ştiu de ce a plecat. O să vedem. Anunţăm şi poliţia, face parte din rutină.

— Cum spui.

— Te sun când aflu ceva, încheie doctorul.

Michael se îmbrăcă bine şi luă lanterna cea mare din dulapul cu rafturi.

Rachel şi Max dormeau. Intră în camera băiatului:

— Trezeşte-te, fiule, îl chemă, atingându-i umărul şi, când băiatul deschise ochii: Mă duc până afară cu treburi de serviciu. Ai grijă de sora ta.

Max dădu din cap, pe jumătate adormit.

Ceasul din hol arăta ora douăsprezece și jumătate. Își puse apreschiurile la intrare, apoi se îndreptă cu un scârțâit ușor al tălpilor spre mașină.

— Leslie?

Aprinse lanterna. De pe toboganul de gunoi sări o pisică și o zbughi în întuneric.

Dădu înapoi din alee și conduse încet până la spital, oprind de trei ori să lumineze porțiunile mai întunecoase.

Nu zări niciun trecător. Doar două mașini îl depășiră. Probabil că a luat-o cineva cu mașina, se gândi.

Parcă în fața lacului la spital și cutreieră zăpada spre țărm, ajungând pe gheață. Acum două ierni, doi studenți, săvârșind un rit de inițiere într-o asociație, merseseră legați la ochi pe gheața lacului; într-un loc crusta se rupsese și căzuseră. Unul din ei murise; era nepotul lui Jake Lazarus, și-l amintea. Dar gheața părea groasă și tare; își plimbă lanterna pe suprafața albă și nu zări nimic.

Dintr-un impuls subit, se urcă din nou în mașină și conduse până la templu. Dar Beth Sholom era întunecat. Sanctuarul era pustiu.

Reveni acasă.

Ajuns acolo, se uită prin toate camerele, una câte una.

Ridică aparatul de masaj, trecând prin sufragerie. Noi n-am fost niciodată atât de tineri, gândi istovit.

Telefonul nu sima.

Scrisoarea de la Columbia era pe cămin. Îi amintea de caietul aniversar de la Harvard al lui Phillipson, dar totuși o luă și o citi, apoi se așeză la birou și începu să scrie. Trebuia să-și găsească o ocupație.

Asociația Absolvenților Facultății Columbia
Strada 116 și Broadway
New York, New York 10027
Domnilor:

Vă trimit contribuția mea autobiografică la Cartea de un Sfert de Secol a absolvenților din '41:

E incredibil să-ți dai seama că au trecut aproape douăzeci și cinci de ani de când am părăsit cu toții Morningside Heights.

Sunt rabin. Am profesat în Florida, Arkansas, Georgia, California, Pennsylvania și Massachusetts și acum locuiesc în ultimul dintre aceste state, în Woodborough, cu soția mea, fostă Leslie Rawlins (absolventă a facultății Wellesley, 1946) din Hartford, Connecticut și copiii noștri, Max,

16 ani și Rachel, 8 ani.

Mărturisesc că aștept cu multă nerăbdare cea de-a douăzeci și cincea întâlnire. Prezentul ne ocupă într-atât gândurile, încât adesea nu ne mai întoarcem spre trecut…

Queens, New York

Februarie 1939

Capitolul 14

Într-o după-amiază de iarnă, când Michael era student în anul doi la Columbia, mama lui îi dădu indicații lui Lew, responsabilul cu înfrumusețarea ei de ani de zile și acesta îi aplică pe păr niște lichide cu miros înțepător, schimbându-i culoarea roșie în gri. Întreaga ei viață luă o turnură subtilă. Poate că, în consecință, Abe Kind renunță să mai alerge după alte femei, pentru că și el își lăsă tinerețea în urmă. Cel puțin așa-i plăcea lui Michael să creadă, că schimbarea lui fusese determinată de împăcarea mamei cu ea însăși. Nu mai folosea mult machiaj și părul cărunt încadra acum o fată, nu o mască. Învăță să tricoteze și membrii familiei purtau acum pulovere din cașmir și șosete groase. Și Abe și Dorothy mergeau la slujba de vineri seara cu fiul lor. Familia Kind deveni pentru prima dată familie în sensul deplin al cuvântului.

Într-o duminică dimineața, când părinții mai dormeau încă, Michael se ridică alene și se duse în sufragerie unde o găsi pe sora lui în pijama și halat, cuibărită pe canapea, mâncând baghetă cu brânză topită și rezolvând un rebus din *The New York Times.* Luă și el din ziar secțiunea de cultură și cea de știri săptămânale și se lăsă să cadă pe un scaun. Citiră așa zece minute și o asculta pe Ruthie mestecând. Apoi nu mai putu suporta, se spălă pe dinți și își întinse și el brânză pe o baghetă. Ea îl privi cum mânca, fără să o bage în seamă, în cele din urmă, fratele ridică ochii. Ochii lui Ruth semănau cu ai mamei, dar comunicau inteligența tatălui.

— Era să nu mai vin din Palestina, spuse.

— Cum adică? o întrebă obosit.

— Am cunoscut un băiat acolo. M-a cerut de nevastă. Și aș fi vrut foarte mult să accept. Ți-ar fi fost dor de mine dacă nu mă mai întorceam?

Michael mușcă din pâine și o studie. Decise că spunea adevărul. Dacă ar fi vrut să se dea mare, ar fi făcut-o mai dramatic.

— Dacă voiai, de ce n-ai făcut-o?

— Pentru că nu sunt bună de nimic. Sunt o mic-burgheză

răsfăţată din Queens, nu o femeie pionieră.

O întrebă cum era palestinianul. Ea se ridică şi se duse desculţă în camera ei. O auzi deschizându-şi poşeta. Când se întoarse, aduse fotografia unui tânăr cu păr castaniu, ondulat şi o barbă inelată de aceeaşi culoare. Purta doar un şort kaki şi adidaşi şi stătea lângă un tractor, cu mâna pe el şi capul într-o parte, ţinând ochii mijiţi în soare. Nu zâmbea. Avea un trup bronzat şi musculos, puţin prea slab. Michael nu-şi dădea seama dacă acel bărbat din fotografie îi plăcea sau nu.

— Cum îl cheamă? o întrebă.

— Saul Moreh. Înainte se numea Samuel Polansky. E din Londra, din Anglia. Stă în Palestina de patru ani.

— Şi-a schimbat numele; nu cumva se ocupă de corsete?

Sora lui nu zâmbi:

— E foarte idealist, explică. Şi-a dorit un nume care să însemne ceva. A ales numele de Saul pentru că atunci când a ajuns prima dată în Palestina, a petrecut trei luni ca soldat, respingând raidurile arabe. Iar Moreh înseamnă profesor şi asta şi-a dorit să fie, asta este.

— Nu e fermier? întrebă Michael uitându-se la tractor.

Ea clătină din cap:

— Predă la şcoala din *kibbutz.* Aşezarea se numeşte Tikveh le Machar. E în mijlocul deşertului şi au vecini numai câţiva arabi prietenoşi. Soarele arde aşa de tare că te dor ochii. Pe cer nu sunt nori aproape niciodată. Deşertul e un pustiu cu nisip albit şi pietre încinse şi aerul e foarte uscat. Verde se vede numai în şanţurile de irigaţii. Dacă nu mai funcţionează, plantele se ofilesc şi mor.

Tăcură amândoi. Vedea cât era de serioasă şi nu ştia ce să-i spună.

— Există un telefon, la sediul central al *kibbutz-ului.* Uneori chiar merge. Ar trebui să vezi toaletele. Parcă sunt dintr-o carte veche de istorie americană.

Culese o firimitură de baghetă de pe halat şi-o tot întoarse între degete, studiind-o:

— M-a cerut de nevastă şi voiam aşa de mult să zic da. Dar nu puteam suporta toaletele, aşa că am venit acasă. Nu-i aşa că e un motiv al naibii de bun să refuzi o cerere în căsătorie? îi zâmbi.

— Ce-ai de gând să faci?

Ruth abandonase facultatea de comerţ de la Universitatea New York după doi ani şi jumătate. Lucra ca secretară la sistemul media Columbia Broadcasting.

— Nu știu, îi răspunse; Simt așa de confuză! îmi scrie de mai bine de un an. Îi răspund la toate scrisorile. Nu mă pot opri. Ești fratele meu, îl privi. Spune-mi ce să fac.

— Nimeni nu poate să-ți spună ce să faci, Ruthie. Știi bine.

Își drese vocea:

— Dar cu tipii ăștia cu care te întâlnești tot timpul ce e? Nu e nici unul care…?

Ea surâse cu tristețe:

— Îi cunoști pe majoritatea băieților cu care mă întâlnesc. Sunt sortită să mă mărit cu un scriitor de reclame. Sau cu un negustor. Sau cu băiatul unui proprietar de agenție de mașini. Cineva cu arsuri la stomac, care să-mi ofere o toaletă unde se aude Brahms când te așezi pe colac și se pulverizează Chanel când tragi apa.

Se uită un moment la sora lui cu ochii bărbaților care o curtau. O brunetă cu ochi limpezi și dinți albi, regulați. O fată cu sâni îndrăzneți și corp proporționat. O femeie frumoasă. Se așează lângă ea și pentru prima dată din copilărie o luă de umeri:

— Dacă te hotărăști, o să vin tot timpul pe la tine să merg la toaletă.

Propria lui viață romantică nu era cu mult mai presus de cea a lui Ruthie. Se întâlnea cu Mimi Steinmetz pentru că locuia vis-à-vis. Din când în când, se angajau în jocuri sexuale școlărești, mâinile ei respingându-l cu jumătate de măsură, cerând să fie învinse. Dar n-o învingea, pentru că simțea că dorința ei nu era de a-l avea, ci de a-l poseda. Nu dorea să aibă pe cineva în proprietate sau să fie el proprietatea cuiva.

Energia lui sexuală nu avea nicio supapă reală și deveni agitat și nervos. Uneori se plimba când învăța noaptea. Familia Friedman, care locuia în apartamentul de dedesubt, se plânse timid la Dorothy. Așa că Michael începu să se plimbe pe afară. Picioarele lui înghițeau asfaltul din preajma campusului, stradă după stradă în Manhattan. Se plimba și prin Queens. Într-o zi, luă trenul aerian spre Brooklyn, gândindu-se la început să coboare în familiarul Borough Park, totuși rămase ca lipit de scaun până în Bensonhurst, unde se dădu jos și trecu pe lângă șirurile compacte de case vechi. Mersul pe jos deveni ca alcoolul și el era dependent, exercitându-și viciul secret la ore când prietenii lui dormeau, ascultau muzică, învățau sau încercau să cucerească o fată.

Într-o seară de ianuarie, după ce învățase până la ora zece, plecă

de la biblioteca Butler şi se îndreptă spre metrou. Ningea cu fulgi mari, turtiţi, care deghizau oraşul. Trecu de intrarea metroului ca în vis. După zece minute se rătăcise, dar nu-i păsa. Coti pe o străduţă îngustă şi întunecată, prea largă pentru a fi o alee, dar neluminată, străjuită de locuinţe deteriorate. Sub singura insulă de lumină a locului reprezentată de un felinar, un poliţist cu umeri largi în uniforma albastră ridicase faţa în ninsoare. Când Michael trecu pe lângă el, dădu din cap, salutându-l.

Pe la jumătatea străzii, auzi că era urmărit de cineva cu paşi uşori şi iuţi. Inima începu să-i ciocănească pieptul şi se întoarse, regretând că făcuse prostia de a umbla noaptea singur prin Manhattan, dar celălalt trecu repede pe lângă el, destul de aproape însă pentru a-l remarca. Era un bărbat scund, cu capul mare şi barba acoperită de zăpadă, nări largi, ochi absenţi pe jumătate închişi. Purta o haină închisă la culoare, descheiată în ciuda frigului şi mergea cu mâinile goale la spate, murmurând încet, pentru sine. Se ruga? Lui Michael i se păru că aude cuvinte ebraice.

După câteva secunde, nu-l mai văzu pe trecător. Auzi mai mult decât văzu atacul: sunetul înfundat al loviturilor, şuierul cu care ieşea aerul din stomacul izbit, bufniturile pumnilor.

— POLIŢIA! răcni Michael. POLIŢIA!

Departe pe stradă, poliţistul de sub felinar începu să alerge într-acolo. Era foarte gras şi înainta cu o încetineală exasperantă. Lui Michael îi venea să fugă la el şi să-l tragă de mână, dar nu era timp. Preferă să alerge înainte şi practic se împiedică de cei doi aplecaţi deasupra unui trup nemişcat.

Unul dintre atacatori se ridică tăcut din genunchi şi dispăru în întuneric. Cel de-al doilea, mai aproape, îl înfruntă pe Michael, primind un pumn care-i şterse pometii. Îi văzu ochii plini de ură şi de spaimă, nasul strivit, gura cu buze subţiri. Era tânăr, într-o haină de piele neagră. Avea mănuşi din piele. Una îl izbi în gură şi primi lovitura cu uşurare: nu avea cuţit. Michael ţinea cu mâna stângă *Privire asupra civilizaţiei americane* de Ferguson şi Bruun, o carte de cel puţin două kilograme greutate. O mută în dreapta şi lovi cât putu. Atacantul căzu în patru labe în zăpadă: „Mama ta!" şopti pe jumătate suspinând. Se târî câţiva metri prin zăpadă, apoi se ridică şi fugi.

Bărbosul cel scund se ridică în capul oaselor. Rămăsese fără aer din cauza loviturilor şi respira hârâit, încercând să inspire adânc. În cele

din urmă îşi mai reveni şi surâse, cu ochii la carte:

— Ce putere are cuvântul tipărit!

Avea un accent puternic. Michael îl ajută să se ridice. O pată întunecată de pe zăpadă se dovedi a fi boneta lui ceremonială. Şi-o îndesă aşa udă cum era în buzunar şi mulţumi stânjenit:

— Spuneam *Shema.* Rugăciunea de seară.

— Ştiu.

Sosi şi poliţistul, gâfâind oribil. Michael îi povesti ce se întâmplase, sugându-şi sângele din buza spartă. Se îndreptară toţi trei spre cercul de lumină de sub felinar:

— Le-aţi văzut feţele? întrebă poliţistul.

— Nu, clătină bărbosul din cap.

Michael le văzuse câteva trăsături în confuzia mişcării. Jandarmul întrebă dacă putea face o identificare după fotografii.

— Sunt sigur că n-aş putea.

— În cazul ăsta, uitaţi de ei, oftă poliţistul. Simt departe de-acum. Probabil că locuiesc în alt cartier. V-au luat ceva?

Bărbosul avea o vânătaie sub ochiul stâng. Căută în buzunarul pantalonilor şi scoase în palmă o monedă de o jumătate de dolar, una de un sfert şi doi cenţi:

— Nu mi-au furat nimic.

— Ar omorî omul pentru mărunţiş, spuse poliţistul.

— Iau un taxi până acasă, propuse Michael. Daţi-mi voie să vă las în drum.

— Nu, nu, sunt doar două străzi scurte până la mine, pe Broadway.

— Atunci merg cu dumneavoastră şi iau taxiul de acolo.

Îi mulţumiră poliţistului şi porniră tăcuţi prin zăpadă, pipăindu-şi vânătăile. În fine, omul se opri în faţa unei clădiri vechi din cărămidă, cu o plăcuţă de lemn imposibil de descifrat, pe uşă.

— Vă mulţumesc, strânse el mâna lui Michael. Sunt Gross, Max Gross. Rabinul Max Gross. Vreţi să veniţi să bem un ceai?

Din curiozitate, Michael se prezentă şi acceptă. Intrând, rabinul Gross se ridică pe vârfuri pentru a atinge rituala *mezuzah* plasată pe cadrul uşii, sărutându-şi apoi vârfurile degetelor. Scoase din buzunar boneta udă de zăpadă şi şi-o puse pe cap. Într-o cutie mică din carton se aflau mai multe bonete asemănătoare şi i le arătă.

— Aici e casa Domnului.

Michael îşi puse şi el una, gândindu-se că Dumnezeu avea nevoie de un ajutor. Încăperea era mică şi îngustă, mai mult un coridor, putând adăposti doar zece rânduri de scaune rabatabile, aşezate în faţa altarului. La un capăt al camerei, un mic vestibul era mobilat cu o masă-birou uzată şi câteva scaune deteriorate din răchită. Gross îşi scoase haina, lăsând-o pe masă. Purta un costum necălcat, albastru marin. Michael nu-şi dădea seama dacă avea şi cravată la gât, din cauza bărbii. Rabinul era un bărbat foarte curat, dar îi crea impresia că, dacă n-ar fi purtat barbă, ar fi arătat tot timpul ca un om care are nevoie să se bărbierească.

Un tunet zgâlţâi deodată clădirea şi becul începu să se balanseze, trimiţând umbre ameţitoare pe tavan.

— Ce-a fost asta? suflă Michael.

— Metroul.

Umplu o oală din aluminiu cu apă de la chiuvetă şi o puse să fiarbă pe un reşou. Cănile erau grosolane şi ciobite. Făcu ambele ceaiuri cu un singur plic. îl îndulciră cu zahăr cubic. Rabinul rosti o *brocha.* Se aşezară pe scaunele din trestie şi băură.

Vânătaia de pe faţa rabinului devenea purpurie. Avea ochii mari, căprui şi blând-inocenţi, ca ai unui copil sau unui animal. Un sfânt sau un nebun, îşi spuse Michael.

— Stai de mult aici, rabi?

Acesta suflă îndelung în ceai, apoi răspunse:

— De… da, de şaisprezece ani.

— Câţi membri sunt în congregaţie?

— Nu prea mulţi. Câţiva. Bătrâni, mai ales bătrâni.

Stătea şi bea, simplu. Nu arăta nicio curiozitate în privinţa lui Michael, nu-l întrebă nimic.

Îşi terminară ceaiul şi îşi strânseră mâinile, apoi Michael se îmbrăcă. De la uşă se întoarse şi se uită înapoi. Rabinul Gross nu părea conştient că nu era singur. Cu spatele la oaspete, se legăna şi se apleca, terminând *Shema,* rugăciunea de seară întreruptă pe stradă: *Ascultă, o, Israel, Domnul Dumnezeul nostru, Domnul e Unul.* Metroul bubui. Clădirea se zgâlţâi. Becul se balansă. Umbrele dansară. Şi Michael îşi luă tălpăşiţa.

Într-o seară, înaintea testelor de la jumătatea semestrului, stătea la Uniunea Studenţilor bând cafea cu doi colegi, unul dintre ei fiind o femeie atrăgătoare. Aveau cu toţii câteva nedumeriri în privinţa

filosofiei americane.

— Dar Orestes Brownson şi deziluzia lui fată de iluminism? întrebă Edna Roth.

Avea o limbă mică şi trandafirie cu care lingea zahărul fursecurilor de pe degete.

— Doamne, gemu Michael, eu nu-mi aduc aminte decât că s-a convertit la catolicism.

— M-am gândit la tatăl tău, zise din senin Chuck Farley. Micii capitalişti ca tatăl tău simt cei mai mari duşmani ai proletarului.

— Tata are tot timpul probleme în a onora salariile, spuse scurt Michael.

Farley nu-l cunoştea pe Abe Kind. Îi pusese de câteva ori întrebări despre firma Kind şi Michael îi răspunsese.

— Sindicatul îl îmbolnăveşte de ulcer, continuă el acum. Ce-are asta de-a face cu filosofia?

— Are mult, ridică Farley sprâncenele. Nu-ţi dai seama?

Era un tânăr foarte urât, cu nas proeminent şi pistruiat şi păr roşcat, la fel ca genele şi sprâncenele. Purta ochelari octogonali, fără rame şi îşi dădea osteneala fără succes să se îmbrace bine. De câte ori ţinea un discurs în faţa clasei, scotea din buzunarul pantalonilor o râşniţă enormă de ceas din aur şi îl punea la vedere. Michael bea multă cafea cu el la Uniunea Studenţilor pentru că Edna Roth stătea mereu lângă Farley.

Edna era o brunetă molatică şi reuşită, cu o aluniţă pe un obraz şi buza de jos uşor umflată, ispitindu-l s-o încerce cu dinţii. Uşor grăsuţă, puţin cam împopoţonată, nici prea-prea, nici foarte-foarte, îşi purta confortabil feminitatea în ochii căprui, răspândind o căldură animală şi un surprinzător miros de lapte.

— De acum încolo, adio beţii fericite, spuse ea, deşi Michael nu mersese niciodată la bar cu ei. Fără ocheade mari şi mici sau alte extravaganţe. Trebuie să învăţăm serios pentru examenul ăsta.

Şi clipi neliniştită spre Farley. Era mioapă, fapt care-i dădea o expresie visătoare, uşor aiurită:

— O să ai timp destul de învăţat, iepuraş?

— În tren, dădu acesta din cap.

Făcea naveta la Danbury în statul Connecticut, unde ajuta la pichetarea industriei confecţiilor. Edna era foarte înţelegătoare în privinţa revendicărilor proletare. Era văduvă. Fostul ei soţ, Seymour,

fusese și el comunist, așa că ea știa totul despre greve.

Farley plecă, după ce îi atinse gura frumoasă cu buzele lui subțiri. Michael și Edna își terminară cafeaua și se retraseră într-o sală de la etajul trei al bibliotecii, unde se luptară până la ora închiderii cu Brownson și Theodore Parker, cu transcendentalii, filosofii cosmici, empiriștii radicali, calvinismul, Borden Parker Browne, Thoreau, Melville, Brook Farm, William Torrey Harris…

Afară, pe scări, Michael se frecă la ochii care-i ardeau: – E prea mult, simt prea multe detalii.

— Știu. Știi ce, iepuraș, nu vii pe la mine să mai studiem o oră-două?

Luară metroul. Edna locuia într-un bloc vechi din cărămidă roșie, din Washington Heights. Deschise ușa și el descoperi surprins o negresă slăbuță așezată lângă radio și făcându-și tema la matematică. Văzându-i, începu imediat să-și strângă lucrurile.

— Cum se simte copilul, Martha? o întrebă Edna.

— Bine. E un băieţel scump.

Și negresa plecă, luându-și cărțile. Michael intră cu Edna într-un mic dormitor, unde se afla un pătuț. Crezuse că Seymour îi lăsase Ednei doar banii necesari pentru reluarea facultății de pedagogie și plata cantinei. Dar acolo se afla o moștenire diferită.

— E frumos tipul, spuse Michael când se întoarseră în sufragerie. Cât are?

— Mulțumesc. Are paisprezece luni, îl cheamă Alan.

Se duse în bucătărie și puse apa pentru cafea. El își aruncă privirea împrejur. Pe cămin era o fotografie. Știu fără să întrebe că era răposatul Seymour, un bărbat cu ceva atrăgător în înfățișare, în ciuda mustății ridicole și a zâmbetului încordat. Mobila era în stil colonial. Cu puțin noroc, avea să dureze până va profesa sau se va recăsători. Pe fereastră se vedea fluviul. Clădirea era mai aproape de Broadway decât de Drive, dar terenul cobora abrupt spre apa Hudson-ului care se vedea bine de la etajul opt, unde era apartamentul. Pe luciul fluviului străluceau prietenos luminile bărcilor.

Băură cafea în chicinetă, apoi învățară nemișcați la masă, cu genunchiul lui atingându-i coapsa. El termină în mai puțin de patruzeci de minute și închise și ea cartea. Era cald. Mirosul de lapte se simțea și acolo, slab, dar sesizabil.

— Păi, măream duc.

— Dacă vrei, stai şi la noapte, iepuraş.

În timp ce ea spăla ceştile, Michael dădu telefon acasă. Îi răspunse mama, cu vocea greoaie de somn şi o anunţă că învăţa până târziu şi dormea la un prieten. Ea îi mulţumi c-o sunase, ca să nu stea îngrijorată.

Dormitorul era lângă camera copilului şi uşa rămase deschisă. Se dezbrăcară spate în spate la lumina veiozei micuţului. Îi prinse blând buza de jos cu dinţii, aşa cum îşi dorise. În pat, mirosul de lapte era foarte concret. Se întrebă dacă mai alăpta încă bebeluşul. Dar avea sfârcurile uscate, tari ca nişte muguri. În rest, era moale şi caldă, fără surprize, urcuşuri şi coborâşuri blânde, legănarea constantă a unui leagăn. Era bună. Adormi cu palma ei pe ceafă.

Copilul începu să plângă la patru dimineaţa, un burghiu subţire sonor, care-i trezi pe amândoi. Ea îşi trase mâna de sub capul lui, sări din pat şi alergă să încălzească o sticlă. Văzute din spate, fesele ei erau mari şi uşor lăsate. Când luă sticla din oala cu apă fierbinte şi îşi pulveriza puţin lapte în îndoitura cotului, misterul mirosului se risipi. Mulţumită că lichidul avea temperatura potrivită, dădu biberonul bebeluşului şi plânsul acestuia încetă.

Când se întoarse lângă el, se aplecă să-i sărute locul unde pulverizase laptele. Era umed şi cald. Îi exploră cu vârful limbii moliciunea din îndoitura cotului. Laptele era dulce. Ea oftă adânc. Se întinse după el. De data asta a fost mai încrezător şi ea mai puţin maternă. Când adormi, se dădu jos din pat grijuliu, se îmbrăcă prin întuneric şi plecă. Afară era încă noapte; vântul adia dinspre fluviu. Îşi ridică gulerul şi o luă pe jos. Se simţea uşor şi fericit, eliberat de povara inocenţei.

— În sfârşit, spuse tare.

Un puşti care pedala vârtos prin mocirlă, cu coşul bicicletei plin de pachete, îi aruncă o privire dură şi sclipitoare ca bazaltul. La cinci dimineaţa, oriunde în lume se doarme. Manhattan-ul era treaz. Pietonii umpleau trotuarele, pe stradă circulau maşini. Merse mult timp pe jos. Se luminase de câteva minute când recunoscu una dintre clădirile pe lângă care trecea. Era micul templu unde metroul făcea lumina să se balanseze; era sinagoga rabinului Max Gross.

Se apropie de uşă şi aproape că îşi lipi ochii de inscripţia indescifrabilă de pe placa de lemn. În lumina cenuşie a zorilor, literele ebraice părură că se răsucesc împotrivindu-se, dar până la urmă le desluşi. *Shaarai Shomayim.* Porţile Cerului.

Capitolul 15

Când avea patru ani şi locuia în oraşul polonez Vorka, Max Gross era capabil să citească din Talmud. La vârsta de şapte ani, când majoritatea copiilor de vârsta lui exersau încă limba şi povestirile din Biblie, el se afundase adânc în complexităţile legii iudaice. Tatăl lui, Chaïm Gross, negustorul de vin, se bucura că sămânţa lui de comerciant produsese un învăţat în Talmud, care va aduce binecuvântarea lui Dumnezeu asupra sufletului lui Soreleh, răposata lui soţie, trimisă în paradis de o gripă, pe vremea când fiul lor încă mai mergea de-a buşilea. De când învăţă să citească, Max îşi însoţi tatăl şi pe ceilalţi bărbaţi credincioşi la întâlnirile cu leaderul lor, rabi Labei. În fiecare seară de Sabat, rabinul din Vorka îşi „prezenta masa". Evreii pioşi cinau devreme la ei acasă, ştiind că erau aşteptaţi. Se adunau apoi în jurul mesei bărbatului vârstnic şi acesta mânca, înmânând din când în când câte o bucăţică – piept de pui, os cu măduvă dulce, carne de peşte – unui credincios merituos, care o ciugulea cu veneraţie, conştient că hrana din mâna rabinului e hrană atinsă de Dumnezeu. Max, copilul-minune, stătea printre adulţi într-un caftan din catifea albă, costeliv şi ochios, mic încă de atunci faţă de ceilalţi copii, tot timpul răsucindu-şi încruntat un perciun buclat în vreme ce se străduia să audă cuvintele înţelepte ale rabinului.

Era un mic savant, dar era şi copil şi era fericit la festivităţi. În seara oricărei sărbători, bărbaţii credincioşi celebrau împreună. Mesele erau acoperite cu holuri de năut, platouri de prăjituri şi napolitane şi sticle de şnaps. Femeile, fiind creaturi mai neînsemnate, nu erau prezente. Bărbaţii mâncau pe apucate şi beau cu nădejde. Ştiind că răul poate fi învins numai de bucurie şi nu de tristeţe şi crezând că extazul îi apropie de Dumnezeu, lăsau fericirea să le inunde sufletele. Unul din evreii bărboşi se ridică şi chema un partener. Ţinându-se de umeri, porneau să danseze în jurul sălii. Se formau şi alte perechi şi în curând, se vedeau dansând peste tot cupluri de bărboşi. Ritmul era rapid şi triumfal. Singura orchestră era constituită din vocile dansatorilor, care scandau şi repetau o singură frază biblică. Câte unul îi dădea, în glumă, lui Max o înghiţitură de şnaps ca focul şi alteori dansau cu el, chiar rabinul luându-l câteodată partener. Cu picioare nesigure şi capul uşor, proptit de mâinile mari care-i apucau umerii, se răsucea în jurul sălii bucuros şi fără suflu, picioruşele lui imitând mişcările şi bătăile în podea ale partenerului pe fundalul grav al vocilor ce intonau ritmic şi repetat:

„v tah-hair libanu e avd choh be-ehmess” – „Purifică-ne inimile spre a Te sluji cu adevărat”.

Max deveni o legendă a localităţii cu ani înainte de a fi consacrat *bar mitzvah.* Adâncindu-se tot mai mult şi mai viguros în oceanul talmudic, era adesea beneficiarul bucăţelelor alese de la masa rabinului şi prietenii tatălui îl opreau pe stradă să-l bată pe spate sau să-i mângâie creştetul. La vârsta de opt ani a fost luat de la şcoala unde învăţau ceilalţi băieţi şi dat pe seama unui instructor particular, reb Yankei Cohen, un învăţat tuberculos ai cărui ochi străluceau de febra bolii. Lecţiile se desfăşurau aproape ca şi cum ar fi studiat singur. Băiatul recita ore în şir şi profesorul adus de spate tuşea la nesfârşit într-un şervet mare. Nu conversau. Când vocea obosită a lui Max se rătăcea în filosofii false sau interpretări defectuoase, mâna ca o gheară se întindea şi degetele ciupeau aprig antebraţul elevului. Avea semne roşii pe braţe chiar şi după înmormântarea lui reb Yankei. Cu patru luni înainte de a muri, acesta îl informase pe Chaïm Gross că îl învăţase pe băiatul de zece ani tot ce ştia. Din ziua aceea şi până la *bar mitzvah,* Max se duse zilnic la Casa de Studiu a comunităţii, unde stătea la masă cu bărbaţii, unii având bărbi cărunte. În fiecare zi studiau alt capitol din Lege, dezbătând cu aprindere diferite interpretări. După ce Max deveni bărbat conform tradiţiei evreieşti, la treisprezece ani, însuşi rabi Labei îşi asumă răspunderea educaţiei tânărului precoce. Era o onoare unică. Celălalt student din casa rabinului era chiar ginerele său, un tânăr de douăzeci şi doi de ani care aştepta să fie numit rabin.

Chaïm Gross îi mulţumea lui Dumnezeu în fiecare zi pentru binecuvântarea dăruită prin fiul lui. Viitorul băiatului era asigurat. Va deveni rabin şi inteligenţa lui sclipitoare îi va înlesni formarea unei congregaţii distinse, va deveni bogat, onorat şi faimos. Şi toate acestea pentru fiul unui vânzător de vin cu drojdie! într-o noapte de iarnă, visând la viitorul lui Max, Chaïm Gross făcu o criză de inimă şi muri zâmbind.

Max nu-l întrebă pe Dumnezeu de ce-i luase tatăl.

Dar, lângă groapa căscată în micul cimitir evreiesc, intonând rugăciunea rituală, simţi prima dată şfichiul vântului şi muşcătura frigului.

La sfatul rabinului Labei, angajă un funcţionar polonez, Stanislas, să se ocupe de vinărie. Max controla neglijent socotelile o dată pe săptămână, pentru a-l menţine pe Stanislas în limitele unui furt

rezonabil. Magazinul îi aducea mult mai puţini bani decât obişnuia să câştige tatăl, dar îi permise să-şi continue viaţa de studiu.

Avea douăzeci de ani, pregătindu-se să devină rabin şi atent să-şi găsească o soţie potrivită, când Polonia începu să treacă prin timpuri grele. Vara din anul acela fusese grozav de fierbinte, fără ploi. Grâul şi ovăzul ţăranilor se arseseră pe câmp, tulpinile plantelor frângându-se în loc să se legene în bătaia vântului. Cele câteva căpăţâni de sfeclă recoltate erau moi şi încreţite, cartofii se făcuseră mici şi amari. Odată cu primele zăpezi, ţăranii se îmbulziră pe la fabricile de textile, de sticlă sau hârtie, unde se luptau să fie admişi cu salarii tot mai scăzute. În curând, ieşirea sau intrarea în tură erau marcate prin lupte crâncene, gloatele flămânde începând să se strângă pe străzi, ascultându-i pe demonstranţi cum vociferează posomorâţi, arătându-şi pumnii.

La început, nu au fost bătuţi decât câţiva evrei. Totuşi, curând se practicau raiduri regulate în ghetouri. Polonezii îşi uitau acasă copiii care flămânzeau, în entuziasmul de moment provocat de doborârea unui păgân care l-a omorât pe Christos. În Vorka, Stanislas îşi dădu seama că, în calitate de administrator al magazinului unui evreu, i-ar fi fost greu să convingă gloata dezlănţuită că el nu era evreu. Plecă într-o după-amiază, fără să se obosească să mai încuie magazinul, luând încasările pe o săptămână în loc de orice explicaţie. A fost o retragere la momentul potrivit. În seara următoare, o bandă de beţivi veseli pătrunse în ghetoul din Vorka. Sângele curse ca vinul pe străzi; în magazinul răposatului Chaïm Gross, vinul curse ca sângele. Ce nu putură bea sau lua cu ei, vărsară şi sparseră. A doua zi, în timp ce evreii îşi bandajau rănile şi îşi îngropau morţii, Max îşi dădu seama că magazinul fusese distrus. Acceptă pierderea cu un sentiment de uşurare. Adevărata lui muncă era cea desfăşurată cu oamenii şi cu Dumnezeu. Îl ajută pe rabin să oficieze patru înmormântări şi se rugă cu fraţii lui pentru ajutorul divin.

După consumarea crizei, rabi Labei îl întreţinu două luni. Era gata de a deveni un rabin cu propria lui turmă de credincioşi. Dar când începu să-şi caute o congregaţie, înţelese limpede că evreii din Polonia nu aveau nevoie de rabini noi. Părăseau tara cu zecile de mii, plecând majoritatea spre Anglia şi Statele Unite.

Rabi Labei încercă să nu-şi arate îngrijorarea:

— Aşadar, vei fi fiul meu. Ce mâncăm noi, mănânci şi tu. Vor veni şi timpuri mai bune.

Dar Max vedea evreii plecând în fiecare zi. Cine o să-i ajute să-l găsească pe Dumnezeu în noul lor mediu? Când îl întrebă pe rabi Labei, acesta ridică din umeri.

Dar discipolul lui știa deja răspunsul.

Sosi la New York în timpul unui val de arşiţă de august, în gabardina lui lungă și grea și o pălărie neagră, rotundă. Petrecu două zile și două nopți în apartamentul cu două camere al lui Simon și Buni Wilensky, plecați spre America împreună cu cei trei copii doar cu șase săptămâni înaintea lui Max. Wilensky lucra la o fabrică unde se produceau steaguri mici, americane. El le prindea de cozi. îl asigură pe Max că și lui Buni o să-i placă America după ce se va opri din plâns. Ascultând două zile planșetele femeii și nemaiputând suporta zgomotele și mirosurile copiilor Wilensky, porni pe jos prin East Side până ajunse la o sinagogă. Înăuntru, rabinul îl ascultă, apoi se urcară într-un taxi și merseră la Uniunea Rabinilor Ortodocşi. Pe moment, nu aveau congregații vacante, îi spuse compătimitor un rabin de acolo. Dar erau multe solicitări pentru cantori. Era și *chahzen,* cantor? Dacă da, îl puteau trimite la congregaţia *Beth Israel* din Bayonne, New Jersey. Templul de acolo îi putea plăti un salariu de șaptezeci și cinci de dolari.

În clipa când începu să cânte în Bayonne, credincioșii îl priviră uluiți. Îşi întipărise slujba în minte de când era copil și cunoştea ca pe un prieten vechi fiecare notă a melodiei. Muzica i se desfășura în memorie limpede și curată, dar ceea ce îi ieșea din gură nu putea fi numit cântat. Avea vocea unui broscoi instruit. După prima slujbă, vistierul sever al congregației, un anume Jacobson, îi făcu semn imperios cu degetul. Era prea târziu pentru ca templul să mai caute alt cantor. Dar Max fu informat într-o discuție scurtă că nu va primi șaptezeci și cinci de dolari pentru cântatul la slujbele de sărbători. I se dădeau zece dolari și un loc unde să doarmă. Nimeni nu putea pretinde o privighetoare în schimbul a zece dolari, spuse Jacobson.

Performanţele lui de cantor erau atât de jalnice, încât majoritatea credincioșilor îl evitau. Dar Jacobson deveni mai prietenos cu timpul. Era un om gras și chel, cu pielea albă și un dinte de aur în față. Trei trabucuri se iţeau întotdeauna din buzunarul de la piept al costumului lui în carouri. Îi puse multe întrebări personale, la care Max răspunse politicos. În cele din urmă, americanul îi dezvălui că era un *shadchen,* un agent matrimonial.

— Soluția la problemele dumitale e o soție bună, îi spuse. Pentru

că Domnul a dat femeia bărbatului. Şi a spus: „Creşte-ţi şi înmulţiţi-vă şi umpleţi pământul”.

Max era receptiv la idee. Ca tânăr învăţat cu o bună reputaţie, se aşteptase la o căsătorie într-una din familiile evreieşti bogate din Vorka. Acum, cu o fată drăguţă care să-i aranjeze un cămin şi socri influenţi care să-i asigure o zestre bogată, se gândea că viaţa lui în America va deveni mult mai plăcută.

Dar Jacobson îl examină atent şi vorbi în engleză, limbă pe care Max n-o înţelegea încă:

— Bobocule, te îmbraci de parcă inviţi pe cineva la pogrom. Nu eşti un uriaş, nicio fată n-o să se simtă mică lângă tine.

Şi oftă:

— N-ai faţa ciupită de vărsat, ăsta-i cel mai frumos lucru care se poate spune despre tine.

În idiş, îi explică de ce piaţa matrimonială pentru un evreu polonez nu e la fel de bună în noua ţară ca în Polonia.

— Fă tot posibilul, se învoi Max.

Leah Masnick era cu cinci ani mai în vârstă decât el. Orfană, trăia cu unchiul şi mătuşa ei, Lester şi Ethel Masnick. Aceştia aveau o afacere *kasher* cu păsări, un abator. O tratau blând, dar fata îşi imagina că trupurile lor miros a pene şi sânge de pui chiar şi după ce fac baie. Americană la a doua generaţie, nici nu i-ar fi trecut prin gând să se mărite cu un imigrant dacă n-ar fi fost ani buni de când un bărbat nu-i mai dăduse o întâlnire. Nu era urâtă, deşi avea ochii mici şi nasul lung, dar îi lipsea feminitatea; nu ştia cum să-i zâmbească unui bărbat sau cum să-l facă să râdă. În ultima vreme, se simţise şi mai puţin femeie. Sânii turtiţi i se părea că i se mai micşoraseră. Ciclul îi deveni neregulat şi nu-i mai veni câteva luni. Uneori, îşi imagina că trupul ei înalt şi zvelt, nefolosit, se transforma în cel al unui băiat. Avea 2 843 de dolari la Trustul de Garantare a Fondurilor din New Jersey. Când Jacobson veni acasă la unchiul ei într-o seară şi îi zâmbi pe deasupra ceştii de cafea, ştiu că oricine ar fi fost cel găsit va fi bun pentru ea, că nu-şi mai putea permite să piardă nicio şansă. Când auzi că bărbatul era rabin, simţi un fior de speranţă. Citise romane englezeşti despre preoţi şi nevestele lor. Îşi desena viitorul într-o căsuţă parohială mică, dar ordonată, cu sulurile rituale deasupra uşii. Când îl văzu pe omuleţul acela caraghios, cu haine ciudate, necălcate, bărbos şi cu bucle de fată căzându-i peste urechi, se strădui să-i vorbească frumos, cu lacrimi în colţul ochilor.

Deşi se învoi, cu zece zile înainte de nuntă făcu o criză şi ţipă că nu se va căsători cu el decât dacă se tundea ca americanii. Max fu şocat, dar observase că rabinii americani nu purtau perciuni lungi. Se aşeză resemnat pe scaunul frizerului şi îl lăsă pe italian să-i reteze podoaba capilară rituală de care până atunci fusese legat pe viaţă. Fără perciunii buclaţi se simţea în pielea goală. Când Lester, unchiul lui Leah, îl duse la un magazin şi îi cumpără un costum gri la două rânduri, cu umeraşi, simţi că de-acum putea fi luat drept un *goi* – un creştin oarecare.

Dar când reveni la Uniunea Rabinilor Ortodocşi, apariţia lui nu provocă nicio reacţie. I se spuse că venise la timp. Se aduna o nouă congregaţie în Manhattan şi membrii acesteia ceruseră Uniunii să le găsească un rabin. *Shaarai Shomayim* era o congregaţie mică de câţiva membri şi cu o cameră închiriată pentru slujbe, dar se va mări, îl asigurară rabinii Uniunii. Max fu copleşit de bucurie. Avea primul lui rabinat.

Închiriară un apartament cu patru camere la două străzi de templu, cheltuind pe mobilă o mare parte din zestre. Aici veniră în noaptea nunţii. Erau amândoi obosiţi de emoţiile zilei, slăbiţi de nemâncare, pentru că nu putură gusta din puii pregătiţi de mătuşa Ethel Masnick. Max se aşeză pe sofaua nouă, căutând programe la proaspăt achiziţionatul radio, iar soţia lui se dezbrăcă în camera alăturată şi se băgă în pat. Întinzându-se lângă ea, îşi dădu seama că îi atingea urechea cu părul de pe creştet şi gleznele cu degetele de la picioare. Avea himenul tare ca pielea tăbăcită. Se luptă vajnic, îngânând rugăciuni rapide, intimidat de rezistenţă şi de chiotele de spaimă şi durere scoase de mireasa lui. În sfârşit, reuşi şi membrana se rupse, cu un ţipăt sfredelitor al lui Leah. Când terminară, ea stătu la marginea îndepărtată a patului şi plânse, parţial de durere şi umilinţă şi parţial pentru că ciudatul ei soţ stătea gol, lăfăindu-se pe două treimi din pat şi cântând în ebraică imnuri de triumf din care ea nu înţelegea o iotă.

* * *

La început, faptele îl apăsau pe Max Gross, ameninţătoare. Trotuarele erau pline de necunoscuţi care se împingeau şi se băgau peste el, mereu grăbiţi. Maşini, autobuze, troleibuze şi taxiuri claxonau tot timpul, umplând aerul cu duhoarea gazelor evacuate. Peste tot erau zgomote şi murdărie. În propria casă, unde ar fi trebuit să fie pace, se afla o femeie care refuza să-i vorbească în idiş, deşi era soţia lui. El nu i se adresa niciodată altfel decât în idiş; ea nu-i răspundea decât în

engleză. Era stabilit. În mod uimitor, se aştepta la conversaţie în timpul mesei şi plângea când el insista să studieze între felurile de mâncare. Într-o seară, la scurtă vreme după nuntă, îi spuse cu blândeţe că era nevasta unui rabin crescut de o comunitate de înţelepţi. Soţia unui astfel de om, îi explică, trebuie să gătească, să coasă, să cureţe casa, să se roage şi să asculte în loc să vorbească şi iar să vorbească despre nimic şi despre toate.

În fiecare zi se ducea devreme la templu şi rămânea până târziu, găsindu-şi liniştea. Dumnezeu era acelaşi cu Cel din Polonia, rugăciunile erau la fel. Era în stare să stea toată ziua, să studieze şi să se roage, pierzându-se în contemplare în timp ce umbrele de afară se alungeau. Congregaţia descoperi în el un rabin învăţat, dar distant. Îi respectau cunoştinţele, dar nu-l iubeau.

Când erau căsătoriţi de aproape doi ani, Leah îşi împachetă hainele într-o după-amiază, le aşeză într-o valiză din imitaţie de piele şi îi scrise un bilet soţului, anunţându-l că-l părăseşte. Luă autobuzul spre

Bayonne, New Jersey şi se reinstală în camera ei din casa Masnick, începând din nou să se ocupe de contabilitatea unchiului Lester. După plecarea ei, Max descoperi că trebuia să se scoale cu o jumătate de oră mai devreme în fiecare dimineaţă, ca să pregătească templul pentru rugăciune. Neglijă apartamentul. Pe podea se adunară fuioare de praf şi stiva de vase creştea în chiuvetă.

Leah uitase de mirosul de pene şi sânge al abatorului. Registrele unchiului fuseseră completate arbitrar în lipsa ei, fiind pline de erori. O apucau migrenele la vechiul birou din spatele magazinului, încercând să facă bilanţul corect, în cotcodăcitul găinilor şi cântatul cocoşilor. Nopţile, nu putea să doarmă. Bărbosul ciudat cu care se măritase era puternic şi dornic de dragoste şi îi folosise în voie trupul doi ani. Crezuse că se va simţi liberă fără el. Dar acum stătea în patul ei de fată, uimită că mâna îi aluneca între picioare când aţipea şi îl visa pe micul tiran cu detalii şocante.

Într-o dimineaţă, făcând ocupată nişte socoteli, încercând să ignore mirosul murdăriei de pui, începu să vomite. I-a fost rău câteva ore. În după-amiaza aceea, un doctor îi spuse că va avea un copil, peste şapte luni. Seara următoare, revenind târziu de la sinagogă, Max o găsi pe soţia lui la bucătărie. Apartamentul fusese dereticat. Din oalele de pe aragaz ieşeau mirosuri îmbietoare. Ea îi spuse că cina era aproape gata. Va avea grijă să nu fie tulburat din studiu după aceea, dar, dacă mai

vedea cărţi pe masă la bucătărie, avea să se întoarcă imediat la Bayonne.

El dădu din cap fericit. În sfârşit, îi vorbea ca o nevastă de evreu, în idiş.

Congregaţia *S'haarai Shomayim* nu se transformă într-o sinagogă mare şi puternică. Max nu avea talent administrativ şi nici nu era genul de rabin care priveşte sinagoga ca pe o instituţie socială. *Shaarai Shomayim* nu avea asociaţii masculine sau feminine. Nu se ţineau picnicuri anuale. Nu se proiectau filme. Familiile care doreau să aparţină unei astfel de comunităţi au fost repede dezamăgite. Când se fondară alte congregaţii prin apropiere, mulţi credincioşi se transferară la acestea, cu contribuţia anuală cu tot. În cele din urmă, în turma lui nu mai rămăsese decât o mână de oameni care doreau o religie curată.

Cea mai mare parte din viaţa lui şi-o petrecea cu Tor a – cartea sfântă – în cămăruţa întunecoasă. Profeţii îi erau familia. Leah născuse un fiu pe care-l numiră Chaïm. După trei ani, muri de peritonită. Ţinându-şi băiatul în braţe în ultimele ore, simţind cum viaţa se scurge din trupul febril al copilului, Max îi spuse soţiei că o iubeşte. Nu-i mai repetă asta niciodată, dar Leah ţinu minte. Nu era suficient pentru a compensa singurătatea care n-o mai părăsea, suferinţa, pustiul zilelor ei, sentimentul că nu putea concura cu Dumnezeu în sufletul soţului. Dar era totuşi ceva.

Cu trecerea anilor, templul se ponosi şi decăzu, dar bătrânii congregaţiei ajunseră să-l privească insuflaţi de o loialitate surprinzătoare pentru el, conţinând dragoste. Nu se gândi niciodată să caute un amvon mai prosper. Suma strânsă pentru salariul anual îl mulţumea. De două ori o înfurie pe Leah refuzând mici măriri, spunându-i preşedintelui enoriaşilor că un evreu nu are nevoie decât de mâncare şi de un veşmânt cu franjuri. Până la urmă, Leah se duse ea la congregaţie şi acceptă mărirea în numele lui.

Se simţea singur numai când se gândea la adunarea înţelepţilor. Odată, auzi că la Williamsburg locuiau câteva familii din Vorka. Luă metroul şi le căută. Din fericire, îşi aminteau de el, nu după înfăţişare sau ca persoană ci ca de o legendă, copilul-minune care fusese favoritul lui rabi Labei, odihnească-se în pace. Stătu cu ei, se servi năut şi câţiva bărbaţi mai purtau barbă, dar nu erau înţelepţi. Le lipsea im conducător, un rabin măreţ la a cărui masă să se adune şi să primească pilde şi bucăţele de mâncare sfinţită. Nu mai dansau bărbat cu bărbat, nu se mai bucurau, stăteau doar şi oftau, vorbind despre vremurile din *der alte*

hame, casa cea veche pe care o abandonaseră de mult. Nu-i mai vizită niciodată.

Uneori dezbătea aprins Legea cu bătrânii din congregaţie, dar cele mai bune discuţii se desfăşurau când era singur în templul plin de umbre, cu sticla de whisky desfăcută şi pusă pe teancul de cărţi. Pe la al treilea sau al patrulea pahar, simţea cum spiritul i se purifică şi gândul se înalţă fericit şi liber. În curând, începu să audă şi vocea. Adversarul înţelept era întotdeauna fabi Labei. Max nu-l vedea niciodată pe marele om, dar vocea domoală şi înţeleaptă era acolo, în mintea lui, îşi puneau amândoi la încercare intelectul după moda veche, vocea parând şi ripostând la fiecare interpretare filosofică a lui Max, furnizând atât sursele biblice, cât şi precedentele. Când era înfiorat şi epuizat de dezbatere, vocea dispărea şi se apuca să bea până se învârtea camera cu el, apoi se lăsa pe spate în scaun şi închidea ochii, redevenind un băieţel, simţind mâinile mari ale adulţilor apucându-i umerii în vreme ce se azvârlea prin încăpere în acordul ritmic al scandării religioase. Uneori, muzica din mintea lui îl adormea.

Într-o după-amiază, deschizând ochii după o astfel de aţipeală, i se păru, într-un acces de bucurie, că-l vede pentru prima dată în încăpere pe rabi Labei. Apoi îşi dădu seama că era un tânăr înalt, o faţă pe care o mai zărise.

— Ce doreşti? întrebă.

Ochii băiatului aveau ceva. Ochii aceia semănau cu ai rabinului din Vorka. Stătea în faţa mesei lui Max, întinzându-i o prăjitură de la o patiserie *kasher,* de parcă i-ar fi dat biletul de intrare.

— Vorbeşte-mi despre Dumnezeu, spuse Michael.

Capitolul 16

În orele mici ale dimineţii, Michael începu să se îndoiască de existenţa lui Dumnezeu, la început într-o doară, apoi cu o disperare mirată. Zvârcolindu-se şi zbătându-se până şifona cearşafurile, clipea treaz în beznă. Se rugase din copilărie. Acum se întreba încotro se îndreptau rugăciunile lui. Ce-ar fi fost să se roage numai pentru tăcerea zumzăitoare a apartamentului, să-şi rostească ambiţiile şi temerile într-un noian de nimic sau să mulţumească pisicilor care îşi ascuţeau ghearele de stâlpii de pe aleea din spatele blocului?

După ce întrebările deveniră tot mai persistente şi insomnia îl purtă spre Max Gross, se luptă aprig cu rabinul, urându-i certitudinea calmă. Stăteau amândoi la masa zgâriată şi se priveau prin aburii

ceştilor de ceai, conştienţi de lupta inevitabilă.

— Ce doreşti să ştii?

— Cum poţi fi sigur că omul nu şi l-a imaginat pe Dumnezeu pentru că îi era frică de întuneric şi de frigul cumplit, pentru că nu avea altceva decât nevoia de a se apăra, chiar şi cu propria lui imaginaţie?

— De ce crezi că asta s-a întâmplat? întrebă Max calm.

— Nu ştiu ce s-a întâmplat. Dar ştiu că de peste un miliard de ani există viaţă pe pământ. Şi întotdeauna, în orice cultură, găseşti ceva la care se rugau, o statuie din lemn mânjită cu lut, soarele, o ciupercă, o stană mare de piatră…

— Ce înseamnă „stană”? întrebă Gross în idiş.

— „Potz”, explică Michael.

— Aha.

Acesta nu era decât un exerciţiu banal pentru un om care dezbătea zilnic cu vocea rabinului din Vorka. Max continuă:

— Cine i-a făcut pe oamenii care adorau idoli obsceni? Cine a creat viaţa?

Un student la fizică la Universitatea Columbia se juca în faţa unei asemenea întrebări:

— Un rus pe nume Opărin spune că este posibil ca viaţa să fi început prin generarea accidentală a unor compuşi de carbon.

Se uită la Gross, aşteptându-se să vadă încruntarea teologului faţă de o discuţie ştiinţifică, dar nu citi pe chipul lui decât interes.

— La început, din atmosfera pământului lipsea oxigenul, dar existau din plin metan, amoniu şi vapori de apă. Opărin crede că fulgerele au electrizat aceste elemente, creând aminoacizi sintetici, substanţa din care ia naştere viaţa. Apoi, moleculele organice s-au dezvoltat milioane de ani în apele străvechi şi selecţia naturală a dus la formarea unor creaturi complicate, unele care se târau, altele cu picioare, altele care l-au inventat pe Dumnezeu.

Şi se uită sfidător la rabi Gross:

— Înţelegi despre ce vorbesc?

— Înţeleg destul, răspunse acesta, mângâindu-şibarba. Să presupunem că aşa e. Atunci, dă-mi voie să te întreb: Cine a făcut – cum îi spune? – da, metanul şi amoniul şi apa? Şi cine a trimis fulgerul? Şi lumea în care s-a putut întâmpla ceva atât de minunat, de unde a apărut?

Michael tăcu. Gross zâmbi:

— Opărin, oşmarin, zise încet. Chiar nu crezi în Dumnezeu?

— Cred că am devenit agnostic.

— Ce înseamnă asta?

— Nu sunt sigur dacă Dumnezeu există sau nu.

— Nu, nu, nu, spune atunci că eşti ateu. Căci, în ce fel poate fi cineva sigur că Dumnezeu există? Pot să mă întorc în timp şi să fiu acolo când Dumnezeu vorbeşte cu Isaac sau ne dă poruncile? Dacă s-ar putea asta, n-ar mai exista decât o religie pe lume; am şti cu toţii cine are dreptate. Desigur, aşa e firea oamenilor, să fie într-o tabără sau în alta. Un om trebuie să ia o decizie. În legătură cu Dumnezeu, tu nu ştii şi eu nu ştiu. Dar eu am luat o decizie în favoarea lui Dumnezeu. Tu ai luat o decizie împotriva Lui.

— N-am luat nicio decizie, spuse Michael, puţin posomorât. De aceea sunt aici. Am multe întrebări. Vreau să studiez cu dumneata.

Rabi Gross atinse teancul de cărţi de pe masă:

— Aici sunt conţinute multe gânduri măreţe. Dar nu se află răspunsul la întrebarea ta. Nu te pot ajuta să te hotărăşti. Mai întâi te hotărăşti. Apoi studiem.

— Indiferent de ce hotărăsc? Să zicem că hotărăsc că Dumnezeu e o poveste, o amăgire.

— Indiferent.

Afară, pe coridorul întunecos, Michael întoarse capul spre uşa închisă a templului. Dumnezeu să te bată, gândi. Şi apoi, în ciuda resentimentului, zâmbi pentru că alesese să folosească numele lui Dumnezeu.

Capitolul 17

Ruthie, sora lui Michael, se transformă într-o persoană cu care nu se mai putea tachina. Nopţile, suspinele ei înăbuşite de pernă deveniră aproape un sunet obişnuit de fundal, ca zumzăitul unui frigider. Părinţii încercară s-o atragă plătindu-i weekend-uri la schi, o duseră la psihiatru, îi prezentară frumoşii fii şi nepoţi ai prietenilor, dar totul fu inutil. În cele din urmă, Abe Kind trimise o scrisoare lungă şi un ordin de plată la Tikveh le Machar, în Palestina şi după şase săptămâni, Saul Moreh intră în biroul comercial al companiei unde lucra Ruthie, făcând-o să se ridice, să scoată un strigăt şi să leşine de-a binelea. Spre dezamăgirea familiei, Saul se dovedi a fi un străin; era mai scund decât părea în poze, foarte britanic, cu pipă din spumă de mare, costum greu de tweed, accent şi diplome de la Universitatea din Londra. Dar, obişnuindu-se cu el, le plăcu destul de mult şi ofilirea lui Ruthie pieri,

revenindu-i bucuria de viaţă. A doua zi după venirea lui Saul la New York, el şi Ruth spuseră familiei că se vor căsători. Nici nu se punea problema să rămână în Statele Unite. Evreii germani care reuşeau să scape veneau în Palestina. Saul spuse că nu era momentul ca un sionist să părăsească *Eretz Israel,* Pământul Făgăduinţei. Urma să se întoarcă la *kibbutz-ul* din deşert în trei săptămâni.

— Deci aşa e acum povestea succesului american, zise Abe. Muncesc din greu toată viaţa, fac economii şi când fata mea se face mare, îi cumpăr un ţăran.

Îi puse să aleagă între o nuntă mare şi una mică în familie, plus trei mii de dolari, cu care să-şi înceapă căsnicia în Palestina. Saul refuză banii cu vădită plăcere:

— *Kibbutz-ul* ne va da tot ce avem nevoie. Tot ce avem va fi proprietatea *kibbutz-ului.* Aşa că te rugăm, păstrează-ţi dolarii.

El ar fi preferat o *chupeh,* o nuntă în familie, uneia fastuoase, dar Ruthie îşi impuse voinţa şi acceptă să facă ceremonia la Waldorf. A fost o nuntă mică, dar foarte elegantă, ca un ultim lux pentru fată. Costă două mii patru sute de dolari. Saul acceptă să ia restul de şase sute de dolari pentru *kibbutz.* Suma fu sporită de cadourile de nuntă, în bani sau obiecte ce au fost transformate tot în bani, pentru că nu prea există multe cadouri potrivite pentru doi soţi gata să-şi înceapă viaţa într-o comunitate rurală din deşert. Michael îi dădu lui Ruth o oală de noapte antică şi adăugă douăzeci de dolari la fondul *kibbutz-ului.* La nuntă, bău prea multă şampanie şi dansă mai multe dansuri cu piciorul drept intercalat între coapsele lui Mimi Steinmetz, făcând-o să roşească şi să-i sclipească ochii de pisicuţă.

Ceremonia a fost oficiată de rabi Joshua Greenberg de la sinagoga Fiilor lui Iacob. Era un bărbat cumpătat şi bine îmbrăcat, cu o bărbuţă tunsă îngrijit, un stil declamator bombastic şi obiceiul de a se rârâi în momentele de emoţie, ca atunci când o întrebă pe Ruthie dacă îl va iubi, îl va onorrra şi îl va asculta pe soţul ei. Pe la jumătatea ceremoniei, Michael se pomeni comparându-l pe rabi Greenberg cu rabi Max Gross. Amândoi erau tradiţionalişti, dar asta era singura lor asemănare. Rabi Greenberg se bucura de un salariu de treisprezece mii de dolari pe an. Slujbele lui se oficiau în prezenţa unor burghezi bine îmbrăcaţi, care bombăneau când venea vorba de donaţii pentru templu, dar le făceau oricum. Conducea un Plymouth Sedan cu patru uşi, schimbându-şi maşina din doi în doi ani. împreună cu soţia şi fiica lor durdulie, îşi

petrecea trei săptămâni în fiecare vară într-o staţiune *kasher* din Catskills, unde plătea mai puţin, pentru că oficia slujbe de Sabat. În apartamentul bine situat din Queens, familia rabinului primea oaspeţi cu faţa de masă albă ca zăpada şi serviciul de tacâmuri din argint.

Să fim cinstiţi, îşi spuse Michael, privind cum rabinul îi dădea cupa ceremonială cu vin întâi lui Ruthie, apoi lui Saul, comparat cu rabi Greenberg, rabi Gross e un vagabond ponosit.

Apoi cupa, înfăşurată într-un şervet pentru a nu se risipi cioburile, fu zdrobită sub piciorul lui Saul, sora lui îl sărută pe străin şi oamenii se îmbulziră să-i felicite. *Mazel tov!*

Hitler nu se mulţumi numai să-i omoare pe cei din seminţia lui Michael, ci îi ruină acestuia şi viaţa sexuală. Fabricile de confecţii începură să producă uniforme militare, sindicatul îi elimină pe comunişti şi refuză să mai picheteze unităţile integrate în sectorul apărării, aşa că Farley încetă să mai plece la Danbury şi Edna nu-l mai invită pe Michael pe la ea. În cele din urmă, la rugămintea lor, într-o vineri friguroasă, îi însoţi la primărie, fiind martor la cununia lor. Le dărui o tavă de argint prea scumpă pentru posibilităţile lui şi pe felicitare le scrise: „Faptul că vă cunosc este una dintre cele mai importante experienţe din viaţa mea”. Farley îşi ridică sprâncenele stufoase şi îi spuse lui Michael să vină la cină. Edna roşi, se încruntă şi îşi lipi tava de sâni. După asta, îi mai văzu foarte rar pe cei doi Farley, care nu mai apăreau nici pe la Uniunea Studenţilor. În cele din urmă, incidentul cu Edna deveni ca un episod citit într-o carte şi el rămase din nou cast, neliniştit şi plin de dorinţă.

Unul din prietenii lui, pe nume Maury Silverstein, încerca să obţină un loc în echipa de box a Colegiului Queens. Într-o seară, Michael merse cu el la sală, ca partener de antrenament. Maury avea o constituţie atletică, dar nu se legăna nebunește, ci pistona cu mâna stângă şi dădea lovituri grele cu dreapta. îl luase pe Michael la antrenament ca să exerseze împotriva unui adversar mai înalt şi cu alonjă mai lungă. La început, Silverstein îl tratã cu grijă şi experienţa se dovedi plăcută ceva timp. Apoi Maury se însufleţi prea mult; ritmul mănuşilor îi depăşi capacitatea de reţinere. Michael se simţi lovit din toate părţile. O flacără îi explodă în gură. Ridică mănuşile şi simţi altă explozie în plex, prăbuşindu-se pe podea.

Rămase jos, luptându-se să respire. Deasupra, Silverstein dansa cu ochii voalaţi şi mănuşile încă ridicate. Apoi, încet, se dezmetici şi lăsă

jos braţele, privindu-l siderat pe Michael.

— Mulţumesc, ucigaşule, îngăimă învinsul.

Silverstein îngemmehe, bolborosind scuze. Lui Michael i se făcu rău la duş, dar după aceea, ştergându-se în vestiar, îşi văzu faţa în oglindă şi simţi un fior ciudat de mândrie. Avea buza umflată şi o pată roşie sub ochiul stâng. La insistenţele lui Maury, merseră la un local de subsol din apropierea campusului, numit „The Pig's Eye". Chelneriţa era o roşcată costelivă cu sâni incredibil de ridicaţi şi dinţi puţin cam lăţi. Servindu-i, se uită la faţa tumefiată a lui Michael şi clătină din cap.

— O gorilă s-a luat de o chelneriţă drăguţă şi eu am pus-o jos.

— Cum să nu, spuse ea apatic. Oricum, ar fi trebuit să te omoare, fraierule. Ce, chelneriţele nu pot să se distreze şi ele?

Aducându-le al doilea rând de beri, luă cu degetul nişte spumă din paharul lui şi îi atinse vânătaia de pe obraz cu substanţa rece.

— La cât termini lucrul? o întrebă.

— Peste douăzeci de minute.

Se uitară amândoi la legănarea funduleţului ei când plecă. Silverstein încerca să nu-şi arate entuziasmul:

— Ştii ce, spuse, ai mei simt în vizită la sora mea, la Hartford. Casa e goală, liberă. Poate-mi aduce şi mie o puicuţă.

O chema Lucille. În timp ce Michael telefona să-i spună mamei că nu va veni acasă, Lucille aduse o fată pentru Maury, o blondă scundă, Stella. Avea glezne groase şi mesteca gumă, dar Maury păru satisfăcut la superlativ. În taxiul care îi ducea spre apartament, fetele stătură la ei în poală şi Michael observă că Lucille avea un neg mic pe ceafă. Se sărutară în lift; limba ei avea gust de ceapă.

Maury scoase o sticlă de scotch dintr-un dulap şi, după două pahare, se despărţiră, ei ducându-se probabil în dormitorul soţilor Silverstein, mobilat cu un pat mare, dublu. Lucille şi Michael se instalară pe canapeaua din sufragerie. Deveni conştient de punctele negre de pe bărbia ei. Fata ridică faţa s-o sărute. Peste puţin, stinse lumina.

Din camera cealaltă se auzi geamătul lui Silverstein şi un chicotit.

— Acum, Lucille? strigă Stella.

— Nu acum, răspunse aceasta iritată.

Se pomeni obligat să se gândească la alte femei, Edna Roth, Mimi Steinmetz, chiar EHen Trowbridge. În tot decursul actului, ea stătu nemişcată, scoţând un uşor zgomot nazal. Luna aprilie la Paris, gândea uluit, străduindu-se. Când se termină, rămaseră aproape aţipiţi, apoi

Lucille se strecură ca o zvârlugă de sub el.

— Acum, strigă veselă, îndreptându-se goală spre dormitor.

Când intră, Stella ieşi afară. Manevra se îndeplini cu uşurinţa dată de practicarea în ocazii similare, îşi dădu el seama. Schimbul îl excită. Dar când Stella cea scundă şi durdulie veni la el, degetele îi atinseră o carne ca o cocă şi fu izbit de mirosul, nu de femeie, ci de corp nespălat, devenind brusc impotent.

— Stai puţin, spuse.

Avea hainele pe covor, la picioarele canapelei. Le luă şi se îndreptă încet prin întuneric spre hol, unde se îmbrăcă repede, fără să se mai obosească să-şi încheie şireturile la pantofi.

— Hei, strigă fata când îl auzi ieşind.

Luă liftul şi părăsi grăbit clădirea. Era două dimineaţa. Nu văzu niciun taxi decât după o jumătate de oră de mers pe jos; ajunsese la doar două străzi de casă, dar luă totuşi maşina.

Din fericire, părinţii dormeau când intră. Se spălă îndelung pe dinţi la baie apoi făcu un duş fierbinte, consumând mult săpun.

Nu simţea nicio chemare spre somn. În pijama şi halat, se strecură afară din apartament şi urcă pe acoperiş, uşor ca un hoţ. Mergând pe vârfuri ca să nu trezească familia Waxman, locatarii de la ultimul etaj, se duse la un horn şi se rezemă de cărămizi.

Simţea primăvara în adierea vântului. Cerul era plin de stele şi le privi cu capul dat mult pe spate până îi lăcrimară ochii în briză şi luminiţele albe începură să se înceţoşeze. Trebuie să fie ceva mai mult decât atât, îşi spuse. Maury le spusese fetelor „puicuţe", dar atunci erau şi ei doi nişte cocoşei. Jură că n-o să mai facă sex până n-o să se îndrăgostească. Stelele erau neobişnuit de strălucitoare. Le privi fumând o ţigară şi încercă să-şi imagineze cum ar arăta dintr-un loc netulburat de luminile oraşului. Ce le ţine acolo sus? se întrebă şi îi veniră răspunsurile automat; îşi aminti vag de atracţia reciprocă, de forţa de gravitaţie, de legile mişcării ale lui Newton. Dar erau atâtea mii, răspândite într-un spaţiu atât de vast, atât de echilibrat, rotindu-se atât de constant şi precis pe orbitele lor, ca resorturile unui ceas imens, lucrat cu măiestrie. Legile din cărţi nu explicau destul, trebuia să mai fie altceva, altfel, pentru el, minunată complexitate era fără sens şi rece ca sexul fără iubire.

Aprinse o nouă ţigară de la cea veche, aruncând chiştocul peste marginea acoperişului. Căzând, luci ca o novă, dar el nu observă. Cu

capul pe spate, se uita la stele, încercând să vadă ceva de dincolo de luminile lor.

În după-amiaza aceea, deschizând uşa sinagogii *Shaarai Shomayim,* îl găsi pe Max Gross ascultându-l pe un bătrân cu glas liniştit. Michael se aşează pe un scaun de lemn din rândul din spate şi aşteptă răbdător până ce bătrânul oftă, îl bătu pe umăr pe rabin, se ridică anevoie în picioare şi ieşi din templu. Apoi se îndreptă şi el spre masă. Rabinul Gross îl scrută cu privirea:

— Ei?

Michael nu spuse nimic. Rabinul îl mai privi o vreme, apoi dădu satisfăcut din cap:

— Ei.

Se întinse spre teancul de cărţi de pe masă şi alese Gemara şi comentariul pentateuhal al lui Rashi:

— Acum vom studia, spuse el cu blândeţe.

Capitolul 18

Îşi respectă cinci luni legământul de castitate. Însoţindu-l pe Maury la un *bar mitzvah* din Hartford – al fiului surorii cumnatului lui Maury – o cunoscu pe sora unui confirmat, o fată zveltă, brunetă, cu piele albă foarte fină şi nări subţiri, ca de ceară. Când dansară seara la petrecere, îi simţi mirosul curat şi dulce al părului, de apă cu săpun lăsată la soare. Plecară amândoi în Plymouth-ul lui Maury, intrând pe un drum de ţară de dincolo de o parcare. Trase maşina sub un castan uriaş ale cărui ramuri joase atingeau capota şi se sărutară mult, până când se întâmplă totul fără premeditare. După aceea, împărţind o ţigară, îi spuse că încălcase promisiunea faţă de el însuşi de a nu mai face dragoste decât cu o fată pe care o iubea.

Se aşteptase să râdă, dar fetei i se păru ceva foarte trist:

— Vorbeşti serios? Chiar aşa?

— Chiar aşa. Şi nu te iubesc, spuse, adăugând grăbit: cum aş putea? Abia te cunosc.

— Nici eu nu te iubesc. Dar îmi placi foarte mult. Nu e suficient?

Şi se învoiră că era cel mai bun substitut preferabil.

În vara aceea dinaintea anului trei, lucră ca asistent într-un laborator din campus, spălând eprubete, ştergând şi rânduind microscoape, pregătind echipamentul pentru experienţe al căror scop sau rezultat nu le ştia. Studia cu rabi Gross de cel puţin trei ori pe săptămână. Când venea acasă, Abe îl interoga nerăbdător:

— Ei, ce mai face Einstein?

Răspunsurile lui nu reuşeau să-i ascundă lipsa de entuziasm, plictisul dezamăgit faţă de fizică şi ştiinţe, în general. În astfel de discuţii, simţi de mai multe ori că Abe dorea să-i spună ceva, dar ceva îl reţinea şi fiul nu încercă să-l preseze. În cele din urmă, într-o duminică dimineaţa, cu două săptămâni înainte de redeschiderea şcolii, tatăl sugeră o ieşire la Sheepshead, un golf unde închinară o barcă şi cumpărară o cutie plină cu viermi respingători. Michael vâsli până unde dorea tatăl, apoi lăsară undiţele şi peştii cooperară cu dorinţa de conversaţie a lui Abe, refuzând să atingă momeala.

— Ce-o să se întâmple la anul pe vremea asta?

Michael deschise două sticle de bere şi îi dădu una tatălui. Nu erau prea reci şi spuma curse peste margini:

— Cu cine?

— Cu tine, bineînţeles, răspunse Abe. Ai studiat trei ani fizica, despre părticelele mici pe care nu le vedem, dar compun toate lucrurile. Şi vrei să mai faci un an, dar nu-ţi place. Îmi dau seama. E sau nu aşa?

Şi sorbi din bere.

— Aşa e.

— Atunci ce faci? Medicina? Ai note bune, ai minte. Eu am destui bani să scot un doctor sau un avocat. Alege.

— Nu, tată.

Două smucituri disperate ale plutei îi dădură ceva de făcut şi folosi prilejul bucuros, ridicând undiţa în barcă.

— Michael, acum eşti mai mare. Poate înţelegi mai bine anumite lucruri. M-ai iertat?

La naiba, răcni în gând.

— Pentru ce?

— Ştii foarte bine la ce mă refer. La fata aia.

Nu avea unde să se uite în afară de apă şi reflectarea soarelui în luciul ei îi răsnea ochi:

— Uită. Nu e bine să ne agăţăm de astfel de lucruri.

— Nu, trebuie să te întreb. M-ai iertat?

— Te-am iertat. Acum, hai să uităm.

— Ascultă-mă.

Auzea uşurarea din vocea tatălui, entuziasmul şi speranţa:

— Asta arată cât suntem noi doi de apropiaţi, dacă am reuşit să trecem peste aşa ceva. Avem în familie o afacere care ne-a asigurat

întotdeauna ce-i mai bun din toate. E o afacere bună.

Un peşte de mărimea unei farfurii se afla la cârlig. Când Michael îl trase în barcă, se zbătu, răsturnându-i sticla de bere şi împroşcându-i spumă pe un adidas.

— Pe vremuri, credeam că pot, zise Abe. Dar sunt din şcoala veche, nu mă pricep la afaceri mari. Trebuie să recunosc asta. Dar tu… ai putea să mergi un an la Afaceri la Harvard, să te întorci plin de metode noi şi compania Kind să ajungă un leader în domeniu. Ăsta a fost mereu visul meu.

Ca să controleze peştele, Michael îşi aşează pe el adidasul stropit, simţindu-i zbaterea prin talpa subţire de cauciuc. Era prins bine în cârlig. Avea amândoi ochii pe o latură şi îl priveau încă strălucitori şi vii.

Spuse repede:

— Nu mai vorbi aşa, tată. Îmi pare rău.

Începu să scoată cârligul, sperând că n-o să-l doară, dar simţi ruperea cărnii în zimţii de oţel:

— Am de gând să mă fac rabin, încheie Michael.

Capitolul 19

Templul Emanuel din Miami Beach se afla într-o clădire mare din cărămidă, cu nişte coloane albe georgiene şi trepte largi din marmură albă. De-a lungul anilor, cristalele din marmură fuseseră tocite de tălpile credincioşilor, devenind strălucitoare şi lustruite în soarele Floridei. Înăuntru, rândurile de scaune roşii pluşate păreau fără sfârşit. Mai exista o sală de bal cu izolare fonică, o bucătărie completă, o bibliotecă incompletă de scrieri evreieşti şi un birou mic, aşternut cu un covor, pentru asistentul rabin.

Michael stătea dezolat la un pupitru lustruit, doar cu puţin mai mic decât biroul din celălalt cabinet, aparţinându-i lui rabi Joshua L. Flagerman. Se încruntă auzind telefonul:

— Alo?

— Pot vorbi cu rabinul?

— Rabi Flagerman? Nu e aici, şovăi Michael.

Îi dădu apelantului numărul de acasă al rabinului. Omul mulţumi şi închise.

Era angajat de trei săptămâni, destul cât să se asigure că făcuse o greşeală devenind rabin. Cei cinci ani de studiu rabinic la Institutul Iudaic de Religie îl induseseră, din păcate, în eroare.

Strălucise la şcoala rabinică.

— Un giuvaier printre pietricelele reformate, comentase amar Max Gross.

Gross nu încercase să ascundă că se simţea trădat de faptul că Michael alesese să meargă la o şcoală reformată. Rămăseseră legaţi spiritual, dar relaţia lor nu evoluă spre cea care ar fi putut să fie dacă Michael ar fi devenit un rabin ortodox tradiţionalist. Îi era greu să-şi explice opţiunea. Ştia doar că lumea se schimba rapid şi reforma i se părea modul cel mai bun posibil de a face faţă schimbării.

Verile, lucra la un aşezământ din Manhattan, încercând să le arunce paiul credinţei copiilor care se înecau în mări invizibile. Unii dintre ei aveau taţii plecaţi în armată şi mame care lucrau schimburi duble în fabricile militare sau aduceau acasă tot de felul de „unchi" străini, în uniforme. Învăţă să recunoască mersul săltat şi pupilele dilatate ale toxicomanului adolescent care prizase şi controlul spastic al membrelor şi mestecatul tremurat al gumei la tânărul torturat de absenţa dozei. Privi copilăria măcinată de tristeţe. O dată la foarte mult timp simţea că ajuta pe câte cineva într-o mică privinţă. Era singurul lucru care-l împiedica să renunţe în favoarea unei slujbe de consiliere într-o tabără de vară.

Terminase trei semestre la şcoala rabinică în anul în care japonezii atacară Pearl Harbor. Majoritatea prietenilor lui se înrolară sau fură înghiţiţi de serviciile auxiliare. Studenţii teologi erau scutiţi de instrucţie; vreo şase băieţi renunţară la scoală şi se îmbrăcară în uniforme. Ceilalţi, printre care şi Michael, au fost convinşi de îndrumătorii lor că va fi mai multă nevoie ca oricând de rabini în perioada următoare. În general, regretă, ca şi cum ar fi fost privat de-o aventură care-i aparţinea de drept. În zilele acelea, credea în moarte, dar nu şi în moartea lui.

Cu toate acestea, primind câte o scrisoare din locuri cu nume neobişnuite şi uneori imposibil de pronunţat, i se părea că totul e palpitant şi romantic. Maury Silverstein ţinea legătura cu el. Se înrolase în trupele de marină, urmând cursurile şcolii de ofiţeri de la Quantico, imediat după terminarea instrucţiei. Boxă puţin la Paris şi o dată, se angaja într-o dispută de supremaţie cu instructorul lui, ale cărei detalii nu i-au fost descrise lui Michael. Dar Maury îi scrise că după câteva săptămâni se întâlnise cu adversarul în afara ringului, fără mănuşi. Mai precis, întâmplarea avea loc în spatele sălii şi toţi recruţii îşi strigară aprobarea când îi fractură maxilarul caporalului. Acesta îşi scosese

cămaşa cu petlițele de grad şi nu se luă nicio măsură disciplinară, dar toţi instructorii îl solicitară în mod deosebit de atunci pe soldatul care le făcuse tagma de râs. Silverstein era scos la raport pentru cea mai măruntă bănuială şi astfel, speranţele de a deveni ofiţer i se spulberară. Terminând instrucţia, continuă cu un antrenament de angajator de catâri şi i se dădu unul cu picioare scurte şi dosul mare. îl numi Stella, din motive sentimentale, scria în ultima scrisoare trimisă din Statele Unite. El şi Stella erau trimişi cu vaporul spre o insulă din Pacific, fără nume şi probabil muntoasă, unde avea să lâncezească, aşteptând aventuri lascive cu băştinaşele. Din respect pentru statutul lui Michael, nu-i dădea detalii picante despre întâmplările de pe insulă.

În ultimul an la Institut, Michael a fost trimis să asiste la slujbele de sărbători de la un templu din Rockville, Long Island. Merse ca pe roate şi se simţi într-adevăr ca un rabin. Începu să se scalde într-o încredere de sine arogantă. Apoi, cu trei săptămâni înainte de absolvire şi numire, serviciul de plasări al Institutului îi aranjă un interviu la Templul Emanuel din Miami, unde se căuta un asistent rabin. Ţinu o ceremonie de vineri seara, ca oaspete. Scrisese cu grijă predica şi îşi exersase cuvintele în oglinda din dormitor. Îndrumătorul de la facultate îl lăudase; ştia că predica lui avea forţă şi stil. La Miami, se simţea pregătit. îl salută pe rabi Flagerman, apoi congregaţia, cu voce puternică. Prinse amvonul cu ambele mâini şi se înclină uşor:

— Ce este un evreu? începu.

Feţele din primele rânduri îl priveau cu atâta insistenţă mută, încât simţi nevoia să se uite în altă parte. Dar oriunde s-ar fi uitat, nu vedea decât ochi în aşteptare, feţe ridicate spre el. Unele erau bătrâne, altele tinere, unele senine, altele încreţite de experienţă. Rămase paralizat de temeritatea acţiunii lui. Cine sunt eu, se întrebă, ca să le spun lor ceva, orice?

Pauza se continuă cu o tăcere, dar tot nu putea vorbi. Era mai rău decât în ziua când devenise *bar mitzvah.* Amorţi. Limba i se lipi de cerul gurii. O fată ciripi undeva în spate, făcându-i pe ascultători să îşi mişte picioarele zgomotos.

Se forţă să vorbească din pură voinţă. împleticindu-se de mai multe ori, zori predica. După aceea, conversă un timp cu disperare, apoi luă un taxi spre aeroport. Placid din cauza dezamăgirii, se uită pe fereastră mai tot timpul drumului până la New York, mormăind refuzuri la oferta de cafea sau vin a stewardesei roşcate. În noaptea aceea,

epuizat de călătorie, găsi refugiu în somn, dar a doua zi de dimineaţă, zăcând în pat, se întrebă cum se lăsase prins într-o capcană atât de crudă, a unei vocaţii pentru care nu avea nicio umbră de talent.

În cursul săptămânii următoare, se gândi la alternativele rabinatului. Războiul cu Germania se sfârşise deja şi Japonia nu putea să mai reziste mult; ar fi fost momentul cel mai nepotrivit să se înroleze acum. Putea deveni profesor, dar perspectiva îl făcea melancolic. Nu-i mai rămânea decât compania Kind. Îşi aduna curajul să discute cu Abe când primi o telegramă de la comitetul congregaţiei din Florida. Nu erau siguri în legătură cu el; nu ar fi dorit să-i viziteze din nou, având costul călătoriei asigurat şi să mai predice o dată în acel weekend?

Cu o stare de rău fizic, plin de dispreţ de sine, se duse din nou la Miami. De data aceasta, deşi îi tremurau genunchii şi vocea, respectă programul şi ţinu predica.

După două zile a fost sunat şi chemat acolo.

Nu avea îndatoriri complicate. Oficia slujbele pentru copii. îl asista pe rabin de Sabat. Citea numere vechi din buletinul templului. La cererea rabinului Flagerman, alcătuia un catalog de literatură rabinică. Ziua, când rabinul şi secretara erau prezenţi, Michael nu răspundea la telefonul care sima simultan pe cele trei linii. Dar seara, dacă era la birou când ei erau plecaţi, răspundea şi le dădea numărul de acasă al rabinului celor care-l căutau pe rabi Flagerman.

Făcu nişte vizite pastorale la unii membri bolnavi ai congregaţiei. Nu cunoştea oraşul Miami, aşa că-l duceau cu maşina membrii grupului de tineret al templului. Într-o după-amiază, ghidul lui era o adolescentă blondă, de şaisprezece ani, Toby Goodman. Tatăl ei era un producător bogat de mezeluri şi carne, cu cirezile lui pe păşunile din zona St. Petersburg. Era foarte bronzată, purta un şort alb şi un maiou şi conducea o limuzină albastră, decapotabilă. Îi punea întrebări despre Biblie, cu ochii mari, la care-i răspundea cu multă seriozitate, deşi ştia că fata făcea haz. îl aşteptă răbdătoare în maşină să-şi facă vizitele, parcând, dacă se putea, la umbră şi mâncând caramele în timp ce răsfoia un album cu o copertă sexy. Când termină, îl duse în tăcere înapoi la templu. O privea conducând încet pe străzile aglomerate.

Peste tot, erau numai uniforme. Oraşul Miami era plin de veterani cazaţi la centrele de odihnă şi reabilitare din faimoasele hoteluri de lângă plajă. Umpleau străzile, plimbându-se singuri sau în grupuri şi mărşăluind alene, în rânduri duble, până la o conferinţă sau un film.

— La o parte, mormăi fata.

Schimbă viteza şi ambală motorul, făcându-i pe trei veterani din Forţele Aeriene să sară grăbiţi la o parte.

— Ia-o uşor, zise blând Michael. Nu s-au întors întregi din război ca să fie călcaţi de un rabin în timpul vizitelor pastorale.

— Nu fac decât să stea la soare, să fluiere şi să comenteze că tocmai te-au văzut într-un film, chicoti fata. Am un prieten în Flotă, ştii? A fost acasă luna trecută. Nu s-a îmbrăcat decât în civil. I-am înnebunit pe tipii ăştia.

— Cum?

Ea îl scrută cu ochii micşoraţi. Apoi, hotărându-se, frână repede şi se aplecă pe lângă el să caute în torpedou. Se îndreptă şi văzu că avea în mână o sticlă de gin pe jumătate plină. La vreo zece metri, o coloană dublă de bărbaţi purtând, majoritatea, ecusoane ale combatanţilor infanterişti, mergeau încet în soarele fierbinte. Ridicară ochii când ea fluieră ascuţit. Înainte ca Michael să-şi dea seama, îşi aruncase braţul pe după umerii lui, cu sticla fluturând ispititor pe lângă trupul lui.

— Ăsta da bărbat! le strigă batjocoritor pietonilor, sărutându-l pe creştet.

Maşina ţâşni înainte şi Michael se izbi de spătarul scaunului. Soldaţii porniseră supăraţi spre maşină şi unii chiar fugiră după ea. Fata râdea zgomotos, părând să nu le audă injuriile strigate după ei.

În tăcere, se opriră în faţa templului.

— Eşti furios, nu?

— Nu asta e starea mea, spuse precaut, dându-se jos.

— Hei, e sticla mea!

I-o luase de pe banchetă şi o ţinea de gât:

— Să mi-o ceri după ce împlineşti douăzeci şi unu de ani.

Urcă scările şi intră în templu. Suna telefonul. Răspunse şi o femeie ceru să stea de vorbă cu rabinul. Îi dădu numărul de acasă al lui rabi Flagerman.

Într-un sertar al biroului avea nişte pahare din hârtie, îşi turnă gin de trei degete în unul din ele, îl înghiţi dintr-odată, apoi stătu cu umerii căzuţi şi ochii închişi.

Era apă călduţă.

După două seri, Toby Goodman îl sună să-şi ceară scuze. Îi acceptă scuzele, dar îi refuză oferta de a-l duce cu maşina a doua zi. După câteva minute, sună din nou telefonul.

— Rabi?

Era o voce ciudat de răguşită.

Michael îi dădu numărul lui rabi Flagerman, dar din telefon se auzi un gâfâit ca de câine epuizat. Începu, zâmbind:

— Ascultă, Toby, pe cine crezi tu că păcăleşti?

— Am de gând să mă omor.

Era o voce masculină.

— Unde eşti? întrebă Michael.

Adresa nu fu rostită clar. Îi spuse să repete. Cunoştea strada, era în apropiere.

— Nu face nimic. Vin acolo. Te rog!

Alergă afară şi începu să se roage, stând pe treptele de marmură şi încercând să cheme un taxi. Găsind unul gol, se aşeză pe marginea banchetei şi se strădui să găsească orice putea fi spus cuiva căruia îi era frică să trăiască. Dar mintea îi era pustie şi când maşina se opri în faţa unui bungalou cu stucaturi. Îi întinse şoferului o bancnotă şi fără să mai aştepte restul, traversă în fugă o porţiune de gazon uscat şi împânzit de nisip, urcă trei trepte şi intră pe uşa de sticlă a unei verande.

Sub sonerie era scris un nume, Harry Lefcowitz. Uşa era neîncuiată şi deschisă.

— Domnule Lefcowitz? chemă încet.

Niciun răspuns. Intră înăuntru. Sufrageria emana un miros acru. Pe pervazurile ferestrelor erau sticle şi pahare pe jumătate pline cu bere. Într-un castron de sticlă de pe masă putrezeau nişte banane. Scrumierele erau pline cu mucuri de trabuc. Pe spătarul unui scaun era agăţată o cămaşă militară, cu însemne de sergent.

— Domnule Lefcowitz?

În spatele unei uşi ce se deschidea în sufragerie se auzi un zgomot uşor. O deschise.

Un bărbat scund şi puţintel, în pantaloni kaki şi tricou, stătea pe pat. Avea picioarele goale şi mustaţa subţire aproape nu i se mai observa din ţepii bărbii nerase. Ochii îi erau roşii şi trişti. Ţinea în mână un pistolet negru.

— Eşti poliţist, spuse.

— Nu, sunt rabin. M-ai sunat, mai ţii minte?

— Nu eşti Flagerman.

Şi piedica pistolului fu eliberată cu un clic puternic.

În sinea lui, Michael gemu, dându-şi seama că îşi confirmase încă

o dată incapacitatea. Nu sunase la poliţie. Nu lăsase nici măcar un bilet la templu, informând în legătură cu situaţia.

— Sunt asistentul lui rabi Flagerman. Vreau să te ajut.

Pistolul urcă încet, ţintindu-i fata. Ţeava rotundă şi deschisă la capăt era obscenă. Omul se juca acum cu piedica, trăgând-o şi armând:

— Mişcă-ţi fundul de aici, spuse.

Michael se aşeză, tremurând uşor, pe patul nefăcut.

Afară era întuneric.

— Ce ar rezolva asta, domnule Lefcowitz?

Omul îl scrută:

— Crezi că n-o să te omor, eroule? De ce m-ar deranja, la câte am văzut? Te omor şi pe urmă mă omor şi eu.

Văzând faţa lui Michael, râse:

— Nu ştii ce ştiu eu. N-are nicio importanţă. Viaţa merge înainte.

Michael se aplecă spre el. Mâna lui întinsă constituia un gest de compasiune, dar omul îl văzu ca pe o ameninţare. Vârî ţeava pistolului în obrazul tânărului. Era dureros.

— Ştii de unde am pistolul? L-am luat de la un neamţ mort. Avea o jumătate de cap lipsă. Pot să-ţi fac şi ţie aşa.

Michael nu spuse nimic. După câteva minute, omul retrase pistolul. Îşi pipăi cu vârful degetelor cercul rămas pe obraz. Se priviră. Ceasul lui Michael bătea tare secundele. Omul începu să râdă:

— Ţi-am spus numai gogoşi. Am văzut o grămadă de nemţi morţi şi pe unii i-am scuipat, dar n-am luat niciodată nimic de la ei. Am cumpărat pistolul pe trei cartuşe de Lucky Strikes. Am vrut să am ceva pentru copil, să mă ţină minte.

Lefcowitz se scărpină pe picior cu mâna liberă. Avea picioare lungi şi osoase, cu fire negre de păr pe încheieturile degetelor mari. Michael îl privi în ochi:

— Şi astea de acum simt gogoşi, domnule Lefcowitz. De ce mi-ai face rău? Nu vreau decât să-ţi fiu prieten. Şi ar fi. şi mai rău să te răneşti dumneata.

Încercă să zâmbească:

— Cred că e un fel de glumă. Cred că pistolul nici nu e încărcat.

Omul ridică pistolul şi într-o fracţiune de secundă, un bubuit se auzi monstruos în camera mică, mâna îi tresări şi pe tavanul de deasupra lor apăru o gaură mică, neagră.

— Erau şapte, zise Lefcowitz. Acum sunt şase. Mai mult decât e

nevoie. Așa că nu mai crede nimic, fiule. Stai acolo și ține-ți gura.

Tăcură un timp. Noaptea era liniștită. Michael auzea câte un claxon și murmurul estompat și constant al valurilor pe plaja din apropiere. Trebuie să fi auzit cineva împușcătura, se liniștea. Vor veni curând.

— Te simți vreodată singur? îl întrebă Lefcowitz într-un târziu.

— Tot timpul.

— Uneori, mă simt așa de singur că-mi vine să urlu.

— Toți suntem așa uneori, domnule Lefcowitz.

— Mda? Atunci, de ce nu? și agită pistolul. Dacă la asta se reduce tot, de ce nu? continuă, râzând fără umor. Acum ai șansa să vorbești de Dumnezeu sau de curaj.

— Nu. E un motiv mai simplu. Asta – și Michael mută puțin pistolul cu degetul, ca să nu-l mai țintească – e ceva definitiv, absolut. N-ar mai fi nicio șansă să afli că ai greșit. Și deși e multă urâțenie în lume, uneori e minunat să trăiești. Să bei o gură de apă când ți-e sete sau să vezi ceva frumos, orice lucru frumos. Lucrurile bune le compensează pe cele rele.

Lefcowitz păru pe moment că se îndoiește. Dar apoi aținti din nou pistolul asupra lui Michael.

— Nu prea mi se face des sete, zise.

Tăcu multă vreme și nu încercă să-l facă să vorbească. Doi băieți trecură chiuind prin fața casei și trăsăturile bărbatului se schimonosiră ciudat.

— Ești pescar?

— Nu prea convins, spuse Michael.

— Mă gândeam că m-am simțit bine când pescuiam. Cu soarele, apa și toate.

— Da.

— De fapt, de-asta am venit aici. Eram copil, lucram la un magazin de pantofi din Erie. Am mers în Hialeah cu niște tipi și-am câștigat patru mii opt sute de dolari. Erau bani frumoși, dar ce știam eu, n-aveam nicio responsabilitate. Pescuitul era totul. Prindeam toată ziua păstrăvi de mare. Tipii ăia au crezut că sunt nebun fiindcă nu m-am întors cu ei. M-am angajat barman la o bombă de pe plajă. Am pescuit, am stat la soare, fete în costume de baie… știam că simt în paradis.

— Erai barman când te-ai încorporat?

— Aveam localul meu. Și era tipul ăsta care lucra cu mine. Nick

Mangano. Avea ceva economii şi cu ale mele, am aranjat un bar cu licenţă pentru alcool pe docul de pescuit Murphy. Îl ştii?

— Nu.

— Ne-am salvat biştarii şi după câţiva ani ne-am extins, aveam un local mai mare, cu separeuri şi un pianist. Mergea foarte bine. Atunci eram căsătorit şi lucram în schimbul de zi. Primeam toată ziua pescari, mai mult bătrâni. Sunt mulţi bătrâni pe aici. Sunt clienţi foarte buni, beau două păhărele pe zi şi nu fac deranj niciodată. Şi noaptea veneau Nick şi alt tip pe care-l angajasem şi se ocupau de dansatori.

— Sună ca o afacere bună.

— Eşti însurat?

— Nu.

Lefcowitz adăugă, după o scurtă pauză:

— Eu m-am însurat cu o creştină. O irlandeză.

— Mai eşti în armată?

— Mda, sunt la odihnă şi refacere şi după aceea mă demobilizează.

A avut un rictus:

— Eh, când m-au recrutat, i-am dat o procură lui Nick. El are ceva la inimă, nu l-au luat. Aşa că a condus localul patru ani şi l-a ţinut deschis zi şi noapte.

Începu să obosească şi vocea i se împleticea:

— Vezi, m-am aşteptat să intru acolo şi să fiu întâmpinat cu o mică petrecere de amicul Nick. Ce caraghios, la Neapole le-am tratat cu respect pe italience. Mă gândeam că lui Nick o să-i placă asta. Şi găsesc totul închis, zăvorât. Totul e curăţat din bancă.

Se uită la Michael şi surâse, cu ochii umezi şi buzele tremurându-i:

— Dar acum vine distracţia. A stat aici tot timpul cât am fost plecat. Aici, în casa asta.

— Eşti sigur?

— Domnule, mi s-a spus. Mereu. În momente din astea, te miră să vezi câţi prieteni vorbăreţi ai. Ies de peste tot.

— Şi acum?

— Băiatul nu e. Ea nu e. El, la fel. Nici banii, nicio adresă. Totul e curat. Lună.

Michael se zbătea să găsească vorbe bune, dar nu-i venea nimic în minte.

— Vezi, am ştiut că era o fufă când m-am însurat cu ea. M-am gândit că nu e nimeni înger, şi eu mi-am trăit viaţa, poate reuşim s-o luăm de la început. N-am reuşit, aşa e viaţa, de ea nu-mi pasă. Dar pe puşti îl cheamă Samuel. *Shmuel,* după tata, fie iertat. Amândoi sunt catolici. Puştiul n-o să fie niciodată *bar mitzvah.*

Gemu şi parcă i se rupseră zăgazurile:

— Doamne, n-o să-mi mai văd niciodată copilul.

Se prăbuşi lovindu-l în umăr pe Michael, gata să-l doboare din pat. îl ţinu în braţe legănându-l, tăcând.

După multă vreme, îi luă pistolul din degetele inerte. Nu mai ţinuse niciodată un pistol în mână. Era surprinzător de greu. Citi marca pe ţeavă: SAVERU SOHN, SUHL CAL 7.65. îl puse pe pat, legănându-l mai departe pe om. Îi lipi capul de umărul lui, mângâindu-i părul încâlcit:

— Plângi, îi spuse. Plângi, domnule Lefcowitz.

Poliţia Militară îl lăsă la templu înainte de a se lumina. Observă că nu încuiase şi lăsase becurile aprinse şi se bucură că nu se dusese direct la pensionul unde stătea; rabi Flagerman s-ar fi putut supăra. Aerul condiţionat funcţiona la maximum în biroul lui. Era o noapte răcoroasă şi în cameră eră frig, aşa că opri aparatul

Adormi la birou, cu capul pe braţe.

Telefonul îl făcu să zvâcnească la ora opt şi cincizeci şi cinci. îl dureau oasele şi avea gura uscată. Afară era un soare galben şi fierbinte. Umiditatea era stânjenitoare. Porni din nou aerul condiţionat înainte de a ridica receptorul.

Era o femeie:

— Pot vorbi cu rabinul?

Îşi înăbuşi un căscat şi se îndreptă:

— Care dintre ei?

Capitolul 20

La mai puţin de im an de la mutarea lui în Miami, Michael se întoarse la New York să-l ajute pe rabi Joshua Greenberg de la sinagoga Fiilor lui Iacob să oficieze căsătoria dintre Mimi Steinmetz şi un notar public care tocmai fusese numit partener junior la firma tatălui ei. În cursul ceremoniei, când cei doi se sărutară, simţi arsura regretului şi a dorinţei nu pentru fată, ci pentru o soţie, pentru cineva pe care s-o iubească. Dansă dansul ritual de nuntă cu mireasa şi bău prea multă şampanie.

Unul dintre foştii lui profesori de la Institut, rabi David Sher, lucra

acum la Uniunea Congregaţiilor Iudaice Americane. Îi făcu o vizită la două zile după nuntă.

— Kind! exclamă rabi Sher, frecându-şi palmele. Eşti omul de care am nevoie. Am o slujbă pentru tine.

— Una bună?

— Una groaznică. Mizerabilă!

La urma urmei, se gândi Michael, sunt sătul până-n gât de Miami:

— Accept.

Crezuse că preoţii itineranţi erau o ciudăţenie din trecutul protestantismului.

— Călători evrei? întrebă.

— În munţii Ozark sunt evrei, spuse rabi Sher. Sunt şaptezeci şi şase de familii în munţii din Missouri şi Arkansas.

— Există sinagogi în ambele state.

— În văi, unde sunt comunităţi mai numeroase. Dar în regiunea despre care vorbesc, nu e nimic, e un peisaj aspru de ţară, cu câte un evreu care ţine un magazin sau o tabără de pescuit.

— Spuneaţi că e ceva groaznic. Sună minunat.

— Vei călători pe un drum ocolit, cinci sute de kilometri la înălţime. Nu sunt hoteluri peste tot, va trebui să te descurci cu localnicii. Majoritatea credincioşilor o să te întâmpine cu braţele deschise, dar unii te vor alunga, altora nu le va păsa de tine. Vei fi mereu pe drum.

— Un rabin itinerant.

— Da, ambulant, zâmbi rabi Sher, scoţând dintr-un dulap un dosar cafeniu. Aici e o listă de lucruri care trebuie cumpărate; totul poate fi decontat de sindicat. Ţi se dă şi o maşină. O să ai nevoie de un sac de dormit şi de echipament de camping. Şi, surâse el de-a binelea, ai grijă, rabi, când iei maşina să-i pui cele mai zdravene amortizoare de pe piaţă.

La patru săptămâni după discuţia de mai sus, Michael era în munţi; condusese cei 1 600 km de la Miami până acolo în două zile. Maşina primită nu era nouă, era însă un Oldsmobile mare şi verde şi o echipase cu amortizoare capabile să susţină un tanc. Până acolo, avertismentele sumbre ale lui rabi Sher nu se materializaseră; drumurile erau bune şi uşor de urmărit pe hartă şi vremea era atât de frumoasă, încât purta tot hainele din Florida, ignorând moviliţa de îmbrăcăminte de iarnă stivuită în spate în maşină. Primul nume de pe listă era George Lilienthal, director operativ la o fabrică de cherestea din

Spring Hollow, statul Arkansas. Conducând printre dealuri pe un drum tot mai abrupt, îşi simţi moralul ridicat. Mergea încet, bucurându-se de peisaj: ferme îngrădite, clădite din buşteni, case cu exteriorul argintiu, balustrade, câte un orăşel minier sau o fabrică, din loc în loc.

Pe la patru după-amiază începu să fulguiască şi i se făcu frig. Se opri la o staţie de benzină – un hambar cu două pompe – şi se schimbă înăuntru în haine călduroase în timp ce un bătrân ridat îi umplea rezervorul. După însemnările lui Michael, Spring Hollow trebuia să fie la şaptesprezece kilometri de drum de ţară faţă de localitatea Harrison. Dar când îl întrebă pe bătrân, acesta clătină din cap:

— Nu. Mai bine o iei pe şaij'doi în sus, treci de Rogers, o tai spre est vreo câţiva kilometri şi treci de şoseaua Monte Ne. Gravei. Dacă te rătăceşti, întreabă pe careva.

Părăsind autostrada de la Rogers, ghici doar că drumul era pietruit, pentru că era acoperit de zăpadă. Rafalele de vânt zguduiau maşina şi trimiteau ace de gheaţă prin deschizăturile geamurilor. Îşi dădu seama cu recunoştinţă că recomandările vestimentare ale lui rabi Sher fuseseră utile. Purta cizme grele, pantaloni mulaţi, cămaşă de lână, pulover, scurtă căptuşită, mănuşi şi şapcă prevăzută cu nişte clape pentru urechi.

Ninsoarea se înteţi odată cu lăsarea întunericului. La curbe, vedea lumina farurilor străpungând un pustiu negru. Era conştient că nu ştia nimic despre munţi şi despre şofatul noaptea în zonă. La început, trase pe dreapta şi parcă, hotărât să aştepte încheierea furtunii. Dar se făcu foarte frig. Porni motorul şi încălzirea, dar apoi se întrebă dacă avea aer suficient, dacă nu cumva îl vor găsi înţepenit a doua zi în maşină („cu motorul pornit, conform raportului Poliţiei Statale"). Oricum, îşi dădu seama că vehiculul lui parcat putea deveni un obstacol pentru orice maşină care ar mai fi orbecăit prin beznă la ora aceea. Aşa că porni foarte încet şi văzu, după ce urcă o pantă, o lumină galbenă în vale, semn care se dovedi a aparţine ferestrei unei ferme. Parcă sub un copac mare şi bătu la uşă. Îi răspunse un bărbat în jeanşi şi o cămaşă groasă de lucru, cafenie. Îi explică păţania lui şi omul îl invită să intre.

— Jane! strigă. E aici un om care are nevoie de pat la noapte. Se poa'?

Femeia veni agale în holul fermei. Dincolo de ea, Michael văzu reflexele galbene ale focului din soba pântecoasă de la bucătărie. Era frig în casă şi de un cui atârna un felinar.

— Ai un pachet de cărţi? îl întrebă ciupindu-şi puloverul fără nasturi cu degetele.

— Nu, răspunse. Îmi pare rău, nu am cărţi de joc.

Gura femeii se strânse:

— Asta e o casă creştinească. Nu primim oameni cu whisky şi cărţi de joc.

— Am înţeles, doamnă.

La bucătărie, se aşeză la o masă şubredă ce părea lucrată cu mâna şi femeia îi încălzi o farfurie de tocană. Carnea avea im gust ciudat şi era tare, dar nu avu curaj să întrebe de ce animal era. După-masă, omul îl conduse cu felinarul într-o cameră întunecoasă:

— Ieşi afară, Hyah, mormăi el.

Un câine mare şi galben căscă şi părăsi fără chef laviţa strâmtă.

— Staţi aici, domnule.

Închise uşa lăsându-l în beznă şi Michael se hotărî să nu se dezbrace. Era foarte frig. Îşi descălţă cizmele, apoi se cuibări în pat, sub cuverturile zdrenţuite, nu prea călduroase şi cu miros de câine.

Salteaua era subţire, plină de ghemotoace. Zăcu mai multe ore fără să adoarmă, cu gustul gras al tocanei pe limbă, înfrigurat şi nevenindu-i să creadă că se afla acoao. La miezul nopţii, cineva veni la uşă. E câinele, se gândi, dar se deschise uşa şi îşi văzu gazda, puţin alarmat.

— Şşşt, zise omul, ducând degetul la buze. În mâna cealaltă ţinea o cană. O lăsă şi dispăru fără o vorbă.

Era cea mai proastă băutură pe care o înghiţise Michael vreodată, dar era tare, exploda în gât şi te încălzea. După patru înghiţituri, căzu într-un somn adânc.

A doua zi dimineaţă, când se trezi, în casă nu mai erau nici bărbatul, nici femeia, nici câinele. Lăsă trei dolari la capul patului. îl durea capul şi nu voia să mai bea, dar se temea să nu găsească femeia cana. O duse în spatele casei şi o lăsă în pădure, sperând ca bărbatul s-o găsească înaintea soţiei.

Maşina porni destul de repede. Înainte de a parcurge o distanţă mare, realiză cât de bine făcuse poposind pe timpul nopţii. Şoseaua se îngusta tot mai mult şi urca. Pe partea stângă se vedea deja coasta muntoasă, cu colţuri de stânci. Pe dreapta, râpa abruptă dezvelea ochiului peisajul unei văi ninse, dincolo de care se înălţau piscuri şi creste. Curbele în formă de ac de păr erau înnoroite, cu petece de zăpadă

în curs de topire. Le parcurse cu fereală, conştient că după fiecare cotitură îl aştepta o prăpastie, gata să-l înghită.

Ajunse la Spring Hollow după-amiaza târziu. George Lilienthal era în pădure cu echipele de forestieri, dar Phyllis, soţia lui, îl întâmpină pe Michael ca pe o rudă regăsită. Îi spuse că aşteptau de mult să le sosească un rabin.

Familia Lilienthal locuia într-o casă cu trei camere, proprietatea Corporaţiei de Cherestea Ozark. Aveau apă caldă, frigider şi congelator şi o combină muzicală despre care pretindeau că se învechise. Când sosi George Lilienthal acasă, rabinul se lăfăise o oră într-o baie caldă, se bărbierise şi se primenise şi asculta Debussy cu un pahar în mână. George avea treizeci şi şapte de ani, era un bărbat voinic şi surâzător, care participase la lucrările de reîmpădurire din Syracuse. Phyllis era o gospodină desăvârşită, ale cărei şolduri moi şi largi anunţau că şi ei îi plăcea cum gătea. În timpul mesei, Michael rosti binecuvântările. După aceea se rugară, antrenându-l şi pe Bobby, copilul celor doi. Băiatul avea deja unsprezece ani şi nu mai avea decât douăzeci de luni înainte de a deveni *bar mitzvah.* Totuşi, nu ştia nicio boabă de ebraică. A doua zi, Michael stătu toată după-amiaza cu el şi îl învăţa alfabetul ebraic. Îi lăsă un manual şi o temă de făcut până la următoarea lui vizită.

După încă o noapte, George îl călăuzi pe o şosea forestieră care ducea la destinaţia următoare.

— Drumul nu e prea greu, îi spuse inginerul nervos, strângându-i mâna. Desigur, ai de trecut prin două-trei torente şi apa e cam mare pe timpul ăsta…

Ajunse într-o localitate numită Swift Bend-Cot Rapid, unde magazinul general se afla pe malul râului rece şi rapid, cărând sloiuri cenuşii de gheaţă. Un bărbos cu un poncho în carouri descărca nişte baloturi din remorca unui Ford vechi. Acestea conţineau blănuri mici de animal, poate aparţinând mai multor specii. Pieile erau înţepenite de frig şi omul le aranja pe prispa magazinului.

— Magazinul lui Edward Gold? întrebă Michael.

— Mda, zise omul, fără să se oprească din lucru.

Înăuntru, o sobă răspândea căldură. Aşteptă ca o femeie să-i cântărească unei fete un kilogram şi jumătate de făină neagră, într-o pungă de hârtie. Fata îl privi şi el văzu că era o făptură a muntelui, o fetişcană costelivă şi pistruiată, cu pielea aspră şi buzele crăpate.

— Edward Gold e aici?

— Cine vrea să știe?

— Simt rabinul Michael Kind. Domnul Gold a primit o scrisoare care îl anunța de venirea mea.

— Vorbești cu nevasta lui, îl privi femeia cu răceală. N-am nevoie de rabin.

— Soțul dumitale e aici, doamnă Gold? Aș putea să vorbesc puțin cu el?

— N-avem nevoie de nicio religie de-a ta, spuse ea îndârjită. Nu înțelegi?

Michael salută și ieși. Urcând în mașină, fu atenționat încet de omul care stivuia afară piei de animale. îl aștepta să se apropie, cu motorul pornit.

— Dumneata ești rabinul?

— Da.

— Eu simt Ed Gold.

Omul își scoase cu dinții mănușa groasă și scotocind în buzunarul pantalonilor, îi vârî ceva în mână lui Michael.

— Asta-i tot ce pot să fac, zise, punându-și la loc mănușa. Ar fi bine să nu mai vii pe aici.

Porni în grabă spre Fordul cel vechi, se urcă la volan și se îndepărtă.

Michael se uită după el. îl palmă avea două hârtii de câte un dolar.

În orașul următor, i le expedie înapoi omului.

După terminarea circuitului, avea nouăsprezece elevi la ebraică, având vârste cuprinse între șapte și șaizeci și trei de ani, cel mai bătrân fiind administratorul unui parc de camioane care nu fusese *bar mitzvah* și voia să devină înainte de a împlini șaizeci și cinci de ani. Oriunde găsea un evreu receptiv, Michael oficia slujbe. Membrii „congregației" erau răspândiți la distanțe foarte mari. Uneori, conducea aproape o sută de kilometri de drum greu între două case iudaice. Învăța să iasă de pe șosea la primul semn de zăpadă și să se adăpostească în căsuțele muntenilor. Într-o seară, vorbindu-i despre asta lui Stan Gootistein, un morar la a cărui familie se oprea regulat, Gootistein îi dădu o cheie și câteva indicații:

— Dacă treci de Big Cedar Hill sau ești în apropiere, poți sta la cabana mea de vânătoare. Are provizii destule, conserve. Doar să ții minte că, dacă ninge, trebuie ori să ieși repede la șosea, ori să stai până se topește zăpada. Ai de trecut peste un pod suspendat. Dacă se așază

zăpada pe el, nu mai poţi trece cu maşina.

A doua oară când parcurse circuitul, Michael se opri la cabană. Podul trecea peste o prăpastie adâncită de-a lungul timpului de im râu năvalnic de munte. îl traversă ţeapăn, strângând volanul până i se albiră încheieturile şi sperând că Gootistein verificase rezistenţa podului. Acesta nu dădu niciun semn de slăbiciune. Cabana era pe o culme tocită. Bucătăria şi vesela erau adecvate şi îşi pregăti o masă bună, încheiată cu trei cești de ceai tare şi fierbinte pe care le bău în faţa focului straşnic din căminul de piatră. În amurg, se îmbrăcă gros şi ieşi în pădure, pregătit pentru *Shema* – rugăciunea de seară. Cedrii uriaşi foşneau şi gemeau în bătaia vântului. Frunzişul se apleca şi se ridica. Parcă erau nişte bătrâni, rugându-se. Rugându-se şi el la poalele lor, cu glas tare, nu se simţi deloc deplasat.

În cabană, găsi câteva pipe noi din corn şi un pachet de tutun. Se aşeză în faţa focului şi pufăi, dus pe gânduri. Vântul începu să se înteţească afară. Se simţea apărat, la căldură, în pace. Făcându-i-se somn, acoperi focul şi îşi trase patul lângă şemineu.

Ceva îl trezi înainte de două noaptea. Aruncând o privire pe geam, îşi dădu seama de îndată. Ningea mărunt, dar continuu. Ştia că se putea întări foarte repede. Se lăsă din nou pe spate, gemând. O clipă, a fost tentat să închidă ochii şi să adoarmă iar. Dacă se înzăpezea, putea rămâne trei-patru zile, până la topirea omătului. Perspectiva era ispititoare; avea mâncare din belşug în cabană şi era obosit.

Dar ştia că dacă voia ca misiunea lui din munţi să / z reuşească, trebuia să devină o figură familiară pentru enoriaşi. Se forţă să părăsească patul cald şi să se îmbrace repede.

Ajungând la pod, îl văzu deja acoperit cu o peliculă albă. Cu respiraţia tăiată, rugându-se fără cuvinte, conduse încet. Cauciucurile nu derapară, trecu în câteva minute.

După o perioadă scurtă, ajunse în dreptul unei cabane cu ferestrele luminate. Bărbatul care îi deschise era smead şi firav, cu părul împuţinat. Ascultă impasibil povestea lui Michael, apoi, ţinând uşa deschisă larg, îi făcu semn să intre. Era aproape trei dimineaţa, dar în cabană erau aprinse trei felinare, în şemineu ardea focul şi în jurul lui stăteau un bărbat, o femeie şi doi copii.

Sperase să capete un pat. Îi oferiră un scaun. Cel care îi deschisese se prezentă: Tom Hendrickson. Femeia era soţia lui. Fetiţa Ella era fiica lor. Fratele lui Tom, Clive, era şi el acolo cu băiatul lui, Bruce.

— Dânsul e domnul Robby Kind, le spuse Hendrickson.

— Nu, e *rabi* Kind, corectă Michael. Numele meu de botez e Michael. Simt rabin.

Toţi se holbară la el.

— Ce înseamnă asta? întrebă Bruce.

Michael le zâmbi adulţilor şi îi răspunse:

— Asta-i meseria mea.

Se aşezară cu toţii pe scaune. Din când în când, Tom Hendrickson mai arunca pe foc un lemn de pin. Michael se uită discret la ceas, întrebându-se ce se petrecea.

— Stăm cu Maw a noastră, zise Hendrickson.

Clive Hendrickson luă o vioară şi un arcuş de pe podea. Se lăsă pe spate şi începu să cânte încet, bătând ritmul cu piciorul. Bruce sculpta o bucată de lemn moale, aruncând aşchiile în foc. Femeia o învăţa pe fiica ei un model de tricotaj. Se aplecau peste andrele şi îşi şopteau. Tom Hendrickson se uita la foc.

Simţindu-se mai singur decât în pădure, Michael trase din buzunar o Biblie mică şi începu să citească.

— Domnule…

Tom Hendrickson privea cu intensitate Biblia:

— Eşti pastor?

Vioara, briceagul şi andrelele se opriră; cinci perechi de ochi îl aţinteau.

Îşi dădu seama că nu ştiau ce înseamnă „rabin”.

— Se poate spune şi aşa, acceptă. Un fel de pastor pentru Vechiul Testament.

Tom Hendrickson dădu jos un felinar şi îi făcu semn. Ademenit, Michael îl urmă. Ajungând într-o cămăruţă din fundul cabanei, deveni deodată limpede de ce nimeni nu dormea la ora aceea. Bătrâna era înaltă şi firavă, ca şi fiii ei. Părul alb îi era pieptănat cu grijă şi strâns într-un coc. Ochii îi erau închişi şi chipul liniştit în moarte.

— Îmi pare rău, spuse Michael.

— A avut o viaţă bună, rosti răspicat Hendrickson. A fost o mamă bună. A trăit şaptezeci şi opt de ani. Acum, îl privi, trebuie s-o îngropăm. Au trecut două zile. Pastorul nostru a murit de vreo două luni. Eu şi Clive ne gândeam s-o urcăm mâine în maşină şi s-o trecem muntele. Ea dorea să fie îngropată aici. Ţi-am fi recunoscători dacă ai putea să ţii dumneata slujba.

Îi veni să râdă şi să plângă în acelaşi timp. Dar se abţinu. În schimb, întrebă pe un ton uscat şi degajat:

— Înţelegeţi că sunt rabin? Un rabin evreu?

— Denumirea nu contează. Eşti pastor? Om al lui Dumnezeu?

— Da.

— Atunci ţi-am fi recunoscători pentru ajutor, domnule, spuse Hendrickson.

— Sunt onorat, zise Michael neajutorat şi reveni în camera cea mare.

— Clive, tu eşti cel mai bun tâmplar. Ai în şură tot ce trebuie ca să faci cutia. Eu cobor la cimitir. Ai nevoie de ceva special? se întoarse Hendrickson spre Michael.

— Nu, am câteva cărţi şi lucruri în maşină, replică pe un ton încrezător, deşi în realitate asistase doar la două înmormântări evreieşti. Era prima dată în situaţia de a oficia un ritual funerar.

Ieşi la maşină şi se întoarse cu geanta. Apoi se aşeză din nou lângă foc, de data aceasta singur. Bruce se dusese cu tatăl lui să facă sicriul. Ella şi mama ei pregăteau o prăjitură la bucătărie, pentru masa de pomenire. Michael răsfoi cărţile, căutând pasaje potrivite.

De afară se auzi sunetul înăbuşit al unui obiect ce izbea pământul îngheţat. Citi mult din Biblie, fără să se hotărască. Apoi, curios de a afla cauza zgomotului, se echipă şi ieşi afară. Călăuzit de lumină, ajunse la felinarul lui Hendrickson. Văzându-l, acesta se opri din săpat:

— Ai nevoie de ceva?

— Am venit să te ajut. La tâmplărie nu mă pricep, dar pot să sap.

— Nu, domnule. Nu e nevoie.

Dar când Michael îi luă târnăcopul, i-l cedă. Îndepărtase deja zăpada şi primul strat îngheţat. Pământul de dedesubt era moale, dar plin de pietre. Icnind, Michael ridică una mare.

— Pământ tare, zise încet Hendrickson. Plin de cremene. Cea mai bună recoltă simt pietrele.

Ninsoarea se oprise, dar lima lipsea de pe cer. Felinarul pâlpâia, dar ardea mai departe.

Michael începu să gâfâie repede. O bandă dureroasă îi încingea spatele şi bicepşii.

— Am uitat să te întreb, răsuflă. Ce religie avea mama dumitale?

— Era metodistă, cu frica lui Dumnezeu, dar nu prea mergea la biserică. Tata a fost baptist de mic, dar nici nu-mi aduc aminte să-l fi

văzut ducându-se la biserică.

Şi arătă cu lama cazmalei spre un mormânt aflat în apropierea gropii pe care o săpau:

— Uite-l acolo. A murit de şapte ani.

O vreme săpară în tăcere. O cioară croncăni şi Hendrickson se îndreptă, clătinând din cap dezamăgit:

— Face a ploaie. O să fie ud de dimineaţă. Nu-mi plac deloc înmormântările ploioase.

— Nici mie.

— Eu am fost al doilea fiu. Pe cel mai mic îl chema Joseph. A murit când avea trei ani… A căzut dintr-un copac în care ne urcam amândoi.

Şi, privind la mormântul tatălui:

— Nici măcar n-a venit la înmormântare. Vezi, ne-a părăsit pentru o farmazoană. A lipsit paisprezece luni. Într-o dimineaţă s-a sculat şi a plecat. Ea ne-a purtat de grijă şi ca un tată. împuşca iepuri şi veveriţe şi aveam carne întotdeauna. Şi îngrijea bine grădina. Pe urmă, într-o zi, s-a întors, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Până în ziua morţii, n-am aflat unde-şi petrecuse lunile alea.

Ajunseseră la o adâncime mai mare, iar pietrele nu mai erau atât de multe.

— Domnule, eşti unul din pastorii ăia porniţi tare pe băutură?

— Nu, nu, deloc.

Sticla fusese în umbră, deoparte de raza felinarului. Politicos, Hendrickson îi oferi prima duşcă. Transpirase, dar dinspre munţi bătea o briză rece şi alcoolul îi făcu bine.

Când îl ajută pe Hendrickson să iasă din groapa terminată, întunericul se risipea. De departe, se auzi în aer clinchetul zurgălăului de la zgarda unui ogar.

— Trebuie să-mi iau un câine bun, oftă Hendrickson.

Femeia încălzise apă; se spălară şi îşi schimbară hainele. Poate cioara cobise prea devreme a ploaie; pe vârfurile munţilor se încolăciră nori cenuşii, dar nu căzu niciun strop. În timp ce se aducea sicriul de pin, Michael îşi însemnă pasajele din Biblie cu nişte bucăţele de foaie de ziar. Terminând, îşi puse boneta şi îşi aruncă haina pe umeri.

Pe când duceau sicriul la groapă, cioara croncăni din nou. Cei doi fii coborâră coşciugul, apoi mica adunare îl privi, aşteptând.

— „Domnul e pastorul meu”, începu. „Nu voi dori altul. El îmi învie sufletul. El mă călăuzeşte pe calea dreptăţii, în numele Lui”.

Fetiţa împinse cu piciorul un boţ de pământ în groapă. Speriată, sări înapoi, pământie la faţă.

— „Da, deşi trec prin valea umbrelor, nu mă voi teme, căci Tu eşti cu mine; mă mângâie prezenţa Ta; mă aşezi la masă de faţă cu duşmanii mei; mi-ai uns capul cu mir; paharul meu s-a sfârşit".

Şi continuă:

— „Bunătatea şi mila mă vor urmări şi voi sălăşlui veşnic în casa Domnului".

Fetiţa îşi luase mama de mână.

— „Cine va afla o femeie virtuoasă? Preţul ei e cu mult deasupra rubinelor. Inima bărbatului ei se încrede în ea şi nu va scădea cu nimic. Ea îi aduce numai bine şi nu rău, toate zilele vieţii ei. Caută lână şi cânepă şi lucrează de bunăvoie cu mâinile ei. Ea e ca vasele de negoţ, îşi aduce hrana de afară. Se trezeşte când e încă noapte şi le dă carne copiilor şi le dă de lucru slujnicelor".

Clive Hendrickson se uită în groapa mamei lui. Îşi ţinea băiatul de umeri. Tom Hendrickson ţinea ochii închişi. Se prinse de carnea braţului cu degetele bătucite de muncă.

— „Ea preţuieşte pământul şi îl cumpără; din roadele muncii ei, plantează o vie. Îşi întăreşte şi îşi împuterniceşte mâinile şi picioarele. Înţelege că munca ei aduce câştig; pe timp de noapte, lampa ei nu se stinge. Ţine mâinile pe furcă şi pe roata de tors. Îşi deschide inima spre sărmani; da, le întinde mâna celor aflaţi în suferinţă.

Îmbrăcămintea îi este demnitatea şi puterea şi râde de timpurile ce vor veni. Gura ei grăieşte înţelepciune şi vorbeşte cu duhul blândeţii. Poartă toată grija casei şi nu se hrăneşte cu pâinea zăbavei".

Primul strop de ploaie sărută îngheţat obrazul rabinului şi el vorbi:

— „Copiii ei se trezesc şi o binecuvântează; soţul ei o binecuvântează şi o laudă: «Multe femei sunt virtuoase, dar tu le întreci pe toate.» Gloria e înşelătoare, frumuseţea e vană. Lăudată fie femeia care se teme de Domnul. Fie ale ei roadele muncii sale şi fie ca vrednicia să-i deschidă porţile Raiului".

Începuse să plouă cu stropi care se lipeau de pământul umed.

— Să ne rugăm, fiecare în legea noastră, pentru sufletul răposatei Mary Bates Hendrickson, grăi Michael.

Cei doi fraţi şi femeia se lăsară în genunchi, pe noroi. Schimbând priviri speriate, copiii făcură la fel. Înclinând capul, femeia lăcrimă. În

picioare, Michael rosti clar şi tare vechile slove aramaice ale rugăciunii funerare ebraice. Stropi rotunzi de ploaie răpăiau din cer.

În timp ce femeia şi copiii boceau în surdină, Michael vârî Biblia în buzunar şi îi ajută pe cei doi fraţi să aşeze pământul şi pietrele la loc în groapă, formând o moviliţă deasupra mormântului.

După pomenire, Clive cântă melodii populare la vioară şi copiii râseră. Părură uşuraţi la despărţire.

— A fost o înmormântare frumoasă, spuse Tom Hendrickson, întinzându-i un dolar şi jumătate. Atâta îi plăteam pastorului care a murit. Ajunge?

Ceva din ochii lui îl împiedicară pe Michael să refuze banii:

— E generos. Mulţumesc foarte mult.

Hendrickson îl conduse la maşină. Când se încălzea motorul, se aplecă înăuntru peste geamul portierei:

— Ştii, odată am muncit la o fermă din Missouri. Şi omul ăsta de acolo mi-a zis că evreii au păr de negru şi le cresc pe cap două corniţe. Ştiam de atunci că e un mincinos prostănac.

Şi îi strânse mâna cu putere.

Michael se îndepărtă cu viteză redusă. Ploaia topise zăpada. După aproape patruzeci de minute, ajunse într-un oraş şi se opri în faţa singurei pompe de benzină, ataşată Magazinului General Cole (SEMINŢE.

ALIMENTE, CONSERVE, BĂCĂNIE), ca să-şi umple rezervorul, pentru că ştia că următorul oraş se afla la trei ore depărtare, pe şosea. Dincolo de localitate era un râu lat. Conducătorul bacului primi un sfert de dolar ca să-l treacă pe partea cealaltă şi clătină din cap când Michael ceru informaţii despre drumul care îl aştepta.

— Nu ştiu, spuse. Din partea aia n-a venit nimeni azi. Îşi lovi înaintaşul cu o nuia de salcie şi amândoi catârii se opintiră, răsucind un cablu care împinse bacul în curentul apei.

Pe malul celălalt, porni motorul şi conduse vreo douăzeci de minute, apoi se întoarse. Podarul ieşi din micul lui adăpost şi stătu în ploaie:

— S-a stricat drumul mai sus?

— Nu, răspunse Michael. Am uitat ceva.

— Nu pot să-ţi dau banii înapoi.

— E în regulă, acceptă şi îi mai plăti un sfert de dolar. Ajungând din nou la magazinul general Cole, parcă şi intră:

— Aveţi un telefon cu fise?

Era fixat pe interiorul unei uşi de cămară, unde mirosea a cartofi înmuiaţi. Îi dădu numărul operatoarei. Avea mult mărunţiş, dar nu destul şi a fost obligat să schimbe bancnota de un dolar de la Hendrickson.

Afară începu să toarne cu găleata; auzi ropotul ploii pe acoperiş.

— Alo? Alo, simt Michael. Nu, nu s-a întâmplat nimic. Voiam să vorbesc cu tine. Ce mai faci, mamă?

Capitolul 21

Pentru că din Massachusetts nu se putea ajunge în munţii Arkansas în weekend, iar Hartford se afla doar la două ore de drum de campusul Wellesley, Deborah Marcus mersese acasă în Connecticut împreună cu Leslie Rawlins de vreo şase ori pe timpul prieteniei lor de trei ani. În ultimul an de studenţie, la o petrecere de revelion la Cambridge, sărutându-l pe iubitul ei şi întrebându-se, la alt nivel de conştiinţă, dacă părinţii ei îl vor plăcea, lui Deborah îi venise ideea ca Leslie să meargă cu ea la Mineral Springs în vacanţa de primăvară, ca s-o susţină moral când le va spune mamei şi tatălui ei despre Mort.

După cinci săptămâni, ştergându-şi cu prosopul lungiri păr arămiu în baia dormitorului pustiu, într-o sâmbătă seara când ar fi fost normal să aibă o întâlnire, dar nu avea, Leslie observă că cineva înfundase din nou toaleta. Acest incident, de altfel frecvent, o înfurie într-atât, încât a doua zi dimineaţă, în timp ce îşi pasau de la un pat la altul ziarul *Sunday Herald,* îi spuse colegei de cameră că va merge cu ea în munţii Ozark.

— Vai, Leslie!

Deborah se întinse şi căscă, apoi zâmbi luminos. Era o fată osoasă, puţin greoaie, cu păr frumos, castaniu şi trăsături şterse până în clipa în care zâmbea.

— Vom face Paştele evreiesc? întrebă Leslie.

— Cu toată rânduiala. Anul ăsta vine şi un rabin. Până se termină vacanţa, o să te faci şi tu evreică.

Uh, gândi Leslie.

— Mulţi chemaţi, puţini aleşi, vorbi tare, desfăcând pagina comică.

Aşa cum o arăta şi numele, Mineral Springs era o localitate ce consta din trei izvoare minerale ce bolboroseau pe o culme de deal. Marcus, tatăl lui Deborah, construise băi şi un mic han pentru

exploatarea izvoarelor. O clientelă redusă, dar regulată, compusă mai ales din bătrâne evreice cu artrită, se desfăta anual cu apele cu miros de ouă clocite şi pucioasă, venind tocmai din oraşele mari din vest. Gustul apei minerale nu era mult mai bun decât mirosul. Dar Nathan, un bătrânel îndesat şi cărunt, îi asigura cu multă sinceritate pe orăşeni că apele conţin sulfuri, oxid de calciu, fier şi multe altele, care vindecă orice, de la sciatică la lumbago, doamnele căpătând certa impresie că la zece minute după scufundarea în baie se simt deja mai bine. Adesea îi spuneau proprietarului că ceva cu miros atât de urât nu putea fi decât folositor.

— Temperatura izvoarelor urcă, îi spuse Nathan tânărului rabin.

Stăteau cu toţii pe scaune pe iarbă, cu Deborah şi Sarah, soţia lui Nathan. Leslie, în jeanşi şi o bluză, stătea pe o pătură, privind pajiştea şi pădurea ce îi înconjura, din ce în ce mai estompată în apus.

— De când ai observat că urcă temperatura? întrebă rabinul.

Semăna puţin cu Henry Fonda, hotărî Leslie, dar nu are umerii atât de lăţi şi e ceva mai slab. Avea mare nevoie de o tunsoare. Ieri, când îl văzuse prima dată coborând din maşina aceea murdară, cu cizme înalte şi haine boţite care nu cunoscuseră drumul spre curăţătorie, îl crezuse un muntean, fermier sau vânător. Dar acum avea pantaloni şi o haină sport, arăta mai acceptabil şi în continuare interesant. Doar că avea părul prea mare.

— Urcă în fiecare an, de şase ani, cam cu o jumătate de grad pe an. Acum a ajuns la 73° Fahrenheit.

— Ce anume încălzeşte apa? întrebă leneş, ridicând ochii spre ei.

Ar fi putut fi italian. Sau spaniol, se gândi, sau chiar irlandez.

— Sunt mai multe teorii. Poate că, la mare adâncime, apa întâlneşte piatră vulcanică sau gaze fierbinţi. Sau poate se petrece acolo sub pământ o reacţie chimică şi o încălzeşte. Sau radioactivitate…

— N-ar fi frumos să se încălzească bine apa? rosti cu speranţă Sarah Marcus.

— Ne-ar face bogaţi ca regii. Nu mai există nimic asemănător în zonă, pe o rază foarte mare. Restul izvoarelor sunt ale guvernului. Dacă avem apă minerală fierbinte pe pământul nostru, atunci va fi cu adevărat o staţiune pe cinste aici. Acum trebuie să încălzim apa ca femeile să catadicsească să intre în ea. Nu ştiu de ce. Indienii se vindecau de orice cu apele astea, acum mai bine de două sute de ani. Tribul Quapaw. Mi s-a spus că stăteau aici câte două săptămâni, în fiecare vară.

— Şi ce li s-a întâmplat până la urmă? îl întrebă fiica lui, inocentă.

— Majoritatea au murit, se încruntă tatăl. Trebuie să iau temperatura apei.

Se ridică şi plecă. Sarah râdea cu poftă:

— N-ar trebui să-ţi tachinezi tatăl, îi spuse lui Deborah, apoi se ridică şi ea de pe scaun. Nu ne-au trimis destulă făină de pască. Dacă vreau să fac mâine clătite, trebuie să-mi mai prepar eu.

— Vin să te ajut, se oferi Deborah.

— Nu, stai aici cu tineretul. N-am nevoie de ajutor.

— Vreau să vorbesc ceva cu tine, insistă fata. Ne vedem mai târziu, adăugă, făcându-i cu ochiul lui Leslie.

După plecarea lor, Leslie chicoti:

— Mama ei voia să stea cu tine. Doamna Marcus se pricepe la aranjamente, nu? Dar fiica ei e logodită. Îmi închipui că asta vrea Deb să-i spună acum, cât fac făină de pască.

— Aha! spuse Michael, scoţându-şi ţigările şi oferindu-i şi ei. Cine-i norocosul? întrebă, aprinzând bricheta.

— H cheamă Mort Beerman. E absolvent de arhitectură la M.I.T. Vine aici peste două zile. O să le placă sigur de el.

— De unde ştii?

— E foarte drăguţ. Şi e evreu. Deb mi-a spus de mai multe ori că părinţii ei se simţeau vinovaţi şi speriaţi că au crescut-o izolată, departe de mediul evreiesc.

Se ridică de pe pătură, frecându-şi braţele înfrigurate. îl lăsă să-i pună pe umeri haina lui, fără să-i mulţumească. Se aşeză lângă el, pe scaunul pe care stătuse Deborah, vârându-şi picioarele sub ea.

— Trebuie să-ţi fie greu aici, zise. Nu cred că sunt prea multe fete evreice.

Din bucătărie se auzi un mic ţipăt, urmat de o bolboroseală încântată.

— *Mazel tov,* spuse Michael şi fata râse. Nu, îi confirmă, nu prea simt fete evreice. Niciuna nu are vârsta potrivită pentru o întâlnire.

Ochii ei îl ironizau:

— Cum le spuneţi voi ăştia la femeile de altă religie?

— Noi, ăştia? Te referi la *şikse?*

— Da, zise ea şi, după o pauză: Eu sunt o *şikse?* La cuvântul ăsta te gândeşti când te uiţi la mine?

Privirile li se încrucişară. Se fixară îndelung. Era palidă în aerul

ce începea să se întunece şi îi observă obrajii netezi şi pomeţii înalţi, gura cu buze pline, dar nu moi, poate puţin prea mare pentru a fi frumoasă.

— Da, cred că ai dreptate, recunoscu.

Plecă a doua zi după rugăciune, intenţionând să revină la Marcus abia peste patru sau cinci săptămâni. Dar peste trei zile, se pomeni îndreptând maşina spre Mineral Springs. Încercă să-şi spună că era curios să-l vadă pe Mort Beerman, apoi se supără, la naiba cu pretextele, nu avusese o zi liberă de când începuse existenţa asta nebunească de vagabond şi nu mai vorbise deloc cu o femeie ca un bărbat, nu ca un rabin. Oricum, poate avea un prieten care venea cu Beerman sau poate îşi scurtase vizita.

Dar când intră, ea era tot acolo şi nu exista niciun alt prieten în afară de Beerman. Avea părul rărit, umor şi un Buick la mâna a doua şi soţii Marcus îl numeau deja cu mândrie fiul lor. În seara aceea, Leslie şi Michael jucară bridge cu tinerii logodiţi şi Michael Leită foarte prost, încurcând numărătoarea, dar nu le păsă, căci beau coniacul bun scos de Nathan Marcus din pivniţă şi râdeau pe săturate de lucruri pe care le uitau apoi imediat.

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, o găsi pe fată mâncând sigură. Purta o fustă de bumbac şi o ie cu umerii goi, făcându-l să se uite în altă parte din reflex.

— 'Neata. Unde sunt cu toţii?

— Bună. Doamna Marcus o instruieşte pe menajera cea nouă. Domnul Marcus a plecat la cumpărături.

— Şi colega ta şi amorezul ei?

— „Vohr" să fie singuri, şopti ea.

— Nu pot să-i condamn, surâse Michael.

— Nici eu, şi fata se ocupă de un grape-fruit.

— Ţi-ar plăcea să mergi la pescuit?

— Chiar?

— Sigur. L-am învăţat ebraică pe un băieţel şi el m-a învăţat să pescuiesc. Mi s-a deschis în faţă o lume nouă.

— Ar fi grozav să mergem.

— Bine, spuse Michael, apoi reluă, aruncând o scurtă privire bluzei ei: ia-ţi mai bine nişte haine vechi. Pe alocuri, ţinutul e aspru ca un cocean, cum spunem noi ăştia.

Conduse încet spre Big Cedar Hill, cu o singură oprire la un punct

de acostare, unde cumpără momeală. Coborâse toate geamurile mașinii și aerul de primăvară, înviorat de adierea gheții topite, curgea peste ei. Fata se schimbase în blugi, adidași și o bluză gri veche. Pe locul de lângă el, căsca și se întindea cu naturaleţe, fără să-și ascundă plăcerea.

Michael trecu peste podul suspendat, apoi parcă.

Ea luă o pătură și el, ustensilele de pescuit, pornind pe poteca îngustă de-a lungul malului. De-o parte și de alta a cărării creșteau tufe grele de flori mici, roșii și unele albe, mai mari. Blugii fetei erau uzaţi de spălări repetate, unele fire fiind albite, și îi erau foarte strâmți; și-o imagina purtându-i în timp ce pedala pe o bicicletă în jurul campusului. Printre frunze, soarele îi așeza lumini în păr.

Urmară poteca până ce malurile se nivelară și dispărură și râul se lărgi, curgând mai încet. Găsiră un loc potrivit, întinzând pătura pe o stâncă înverzită deasupra unui ochi de apă adânc și limpede, produs de o barieră de lemne adunate întâmplător. Ea îl privi tăcută cum vâră momeala în cârlig, având grijă să nu atingă spinarea peștișorului, pentru ca acesta să rămână viu.

— Îl doare?

— Nu știu.

Aruncă undiţa în ochiul de apă și urmăriră firul adâncindu-se spre un punct mai adânc, cu unde verzi și părând reci:

Pe apă veni plutind o floare și ea se aplecă s-o ia. I se ridică bluza, dezvelind câţiva centimetri de spate și începutul curbei dulci a șoldurilor, apoi ea se îndreptă cu floarea udă, mare, alb-gălbuie, cu una din cele patru petale ruptă.

— Ce este? întrebă și aflând că era lemn-câinesc, o privi cu încântare. Tata îmi spunea povești despre lemnul-câinesc.

— Ce fel de povești?

— Religioase. Crucea a fost făcută din lemn-câinesc. Tata e pastor. Congregaţionalist.

— E frumos, se exprimă el, încercând undiţa.

— Așa crezi tu, spuse ea. A fost pastorul meu, ca și al tuturor, dar era așa de ocupat să-l servească pe Dumnezeu și pe ceilalți oameni, încât nu a găsit niciodată timp să fie tată. Ai grijă de asta, rabi, dacă vei avea o fată.

Vru să răspundă, dar atenţia îi fu atrasă de pluta care se adâncea rapid. Trase tare și peștele apăru, un pește verde-argintiu lung de vreo treizeci de centimetri, cu burta albă și coada lată de care se sprijini ca să

scape din undiţă şi să dispară în râu. Desfăşură din nou firul:

— Am tras prea repede şi am uitat să-l las să apuce cârligul. Profesorului meu i-ar fi ruşine.

Ea îl urmări schimbând momeala şi aruncând:

— Aproape îmi pare bine, zise. O să râzi dacă-ţi spun ceva?

El clătină din cap.

— Am fost vegetariană de la paisprezece ani şi până am terminat liceul. Hotărâsem că e rău să mănânci fiinţe vii.

— Şi cum de te-ai răzgândit?

— De fapt, n-am făcut-o, dar am început să ies cu băieţii la masă în oraş, ei cereau friptură şi eu ronţăiam salată şi mă înnebunea mirosul. Aşa că, până la urmă, am mâncat şi eu carne. Dar tot urăsc să văd vietăţile suferind.

— Sigur, zise el, înţeleg. Dar speră că vietatea de acolo va muşca din nou, ea sau un verzişor, pentru că peştele ăsta e masa ta de prânz.

— N-ai mai adus altceva de mâncare?

El clătină din cap.

— E vreun restaurant pe aici?

— Nu-i.

— Doamne, făcu fata, eşti nebun. Acum, deodată, mor de foame.

— Poftim, încearcă, o îndemnă, dându-i undiţa.

Ea se uită la apă şi după un timp, vorbi din nou:

— Kihd nu e un nume cam caraghios pentru un rabin?

El ridică din umeri.

— Vreau să spun că nu sună evreieşte.

— Înainte era Rivkind. Tata l-a schimbat când eram mic.

— Îmi plac originalele, Rivkind îmi place mai mult.

— Şi mie.

— De ce nu ţi-l schimbi iarăşi?

— Simt obişnuit cu ăsta. Ar fi la fel de prostesc cum a fost şi prima schimbare, nu?

— Înţeleg, zâmbi ea.

Pluta se duse deodată la fund şi ea îşi puse mâna pe braţul lui. Dar fu o alarmă falsă, nu se întâmplă nimic.

— Trebuie să fie foarte incomod să fii evreu, cu mult mai incomod decât să fii vegetarian, zise ea, cu toţi oamenii care te urăsc şi cu lagărele şi camerele de gazare de acolo.

— Dacă eşti într-o cameră de gazare din lagăr, da, de acord că e

incomod. Dar în afară poate fi minunat sau cred că e incomod dacă accepţi asta, dacă-i laşi pe oameni să strice o zi frumoasă. De exemplu, să vorbească în loc să se concentreze să-şi umple stomacul frumos, dar ghiorăind de foame.

— Burta mea nu ghiorăie.

— Am auzit-o clar, era un zgomot foarte animalic.

— Îmi placi, spuse ea.

— Şi tu mie. Am atâta încredere în tine, încât o să trag un pui de somn.

Se întinse pe pătură, închise ochii şi, uimitor, deşi nu intenţionase asta, adormi. Când se trezi, nu ştia cât timp trecuse, dar fata stătea în aceeaşi poziţie, părând că nu se mişcase, doar că nu mai avea adidaşii. Avea picioare frumoase, dar se vedeau două bătături mici pe călcâiul drept şi pe acelaşi picior, într-o parte, o umflătură. Întoarse capul, îl surprinse privind-o şi zâmbi, chiar când peştele muşcă, făcând coarda să vibreze.

— Poftim, vru să-i dea undiţa, dar el o lăsă la ea.

— Numără până la zece, încet, îi şopti. Pe urmă trage-o prin apă să fixezi cârligul.

Ea numără tare, începând să râdă nervos după ce trecu de patru. Spunând zece, smuci tare. Începu să înfăşoare, dar peştele se zbătea, luptând să scape. Agitată, fata lăsă undiţa şi trase firul cu mâna până ce peştele ieşi din apă. Era un biban frumos, mai mare decât primul. Peştele se zbătu pe pătură, încercând să sară la loc în apă şi încercară amândoi să-l apuce, prinzându-l între ei. Braţele lui o înconjurară, mâinile ei erau în părul lui, îi simţea cei doi sâni distincţi, vii pe piept şi peştele şi mai viu între sânii ei. O sărută şi râsul ei se rostogoli pe buzele lui.

Îi era frică de reacţia lui Leslie la vederea cabanei de pe deal a lui Stan Gootistein, dar ea începu din nou să râdă văzând rafturile ticsite cu conserve. O puse să încălzească fasole şi el se duse cu peştele la pompa din spatele casei. De partea asta uitase când plănuise desfăşurarea zilei. În afară de bibănaşul pe care-l prinsese cu Bobby Lilienthal în urmă cu două săptămâni, nu mai pescuise decât calcani, pe care, cu tatăl lui, îi ducea triumfător la piaţa de peşte să fie gătiţi. O privise pe

Phyllis Lilienthal gătind captura lor şi acum, înarmat cu foarfeci ruginite, un cleşte şi un cuţit bont de măcelar, încerca să-şi amintească pas cu pas ce făcuse femeia.

Făcu două incizii adânci de-o parte şi de alta a aripioarei dorsale,

apoi o trase cu cleştele.

Când Phyliis Lilienthal făcuse asta, peştele se dovedise a fi viu şi fusese gata să-i sară din mâini. Amintindu-şi, Michael îi zdrobise acestui peşte capul cu o piatră, lovindu-l cu o forţă care ar fi omorât şi un om. Cu toate acestea, amintindu-şi cum înviase peştele acela, se cutremură. Cu foarfecă, tăie stomacul de la deschizătura anală până la falcă. Apoi trase pielea cu cleştele şi rămase uimit de uşurinţa cu care ieşiră viscerele, aproape fără să le smulgă. I-a fost mai greu să taie capul. Chinuindu-se cu cuţitul, ochii roşii ai peştelui se holbau acuzator parcă, dar în fine, reuşi şi spălă scheletul de sânge. Fileurile pe care le obţinu erau puţin zdrenţuite, dar nu puteau fi luate drept altceva. Le limpezi la pompă şi le duse înăuntru.

— Eşti cam palid, remarcă ea.

Mama lui Bobby dăduse peştele prin ou şi pesmet, apoi îl prăjise cu condimente. Acum nu avea ou şi condimente, dar găsi pesmet şi o sticlă de ulei de măsline. Avea îndoieli cu privire la rezultat, dar peştele prăjit arăta ca la restaurant sau ca în reclama dintr-o revistă pentru gospodine. Ea îl urmări şi îl ascultă atentă în timpul rugăciunii. Fasolea era bună, peştele avea un gust excelent şi ea mai deschisese şi o cutie de mazăre italiană, care de obicei nu-i plăcea lui Michael, dar acum se potrivi de minune. La desert, deschiseră o cutie de piersici însiropate.

— Ştii ce-aş vrea?

— Ce?

— Să te tund.

— Şi altceva?

— Nu, vorbesc serios. Ai mare nevoie de o tunsoare. La cum arată părul tău, cine nu te cunoaşte ar putea crede că eşti… ştii tu.

— Nu ştiu.

— Ciudat…

— De-abia mă cunoşti. De unde ştii că nu sunt?

— Ştiu, zise ea.

Îl tachină din nou şi el cedă, ducând afară unul din scaunele de arţar ale lui Stan Gootistein. Îşi scoase cămaşa şi ea aduse foarfecă, începând să taie, dar el adulmecă şi pufni:

— Ce Dumnezeu, n-ai spălat-o? E plină de peşte.

Era gata să renunţe, dar ea se duse la pompă, spălă foarfecă şi o şterse de blugi, iar el se gândi că nu se distrase niciodată atât de bine.

Se lăsă pe spate, bucurându-se de soare cu ochii închişi în timp ce

foarfecă ruginită reteza: fâș-fâș, fâș-fâș.

— Îți simt foarte recunoscătoare, spuse ea.

— Pentru ce?

— Am reacţionat când m-ai sărutat. Am reacţionat foarte puternic.

— E aşa de neobişnuit?

— Pentru mine da, de la o legătură de vara trecută.

— Hei! se aplecă în faţă, obligând-o să se oprească din tuns. Nu cred că vrei să-mi povesteşti asta.

Ea îl trase de păr, obligându-i capul să revină:

— Ba da, nu înţelegi că n-am putut spune nimănui, dar acum e sigur. E o situaţie ca la comandă. Eşti rabin, eu sunt… *şikse* şi probabil că nu ne vom mai vedea niciodată. E chiar mai bine decât dacă i-aş mărturisi la spovedanie unui preot catolic, pentru că *ştiu* ce fel de persoană eşti.

Ridicând din umeri, el tăcu şi părul retezat îi cădea pe umerii goi.

— S-a întâmplat cu un băiat de la Harvard de care nici măcar nu-mi plăcea. îl cheamă Roger Phillipson, mama lui a fost colegă de şcoală cu mătuşa mea şi ne-am întâlnit de vreo două ori ca să le facem plăcere şi să scriem acasă despre asta. L-am lăsat să facă dragoste cu mine în maşină, doar o dată, ca să văd cum e. A fost pur şi simplu îngrozitor. N-am simţit nimic. De atunci nu mi-a mai plăcut să fiu sărutată. Eram foarte îngrijorată. Dar când m-ai sărutat după ce am prins peştele, m-am simţit foarte emoţionată.

El se simţi flatat, dar şi foarte supărat:

— Mă bucur, spuse.

Apoi tăcură.

— Nu-ţi mai place de mine la fel ca înainte de a-ţi spune, observă ea.

— Nu e asta. Doar că mă faci să mă simt ca o substanţă care a înroşit corect turnesolul tău.

— Îmi cer scuze. Voiam să-i vorbesc cuiva despre asta, de atunci. După aceea mi-a fost atât de silă de mine şi mi-a părut aşa de rău că am lăsat curiozitatea să mi-o ia înainte!

— N-ar trebui să laşi acea experienţă să însemne prea mult în viaţa ta, îşi cântări el cuvintele.

Începea să-l furnice spatele şi îi intrase păr şi în pantaloni.

— Nici nu intenţionez, spuse ea încet.

— Nimeni nu poate trece neatins prin viaţă. Cu toţii ne rănim, pe noi şi pe alţii. Ne plictisim şi punem în cârlig vietăţi, ne e foame şi mâncăm carne, simţim dorinţa şi facem dragoste.

Fata izbucni în lacrimi.

Se întoarse s-o privească, uluit că vorbele lui avuseseră im efect atât de profund, dar ea nu-i căută ochii, uitându-se la părul lui:

— N-am mai tuns niciodată pe cineva, mărturisi.

Se întoarseră fără grabă pe drumurile de munte, vorbind liniştiţi, în timp ce se întuneca. Leslie îşi acoperi o dată faţa cu mâinile şi se lăsă pe scaun, dar acum din cauza râsului. Ajungând la pensiune, o sărută de despărţire în maşină.

— Chiar a fost o zi, mulţumi ea.

Se strecură în cameră fără să fie văzut. A doua zi se trezi şi plecă foarte devreme. Aranjase cu Leslie să-i scuze graba. Era nevoit să depăşească următorul punct de oprire de pe listă cu treizeci de kilometri, pentru a găsi un frizer, pe care-l evita de luni de zile, pentru că era neglijent şi nepriceput.

Tunzându-l, bătrânul frizer tot clătina din cap:

— Trebuie să-l tăiem foarte scurt ca să-l egalăm.

La sfârşit, tichia rituală nu putea ascunde faptul că pe cap îi mai rămăseseră doar nişte ţepi castanii. De la un magazin din apropiere, îşi luă o şapcă de vânătoare kaki şi o purtă săptămânile următoare, chiar pe vreme foarte caldă, simţindu-se norocos că nu e nevoit să se descopere pentru a se ruga, precum creştinii.

Capitolul 22

Când vara veni de-a binelea, renunţă la a mai căuta un adăpost peste noapte şi desfăcu sacul de dormit, unul din obiectele de pe lista propusă de rabi Sher, descoperind că era puţin mucegăit, dar foarte folositor. Nopţile, stătea în sac sub cerul liber, privind stelele şi aşteptând să fie mâncat de un lup sau o pumă şi ascultând vântul ce aluneca peste piscuri şi foşnea neliniştitor frunzişurile. După-amiezile, când colinele îndepărtate căpătau în soarele fierbinte un halou albăstrui, oprea maşina şi imita peştii în loc să mai încerce să-i prindă: uneori zăcea gol într-un torent puţin adânc, strigând şi râzând în apa rece ca gheaţa. Odată, în slip, li se alătură unor băieţi munteni, stângaci şi tăcuţi, cu care înotă într-un ochi de apă. Îi crescuse părul şi după ce intra în râuri şi îl uda, îl pieptăna lins spre spate. Se bărbierea regulat şi se îmbăia de câte ori avea ocazia. Credincioşii din congregaţie îl hrăneau

chiar prea bine, organizând mese festive cu ocazia vizitelor rabinului şi după ce primi patru oferte de la patru gospodine, nu-şi mai spălă singur lenjeria: le lăsă pe ele s-o facă, pe rând.

Bobby Lilienthal învăţase destulă ebraică pentru a fi capabil să-şi pregătească pasajul religios necesar la *bar mitzvah.* Mama lui Stan Gootistein muri şi atunci el a oficiat prima înmormântare în congregaţie. Apoi avu parte şi de prima nuntă, stabilită de doamna Marcus pe 12 august.

A fost o nuntă cu mulţi invitaţi, ocupând aproape toate locurile de cazare din pensiune şi desfăşurându-se surprinzător de formal pentru munţii Ozark. Rudele familiilor Marcus şi Beerman sosiră de la Chicago, New York, Massachusetts, Florida, Ohio şi din două oraşe din Wisconsin. Prietenii lui Mort nu veniseră, dar erau prezente patru colege de-ale lui Deborah, inclusiv Leslie Rawlins, care era domnişoară de onoare.

Înainte de ceremonie, Michael stătu aproape o oră într-un dormitor de la etaj cu Mort şi fratele lui mai mic, viitorul cavaler de onoare. Cei doi fraţi erau extrem de nervoşi şi se mai relaxau sorbind dintr-o sticlă. Michael luă sticla cu el când ieşi. Era scotch şi se întrebă unde putea să se debaraseze de ea. La parter, se adunaseră o parte din invitaţi, bărbaţii în sacouri albe şi femeile în rochii Dior, recomandate de ultima modă. Cu mănuşi lungi şi pălării ample, în rochii din mătase, pastelate; văzute de acolo, din capul scărilor, femeile păreau nişte flori, chiar şi cele mai grase. Era evident că nu putea coborî cu sticla printre ele. Până la urmă, o lăsă într-o debara de pe hol, plasând-o între un aspirator şi o cutie mare cu ceară de parchet.

Ceremonia decurse exact ca la repetiţie. Mort fu sobru şi serios. Voalul lui Deborah, aranjat ca un nor sub o cununită de flori din mătase, stârni exclamaţiile de rigoare când fata intră la braţul tatălui, cu ochii umezi, ca de căprioară, acoperiţi de plasa fină. Liniştea ei aparentă era contrazisă doar de rigiditatea cu care strângea în mână cartea de rugăciuni.

După ce se termină şi felicită pe toată lumea, Michael porni după şampanie, sub privirea aruncată de Leslie Rawlins peste marginea paharului. Înghiţind, ea îi zâmbi:

— Eşti impresionant, să ştii!

— A fost bine? o întrebă. Dacă nu mai spui la nimeni, îţi dezvălui un secret. E prima nuntă pe care o oficiez singur.

— Felicitări, îi întinse mâna. A fost minunat, serios. M-ai făcut să mă înfior.

Şampania era seacă şi frapată, exact ce-i trebuia acum, când se terminase totul:

— Tu eşti cea care trebuie felicitată, îşi aminti. Tu şi Deborah aţi absolvit în iunie, nu?

— Da, zise ea. Fiindcă veni vorba, am şi o slujbă. După Ziua Muncii voi deveni documentarist la revista *Newsweek.* Simt emoţionată şi destul de speriată.

— Ţine minte să numeri până la zece şi să fixezi cârligul, o sfătui şi râseră amândoi.

Rochia şi accesoriile ei erau de culoarea albăstrelelor, într-o nuanţă asemănătoare cu a ochilor. Celelalte domnişoare de onoare, cele trei colege de la Wellesley şi o verişoară de-a lui Deborah din Winnetka, erau îmbrăcate în roz. Albastrul făcea ca părul ei arămiu deschis să pară mai blond.

— Îmi place cum îţi stă în albastru. Dar eşti mai slabă.

Ea nu făcu niciun efort să-şi ascundă plăcerea:

— Mă bucur că ai observat. Ţin regim.

— Nu fi proastă. Vei lucra la *Newsweek,* nu la *Vogue*. Înainte erai perfectă.

Îi luă paharul gol şi reveni cu el plin, aducând şi pentru ei:

— Aştept luna noiembrie, când o să am vacanţă trei săptămâni. Merg şi eu la New York. Abia aştept.

— Încă n-am adresă, dar dacă te plictiseşti, sună-mă la revistă. Te duc la pescuit.

— O.K., acceptă.

Rabi Sher a fost foarte mulţumit:

— *Foarte* mulţumit, repetă. Nici nu pot să-ţi spun cât sunt de bucuros că circuitul tău a dat roade. Poate că vom trimite rabini itineranţi şi în alte zone îndepărtate.

— Data viitoare aş vrea într-o junglă, zise Michael. Ceva cu mlaştini şi multă malarie.

Rabinul râse, dar îl scrută atent pe Michael:

— Eşti obosit? Vrei să trimitem pe altcineva să continue treaba?

— Am doi băieţi aproape gata pentru *bar mitzvah.* Am învăţat să mă descurc în munţi. Lucrez la planificarea unei rugăciuni comune de *Pesah-ul* viitor, cu vreo patruzeci de familii adunate la Mineral Springs.

— După cât pricep, răspunsul e „nu”.

— Nu încă.

— Bun, amintește-ți doar că nu am văzut în misiunea asta telul vieții tale. Peste tot în America sunt temple care caută rabini. Simt și în afara țării. Când te saturi de pionierat, dă-mi de știre.

Își strânseră mâinile, mulțumiți amândoi.

New York era un oraș ceva mai murdar decât și-l amintea, dar mult mai animat. Ritmul alert din Manhattan; felul dezinvolt cum oamenii își loveau umerii pe trotuare; drăgălășenia de scorpie a femeilor deștepte de pe Bulevardul 5 și din zona Madison; modul sofisticat cu care un pudel alb francez se lăsa să-și facă nevoile într-o gură de canal pe lângă strada 57, în timp ce portarul cărunt de culoare își sălta manșetele și se uita în altă parte, lăsând lesa moale – toate acestea îi apăreau noi, deși le văzuse aproape toată viața, fără să se gândească la ele.

În prima zi în oraș, după ce discută cu rabi Sher, merse mult pe jos, apoi luă metroul spre casa din Queens.

— Mănâncă, îi spuse mama.

Încercă să-i explice că era bine hrănit, dar ea era convinsă că mințea ca s-o cruțe.

— Ce crezi despre cei mici? întrebă tatăl.

Fiul lui Ruthie avea șapte ani. îl chema Moshe. Fetița, Chaneh, avea patru ani. Părinții lui își vizitaseră nepoții, petrecând acolo două luni anul precedent, în ciuda raidurilor arabe și a blocajului englez, prin care trecuseră cu mâna pe pașapoartele americane. Aveau o cutie mare plină cu fotografii ale unor străini, cei doi copii bronzați pe care îi vedea abia acum.

— Imaginează-ți, se lamentă mama, așa de mici și dorm singuri, departe de mamă și de tată. Într-o clădire separată, cu alți prichindei. Ce sistem!

— Sunt socialiști toți în *kibbutz,* adăugă tatăl. Și afară, arabii cu pumnale. Poți să ți-o închipui pe sora ta conducând im camion cu pușca pe banchetă?

— Conduce un autobuz cu copii, corectă mama.

— E un camion cu locuri în spate, nu se lăsă tatăl. Sunt bucuros că sunt republican. Și soldații ăia englezi își băgau nasul lung peste tot. Și n-au mâncare. Știai că acolo e imposibil să cumperi o duzină de ouă?

— Mănâncă, îl îndemnă mama.

În cea de-a treia seară petrecută acasă, începu să se gândească la câteva dintre fetele pe care le cunoscuse. Nu-şi amintea decât de două dintre ele despre care auzise că încă nu se măritaseră. O sună pe prima; era căsătorită. Mama celeilalte fete îl informă că fiica ei era înscrisă la doctorat la psihologie clinică, la Universitatea din California.

— La Los Angeles, apăsă ea pe denumire. Să nu-i scrii la altă adresă, că nu ajunge.

Îl sună pe Maury Silverstein, care avea propriul lui apartament. Maury terminase chimia la Queens, dar lucra ca agent în televiziune, la una dintre cele mai mari agenţii, cu conexiuni militare.

— Plec în California peste patruzeci de minute, îi spuse. Dar mă întorc săptămâna viitoare. Trebuie să te văd. Joi dau o petrecere acasă la mine. Vreau să vii. Am mulţi oameni minunaţi să-ţi prezint.

O sună şi pe doamna Harold Popkin, născută Mimi Steinmetz. Tocmai aflase că testul de sarcină îi ieşise pozitiv.

— Ar trebui să te simţi flatat, zise ea. Mama nici nu ştie încă, i-am spus doar lui Hal. Ţie îţi spun fiindcă eşti o veche iubire.

Vorbiră despre sarcină şi, în cele din urmă, o întrebă: – Nu ştii vreo fată drăguţă cu care să mă întâlnesc cât stau acasă? Se pare că mi-am pierdut toate relaţiile.

— Vezi ce păţesc burlacii bătrâni? replică ea, apoi tăcu puţin, savurând situaţia jalnică în care ajunsese fără ea. Ce spui de Rhoda Levitz? Am ajuns prietene foarte bune.

— Nu era o fată foarte solidă? Care avea acnee?

— Nu e chiar aşa solidă, zise Mimi. O să mă mai gândesc. Sunt sigură că găsesc ceva. New York-ul e plin de fete singure.

Operatoarea telefonică de la *Newsweek* nu ştia cum să dea de Leslie, dar când îi spuse că era nou angajată la documentare, verifică lista şi îi făcu legătura.

O aşteptă în faţa clădirii de pe strada 42; apăru la cinci şi zece, încântătoare şi destul de emoţionată.

— Mai aflu ceva despre tine, spuse, luându-i mâna, întârzii la întâlniri.

— Şi eu aflu ceva. Eşti un tip care stă cu ochii pe ceas.

Căută un taxi, dar ea îl întrebă unde vor merge şi când îi sugeră restaurantul Miyako, vru să facă o plimbare. Parcurseră la pas străzile. Nu era foarte frig, dar vântul bătea în rafale desfăcându-i poalele hainei şi lipindu-i fusta de picioarele frumoase. Când ajunseră la restaurant,

erau înfriguraţi şi gata să bea câte un martini.

— Pentru slujba ta, ciocni Michael. Apropo, cum merge?

— Hm, încreţi ea din nas. Nu e aşa de palpitant cum îmi suna pe vremuri. Am petrecut mult timp în biblioteci, cu volume „dramatice" precum cartea de telefon. Şi mai decupez articole din ziare care apar în oraşe de care nici n-ai auzit.

— Ai de gând să încerci altceva?

— Nu cred, zise ea, mâncându-şi măslina. Toată lumea zice că am făcut treabă bună la ziarul din Wellesley. Un articol de-al meu – despre cursa de cercuri câştigată de o femeie măritată – a fost preluat de Associated Press. Cred că aş fi un bun redactor de ştiri. O să stau aici până când voi avea şansa să mă lămuresc.

— Ce e aia cursă de cercuri?

— Fetele din ultimul an de la Wellesley rostogolesc în fiecare an, cercuri îmbrăcate în robele de absolvire. Câştigătoarea e prima fată care reuşeşte să „prindă în cerc" un soţ; e o tradiţie veche. De-asta a fost amuzant la anul nostru. Lois Fenton era căsătorită în secret de şase luni cu un băiat de la medicină de la Harvard. Când a câştigat, s-a emoţionat aşa de tare, încât a izbucnit în lacrimi, a spus totul şi astfel şi-au anunţat căsătoria.

Sosi mâncarea japoneză, apetitivul, o supă delicată de legume tăiate în tot felul de forme complicate şi felul doi, gătit chiar la masă de im bucătar îndemânatic. Michael comandase şi sake, dar ei nu-i plăcea cald, aşa că îl bău el şi în curând nu-şi mai simţi degetele de la picioare.

În timp ce o ajută să se îmbrace cu haina, îi atinse uşor umerii cu palmele şi ea se întoarse şi îl privi:

— Nu credeam că o să mă suni.

Poate din cauza băuturii, simţi impulsul de a fi foarte cinstit cu fata aceasta:

— N-am vrut s-o fac.

— Nu se cuvine ca rabinii să-şi dea întâlniri cu fete creştine. Ştiu asta.

— Atunci de ce mi-ai acceptat invitaţia?

Ea ridică din umeri şi clătină din cap. Afară, Michael chemă un taxi, dar ea nu voia să mai meargă nicăieri.

— E o prostie. Suntem adulţi şi moderni. De ce n-am fi prieteni? E încă devreme, îi spuse. Hai să mergem undeva să ascultăm muzică bună.

— Nu, refuză ea.

Vorbiră foarte puţin în maşină, până la adresa ei, o pensiune din cărămidă roşie aflată în vestul extrem al oraşului, pe strada 60.

— Nu mai ieşi, te rog. Uneori e foarte greu să găseşti al doilea taxi pe aici.

— Mă descurc eu, spuse el.

Leslie stătea la etajul doi, pe un coridor întunecat, deprimant. Ea se opri în faţa uşii şi el simţi că n-ar fi vrut să intre.

— Hai s-o luăm de la capăt mâine seară, îi propuse. Tot acolo, la aceeaşi oră?

— Nu, zise ea. Mulţumesc.

Îl privi şi el ştiu că probabil va plânge când va rămâne singură.

— Hai, îi spuse şi se aplecă s-o sărute, dar ea se întoarse şi îşi ciocniră capetele.

— Noapte bună, îi ură Leslie şi intră.

Găsi un taxi fără nicio problemă, aşa cum se aşteptase.

A doua zi dormi mai mult şi când se sculă, pe la ora unsprezece, mâncă o brioşă enormă.

— Ai mai multă poftă de mâncare, zise mama fericită. Probabil te-ai distrat cu prietenii tăi aseară.

Se hotărî să-l sune pe Max Gross. Nu mai studiase cu un învăţat specialist în Talmud de doi ani şi aşa îşi va petrece restul vacanţei, îşi spuse.

Dar când ridică receptorul, formă numărul revistei şi ceru cu ea.

— Sunt Michael, îi spuse.

Ea tăcu.

— Aş vrea foarte mult să ne întâlnim diseară.

— Ce vrei de la mine? îl întrebă.

Vocea îi suna ciudat şi îşi dădu seama că ţinea mâna pe receptor ca să nu fie auzită de cineva din apropiere.

— Nu vreau decât să fim prieteni.

— E din cauză că ţi-am spus ceva primăvara trecută, nu? Ai un fel de complex de asistent social. Mă consideri un caz.

— Nu fi proastă.

— Ei, dacă nu simt un caz, atunci mă crezi o aventură. Asta vrei, Michael? Un pic de sex secret înainte să te întorci în munţi?

Începu să se supere:

— Uite ce e, îţi ofer prietenia mea. Dacă n-o vrei, du-te dracului.

Să vin sau nu la cinci?

— Vino, se învoi ea.

Mâncară din nou, de data asta la un restaurant suedez şi pe urmă ascultară muzică, trupa lui Eddie Condon. La ea la uşă, îi dădu mâna şi Michael o sărută pe obraz.

În seara următoare era vineri şi merse cu părinţii la sinagogă, îngânând rugăciunea în timp ce mama lui îl prezenta unor oameni pe care-i cunoştea. „Acesta este fiul meu, rabinul", exact ca în bancuri.

Sâmbătă vru s-o sune, dar după ce formă două cifre, se opri şi se întrebă ce făcea, ca un om trezit deodată din vis.

Se urcă în maşină şi porni fără o ţintă precisă, privind în jur abia la Atlantic City. Opri maşina, îşi ridică gulerul şi începu să se plimbe pe plajă. Se jucă aşa cum făcea întotdeauna la mare, lăsând apa să-i susure spre picioare până în ultima secundă, apoi făcând pasul înapoi foarte repede, ca să nu i se ude pantofii. În cele din urmă, marea câştiga dacă prelungea jocul; era un joc prostesc, ştia, la fel ca jocul unui rabin care se întâlnea cu fiica unui preot. Modul de a câştiga, la ambele jocuri, era să plece de acolo, cât mai departe şi permanent. Fără mese la restaurant, glume, studiu secret al profilului ei sau dorinţa de a o avea. N-o va mai căuta, n-o va mai vedea, nu-i va mai vorbi şi o va smulge din minte. Hotărârea îl umplu de uşurare şi plecă de lângă apă cu un fel de mândrie tristă, lungindu-şi paşii şi umplându-şi plămânii cu aer sărat în timp ce mărşăluia pe nisipul compact. Vântul îi arunca stropi de apă în faţă şi îi răzbătu şi prin haină, aşa că plecă de pe plajă şi mâncă o cină fără gust la un restaurant plin de ţipi încuiaţi, încât nu-şi dădea seama dacă ei erau congelaţi sau mâncărurile.

Mai înconjură New Jersey-ul şi se întoarse la New York aproape de miezul nopţii, se opri şi o sună dintr-o cabină telefonică de la un magazin, cu program de noapte, simţind cum visul îl cuprinde din nou când ea răspunse apelurilor insistente.

— Te-am sculat? o întrebă.

— Nu.

— Bem o cafea?

— Nu pot. Tocmai mă spălam pe cap. Nu credeam că mai suni în seara asta.

El tăcu.

— Mâine sunt liberă. Vrei să vii la prânz la mine?

— La ce oră?

Locuia într-o cameră mare, mobilată.

— Asta e ceea ce se numeşte o cameră funcţională, spuse ea, luându-i haina. Nu e un studio datorită bucătăriei foarte mici. Sau cam aşa ceva, zâmbi. Mi-aş fi permis ceva mai bun dacă mă asociam cu alte fete, dar după patru ani de viaţă la comun, pun mare preţ pe intimitate.

— E drăguţ, o minţi.

Era o cameră sumbră, cu o singură fereastră mare, pe care o înveselise cu perdele în culori vii. Pe jos era un covor persan, încă funcţional; veioze vechi, urâte; un scaun tapiţat tocit; o masă vopsită şi alte două scaune cu spătar drept; un birou bun, de mahon, pe care şi-l cumpărase ea, probabil; şi două rafturi de cărţi din facultate şi multe romane, nici unul istoric. Bucătăria era minusculă, abia avea loc o persoană să gătească pe maşina cu două ochiuri. Frigiderul foarte mic era amplasat sub chiuvetă.

Ea îi dădu un martini şi el se aşeză pe canapeaua tare, extensibilă şi îl bău în timp ce ea pregătea masa.

— Sper că-ţi place să mănânci la prânz.

— Îmi place… Aşa, pot să-ţi ofer o cină frugală. Gândeşte-te cât economisesc.

Mâncară brânză cu biscuiţi săraţi, sos de roşii, un apetitiv cu multă anşoa şi cotlete de viţel cu parmezan, plăcintă cu cremă de lămâie şi cafea neagră turcească. După aceea încercară să rezolve rebusul din *Times* şi când se împotmoliră, ea spălă vasele şi el le şterse.

După aceea, Michael fumă pe canapea, observând cum se turteau sânii ei când stătea pe burtă şi căuta mai departe soluţii la rebus.

Se uită la cărţi:

— Ai multă poezie, observă.

— Îmi place. Am învăţat despre poezie şi despre bărbaţi şi femei din aceeaşi carte, din cartea de unde învaţă toţi copiii de preoţi.

— Biblia?

— Îhî, zâmbi ea şi închise ochii. Când eram mică, visam cu ochii deschişi că în noaptea nunţii eu şi soţul meu vom recita Cântarea Cântărilor.

Nu voia decât să-i atingă faţa, să-i aşeze părul după urechi şi s-o sărute acolo. Dar se întinse doar după scrumieră şi îşi scutură pipa:

— Sper s-o faceţi, spuse blând.

Luni, ea reuşi să scape mai devreme de la serviciu şi merseră la grădină zoologică din Bronx, unde râseră de maimuţe şi de duhoarea

despre care ea jura că-i colorează lui Michael tenul într-un verzui deschis atrăgător. Marţi, merseră la opera *Aida* la Metropolitan şi mâncară târziu, la Luchow's. Ea fu încântată de berea neagră.

— Parcă e din ciuperci. Îţi plac ciupercile? –

— Dacă-mi plac? La nebunie.

— Atunci de ce nu te laşi de meseria de rabin, eu de revistă şi ne facem fermieri, vom creşte mii de ciuperci în răsaduri aburite de balegă.

El nu răspunse şi ea zâmbi:

— Bietul Michael! Nu poţi nici să glumeşti în legătură cu rabinatul, nu?

— Nu, recunoscu.

— Mă bucur. Aşa se şi cuvine. Într-o zi, când voi fi bătrână şi tu vei fi un mare leader printre ai tăi, îmi voi aminti cum te-am ajutat să-ţi petreci vacanţa când eram amândoi tineri.

El îi privi buzele pe marginea paharului, sorbind berea neagră:

— Vei fi o bătrână frumoasă, îi zise.

Miercuri, mâncară devreme şi vizitară Muzeul de Artă Modernă, privind, vorbind şi plimbându-se până când se simţiră sfârşiţi de oboseală. Îi cumpără o reproducere mică, înrămată, pentru a ajuta perdelele să înveselească monotonia încăperii. Reprezenta trei sticle, oranj, albastră şi stacojie, pictate de un artist pe care nu-l cunoşteau nici unul, şi merseră la ea să-l agate pe perete. O dureau picioarele şi dădu drumul la apă fierbinte în cadă, în timp ce ea îşi scotea pantofii şi ciorapii în camera cealaltă. Apoi îşi ridică fusta peste genunchi şi se aşeză pe marginea căzii, cu picioarele în apă. Se jucă în apă cu degetele, scoţând exclamaţii cu atâta plăcere, încât îşi scoase şi el pantofii şi ciorapii, îşi suflecă pantalonii şi se aşeză lângă ea, făcând-o să râdă, gata să cadă înăuntru. Începură să-şi semnalizeze pe sub apă cu degetele de la picioare. Piciorul lui stâng porni spre dreptul ei şi fu întâmpinat la jumătatea drumului; se jucară ca nişte copii, apoi ca nişte îndrăgostiţi. O sărută apăsat în timp ce pantalonul de pe piciorul drept îi alunecă, atingând apa. Se ridică supărat să se şteargă şi ea râse de el, văzându-l ţopăind. Ieşi şi ea şi băură cafea, manşetele umede de tweed lipindu-i-se lui Michael de glezne şi dându-i furnicături.

— Dacă nu ai fi rabin, începu ea încet, te-ai fi dat serios la mine mai demult, nu-i aşa?

— Sunt rabin.

— Sigur. Dar aş vrea să ştiu. Nu-i aşa? Chiar cu diferenţa dintre

evrei şi creştini, dacă ne-am fi întâlnit înainte de a fi numit…

— Da, îi răspunse.

— Ştiam.

— Să nu ne mai vedem? o întrebă cu regret. M-am simţit minunat cu tine.

— Ba da, îl consolă. A fost minunat. N-are niciun rost să negăm atracţia fizică dintre noi. Dar această…

reacţie chimică… e un compliment reciproc, adică – simţi asta faţă de mine?

— Da, simt.

— Ei, dacă asta spune ceva frumos despre gustul nostru în materie de sex opus, nu înseamnă că trebuie să existe şi ceva fizic între noi. Nu văd de ce nu ne-am putea ridica deasupra atracţiei fizice şi continua o prietenie pe care încep să pun mare preţ.

— Şi eu simt la fel. Exact aşa, îi spuse bucuros şi lăsară jos ceştile, dându-şi mâna.

Apoi stătură mult de vorbă. Manşetele pantalonilor lui se uscară şi ea se aplecă să-l asculte cu braţele întinse pe masă şi vorbind, el îi contura cu degetul linia încântătoare a antebraţului, pe partea exterioară cu fire de păr transparent de aurii, trecând de la încheietura îngustă spre promontoriile degetelor, înconjurându-le, în interior şi afară, din nou şi din nou, apoi înapoi spre interiorul cald al braţului. Ea îl privea cu faţa luminată de plăcere, vorbea şi ea şi asculta şi râdea adesea la lucrurile spuse de el.

Joi o luă la petrecerea lui Maury Silverstein. Lăsase maşina pentru reglare la garajul din Manhattan şi o luă înainte de a ajunge la ea. Era devreme, aşa că o duse mai întâi spre nordul oraşului, cu zona înălţimmilor Morningside, dar trecând pe strada unde se afla *Shaarai Shomayim,* parcă maşina şi îi arătă, lui Leslie, sinagoga, povestindu-i amănunţit despre Max.

— Pare minunat, spuse ea, apoi tăcu. Ţi-e puţin frică de el, ştiai? îl întrebă într-un târziu.

— Nu. N-ai dreptate, replică supărat.

— L-ai văzut în ultimele zece zile?

— Nu.

— Din cauza mea, nu-i aşa? Pentru că ştii că n-ar fi de acord să ne întâlnim.

— Să fie de acord? Ar face apoplexie. Dar el trăieşte în lumea lui

şi eu în a mea.

Şi porni motorul.

Apartamentul lui Maury era neîncăpător pentru lumea adunată la petrecere. Îşi croiră drum printr-o pădure de purtători de pahare, căutând gazda. Michael nu recunoscu pe nimeni cu excepţia unui bărbat oacheş cu aspect de cârtiţă, un faimos comic de *saloon* televizat. Înconjurat de un grup de oameni veseli, spunea glume cu mare rapiditate, fără să se lase deturnat de avalanşa subiectelor propuse de ascultători.

— Uite-l! răcni Maury, făcându-i cu mâna şi se îndreptară spre el.

— Măi, lichea, măi, zise Maury, prinzând braţul lui Michael cu mâna neocupată de pahar.

Era mai solid şi cu uşoare pungi sub ochi, dar avea stomacul încă suplu şi tare. Michael şi-l imagina ducându-se direct la sala de gimnastică seara, când ieşea de la birou; sau poate vreun dulap din apartamentul lui era plin de bastoane şi greutăţi ca cele utilizate atâţia ani de Abe Kind.

O prezentă pe Leslie şi Maury îl prezentă pe şeful lui, Benson Wood, un bărbat surâzător, cu faţa lată şi ochelarii cu cele mai masive rame de corn pe care le văzuse Michael vreodată. Wood îl ignoră, surâzându-i ameţit lui Leslie şi nelăsându-i mâna după ce i-o strânse:

— Orice prieten al lui M.S… îi vorbi tărăgănat.

— Vreau să-ţi prezint pe cineva, unul din talentele mele, îi spuse Maury lui Michael şi, luându-l de braţ, îl duse spre grupul adunat în jurul individului cu cap de cârtiţă.

— Uite-l, George, îi spuse comicului. El e tipul despre care ţi-am vorbit, rabinul.

Actorul închise ochii:

— Rabin. Rabin. Aţi auzit-o pe aia cu rabinul şi preotul…

— Da, zise Michael.

— …care erau amici şi preotul îi spune rabinului: Ascultă, ar trebui să guşti şunca, e delicioasă, iar rabinul îi zice preotului: Ascultă, ar trebui să guşti fetele, sunt mai bune decât şunca.

— Da, am auzit-o, repetă Michael, în timp ce grupul râdea.

— Da?

Omul închise ochii, ducând un deget la frunte:

— *Da? Da?* Ai auzit-o pe aia cu tipul care duce o doamnă miorlăită din sud la un cinema auto şi îi cere favorurile şi, până ce ea e în stare să

pronunțe „Da", se termină filmul și trebuie să mute mașina?

— Nu, spuse Michael.

Omul închise ochii:

— *Nu, nu,* medită.

Michael se întoarse la Leslie, care îl fulgera pe Wood cu privirea:

— Vrei să plecăm? o întrebă.

— Hai să bem ceva înainte.

Și plecară, lăsându-l singur pe Wood.

Sticlelele erau pe o masă de lângă perete. Erau deja două fete acolo și Michael le aștepta răbdător să-și prepare băuturile. Erau înalte, o roșcată și o blondă, cu siluete excepționale și figuri obraznice, machiate prea accentuat. Se gândi că erau manechine sau actrițe de televiziune.

— A fost alt om după ce și-a rezolvat hernia, spunea una.

— Sper, replică roșcata. Nu suportam să scriu după dictarea lui, când cerea sondajele și vrăjitoarea mă trimitea pe mine. Nu știu cum de l-ai suportat atâtea luni. Între toanele și respirația lui grea, era să mor.

În spatele lor, o femeie țipă și întorcându-se, îl văzură pe Wood vomitând, iar oamenii părăsind spațiul din jurul lui și vărsându-și băuturile în grabă. Maury apăru ca din neant:

— E în regulă, B.W. Îi spuse, apucându-și șeful de umeri și ținându-i fruntea.

Michael se gândi că Maury părea obișnuit cu gestul acela. Fata care țipase se trăgea de rochie, scoțând mici sunete dezgustate și ofensate.

O luă pe Leslie de mână și plecară. Băură ceva mai târziu, în apartamentul ei.

— Uh, se scutură ea.

— A fost o mizerie. Bietul Maury Silverstein!

— Mistrețul ăla zgomotos și mititelul ăla urât cu glumele. Data viitoare când îl văd, închid televizorul.

— Uiți vedeta.

— Chiar că nu. Oribilul acela cu nume schimbat.

El ridicase paharul la buze, dar nu bău. îl puse la loc pe masă:

— Nume schimbat? Wood? o aținti cu privirea. Vrei să spui că numele lui a fost cândva ceva asemănător cu Rivkind?

Ea tăcu.

El se ridică și își luă haina:

— Era im *goi,* scumpo; Un *goi* gălăgios, murdar şi desfrânat. Un creştin beat, plin de vomă. Unul *de-al tău.*

Ea rămase acolo, neîncrezătoare, cu ochii la uşa trântită în urma lui.

Sâmbătă seara, Michael stătu acasă, jucând cazino cu Abe. Tatăl lui era un bun jucător de cărţi. Ştia în fiecare moment câte pici ieşiseră şi dacă doiarul cel bun şi zecele de care mai erau în pachet. Învins, era genul de adversar care trântea frustrat cărţile pe masă, dar împotriva fiului avea rareori prilejul să-şi piardă cumpătul.

— Am cărţi şi pici. Numără punctele, spuse, pufăind din trabuc.

Sună telefonul.

— Nu am decât doi aşi, conchise Michael. Mai ai nouă puncte.

— O bagatelă.

— Michael, strigă mama, e de la sindicat!

Se grăbi la telefon. Părinţii rămaseră în bucătărie, aşteptând.

— Alo?

— Rabi Kind? Avem o telegramă pentru dumneavoastră. Mesajul este „Mi-e ruşine. Mulţumesc pentru tot. Dacă poţi, vino să mă vizitezi". Semnează Leslie. Vreţi să repet?

— Nu, mulţumesc, am înţeles, spuse şi închise.

Părinţii se luară după el până în sufragerie.

— Ei? întrebă tatăl.

— Nu e ceva important.

— Ce lucru neimportant e transmis printr-o telegramă?

— Unul din băieţii din Arkansas va fi *bar mitzvah.* Familia e puţin îngrijorată. Voiau să-mi readucă aminte câteva detalii.

— Nici în vacanţă nu pot să te lase în pace? bombăni tatăl, aşezându-se la masă şi mestecând cărţile. Nu cred că ai aptitudini pentru jocul de cazino. Ce-ar fi să luăm un gin mic?

La unsprezece, părinţii plecară la culcare şi el se duse în camera lui. Încercă să citească, mai întâi Biblia, apoi Mickey Spillane şi în fine, cartea veche a lui Aristotel, dar nu reuşi şi observă că volumul lui Aristotel se uzase. Îşi puse haina, ieşi din apartament, coborî scările în stradă, descuie portiera maşinii de teren, se urcă şi conduse, luând-o pe podul Queensboro în loc să treacă prin tunel, pentru că voia să vadă luminile pe East River. Înfruntă traficul din Manhattan, apoi, ca un semn bun, găsi un loc de parcare chiar în faţa clădirii ei.

Pe coridorul întunecat se opri o clipă, nesigur, apoi ciocăni la uşă

şi îi auzi foşnetul paşilor.

— Cine e?

— Michael.

— O, Doamne, nu pot să-ţi deschid.

— De ce? întrebă supărat.

— Arăt groaznic.

— Dă-mi drumul, râse el.

Încuietoarea scrâşni. Înăuntru, o văzu într-o pijama verde decolorată şi un halat cafeniu din flanel, atât de vechi, încât i se zdrenţuiseră mânecile. Era desculţă şi nemachiată. Avea ochii puţin înroşiţi, de parcă plânsese. O luă în braţe şi ea îşi lipi capul de el.

— Din cauza mea ai plâns?

— Nu chiar. Mă doare stomacul.

— Să-ţi aduc ceva? Trebuie să mergi la doctor?

— Nu. Aşa păţesc mereu pe lună nouă, rosti înăbuşit în umărul lui.

— Aa…

— Dă-mi haina, ceru ea, dar când o luă, chipul i se descompuse, scăpă haina şi începu să plângă atât de intens, încât îl sperie.

Ea se întinse pe canapea şi se întoarse cu faţa la perete:

— Pleacă. Te rog.

Dar el ridică haina, o aruncă pe un scaun şi rămase privind-o. Îşi ridicase genunchii şi se legăna insistent, de parcă încerca să ameţească şi să adoarmă durerea.

— Nu iei ceva? o întrebă. Aspirină?

— Codeină.

Flaconul era în dulăpiorul cu medicamente şi o făcu să înghită o tabletă cu nişte apă, apoi se aşeză la picioarele ei. În curând, codeina îşi făcu efectul şi ea nu se mai legănă. Îi atinse piciorul; era rece.

— Ar trebui să stai încălţată, zise, frecţionându-i piciorul.

— Ce bine e! Ai mâini calde. Mai bune ca o sticlă de apă fierbinte.

El continuă să-i maseze picioarele.

— Pune mâna pe stomacul meu, îl rugă.

Se aşeză mai sus, strecurându-şi mâna în halatul ei.

— Ce bine e… murmură ea adormită.

Prin pânza pantalonilor de pijama, îi simţi moliciunea pielii, despărţită în trei benzi de şireturile de la mijloc. Cu vârful degetului mijlociu îi pipăi ombilicul uimitor de larg şi adânc. Ea clătină din cap:

— Mă gâdili.

— Scuze. Buricul tău e ca un pocal rotund, unde nu e turnat niciun vin.

Ea zâmbi.

— Nu vreau să fim prieteni, murmură.

— Ştiu.

Rămase privind-o mult timp, după ce adormi. În cele din urmă, îşi luă mâna de pe stomacul ei şi aduse pătura din dulap, acoperind-o şi înfăşurându-i bine picioarele. Apoi se întoarse in Queens şi îşi făcu bagajul.

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, le spuse părinţilor că apăruse o urgenţă în congregaţie şi era nevoit să-şi scurteze vacanţa. Abe înjură şi îi oferi bani. Dorothy se văicări şi-i împachetă într-o cutie de pantofi multe sandvişuri cu pui, adăugând un termos cu ceai şi ştergându-şi cu şorţul colţul ochilor.

Îndreptă maşina spre sud-vest şi conduse constant, mâncând sandvişuri de foame, dar fără să se oprească până la patru după-amiaza, când o sună pe Leslie de la o cabină telefonică de la o cantină de pe şosea.

— Unde eşti? îl întrebă ea, după ce muri clinchetul ultimei monede din aparat.

— În Virginia. La Staunton, cred.

— Dai bir cu fugiţii?

— Am nevoie de timp de gândire.

— La ce trebuie să te gândeşti?

— Te iubesc, îi spuse aspru. Dar îmi place să fiu ceea ce sunt. Nu ştiu dacă pot lăsa totul la o parte. Pentru mine, e foarte important.

— Şi eu te iubesc, răspunse ea, apoi tăcură.

— Michael?

— Sunt aici, zise blând.

— Dacă mă iei de nevastă înseamnă că trebuie să laşi totul la o parte?

— Aşa cred. Da, asta ar însemna.

— Să nu faci nimic deocamdată, Michael. Aşteaptă. El tăcu.

— Nu vrei să te măriţi cu mine? o întrebă după un timp.

— Ba da. Doamne, dacă ai şti cât vreau. Dar am nişte idei şi trebuie să le lămuresc. Nu-mi pune întrebări şi nu face un lucru pripit aşa repede. Aşteaptă şi scriemi în fiecare zi şi o să-ţi scriu şi eu. Bine?

— Te iubesc. O să te sun marţi, la ora şapte.

— Şi eu te iubesc.

Luni dimineaţa, Leslie decupă articole din ziarele din Boston şi Philadelphia, apoi se duse la biblioteca revistei şi ceru şase plicuri groase, cafenii, pe care era scris IUDAISM. Citi în timpul pauzei de prânz articolele din plicuri şi seara luă acasă un teanc prins cu o bandă elastică, vârându-l în poşetă. Marţi dimineaţa, decupă din ziarele din Chicago, apoi îl rugă pe şeful ei, Phil Brennan, să-i dea liber două ore ca să rezolve nişte treburi personale. Acesta încuviinţă şi Leslie îşi puse pălăria şi paltonul şi coborî cu liftul. În scuarul Times aşteptă sub panoul din care se desprindeau inele de fum, studiind chipuri şi încercând să ghicească după trăsături cine era şi cine nu era evreu, până veni autobuzul de Broadway. Călători până la strada unde se afla caraghioasa bisericuţă evreiască; nu biserică, sinagogă.

Capitolul 23

Max Gross se uită la fata cu haine la modă, picioare zvelte şi ochi îndrăzneţi de americancă şi simţi un val de supărare. În tot decursul rabinatului lui la *Shaarai Shomayim,* numai de patru ori îl căutaseră *goii,* cerându-i să-i transforme în evrei. Reflecta că, de fiecare dată, îi adresaseră rugămintea ca şi cum el era cineva care îşi putea flutura mâinile prin aer şi – paf! – să le schimbe vieţile de la naştere. Nu văzuse pe rumeni în stare să suporte o convertire.

— Ce vezi la evrei ca să te facă să doreşti să fii una dintre noi? întrebă rece. Nu-ţi dai seama că evreii sunt persecutaţi şi singuri în univers? Nu ştii că suntem dispreţuiţi de creştini ca indivizi, iar ca popor suntem rupţi în bucăţi?

Leslie se ridică, luându-şi mănuşile şi poşeta:

— Nu mă aşteptam să mă accepţi.

Şi se întinse după palton.

— De ce nu?

Ochii bătrânului erau strălucitori şi pătrunzători, că ai tatălui ei. Gândul la reverendul John Rawlins o făcu să se simtă uşurată că acest rabin o alunga.

— Pentru că nu cred că aş putea *simţi* ca o evreică. Nici într-un milion de ani, explică ea. Pentru mine, e de nec Onceput că cineva vrea într-adevăr să-mi facă rău, să-mi ucidă viitorii copii, să mă închidă departe de lume. Şi eu am avut anumite prejudecăţi împotriva evreilor, trebuie să recunosc. Nu mă simt vrednică să mă alătur unui popor care poartă o astfel de povară a urii colective.

— Te simţi *nevrednică?*

— Da.

Rabi Gross o privea ţintă:

— Cine ţi-a spus să zici asta?

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi.

El se ridică greoi şi se îndreptă spre chivot. Trăgând perdelele albastre şi glisând uşa de lemn, dezvălui două Tore îmbrăcate în catifea:

— Aceste pergamente cuprind legile, zise. Nu încercăm să căutăm recruţi pentru iudaism; îi descurajăm, în Talmud scrie că rabinii trebuie să spună anumite lucruri când simt căutaţi de apostaţi de altă religie. Tora spune că rabinul trebuie să-i avertizeze pe creştini cu privire la soarta evreului în această lume. De asemenea, Tora dă indicaţii anume şi în altă privinţă. Dacă necredinciosul în cauză răspunde: „Ştiu toate astea şi totuşi mă simt nevrednic să fiu evreu", atunci va fi imediat acceptat pentru convertire.

— Vreţi să spuneţi că mă primiţi? întrebă pierită. El dădu din cap. Ah, gândi ea, ce mai pot să fac?

Se întâlnea cu el în serile de marţi şi joi. Rabinul vorbea şi ea îl asculta, mai atentă decât la cel mai dificil curs de la facultate, fără întrebări inutile, întrerupându-l numai când era vital să obţină o explicaţie.

El îi expuse principiile fundamentale ale religiei.

— Nu îţi voi preda limba, spuse. New York-ul e plin de profesori de ebraică. Dacă vrei, du-te la unul dintre ei.

Un anunţ din *Times* o purtă la un centru de pe strada 92, astfel devenindu-i ocupată şi seara de miercuri. Profesorul ei de ebraică era un tânăr candidat la doctorat la Universitatea Yeshiva, un om cu o privire îngrijorată. Se numea domnul Goldstein şi lua masa de seară la cantina de la parter; observă că mânca întotdeauna acelaşi lucru, pastă de brânză cu măsline pe pâine prăjită şi o ceaşcă de cafea neagră. Total: treizeci de cenţi. Manşetele cămăşii îi erau destrămate şi îşi dădu seama că cina modest pentru că altceva nu-şi putea permite. Prin comparaţie, tava ei bine umplută i se părea o mostră de îmbuibare şi încercă s-o mai reducă vreo două săptămâni, dar lecţia dura două ore, apoi mergea la o altă prelegere, de istorie evreiască, şi simţi că, dacă nu mănâncă, o să ameţească.

Domnul Goldstein îşi lua meseria în serios şi elevilor seralişti li se oferea un timp liber preţios dacă rezolvau temele corect, aşa că erau

motivaţi. O elevă, o femeie de vârstă mijlocie, veni o singură dată şi după aceea renunţă. Ceilalţi paisprezece membri ai clasei învăţară într-o săptămână cele treizeci şi două de litere ale alfabetului ebraic. În cea de-a treia săptămână, pronunţau pe rând scurtele propoziţii stupide la care se reducea vocabularul lor ebraic.

— *Rabi ba,* citea Leslie şi traducea. „Vine rabinul meu", cu o asemenea exaltare încât toţi o priveau miraţi.

Dar când fu din nou rândul ei să citească, exerciţiul suna: *Mi rabi? Ahbah rabi.* „Cine e rabinul meu? Tata e rabinul meu.", traduse. Se lăsă iute la loc pe scaun şi când se uită din nou în carte, văzu pagina ca printr-o sticlă opacă.

Rabi Gross nu era un om bătrân, îşi dădu ea seama într-o seară, ascultând cum îi vorbea despre idoli şi-o avertiza că pentru creştini este foarte greu să-l vizualizeze pe Dumnezeu în absenţa unei imagini. Vocea rabinului era tânără, dar arăta şi acţiona ca un bătrân. Nici Moise însuşi n-ar fi putut fi mai exigent. Privind peste umărul ei în caietul de notiţe, buzele i se strânseră:

— Nu scrie niciodată numele lui Dumnezeu. Scrie doar Dumnezeu. E foarte important. Una din poruncile Lui e ca numele să nu-I fie luat în deşert.

— Îmi pare rău, spuse ea. Simt atâtea reguli… şi ochii i se umplură de lacrimi.

El se uită dezgustat în altă parte, reluându-şi mersul continuu şi vorbind în timp ce îşi lovea încet palma stângă, ţinută la spate, cu încheieturile degetelor de la mâna dreaptă.

După ce studie cu el treisprezece săptămâni, rabinul îi spuse într-o seară că marţea viitoare va fi convertită; desigur, sugeră delicat, dacă nu avea motive să amâne scufundarea în baia rituală pentru altă zi.

— Deja? se minună ea. Dar nu studiez de mult. Ştiu aşa de puţin!

— N-am spus că eşti o învăţată, domnişoară. Dar ai asimilat destule informaţii pentru a deveni o evreică. O evreică ignorantă. Dacă vrei să devii o evreică educată, asta va fi ceva de care te vei ocupa singură în viitor.

Apoi vocea rabinului se înmuie şi ochii i se îmblânziră: – Eşti o fată foarte muncitoare. Te-ai descurcat bine.

Îi dădu adresa de la *mikva* – bazinul pentru baia rituală – şi câteva instrucţiuni preliminare:

— Nu purta bijuterii. Nici bandaj, nici măcar leucoplast. Să-ţi tai

unghiile scurt. Nimic nu trebuie să împiedice apa să-ţi atingă fiecare părticică din exteriorul corpului.

Începând de vineri, o durea încontinuu stomacul. Nu ştia cât va dura ceremonia, aşa că se hotărî să-şi ia liber toată ziua de la serviciu.

— Phil, îi spuse lui Brennan, am nevoie de o zi liberă marţi.

El o privi istovit, apoi se uită la teancul de ziare nedecupate:

— Sfântă Marie, şi-aşa ne târâm cu fundul pe pământ.

— E important.

El ştia toate motivele importante pentru care angajatele de la documentare cereau zile libere:

— Înmormântarea bunicii?

— Nu, mă convertesc la iudaism şi marţi are loc ceremonia.

El deschise gura ca să spună ceva, o închise la loc, apoi strigă:

— Iisuse, voiam să zic nu, dar cum să mă pun la o asemenea minte?

Marţi fu o zi cenuşie. Îşi luase prea mult timp şi ajunse cu un sfert de oră mai devreme la sinagoga unde se afla *mikva.* Rabinul era un bărbat de vârstă mijlocie, bărbos ca şi rabi Gross, dar mult mai blând şi foarte vesel. Îi arătă un scaun din biroul lui:

— Tocmai beam o cafea. Dă-mi voie să-ţi ofer o ceaşcă.

Vru să refuze, dar îi plăcu mirosul aburului. Când sosi rabi Gross, îi găsi sporovăind ca nişte prieteni vechi. După o clipă sosi încă un rabin, mai tânăr, fără barbă.

— Vom asista la baia ta, zise rabi Gross şi văzându-i faţa, începu să râdă: Vom sta afară, desigur. Lăsăm uşa puţin crăpată, ca să auzim cum intri în apă.

O conduseră pe scări. *Mikva* se afla într-o clădire anexă cu un etaj, din spatele sinagogii. Ajungând într-un vestiar, o lăsară să se pregătească şi s-o aştepte pe o anume doamnă Rubin, iar ei plecară.

Leslie ar fi vrut să fumeze, dar nu era sigură că era îngăduit. Camera era foarte deprimantă. Era mică, podeaua de lemn scârţâi sub paşi şi un covoraş împletit fusese aruncat în faţa dulapului de lemn lipit de perete. Pe uşa dulapului se afla o oglindă cu mici pete galbene în colţul de jos din dreapta şi pete albastrudeschis în colţul de sus din dreapta; când se uita în ea, îi reflecta o imagine vălurită şi distorsionată, ca cea din oglinzile parcurilor de distracţii. Restul mobilierului era compus dintr-o masă albă de bucătărie şi un scaun de lemn, pe care se aşeză. Număra crestăturile din tăblia mesei când sosi doamna Rubin.

Doamna Rubin era căruntă şi durdulie, arătând încă foarte bine. Purta o rochie de casă, un sort albastru şi pantofi negri de piele cu toc mediu, puţin deformaţi.

— Scoate-ţi hainele, zise.

— Toate?

— Până la piele, insistă doamna Rubin fără să zâmbească. Ştii rugăciunile?

— Da. Cel puţin, le ştiam.

— Le las ca să te uiţi pe ele.

Scoase din buzunr o bucată de hârtie imprimată şi o lăsă pe masă, apoi plecă.

Nu exista cuier. Îşi puse toate hainele pe spătarul scaunului şi se aşeză în aşteptare. Lemnul era foarte neted. Luă hârtia şi se uită la ea.

„Fii binecuvântat, Doamne Dumnezeule, împărate al lumii, Care ne-ai sfinţit cu poruncile tale şi ne-ai poruncit să ne scufundăm în apă.

Fii binecuvântat, Doamne Dumnezeule, împărate al lumii, Care ne-ai ţinut în viaţă, ne-ai sprijinit şi ne-ai îngăduit să ajungem ziua de azi. Amin".

Parcurgea rugăciunile când doamna Rubin se întoarse şi scoase din buzunarul şorţului o unghieră mică.

— Mâinile, îi ceru.

— Mi le-am tăiat singură, spuse Leslie.

Întinse mândră mâinile, dar doamna Rubin îi scurtă şi mai mult unghiile. Desfăcu un cearşaf curat şi îi înfăşură trupul gol, apoi îi întinse săpun şi burete şi o conduse într-o sală cu şapte duşuri:

— Spală-te, copilă.

Leslie agăţă cearşaful de un cârlig din perete şi se spălă, deşi se săpunise bine la ea acasă cu o seară înainte şi făcuse baie şi cu două ore înalte de a veni la *mikva.*

Spălându-se, vedea dincolo de un prag suprafaţa bazinului, încremenită ca de plumb, lucind în lumina galbenă a unui bec. Într-una din predicile lui, rabi Gross îi spusese că evreii practicau imersiunea rituală cu mii de ani înaintea ritului impus de sf. Ioan Botezătorul. Apele din *mikva* trebuiau să fie naturale. La început, ceremonia se săvârşea în lacuri şi râuri. De când nevoia modernă de intimitate adusese bazinele în interior, se aduna apă de ploaie în vase puse pe acoperişuri şi se păstra într-un rezervor. După o scurtă perioadă, apa devenea stătută şi neatrăgătoare, aşa că se mai umplea al doilea rezervor. Aici se trăgea

apă obişnuită, uşor încălzită. De câte ori al doilea bazin era umplut cu apă proaspătă, se deschidea un mic orificiu între cele două rezervoare şi astfel, apa oraşului era sfinţită şi purificată, o asigurase rabi Gross. Cu toate acestea, uitându-se neliniştită la bazin în timp ce se spăla, Leslie recunoscu în sinea ei că nu va fi în stare să meargă până la capăt dacă apa nu i se părea foarte curată.

Doamna Rubin o aştepta la ieşirea de la duş. Căută din nou în buzunarele şorţului şi de data asta scoase un mic pieptene de baga. îl trase uşor prin părul lung al lui Leslie, trăgând cu grijă când era încâlcit.

— Nu trebuie să fie nimic care să împiedice apa să pătrundă în persoana ta, spuse. Ridică braţele.

Leslie se supuse cuminte şi femeia se uită la subsuorile ei epilate.

— Fără păr, zise, ca un negustor preluând inventarul. Apoi îi arătă cu degetul şi îi întinse pieptenul.

Nevenindu-i să creadă, rămase aşa o vreme, apoi îngăimă:

— Chiar e nevoie?

Doamna Rubin dădu din cap. Leslie dădu cu pieptenul fără să se uite, simţind cum îi urcă sângele în obraji şi lacrimile îi inundă ochii.

— Hai, spuse femeia, punându-i din nou cearşaful pe umeri.

O traversă din cauciuc negru unea sala duşurilor cu bazinul. Doamna Rubin o opri la capătul celor trei trepte de ciment care coborau în apă. Femeia ocoli bazinul spre rezervor, deschizând uşa din spatele acestuia. Leslie simţi curentul de aer de afară, uşa dând spre curtea sinagogii.

— E gata! îi chemă doamna Rubin.

Leslie îi auzi conversând în idiş pe când se apropiau de uşă. Femeia lăsă uşa crăpată foarte puţin şi se întoarse la ea:

— Vrei rugăciunile?

— Le ştiu, zise Leslie.

— Trebuie să te scufunzi complet sub apă, apoi să spui rugăciunile. Este singura dată când *brocha* se rosteşte după un act şi nu înainte. Motivul este acela că imersiunea te curăţă de toate religiile anterioare şi după aceea te poţi ruga lui Dumnezeu ca o evreică. Ca să fii sigură că te uzi bine peste tot, probabil va trebui să te scufunzi de mai multe ori. Nu ţi-e frică de apă?

— Nu.

— Bine, spuse doamna Rubin şi luă cearşaful.

Leslie coborî treptele. Apa era caldă. În mijlocul bazinului abia-i

ajungea până la piept. Rămase o clipă, uitându-se la apă. Părea curată şi limpede, cu un mozaic alb pe fund. Închise ochii şi se scufundă, ţinându-şi respiraţia şi aşezându-se pe mozaic, simţind şănţuleţele dintre dale. Apoi se ridică, împroşcând puţin şi recită rugăciunile cu o voce tremurătoare.

— *Oh-maim,* scandă doamna Rubin şi îi auzi şi pe rabini spunând acelaşi lucru dincolo de uşă. Doamna Rubin făcu o mişcare în jos cu braţele, ca arbitrii de fotbal şi Leslie se scufundă din nou, de data asta mai încrezătoare. Era atât de uşor; îi venea să râdă. Stătea în apă cu părul plutind şi se simţea purificată miraculos de greutatea fizică şi spirituală, eliberată de vina de a fi trăit douăzeci şi doi de ani ca fiinţă umană. Spălată în sângele Mielului, gândi neserioasă şi se ridică de la fundul apei ca un peşte. Ascultaţi, copiii mei, se gândi, o să vă spun cum mama s-a făcut o sirenă evreică şi avea şi coadă. Spuse rugăciunile cu mai multă siguranţă, dar doamna Rubin tot nu a fost satisfăcută. Braţele îi coborâră din nou şi asta făcu şi Leslie. La cea de-a treia scufundare ţinu ochii deschişi, privind becul galben de deasupra bazinului, trimiţându-şi lumina uşoară şi caldă spre ea, ca ochiul lui Dumnezeu. Se ridică la suprafaţă gâfâind puţin, simţind cum sfârcurile i se măresc în curentul rece de aer pătruns prin crăpătura uşii dincolo de care ascultau rabinii. De data aceasta, rosti rugăciunile cu o siguranţă veselă.

— *Mazel tov,* spuse doamna Rubin şi Leslie ieşi din bazin cu apa curgând de pe ea. Bătrâna o înfăşură în cearşaf şi o sărută pe amândoi obrajii.

Stătea în biroul rabinului, nemachiată şi cu părul în şuviţe ude atârnând pe ceafă, simţindu-se ca în facultate, după ce înota zece piscine. Rabinul care-i oferise cafea îi zâmbi:

— Îl vei iubi pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima, tot sufletul şi toată puterea ta?

— Da, şopti ea, cu veselia pierită.

— Iar aceste cuvinte vor sta asupra inimii tale: le vei spune cu sârguinţă copiilor tăi, le vei lua cu tine în casa ta şi pe drumurile tale, când te aşezi şi când te ridici. Şi le vei lega ca semn de mâna ta şi vor sta între ochii tăi. Şi le vei scrie pe pragul uşii tale şi pe porţile tale, ca să-ţi aminteşti şi să împlineşti cuvintele mele şi să te sfinţeşti întru Dumnezeul tău.

Rabi Gross veni şi îşi puse mâinile pe creştetul ei: – în semn de primire în casa lui Israel, acest tribunal rabinic te întâmpină dăruindu-

ţi numele de Leah bas Avrahom, aşa cum vei fi numită în Israel. Fie ca El, care le-a binecuvântat pe mamele noastre, Sarah, Rebecca, Rachela şi Leah, să o binecuvânteze pe sora noastră Leah bas Avrahom, cu ocazia acceptării ei în moştenirea lui Israel şi a primirii ei între adevăraţii prozeliţi din poporul Dumnezeului lui Abraham. Fie să înfloreşti în numele Domnului în tot ceea ce faci şi fie ca lucrul mâinilor tale să fie binecuvântat. Amin.

Apoi rabinul cel mai tânăr îi înmână certificatul de convertire şi ea îl citi:

În prezenta lui Dumnezeu

ŞI A ACESTUI TRIBUNAL RABINIC

Prin prezenta, îmi declar dorinţa de a accepta principiile iudaismului, de a adera la practicile şi ceremoniile sale şi de a deveni membru al Poporului Evreu.

Fac acest lucru de bunăvoie şi complet conştient de semnificaţia preceptelor şi practicilor iudaismului.

Mă rog ca această hotărâre să mă îndrume în viaţă, să mă facă vrednic de tovărăşia sfântă în care am privilegiul de a intra. Mă rog să pot rămâne totdeauna conştient de drepturile şi datoriile impuse asupra mea de afilierea la casa lui Israel. Îmi declar hotărârea fermă de a duce o viaţă evreiască şi de a conduce o gospodărie evreiască.

Dacă voi fi binecuvântat cu copii de parte bărbătească, făgăduiesc să-i aduc la Legământul lui Abraham. Mai făgăduiesc să-mi cresc toţi copiii cu care Dumnezeu mă va binecuvânta în respectarea credinţelor şi practicilor iudaice şi cu speranţe în modul de viaţă şi aspiraţiile evreieşti.

Auzi-mă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru, Domnul este Unul!

Fie veşnic binecuvântat Numele Lui slăvit.

Semnă certificatul cu mâini, în mod firesc, tremurătoare, rabinii semnară ca martori, doamna Rubin o sărută din nou şi ea îi întoarse sărutul, le mulţumi rabinilor şi dădu mâna cu ei. Cel mai tânăr îi spuse că era cea mai frumoasă convertită pe care o va aştepta la slujbe, râseră cu toţii, ea le mulţumi din nou şi plecă din sinagogă. Bătea vântul şi cerul era la fel de cenuşiu. Se simţea neschimbată, dar ştia că viaţa ei va fi diferită de tot ceea ce îşi imaginase. O clipă scurtă se gândi la tatăl ei şi îşi îngădui să deplângă trecerea în nefiinţă a mamei. Apoi, mergând vioaie pe stradă, simţi nevoia de a găsi o cabină telefonică unde va putea vorbi şi va şopti în sfârşit zguduitorul ei secret.

Capitolul 24

Michael sosi a doua zi la New York, conducând maşina de teren până la Little Rock şi apoi urcându-se într-un avion care săltă şi se clătină din cauza unei furtuni de primăvară tot drumul până la aeroportul La Guardia. Ea îl aştepta şi privind-o, i se păru din nou că o vede pentru prima oară, că nu se va obişnui niciodată să-i privească faţa.

— Ce nu înţeleg e partea cu *mikva,* îi spuse în taxi, după ce se săturară de sărutări. Dacă ai fi fost convertită de un rabin reformat, ai fi sărit peste asta.

— A fost minunat, spuse ea sfios. Am vrut s-o fac în modul cel mai dificil, ca să dureze.

Dar în după-amiaza următoare, când merseră împreună la *Shaarai Shomayin,* Max Gross păli:

— De ce nu mi-ai spus? o certă pe Leslie. Dacă aş fi ştiut că bărbatul e Michael Kind, crede-mă că nu te-aş fi convertit niciodată.

— Max, spuse Michael, nu fac decât ceea ce a făcut şi Moise. E evreică. Tu ai făcut-o evreică.

— Nu m-aţi întrebat nimic, ripostă ea. N-am încercat să vă înşel.

Rabi Gross clătină din cap:

— Nu eşti Moise, îi zise lui Michael. Eşti un prost. Şi eu te-am ajutat să faci greşeala asta.

— Vreau să mă căsătoreşti, Max, spuse Michael liniştit. Amândoi ne-am dori asta foarte mult.

Dar rabi Gross luă o Biblie de pe masă şi o deschise. Legănându-se uşor, începu să citească tare, desconsiderându-i, de parcă ar fi fost singur în templu.

Ascultând cuvintele ebraice, buzele lui Michael se strânseră:

— Să mergem, o îndemnă pe Leslie.

În stradă, ea se întoarse spre el:

— Nu pot să… dea înapoi, nu, Michael?

— Te referi la convertire? Nu, sigur că nu, îi luă el mâna, apăsând-o. Nu-l lăsa să te facă nefericită, iubito.

În taxiul care-i ducea spre sudul oraşului, ea îi strânse degetele:

— Acum pe cine o să rogi să oficieze ceremonia?

— Pe unii din colegii mei de la Institut, presupun.

Se gândi o clipă, apoi se hotărî:

— Milt Greenfield are o congregaţie în Bethpage.

Îl sună în după-amiaza aceea, de la o cabină telefonică de pe bulevardul Lexington. Reacţia rabinului Greenfield trecu de la căldură

şi felicitări la tăcere şi îngrijorare.

— Eşti sigur că asta vrei, Michael?

— Nu fi măgar. Dacă n-aş fi sigur, nu te-aş sima.

— Ei, bine, atunci sunt flatat că m-ai sunat pe mine, puşlama ce eşti, se învoi Greenfield.

În seara aceea, după ce părinţii lui adormiră, Michael se aşeză în camera lui şi căută în *Biblia Cititorului Modern* traducerea pasajului pe care-l răcnise Max Gross ca să-l alunge din sinagogă. H găsi după un timp. Proverbe, 5.3:

Buzele Femeii Străine sunt dulci ca mierea, Gura ei e mai moale ca balsamul.

Dar capătul ei e amar ca pelinul, Ascuţit ca o sabie cu două tăişuri. Picioarele ei coboară în moarte, Paşii ei iau în stăpânire Şcolul. Astfel că nu găseşte cărarea dreaptă a vieţii. Căile ei se clatină, dar ea nu o ştie.

Crezu că-i va fi greu să adoarmă. Dar căzu în somn în timp ce se ruga. Iar dacă visase, nu-şi mai aminti nimic a doua zi.

La micul dejun, îşi privi stingherit mama. Leslie îl sunase pe tatăl ei, apoi plânsese fără zgomot, îndelung. Când Michael îi propusese să-i facă o vizită reverendului John Rawlins şi să discute cu el, clătinase din cap. Uşurat, n-o îndemnase să se răzgândească.

Nu vru să le spună imediat părinţilor, ştiind că îi vor face o scenă şi vrând s-o amâne.

În timp ce bea a doua ceaşcă de cafea, sună telefonul. Era rabi Sher.

— Cum de-aţi ştiut că simt în New York? îl întrebă, după schimbul de amabilităţi.

— S-a întâmplat să vorbesc cu Milt Greenfield, răspunse rabi Sher.

Bunul şi bătrânul Milt mi-a făcut-o, gândi Michael.

— Poţi veni pe la Uniune să vorbim?

— Vin în după-amiaza asta.

— Sunt sigur că ai întors problema pe toate părţile, spuse rabi Sher cu multă blândeţe. Vreau doar să fiu sigur că realizezi consecinţele posibile ale unei astfel de căsătorii.

— Mă însor cu o evreică.

— Ruinezi o viitoare carieră strălucită. Atâta vreme cât îţi dai seama de asta, decizia ta e validă, chiar dacă poate… neînţeleaptă. Vreau doar să mă asigur că nu ai trecut cu vederea consecinţele, într-o stare…

da…

— De pasiune pripită.

— Cam aşa ceva, încuviinţă rabi Sher.

— Toată viaţa susţinem, înfruntând mlaştina viciilor ce se lăţeşte în toată lumea, că evreii sunt la fel de buni ca alte comunităţi, că toţi suntem egali ca indivizi în faţa lui Dumnezeu. Răspunzând legendei despre protocoalele înţelepţilor Sionului, le explicăm atent copiilor că suntem singurii aleşi să poarte povara legământului dintre oameni şi Dumnezeu. Dar în sinea noastră, din cauza fricii, suntem oamenii cu cele mai multe prejudecăţi dintre toţi. De ce e aşa, rabi?

De afară, de departe, răzbăteau până la ei semeţele claxoanelor. Rabi Sher se duse la fereastră şi privi traficul intens de pe Bulevardul 5. Taxiuri. Prea multe taxiuri. Numai când ai nevoie de unul pe ploaie nu simt, se gândi.

— Cum crezi că am supravieţuit mai mult de cinci mii de ani? se întoarse el spre Michael.

— Fata cu care vreau să mă însor e evreică. Tatăl ei nu e. Dar iudaismul e o legătură de sânge sau o etică, o teologie şi un mod de viaţă?

Rabi Sher închise ochii:

— Fără dezbateri, Michael, te rog. Să ştii că situaţia ta nu e unică. Ne-am mai confruntat cu ea. Întotdeauna a prezentat mari dificultăţi. Te-ai hotărât?

Michael dădu din cap.

— Atunci, noroc.

Îşi strânseră mâinile.

— Încă ceva, rabi, spuse Michael. Ar fi bine să găseşti pe altcineva pentru munţii Ozark.

— Cu o soţie tânără, nu mai doreşti să fii zilnic pe drum, încuviinţă Sher, apoi îşi uni vârfurile degetelor într-o piramidă. Se ridică problema slujbei viitoare. Poate te-ar interesa să intri în învăţământul universitar, la Hillel sau la o fundaţie culturală. Avem solicitări numeroase în domeniu. Mentalitatea e mai deschisă acolo, adăugă după o pauză.

— Vreau o congregaţie, îi susţinu Michael privirea.

Rabi Sher oftă:

— Comitetele templelor sunt alcătuite din părinţi. Aproape sigur vor vedea în căsătoria ta – indiferent de opinia ta personală despre asta

– un exemplu prost pentru copiii lor.

— Vreau o congregaţie.

— O să te ajut cât pot, Michael, ridică interlocutorul lui din umeri. Treci pe aici cu soţia când poţi. Mi-ar plăcea s-o cunosc.

Şi îşi strânseră încă o dată mâinile.

După plecarea lui Michael, rabi Sher se lăsă să cadă pe un scaun şi rămase câteva minute absent, fredonând în surdină aria toreadorului din *Carmen.* Apoi apăsă pe un buton de pe birou.

— Lilian, îi spuse secretarei care apăru în faţa lui, rabi Kind iese din circuitul Ozark.

— Vreţi să pun postul la oferte? întrebă ea.

Era de vârstă mijlocie, se ofilea şi îi părea întotdeauna rău uitându-se la ea.

— Da, te rog.

După plecarea ei, fredonă tot ce îşi mai amintea din muzica lui Bizet, apoi apăsă din nou pe sonerie:

— Mai lasă un pic postul din Ozark ocupat. S-ar putea să nu-l ocupăm, dacă nu cumva găsim un rabin însurat care să preia circuitul.

Ea-i aruncă o privire de: „mai hotărăşte-te odată, şefule”:

— Nu prea e probabil.

— Nu, nu prea, se învoi el.

Se duse la fereastră şi se sprijini cu mâinile de pervaz, privind în jos. Traficul de pe Bulevardul 5 era un câmp de bătaie iar claxoanele, gemetele răniţilor. Taxiurile astea – gândi agasat – dau peste cap oraşul.

Capitolul 25

Nu cu multă vreme în urmă, nu exista o congregaţie iudaică în Cypress, orăşel din statul Georgia. Înainte de război – cel de-al doilea război mondial, nu cel de secesiune – nu erau decât câteva zeci de familii evreieşti în toată localitatea. Conducătorul lor era Dave Schoenfeld, redactorul-şef şi editorul revistei locale săptămânale *News* şi totodată stră-strănepotul căpitanului Judah Schoenfeld, care primise o ghiulea în gât şarjând la Peachtree Creek, aşa că Dave era mai mult sudist decât evreu, semănând cu baptiştii conservatori din oraş, dar poate puţin mai maleabil în perioadele electorale.

Dave Schoenfeld era locotenent-colonel de informaţii la Sondrestrom în Greenland când a fost ţinută prima slujbă iudaică în oraşul lui. Un rabin pe nume Jacobs, mobilizat la Câmp Gordon, aduse un autobuz de infanterişti evrei şi oficie de *Yom Kippur* în biserica

baptistă, cu permisiunea specială a superiorilor acesteia. La slujbă participară toţi evreii din oraş şi evenimentul a fost atât de popular, încât a fost reluat anul viitor. După acel al doilea *Yom Kippur* nu mai veni nici im rabin, Jacobs fiind expediat peste ocean, acasă, înainte de sosirea unui înlocuitor. Marile sărbători veniră şi trecură necelebrate în Cypress şi absenţa religiei a fost comentată în localitate.

— De ce nu ţinem şi noi slujba de Sabat? sugeră tânărul Dick Kramer, bolnav de cancer, care se gândea mult la Dumnezeu.

Ceilalţi se dovediră receptivi, aşa că, vinerea următoare, se strânseră paisprezece oameni în camera lui Ronnie Levitt. Recompuseră slujba din memorie; Ronnie, care studiase canto la New York după primul război mondial, înainte de a se întoarce acasă şi a intra în afacerea cu terebentină a tatălui lui, a fost folosit pe post de cantor. Cântară părţile cunoscute din slujbă cu entuziasm şi volum, cel puţin, dacă nu armonios. În bucătăria de la etaj, Rosella Barker, fata în casă a lui Sally Levitt, îşi ridică sprâncenele surâzându-i fratelui ei de paisprezece ani, Mervin, care stătea la masă şi bea o cafea, aşteptând să-şi conducă sora acasă.

— Oamenii ăştia au un ritm înnăscut, dragă, zise ea. Albii ăştia împrăştie muzică din ei, chiar şi când merg.

Şi se amuză în tăcere văzând expresia de pe faţa băiatului.

Dave Schoenfeld a fost înaintat în grad şi lăsat la vatră în 1945. Armata îi furase anii cei mai buni. Muşchii lui îşi pierduseră tonusul, pasul – elasticitatea. I se rărise şi îi încărunţise părul şi avea probleme cu prostata, necesitând îngrijire periodică, pe care, în mod caracteristic, o obţinuse având o aventură cu cea mai atrăgătoare soră de la baza militară. La două săptămâni după întoarcerea la viaţa civilă, primi o notă de la un ofiţer fost camarad, prin care era informat că fata luase o supradoză de somnifere, i se făcuseră spălături stomacale şi fusese trimisă la spitalul Walter Reed pentru tratament psihiatric. Schoenfeld aruncă nota în coşul de gunoi, lângă nişte ziare inutile şi invitaţiile la evenimente sociale la care nu dorea să participe.

Întorcându-se în Georgia, găsise populaţia din Cypress sporită cu o mie de oameni, dispunând de o fabrică de cherestea, o mică sucursală de produse electronice şi promisiunea că o corporaţie textilă mijlocie se va muta acolo cu active, clădiri şi piaţă, din Fall River, Massachusetts. Era un burlac bogat şi arătos de patruzeci şi opt de ani şi femeile pe care le cunoscuse de-a lungul anilor, ca şi bărbaţii care beneficiaseră la un

moment dat de influenţa lui politică, se îmbulziră să-l întâmpine călduros. Faptul acesta îl făcu să rămână bucuros acasă. Cheltui 119.000 de dolari pentru modernizarea revistei *News* şi a tipografiei, după modelele admirate în armată. Mări frecvenţa apariţiei la două numere pe săptămână pentru a profita de potenţială audienţă sporită şi angajă un tânăr energic, absolvent al Şcolii de Jurnalism Henry W. Grady pentru a duce pe umeri publicaţia. Apoi se relaxă şi îşi reluă jocurile bisăptămânale de poker cu judecătorul Boswell, Nance Grant, Sunshine Janes şi şeriful Nate White.

Cei cinci oameni împărtăşeau de douăzeci de ani mai mult decât pasiunea pentru poker. Controlau împreună producţia de bumbac şi alune, legea, puterea şi opinia publică din Cypress. Asocierea lor în continuă expansiune îi îmbogăţise pe toţi încă de mult timp.

Dave a fost reprimit cu bucurie în grup.

— Ei, cum ţi-a plăcut acolo sus, pe tărâmul verde2? întrebă şeriful cu un accent sudist puternic.

— Mi-a îngheţat fundul acolo, răspunse Dave, amestecând cărţile.

Sunshine tăie:

— Ai mâncat şi carne de-a eschimoşilor? Trebuie să fie unsuroasă şi cu gust de peşte.

— Cine, eu?

Zâmbiră cu toţii.

— Hai să vedem dacă mi s-a schimbat norocul, spuse Dave, începând jocul.

Făcuse multe fotografii şi la şapte săptămâni după întoarcerea acasă a fost invitat să ţină o prelegere la clubul bărbaţilor de la biserica metodistă. Diapozitivele color cu stâncile înzăpezite şi calota polară se dovediră pline de succes, ca şi povestirile amuzante despre viaţa soldaţilor alături de eschimoşi. A doua zi, Ronnie Levitt îl căută la telefon, rugându-l să repete prelegerea şi vineri seara, după slujba de Sabat de la el de acasă.

Camera era ticsită cu evrei credincioşi, nu toţi recunoscuţi de el, aşa cum observă surprins sosind acolo vineri seara. În ciuda nesiguranţei organizatorice a lui Ronnie, slujba a fost scandată cu entuziasm. Nu se ţinu predică şi prelegerea lui atrase câteva aplauze

---

[2] Personajul pronunță numele „Groenland" = Groenlanda ca pe „Green Land" = tărâmul verde.

politicoase.

— De când vă adunaţi aici? întrebă.

— De mult, se repezi Dick Kramer. Abia am comandat cărţile de rugăciune. Dar îţi dai seama ce ne trebuie. Am avea nevoie de im loc de adunare mai potrivit şi de un rabin permanent.

— Nici nu mi-am închipuit că m-aţi invitat cuprinşi de un interes brusc faţă de urşii polari, spuse sec David.

— Avem cam cincizeci de familii de evrei în oraş, spuse Ronnie. Ne trebuie o casă mică şi ieftină, pe care s-o putem transforma într-o sinagogă decentă. Un rabin n-o să ne coste prea mult. îl putem plăti prin chetă.

— Poţi să strângi de la membri bani suficienţi pentru tot proiectul? întrebă, ştiind că dacă ar fi putut, nu i-ar mai fi făcut lui curte.

— Avem nevoie de câţiva donatori principali, de oameni care să poată oferi contribuţii substanţiale în primii doi ani. Eu pot să fiu unul, se oferi Ronnie. Dacă îţi asumi o responsabilitate egală, putem porni.

— Cât?

Levitt ridică din umeri:

— Cinci-zece mii.

David păru că stă şi chibzuiește câteva momente, apoi refuză:

— Nu, nu pot. Îmi plac slujbele ca cea de azi şi o să mai particip. Dar nu rentează să încercaţi să vă dezvoltaţi prea repede. Cred că ar trebui să aşteptăm să fie mai mulţi membri, astfel încât să contribuim egal la achiziţionarea clădirii şi angajarea rabinului.

Stăteau ciorchine în jurul lui, şovăind să plece, cu feţele dezamăgite ca nişte copii la indigo.

Sâmbăta seara, Schoenfeld câştigă o sută treizeci şi unu de dolari la poker.

— Ce ne face industria asta nouă? întrebă.

— Nimic, răspunse judecătorul.

— Dacă mai lăsaţi multe fabrici să se instaleze în oraş, forţa de muncă o să ne tină din scurt, zise Dave.

Nance Grant muşcă din capătul unui trabuc gros şi negru şi scuipă pe jos:

— Nu mai vine nimeni. Nu-i lăsăm decât pe câţiva, care să ne mai ajute la corvezi.

Schoenfeld era nedumerit:

— De când avem noi nevoie de ajutor? Şi la ce? Judecătorul îi puse

uşor pe braţ mâna îngrijită.

— Ai lipsit ceva, Davey băiete. Afurisitul de guvern o să ne creeze mai multe probleme decât recesiunea. Nu strică să avem câţiva aliaţi cu care să înfruntăm socialismul.

— Ne cresc tot timpul cheltuielile, spuse Nance. N-ar fi prea rău să le mai împărţim.

— Ce fel de cheltuieli?

— Păi, de exemplu, Billy Joe Raye. E predicator. Dă foc la pietre şi asta doar întinzând mâna.

— Un vindecător prin credinţă? întrebă Schoenfeld. De ce să-l plătim?

Şeriful îşi drese vocea:

— Păi, îi ţine în frâu pentru noi mai bine decât rachiul ieftin.

Schoenfeld refuză cu mulţumiri unul din trabucurile lui Nance şi scoase o havană din buzunarul interior.

— Bun, pufăi el ca să o aprindă, doar n-o să ne coste aşa de mult un predicator.

— O sută de bătrâne, spuse calm judecătorul.

Şi surâseră cu toţii văzându-i expresia feţei.

— Are un cort cu aer condiţionat şi ăsta costă foarte mult, explică Sunshine. Şi program de radio. Şi televizor.

— Noi nu-i dăm decât un mizilic. Ce-a mai cules el pe lângă asta îi asigură o existenţă liniştită, continuă Nance. Şi cu cât oraşul îşi construieşte reputaţia de comunitate religioasă, cu frica lui Dumnezeu, cu atât o vom duce mai bine.

— La naiba, nu trebuie să-şi construiască reputaţia, izbucni judecătorul. Chiar o are. Ce naiba, până şi evreii ţin şedinţe de rugăciune. Scuză-mă, i se adresă lui Dave după o mică pauză.

— Nu face nimic, răspunse acesta degajat.

În aceeaşi seară, îi telefonă lui Ronnie Levitt:

— M-am tot gândit la sinagogă. Ce-ar fi să ne întâlnim şi să mai discutăm?

Găsiră o cabană în stare bună şi o cumpărară, Davie şi Ronnie plătind câte cinci mii de dolari fiecare pentru achiziţonarea casei şi a celor doi acri de pământ din jurul ei. Se înţeleseră ca restul congregaţiei să contribuie cu sume de bani pentru renovarea construcţiei şi salariul rabinului.

Ezitant, Ronnie Levitt sugeră ca templul să fie numit Sinai. Dave

ridică din umeri şi acceptă. Nimeni nu se opuse.

— Lima viitoare mă duc la New York să discut cu reprezentanţii naţionali ai revistei, spuse Schoenfeld. O să văd ce pot să fac în privinţa rabinului.

Purtă corespondenţă cu o persoană pe nume Sher şi când ajunse la New York, sună la Uniunea Congregaţiilor Americano-Ebraice şi îl invită pe rabin a doua zi, la un prânz de afaceri. Numai după ce-şi luară la revedere îi trecu prin minte că interlocutorul lui mânca probabil numai alimente *kasher.*

Dar când se întâlniră în biroul de la Uniune, rabi Sher nu făcu nicio menţiune a locului unde s-ar fi cuvenit să prânzească. În taxi, Dave îi ceru şoferului să-i ducă la „Voisin". Îi aruncă o privire rapidă rabinului, dar nu văzu pe chipul lui decât linişte.

La restaurant, comandă homari în aluat. Rabinul ceru sote de pui şi Dave zâmbi, dezvăluindu-i că-şi făcuse griji pentru că nu selectase un restaurant evreiesc.

— Mănânc orice, în afară de fructe de mare, spuse Sher.

— Este o regulă?

— Nu, nu. Dar aşa am fost crescut. Fiecare rabin reformat hotărăşte singur în problema asta.

În timpul prânzului, vorbiră despre noua sinagogă.

— Cât ne va costa să angajăm un rabin? întrebă Schoenfeld.

Rabi Sher zâmbi. Rosti numele unui om cunoscut de două treimi din evreii din Statele Unite:

— Pentru el, cincizeci de mii de dolari pe an. Poate mai mult. Pentru un tânăr proaspăt absolvent de şcoală rabinică, şase mii. Pentru un rabin mai în vârstă, care a avut mai multe congregaţii care nu l-au păstrat, şase mii. Pentru un om de calitate cu câţiva ani de experienţă, poate zece mii.

— Să uităm de primul nume. Mi-aţi putea recomanda câteva persoane din celelalte categorii?

Rabinul rupse atent coaja chiflei din mână:

— Ştiu pe cineva foarte bun. A fost un timp asistent la o congregaţie mare din Florida şi apoi a avut propria lui congregaţie în Arkansas. E tânăr, energic, se implică şi e extrem de competent.

— Acum unde e?

— Aici, în New York. Le predă ebraică unor copii.

— Tot timpul? îl privi ascuţit Schoenfeld.

— Da.

— De ce?

— A avut nişte greutăţi în găsirea unei congregaţii. Acum câteva luni, s-a căsătorit cu o tânără convertită de la creştinism.

— Catolică?

— Nu cred.

— Nici eu nu cred că această căsătorie va supăra pe cineva, medită Schoenfeld. Noi trăim foarte bine cu vecinii noştri creştini. Şi de vreme ce omul se află la strâmtoare, ar trebui să accepte pentru şapte mii, ce spuneţi?

Pe chipul rabinului trecu repede o expresie pe care Schoenfeld n-o putu descifra:

— Va trebui să stabiliţi asta cu tânărul, rosti Sher politicos.

Schoenfeld scoase un carneţel cu copertă de piele şi un pix:

— Cum îl cheamă?

— Rabi Michael Kind.

Capitolul 26

Cumpăr ară de la un negustor din Bronx un Plymouth albastru decapotabil, fabricat doar cu doi ani în urmă şi cu frâne aproape noi. Se întoarseră cu el la apartamentul de pe strada 60 Vest şi aranjară să li se trimită cu trenul biroul lui Leslie şi cărţile.

Luară o ultimă cină stânjenitoare cu părinţii, într-o seară care se târî sub greutatea celor spuse şi nespuse. („Neghiobule!" strigase tatăl când le dăduse vestea, „asta nu se face!" Şi văzuse în ochii lui Abe, dincolo de umbrele disperăru, strălucirea aprinsă de o vină veche, ţinută în frâu ani de zile.) Dorothy şi Leslie vorbiră despre reţete. Când îşi luară la revedere şi se sărutară, Dorothy era preocupată şi calmă. Abe, în schimb, lăcrimă.

A doua zi porniră spre Hartford.

Se aşezară pe o bancă din lemn de nuc în mohorâta biserică din Hastings şi îl aşteptară pe preotul Rawlins să iasă din biroul lui, conducând o pereche de tineri:

— Nunţile mici sunt lucrul cel mai bun, îl auziră spunându-le. Simt mai calde şi mai sensibile.

Şi se uită la ei:

— A, Leslie, rosti cu vocea egală.

Ei se ridicară şi cei doi bărbaţi făcură cunoştinţă.

— Beţi un ceai?

Îi luă în birou la el şi băură ceai, servit cu fursecuri de o femeie de vârstă mijlocie, cu o expresie băţoasă. Purtară o conversaţie stânjenită:

— Îţi aduci aminte ce fursecuri aromate făcea mătuşa Sally? întrebă Leslie. Uneori, mă gândesc la ele şi parcă le simt gustul.

— Fursecuri aromate? se întoarse preotul spre Michael. Sally era cumnata mea. O femeie bună. A murit acum doi ani.

— Ştiu, zise Michael.

— I-a lăsat lui Leslie o mie de dolari. Mai ai banii, Leslie?

— Da, răspunse ea. Sigur că da.

Preotul purta ochelari fără rame; din spatele lor, ochii lui de un albastru deschis îl scrutau pe ginere:

— Credeţi că vă va plăcea în sud?

— Am petrecut câţiva ani în Florida şi Arkansas, răspunse Michael. Cred că oamenii sunt peste tot la fel.

— Pe măsură ce îmbătrânim, începem să observăm diferenţe semnificative.

Şi tăcură.

— Ei, spuse Leslie după un timp, trebuie să plecăm, îi sărută obrazul alb şi neted:

— Ai grijă de tine, tată.

— Dumnezeu va avea grijă de mine, spuse el, conducându-i.

— Va avea grijă şi de noi, vorbi Michael.

Dar socrul lui nu păru să-l audă.

După două zile, intrară cu maşina în Cypress, într-o după-amiază fierbinte de vară timpurie care-i avertiza în legătură cu temperaturile sezonului cald în Georgia.

În piaţa principală, valurile de arşiţă se reflectau din statuia ecvestră de bronz a generalului Thomas Mott Lainbridge. Michael trase maşina lângă rondul de iarbă din jurul statuii şi se uită la ea în soarele puternic, abia desluşindu-i numele.

— Ai auzit de el? o întrebă pe Leslie.

Ea clătină din cap şi porniră mai departe. În faţa unei drogherii stăteau în şezlonguri patru adolescenţi.

— Nu vă supăraţi, le arătă Michael cu degetul statuia. Cine a fost?

Băiatul se uită la prietenii lui şi rânjiră toţi, apoi răspunse:

— Lainbridge.

— Dar ce-a făcut? interveni Leslie.

Unul dintre băieţi ieşi de sub copertina magazinului şi se îndreptă

leneș spre statuie. Își apropie fața de placa de la bază și citi, cu buzele mișcându-se fără zgomot. Apoi se întoarse:

— A comandat un batalion, al doilea de pușcași din Georgia.

— Pușcașii erau infanteriști, zise Leslie. De ce e pe cal?

— Poftim?

— Mulţumim, zise Michael. Nu ştiţi cum putem ajunge la Șoseaua 18, Piedmont?

Era un drum scurt. Casa de la adresa respectivă. era o clădire mică și verde, cu prispă joasă și gazonul invadat de buruieni. Ferestrele nu erau spălate.

— Pare drăguţ, zise ea nesigură.

El o sărută pe obraz:

— Bun venit acasă.

Ridicându-se în picioare, scrută strada în căutarea numărului 45, adresa templului, dar nu fu în stare să-și dea seama care dintre clădirile de pe partea cu numere impare era noul lui loc de muncă.

— Stai puţin, spuse Leslie.

Coborî din maşină și alergă ușoară pe treptele casei. Uşa nu era încuiată:

— Du-te tu. Uită-te singur, pe urmă vino la mine.

— Te iubesc, zise el.

Când fusese zugrăvit la exterior, numărul templului fusese șters, dar clădirea de la 47 era clar marcată. Parcă maşina pe alee. Nu era nicio plăcuţă. Trebuia să pună una, mică și decentă.

Intrând, scoase din buzunar tichia rituală și și-o puse pe cap.

Înăuntru era mai răcoare. Pereţii interiori fuseseră demolaţi pentru a crea spaţiul larg al sanctuarului. Bucătăria și baia fuseseră păstrate și din holul central se deschideau două camere, potrivite pentru a constitui biroul și camera de studiu a rabinului. Podelele fuseseră lustruite; călcă pe ziare, inspectând camerele.

Nu aveau *berna,* dar aveau im chivot lângă perete. îl deschise și văzu înăuntru o Tora. Pe coperta de catifea, o mică etichetă argintată informa că Tora fusese donată de domnul și doamna Ronald G. Levitt, în memoria lui Samuel și Sar ah Levitt. Mângâie pergamentul, apoi își sărută vârfurile degetelor, aşa cum îl învăţase bunicul lui cu mult timp în urmă.

— Mulţumesc, e prima mea sinagogă, spuse tare. Voi încerca s-o transform într-adevăr în casa Domnului.

Pereţii goi îi transmiseră ecoul cuvintelor. Mirosea tare a vopsea proaspătă.

Locuinţa lor nu era zugrăvită şi nici curăţată, de mai mult timp. Totul era acoperit de praf. Pe tavane se deplasau păianjeni mici şi roşii şi pe fereastra de la faţadă se depuseseră excremente albe de păsări.

Leslie găsise o găleată. O umpluse cu apă şi o pusese pe aragazul pe care se străduia zadarnic să-l aprindă.

— Nu e apă caldă, îl anunţă. Avem nevoie de cârpă, perie de frecat şi săpun. Mai bine fac o listă.

Cu o voce cam prea calmă, îi spunea la ce să se aştepte. Mobila era făcută din placaj, ca pentru cabanele de vacanţă şi avea nevoie de mai mult decât o vopsea. O traversă lipsea de la unul din scaunele şubrede şi alt scaun nu avea o bucată de spătar. În dormitor, salteaua cafenie şi pătată era rulată, expunând arcurile ruginite şi lăsate ale patului. Tapetul părea a fi de dinainte de război.

Când reveniră în bucătărie, nu se putea uita în ochii ei. Îşi consumase toate chibriturile încercând să aprindă aragazul.

— Fir-ar să fie! Ce-o avea? Lumina de control funcţionează.

— Ai un ac? o întrebă.

Nu găsi unul decât la o broşă cu camee, iar el îl folosi pentru a destupa arzătorul. Apoi îl aprinse şi flacăra izbucni, egală şi albastră.

— Când vii cu săpunul, găseşti apa caldă.

Dar el stinse gazul.

— O să muncim amândoi diseară. Dar mai întâi mâncăm.

Urcând în maşină, amândoi ştiau că celălalt era uşurat să scape de casa veche şi murdară.

În seara aceea, cu transpiraţia curgându-le pe feţe, frecară mobila şi pereţii. Când terminară în sfârşit, după miezul nopţii, se spălară unul pe altul în cadă. Aveau un duş funcţional, fără perdea; Leslie deschise tare robinetul de apă rece, fără să-i pese că se uda pe jos în baie.

— Lasă, că se usucă, spuse istovită.

Intră goală în dormitor:

— Nu sunt cearşafuri, gemu şi arătând salteaua pătată, buzele îi tremurară: Nu pot să dorm pe asta.

Michael îşi trase pe el pantalonii şi se duse desculţ la maşină, luând din portbagaj două pături bleumarin achiziţionate din Manhattan. Le întinse peste saltea şi Leslie stinse lumina. Stăteau în întuneric şi, încercând s-o consoleze, o îmbrăţişă şi o trase spre el. Dar ea scoase un

sunet uşor din gât, ceva între geamăt şi suspin:

— E zăpuşeală.

O sărută pe creştet şi se retrase. Era prima dată când i se refuza. Se forţă să se gândească la alte lucruri, templul, prima predică, o şcoală de ebraică. În căldura toropitoare, pe păturile de lână, reuşiră până la urmă să adoarmă.

Michael se trezi primul dimineaţa. Se uită la soţia lui adormită, îi privi părul în şuviţe din cauza băii şi a umidităţii din aer; nările care se mişcau imperceptibil când respira, parcă răzgândindu-se; la aluniţa cafenie cu un singur fir de păr auriu, de sub sânul drept; la carnea ei albă şi moale de căldură. Până la urmă, deschise şi ea ochii. Se priviră lung. Apoi ea îl mângâie pe piept şi sări din pat:

— Hai, rabi, avem o zi plină azi. Vreau să fac din grota asta un cămin.

Repetară duşul şi apoi, uzi, descoperiră că celelalte prosoape curate rămăseseră în portbagaj. Îşi puseră pe ei lenjeria şi se uscară de la sine, mâncând cornurile cu lapte cumpărate cu o seară înainte.

— Primul lucru, cumperi cearşafuri, zise Leslie.

— Mi-ar plăcea să iau un pat decent.

— Vorbeşte mai întâi cu proprietarul. La urma urmei, închiriem şi mobila. Poate ne înlocuieşte câte ceva, se încruntă ea. Cât mai avem la bancă? Din scrisoare, am înţeles că trebuie să plătim nouăzeci de dolari pe lună pentru palatul ăsta.

— Avem destul, spuse el. Îi dau telefon lui Ronald Levitt, preşedintele congregaţiei şi îl întreb ce afaceri au ceilalţi membri. Ar fi bine să cumpăr cele necesare de la oamenii care-mi plătesc salariul.

Se bărbieri cât de bine putu cu apă rece, apoi se îmbrăcă şi o sărută.

— Să nu-mi duci grija azi, spuse ea. Cumpără ce ţi-am spus şi lasă-le în maşină cât eşti ocupat la templu. Găsesc eu unde să mănânc.

După plecarea lui, se îmbrăcă în blugii ei vechi şi într-un maiou şi îşi strânse părul cu un elastic, într-o coadă de cal. Apoi încălzi apă şi se apucă să frece podelele, în genunchi.

Începu cu baia şi dormitorul şi continuă cu sufrageria. Terminase o treime din bucătărie, cu spatele la uşă, când simţi că e privită şi se uită peste umăr.

Omul stătea pe prispa din spate, zâmbindu-i prin uşa de sticlă. Lăsă peria în găleată şi se ridică în picioare, ştergându-şi mâinile de

pantaloni.

— Poftiţi, spuse slab.

Era în pantaloni şi cămaşă albă cu mânecă scurtă, cravată şi pălărie de Panamá, dar fără sacou. O să-i spun lui Michael, se gândi; probabil că pe aici aşa se poartă, e preferabil să nu îmbraci haina vara.

— Sunt David Schoenfeld, proprietarul, se prezentă el.

Schoenfeld. Îşi aminti că era în comitetul templului.

— Intraţi. Mă scuzaţi, spălam pe jos şi n-am auzit când aţi bătut.

El zâmbi:

— N-am bătut. Arătaţi aşa de drăguţă la treabă, încât am stat să mă uit.

Ea îl privi prevăzătoare, antenele ei feminine receptând unde, dar el zâmbea prietenos şi ochii îi erau impersonali.

Se aşezară la masa din bucătărie:

— Nu vă pot oferi nimic răcoritor, se scuză Leslie. Abia ne instalăm.

El protestă uşor, cu pălăria în mână:

— Voiam doar să vă urez bun venit la Cypress. Templul Sinai e foarte nou. Presupun că trebuia să formăm un comitet care să pregătească şi casa. Aveţi nevoie de ceva?

— De o vacanţă, râse ea. Casa avea mare nevoie de o curăţenie.

— Bănuiesc că da. N-am mai fost înăuntru de dinainte de război. Cât am fost în armată, s-a ocupat de casă un agent de-al meu. Nu v-am aşteptat atât de curând, altfel aş fi pregătit-o.

Uitându-se la gâtul ei transpirat, continuă:

— Pe aici avem fete de culoare care ne ajută la treburile astea. Vă trimit una după-amiază.

— Nu e nevoie.

— Insist. Un serviciu gratuit de primire.

— Vă mulţumesc, dar simt aproape gata, refuză ea ferm.

Privirile li se încrucişară şi el a fost cel care s-a uitat primul în altă parte, zâmbind şi zgâlţâindu-şi spătarul scaunului:

— Pot cel puţin să înlocuiesc beţele astea de chibrit. Voi vedea ce mobilier mai pot aduce.

Se ridică şi Leslie îl conduse la uşă:

— Mai e ceva, domnule Schoenfeld.

— Doamnă?

— V-aş fi recunoscătoare dacă aţi înlocui salteaua.

El nu zâmbi, dar se bucură când n-o mai privi:

— Cu plăcere, spuse, ducând două degete la pălărie.

A doua zi, viitorul nu mai părea insuportabil nici măcar în sinea lor.

Michael îi menţionse lui Ronnie Levitt că lipsea *berna* şi a doua zi, un tâmplar veni să construiască platforma joasă, după indicaţiile rabinului. Îi sosiră scaune pliante şi mobilă pentru birou. Îşi atârnă pe perete diplomele înrămate şi zăbovi, gândindu-se cum să-şi aranjeze biroul.

Acasă sosi im camion şi doi negri scoaseră mai toată mobila veche, înlocuind-o cu piese noi şi atrăgătoare, în timp ce Leslie le arăta unde să le aşeze, Sally Levitt îi făcu o vizită. După cinci minute, mai sunară încă două doamne din congregaţie. Aduceau daruri: plăcintă cu ananas, o sticlă de sherry californian, un buchet de flori.

De data asta, Leslie era pregătită. Desfăcu lichiorul, le servi ceai cu gheaţă şi tăie prăjitura.

Sally Levitt era o brunetă micuţă, cu buze ţuguiate şi un corp tineresc, trădat numai de ridurile din colţul ochilor.

— Ştiu de unde-ţi poţi lua perdele minunate, îi spuse lui Leslie, aruncând o privire atentă prin cameră. Locul poate fi aranjat foarte bine.

— Aşa încep să cred şi eu, zâmbi Leslie.

În seara aceea, când gătea, sosiră biroul şi cărţile de la New York.

— Sper să rămânem aici toată viaţa, Michael! exclamă ea, când văzu cărţile aranjate.

În seara aceea, soţii făcură dragoste pentru prima dată în noua casă, pe o saltea nouă.

Templul Sinai urma să fie inaugurat duminica viitoare, iar judecătorul Boswell trebuia să ţină un discurs. Peroră elocvent despre moştenirea iudeo-creştină, despre strămoşii comuni ai lui Moise şi Iisus şi despre spiritul democratic din Cypress, „ca vinul bun din aerul paşnic al Georgiei, care le permite oamenilor să trăiască în pace, indiferent de biserica pe care şi-o alege fiecare”. Un grup de copii de culoare se adunaseră pe trotuarul opus şi se hlizeau arătând cu degetul sau se uitau cu ochii mari la albii din faţa lor.

— Simt fericit şi onorat, concluzionă judecătorul, că am fost invitat de vecinii mei să particip la botezul acestei noi case de rugăciune.

Făcu o pauză, conştient că poate nu trebuia să spună „botez”, apoi zâmbi larg în ropotul de aplauze al congregaţiei.

Pe la jumătatea ceremoniei, Michael observă o coloană de maşini trecând încet pe lângă sinagogă. Din politeţe, nu-şi mută privirea de la feţele ascultătorilor.

Dar la sfârşitul inaugurării i se ceru să rostească binecuvântările. Le termină şi, clipind din cauza soarelui puternic, se uită peste capetele celor adunaţi.

Maşinile încă treceau.

Erau vehicule de toate mărcile şi condiţiile. Unele aveau plăcuţe de înmatriculare din statele Alabama şi Tennessee. Furgonete şi rable, camionete agricole şi câte un Cadillac sau Buick.

Ronnie Levitt se aplecă spre el:

— Rabi, doamnele servesc cafele înăuntru. Vine şi judecătorul. Puteţi să-i vorbiţi.

— Unde se duc maşinile astea? întrebă Michael.

— La biserică, zâmbi Ronnie. Într-un cort. E un pastor care rosteşte rugăciuni la vreo trei kilometri în afara oraşului. Aduce oameni din tot ţinutul.

Michael se uita la maşinile care apăreau la un capăt al străzii şi dispăreau la celălalt, în şir continuu:

— Trebuie să fie ceva de capul pastorului ăluia! spuse, încercând fără succes să-şi reţină din voce invidia.

— Cred că oamenilor le place să se vadă la televizor, ridică Ronnie din umeri.

În acea vineri seară, Templul Sinai era plin, lucru care-i făcu plăcere, dar nu-l surprinse.

— Diseară vor veni pentru că e ceva nou, îi spusese lui Leslie. Pe termen lung contează ce va fi.

O întâmpinară cu fervoare pe Mireasa Sabatului. Alesese pentru predică o porţiune din „Cântecul Credinţei", Psalmul 11: 14.

DOMNUL să află în templul Lui sfânt, DOMNUL are tronul Lui în ceruri;

Ochii Lui privesc şi pleoapele-i cercetează pe fiii omului.

Pregătise cu grijă textul. Când îl termină, ştiu că reţinuse atenţia congregaţiei. Cântând *Am Kailohainu,* auzi vocea soţiei lui amestecându-se dulce cu cele ale credincioşilor şi o văzu zâmbindu-i din primul rând.

După binecuvântare, se strânseră în jurul lui, amestecându-şi glasurile în laude şi felicitări. La bucătărie, femeile pregăteau ceai, cafea, sandvişuri subţiri şi prăjiturele; ospăţul de Sabat fu la fel de reuşit ca

slujba.

Ronnie Levitt ţinu un scurt discurs, mulţumindu-le rabinului şi diferitelor comitete pentru că făcuseră posibilă deschiderea sinagogii. Făcu un gest spre coridor, unde fusese aşezată o masă acoperită cu buchete de flori:

— Vecinii noştri creştini şi-au demonstrat prietenia faţă de noi. Cred că s-ar cuveni să le răspundem la fel. Prin urmare, donez anual o sută de dolari pentru achiziţionarea unor plachete onorifice primite de cei demni de a fi premiaţi de Frăţia Templului Sinai.

Urmară aplauze, apoi se ridică Dave Schoenfeld:

— Aş dori să remarc faptul că Ron a avut o idee minunată şi mărinimoasă. Îi voi numi pe primii câştigători ai premiului Frăţiei. Judecătorul Boswell şi reverendul Billy Joe Raye.

Aplauzele sporiră în intensitate.

— Ce-au făcut pentru Frăţie? o întrebă Michael pe Sally Levitt.

Ea închise ochii cu gene lungi:

— Vai, rabi, şopti răguşit, simt oamenii cei mai sclipitori de pe faţa pământului!

Capitolul 27

Congregaţia dorea ca şcoala de ebraică să organizeze ore numai duminica dimineaţa. Când Michael insistă să se facă şi luni şi miercuri după-amiaza, după slujbă, se opuseră slab, apoi cedară. A fost singurul conflict minor şi victoria, deşi nu prea spectaculoasă, îl făcu să se simtă în siguranţă.

Viaţa socială a soţilor Kind deveni înfloritoare. Serile lui Michael erau ocupate şi imprevizibile şi încercau să le mai ordoneze. Refuzară calitatea de membri a trei cluburi de bridge. Leslie începu să joace contract cu Sally Levitt şi alte şase doamne, miercuri seara, când Michael conducea seminarul masculin de iudaism la templu.

Într-o seară, la un cocktail oferit de familia Larry Wolfson în onoarea surorii doamnei şi a cumnatului lor, sosiţi de la Chicago, Leslie a fost întrebată cu ce se ocupase înainte de căsătorie şi ea menţionă activitatea jurnalistică.

— Ne-ar prinde bine o rubrică fixă la *News,* zise Dave Schoenfeld, înşfăcând abil o porţie de vânat de pe o tavă în mişcare. Sigur, nu putem plăti ca la New York, dar aş dori să faci o încercare.

— Ţi-ai găsit omul, răspunse ea. Ce secrete aveţi de ascuns?

— Poţi scrie despre orice, cu excepţia minorelor însărcinate şi a

defectelor Naţiunilor Unite.

— Prea restrictiv pentru mine, zâmbi ea.

— Treci pe la birouri mâine dimineaţă, încheie el. O să stabilim prima ta misiune.

În seara aceea, când se pregăteau de culcare, h spuse lui Michael despre discuţia cu Schoenfeld.

— Sună bine, se exprimă el. Te angajezi?

— Cred că da, zise ea. Dar nu ştiu dacă mă pot împăca… Sunt de-a dreptul obsedaţi de culoarea pielii. Miercuri seara, la bridge, fetele au pierdut o jumătate de oră spunându-şi ce imposibili au devenit *schwartzes* – negrii, după război. Şi nici nu s-au obosit să-şi coboare vocile, deşi menajera Lenei Millman muncea în camera alăturată. Biata fată şi-a văzut de treabă fără nicio expresie, de parcă s-ar fi vorbit hindusa.

— Sau idiş, oftă el. De fapt, unii enoriaşi au o atitudine foarte corectă faţă de problema rasială.

— Dar numai în particular. Simt aşa de intimidaţi că le e frică să-şi exprime părerea dacă nu sunt toate ferestrele zăvorâte. Iubitule, nu cumva o să ai de-a face cu asta în amvon, mai devreme sau mai târziu?

— Mai bine mai târziu, făcu el, intrând în baie.

Se recunoscuse deja învins pe terenul disputelor rasiale.

Portarul sinagogii, care într-un templu din Brooklyn ar fi fost un bătrân evreu pios servindu-se de slujba aceea pentru a duce o viaţă de studiu şi rugăciune, era în Cypress un negru durduliu pe nume Joe Williams.

Michael observă de la început că gunoiul nu era niciodată dus, clanţele nu sclipeau şi podelele nu erau spălate şi ceruite decât după ce insista el în repetate rânduri. Se pare că Williams făcea şi alte treburi cam rar; dovadă, mirosul acru şi petele de sudoare sărată de la subsuorile cămăşii lui.

— Ar trebui să-l concediem şi să găsim pe altcineva, îi ceru Michael lui Saul Abelson, preşedintele comitetului de întreţinere.

Abelson zâmbi tolerant:

— Toţi sunt la fel, rabi. Şi următorul va fi tot prost. Trebuie să-i iei aşa cum sunt.

— Crezi că eu nu văd în fiecare zi aici în oraş negri curaţi, vioi şi atenţi? De ce nu încercăm să angajăm un astfel de om?

— Încă nu înţelegi, spuse răbdător Abelson. Dacă Joe a fost leneş,

stau eu de vorbă cu el.

Într-o zi, iritat că argintăria sacră nu fusese lustruită, năvăli în reşedinţa netotului.

Pivniţa era sumbră, mirosea a umezeală şi a ziare mucegăite.

Îl găsi pe Joe Williams într-un somn alcoolic, pe un pat militar strâmt. îl scutură; omul murmură lingându-şi buzele, dar nu se mişcă. Lângă el, pe podea, se aflau un caiet şi o bucată de creion. Michael le ridică.

Citi doar primul rând, scrijelit pe prima pagină:

Negru este înalt un metru optzeci. Lumea ca o cameră cu tavan la un metru cincizeci.

Lăsă caietul unde-l/găsise şi nu-l mai deranjă niciodată pe Joe Williams.

Începu să se încuie în birou şi să studieze o jumătate de oră în fiecare vineri după-amiaza. Folosea timpul ca să instruiască bine potirul de Sabat, întinzând ziare pe birou şi aplicând o soluţie specială de curăţare a argintului. Uneori, în timp ce lustruia, praful cenuşiu al soluţiei intrându-i sub unghii şi strepezindu-i dinţii, auzea câte o bufnitură sau o înjurătură de la subsol şi ştia că Joe Williams era încă în viaţă.

Leslie scria câte un articol pentru fiecare număr al revistei *News.* Erau istorioare spumoase şi comice sau comentarii istorice axate pe considerente umanitare. Primea şapte dolari şi cincizeci de cenţi pe articol, iar soţul ei îi privea semnătura cu un oarecare grad de veneraţie.

Intrară într-o rutină a vieţii comune şi le plăcea aşa. Zilele erau previzibile ca răţuştele de tablă împuşcate în linie la bâlci şi amândurora li se părea că simt căsătoriţi dintotdeauna. Ea începu să-i tricoteze un pulover gros pentru prima lor aniversare, el îl descoperi repede, însă după aceea evită să mai umble în dulapul unde era ascuns.

Odată cu schimbarea anotimpului, frunzele se transformară, nu în paleta de culori strălucitoare etalate de copacii de la New York, ci în cafeniu tern şi galben anemic. Apoi veniră ploile, nişte ploi cu care nu erau obişnuiţi.

Într-o seară, ploaia se înteţi tocmai când Leslie trecea de statuia generalului, mergând spre biroul de la *News.* Alergă până la uşă şi se repezi înăuntru, udă şi gâfâind. Micul birou era pustiu, cu excepţia lui Dave Schoenfeld, care stingea lumina şi se pregătea să urmeze exemplul personalului şi să plece acasă.

— N-ai mai învăţat să înoţi? surâse el.

Ea se aşează pe un birou şi începu să-şi scuture părul de apă:

— Tocmai a căzut Atlanticul din cer, în fise mărunte.

— E o ştire, dar ziarul e terminat, ripostă el. Abia joi putem informa cititorii.

Ea îşi scoase haina muiată şi recuperă articolul din buzunar. Unele pagini se udaseră; le întinse pe uşa unui dulap şi începu să scrie o copie. Era povestea unui frânar al Liniei de Coastă Atlantice, care fusese slujbaş treizeci de ani. După pensionare, îi mărturisise că umblase beat trei luni, locuind într-o baracă şi îngrijit cu devotament de foştii colegi. „Nu tipări asta, te rog", îi spusese cu mare demnitate, „scrie doar că am călătorit pe traseul meu de cale ferată". Leslie îi promisese, în ciuda unui vag sentiment că încălca un cod jurnalistic. Trezindu-se din beţie, bătrânul fusese cuprins de plictiseală şi într-o zi luase un briceag şi o bucată de pin şi se apucase să cioplească. Acum, vulturii lui – emblema Americii – se vindeau pe bandă rulantă şi, la şaptezeci şi opt de ani, încă mai depunea bani la bancă.

Era un articol bun şi se gândea că ar putea să încerce să-l vândă la Associated Press sau în altă parte şi să-l surprindă pe Michael cu cecul. îl copie cu grijă, atentă să nu i se ude hârtia, mormăind încetişor.

Dave Schoenfeld veni şi citi peste umărul ei:

— Pare un text bunicel, spuse şi Leslie dădu din cap. – Rabinul e ocupat zileie astea?

Ea încuviinţă, recitind.

— Trebuie să te simţi singură.

— Am timp să lucrez la articole, ridică ea din umeri.

— Ai scris un cuvânt greşit aici, îi arătă el.

Ea corectă. Era atât de adâncită în lucru, încât îi luă ceva timp să realizeze că ceea ce simţea era mâna lui. Când a conştientizat faptul acesta uluitor, el se aplecă şi îi acoperi gura cu a lui.

Rămase perfect nemişcată, cu buzele lipite, cu hârtia şi pixul în mână, până când el se depărtă.

— Nu fi speriată, îi spuse.

Ea îşi strânse atentă articolul, se duse şi îşi luă haina, băgând hârtiile în buzunar.

— Când te pot vedea?

Ea nici nu se uită la el.

— O să te răzgândeşti. Poţi învăţa de la mine şi o să reflectezi

asupra acestui avantaj.

Leslie se îndreptă spre uşă.

— N-aş vorbi despre asta în locul tău. Ţi-aş putea sfărâma în bucăţi mica parohie iudaică, aşa cum nici nu visezi.

Afară, ea porni încet prin ploaie. Nu plângea, dar faţa îi era atât de udă, încât nu mai putu fi sigură. Îi păru rău că nu lăsase articolul. Bietul bătrân cu briceagul şi bucăţile lui de lemn aştepta să-şi vadă numele şi poza în revistă.

Aniversarea căsătoriei lor se petrecu într-o duminică în care se sculară devreme pentru că Michael preda ebraica la sinagogă. Îşi dădură cadourile la micul dejun, el îmbrăcă puloverul şi ea se bucură foarte mult de cerceii cu camee pe care el îi cumpărase de câteva luni.

După prânz, Michael luă o greblă şi strânse frunzele din jurul templului. Tocmai terminase pe o jumătate şi se apucase din nou când începu parada maşinilor.

De data aceasta, avea o poziţie avantajoasă şi timp destul. Uită de frunze şi se îndreptă, privind maşinile.

Bolnavii stăteau de obicei pe locurile din spate.

Mulţi aveau cârje. Unele maşini aveau scaune cu rotile pe capotă sau ieşind din portbagaj.

Mai trecea şi câte o ambulantă închiriată.

Până la urmă, nu mai putu suporta. Lăsă grebla şi se duse acasă.

— Îmi pare rău că n-avem im televizor, îi spuse lui Leslie. Aş vrea să văd ce anume îi atrage pe oameni la preotul ăla în fiecare duminică.

— E doar la vreo doi kilometri, spuse ea. De ce nu te duci până acolo?

— De ziua noastră?

— Hai, du-te. N-o să lipseşti decât o oră sau două.

— Cred că mă duc.

Nu avea idee unde se ţinea slujba, dar nu era greu să găsească locul. Aşteptă prima breşă din trafic, apoi îşi înscrise şi el maşina în coloană. Aceasta şerpuia pe curbele şoselei, prin scuarul cu statuia generalului, spre marginea oraşului, pe lângă un cartier al negrilor cu case devastate şi barăci nevăruite, apoi pe autostrada statală. Aici se încrucişară cu alt şarpe motorizat, venind din sensul opus. Michael văzu că maşinile erau şi din Carolina de Nord şi de Sud.

Cu mult înainte de a zări cortul impunător, maşinile începură să se împrăştie pe câmp spre a găsi locuri de parcare lângă tineri de

culoare sau ţărani cu pălării de pai, postaţi lângă semne confecţionate de ei, arătând preţuri cu atât mai mari cu cât erau mai aproape de cort.

PARCARE 50 cenţi

PARCAŢI MAŞINA 75 cenţi

PARCHEAZĂ AICI 1$.

Unele maşini, printre care şi a lui Michael, rămaseră pe autostradă până ajunseră la un lot mare de parcare realizat în jurul bisericii de canava cu ajutorul unui buldozer. Lotul era înconjurat cu frânghii. Intrarea se făcea printr-o deschizătură strâmtă, pe unde abia încăpea o maşină. Paznicul ei era un bărbat chel, cu pantaloni negri strălucitori, cămaşă albă şi cravată neagră din bumbac.

— Fii binecuvântat, frate, îi zise lui Michael.

— Bună ziua.

— Doi dolari şi jumătate.

— Doi şi jumătate. Pentru parcare?

Omul zâmbi:

— Încercăm să ţinem locul acesta pentru schilozi şi neputincioşi. Nu putem realiza această faptă bună decât taxând 2 dolari şi jumătate. Banii intră în Fondul Sfinţilor Părinţi Fundamentalişti, pentru a continua lucrarea Domnului. Dacă preferi să nu plăteşti, te poţi întoarce să parchezi pe câmp.

Michael se uită peste umăr. Şoseaua era blocată în spatele lui.

— Nu, desigur, spuse, căutând banii şi întinzându-i.

— Domnul să te binecuvânteze, zâmbi omul la fel. Parcă maşina şi porni spre cort. În faţa lui, un băiat slab cu faţa ca făina se sprijinea de o maşină, îngăimând ceva.

— Ia ascultă, Ralphie Johnson, termină cu asta, spunea o femeie de vârstă mijlocie, aplecată spre el. Venim tot drumul la preotul ăsta vindecător, ajungem aici şi tu începi iar cu figurile tale. Revino-ţi şi hai. Mă auzi?

Băiatul începu să plângă:

— Nu pot, şopti.

Avea buzele albastre, ca şi când ar fi stat prea mult în apă.

— Pot să vă ajut? întrebă Michael.

— Îl puteţi căra înăuntru? întrebă femeia ezitant.

Băiatul închise ochii când îl ridică. Cortul era aglomerat. Michael îl lăsă pe unul dintre scaunele pliante din lemn.

— Spune mulţumesc domnului amabil, Ralphie, zise femeia vioi.

Buzele albastre nu se mişcară. Ochii rămaseră închişi.

Michael salută din cap şi se îndepărtă. Scaunele din partea din faţă erau ocupate complet. Se duse şi se aşeză mai în spate, la mijlocul unui rând gol. În trei minute se umplu şi rândul acela. În faţa lui stătea o femeie grasă al cărei cap zvâcnea spasmodic şi regulat, de la dreapta la stânga şi în sus, de parcă era tras de sfori.

La stânga lui stătea un orb de vârstă mijlocie şi mânca un sandviş cu mâinile ca nişte gheare din cauza poliartritei reumatice.

La dreapta, stătea o femeie bine îmbrăcată şi atrăgătoare, cu aspect de om foarte sănătos. Dar îşi tot scutura pieptul hainei cu mâna. În curând, făcu acelaşi lucru şi pe umărul lui Michael.

— Joy, îi spuse încet femeia care stătea la dreapta ei, lasă omul în pace.

— Dar s-au urcat furnicile pe el.

— Lasă-l în pace. Îi place aşa.

Femeia se strâmbă:

— Mie nu.

Se cutremură şi începu să se scuture din nou.

Cortul se umplea rapid. Un bărbat înfloritor, într-un costum alb din în veni pe coridor în faţa a doi oameni de culoare care duceau o targă. Pe targă zăcea înţepenită o fată blondă de vreo douăzeci de ani, paralizată.

Un portar se grăbi spre ei:

— Aşezaţi-o aici aproape de scaune şi staţi lângă ea. De aceea păstrăm scaunele de lângă coridor. Cei doi lăsară targa şi se îndepărtară. Omul în costum alb îi dădu portarului o bancnotă.

— Fii binecuvântat, rosti acesta.

În faţă se afla un podium unit cu sala printr-o rampă şi separat cu ajutorul unei cortine. Sosiră şi două camere de luat vederi, pe care operatorii le călăreau ca nişte jochei. Şi le ajustară filmând publicul şi chipurile traversară ca nişte bancuri de peşti ecranele monitoarelor. Oamenii se priviră pe ei înşişi. Unii fluierară şi făcură cu mâna. Orbul zâmbi:

— Ce se petrece?

Michael îi spuse.

În curând, un tânăr brunet şi frumos ieşi de după cortină cu o trompetă în mână. Nu purta haină. În schimb, cămaşa albă era apretată şi nodul complicat al cravatei albastre era desăvârşit. Părul îi era netezit

cu grijă spre spate şi zâmbi cu dinţi sclipitori.

— Simt Cal Justice, rosti în microfon. Unii mă cunosc mai bine sub numele de Trâmbiţasul Domnului.

Oamenii aplaudară.

— Billy Joe iese în câteva minute. Între timp, mi-ar plăcea să vă cânt un cântec pe care-l cunoaşteţi şi îl iubiţi cu toţii.

Le cântă „Cei Nouăzeci şi Nouă". Se pricepea la trompetă. La început, sunetele au fost lente şi jalnice. Dar la al doilea vers, ritmul se închegă şi cineva începu să bată din palme. În curând, toţi cei din cort aplaudau şi cântau, urmând sunetul de aur al trompetei ce se înălţa sălbatic deasupra vocilor lor. În faţa lui

Michael, doamna cea grasă deveni un metronom perfect, capul ei ţinând exact ritmul cântecului.

Aplauzele care urmară au fost puternice şi susţinute, înteţindu-se când din spatele cortinei apăru un alt bărbat în cămaşă. Era solid, cu umeri lăţi, capul mare şi mâini puternice. Avea im nas cărnos, gura cu buze groase şi pleoapele grele.

Trompetistul ieşi din scenă. Omul impunător păşi în mijloc zâmbind, în aplauzele şi ovaţiile oamenilor din cort.

Apoi îşi ridică mâinile spre cer, cu degetele răsfirate. Zgomotele încetară. Din microfon se auzi un bubuit care de fapt era o răsuflare supraumană, şuierătoare.

— Aleluia, începu Billy Joe Raye. Dumnezeu vă iubeşte.

— Aleluia, răspunseră cei din cort.

— Amen, murmură orbul.

— Dumnezeu vă iubeşte, repetă Billy Joe. Spuneţi de trei ori cu mine: Dumnezeu mă iubeşte.

„DUMNEZEU MĂ IUBEŞTE.

DUMNEZEU MĂ IUBEŞTE.

DUMNEZEU MĂ IUBEŞTE".

— E bine, dădu fericit din cap Billy Joe. Ştiu de ce sunteţi aici, fraţi şi surori. Sunteţi aici pentru că aveţi o boală în corp, în minte şi în suflet şi aveţi nevoie de iubirea vindecătoare a lui Dumnezeu.

Tăcere şi acelaşi sunet amplificat al respiraţiei.

— Dar ştiţi de ce simt *eu* aici? rosti gura predicatorului de pe scenă şi din mulţimea de televizoare amplasate peste tot.

— Să ne vindeci! strigă cineva de lângă Michael.

— Să mă faci bine!

— Să-l ajuți pe băiatul meu să trăiască! strigă o femeie, împingându-și scaunul și căzând în genunchi.

— Amen, spuse orbul.

— Nu, zise Billy Joe, eu nu pot să vă vindec.

O femeie suspină.

— Nu spune asta, țipă alta. Să nu spui asta, auzi?

— Nu, sora mea, nu pot eu să te vindec, repetă Billy Joe.

Mai mulți oameni începură să plângă.

— Dar DUMNEZEU poate. Prin mâinile astea, și își întinse mâinile spre ei.

Speranța renăscu în murmure de osanale.

— Dumnezeu poate face orice. Spuneți cu mine.

„DUMNEZEU POATE FACE ORICE".

— Așa că Dumnezeu vă poate vindeca.

„DUMNEZEU MĂ POATE VINDECA".

— Pentru că Dumnezeu vă iubește.

„DUMNEZEU MĂ IUBEȘTE".

— Amen, șopti orbul cu lacrimi curgându-i din ochii fără vedere.

Billy Joe își trase adânc respirația amplificată electronic:

— Cândva, eram un băiat în pragul morții, declară. Și respiră încet, trist.

— Diavolul avea deja sufletul meu și viermii se pregăteau să se joace de-a v-ați ascunselea prin carnea mea. Plămânii mei erau mâncați de tuberculoză. Sângele îmi era bolnav de anemie. Părinții mei știau că mor. Și eu știam că mor și îmi era frică.

Respirație de cerb hăituit, luptându-se să mai înghită puțin aer.

— Mă scăldasem în păcat. Băusem whisky ieftin. Jucasem ca soldații care au jucat la cărți veșmintele

Fiului lui Dumnezeu. Mă desfrânasem cu femei bolnave, destrăbălate ca târfele Babilonului. Dar într-o zi, când zăceam pe patul meu cuprins de disperare, am simțit că se întâmpla ceva ciudat în mine. Ceva din mine a început să se miște, ca puiul de găină când simte că trebuie să spargă coaja oului. Vârfurile degetelor mă furnicau și din mine s-a răspândit o căldură pe care nu ți-o poate oferi niciun whisky făcut de mâna omului. Am simțit lumina lui Dumnezeu răzbătându-mi în ochi și am sărit din pat să cânt COMPLET SĂNĂTOS:

„MĂMICO! TĂTICULE! Domnul m-a atins! SUNT SALVAT!"

Cortul a fost străbătut de un fior de bucurie și speranță și oamenii

ridicară ochii, mulţumindu-i lui Dumnezeu.

Lângă doamna cea grasă stătea un tânăr cu obrajii uzi de lacrimi:

— Te rog, Doamne, spunea. Te rog. Te rog. Te rog. Te rog. Te rog.

Michael îi văzu faţa şi, ca prin vis, îşi dădu seama că era Dick Kramer, un membru al congregaţiei lui.

Billy Joe privi binevoitor spre ascultători de la înălţimea scenei:

— Din acea zi, deşi eram doar un copilandru, am răspândit cuvântul lui Dumnezeu, la început prin părţile astea apoi, cum unii dintre dumneavoastră ştiţi, oameni buni, ca pastor la sfânta biserică fundamentalistă din Whalensville. Şi până acum doi ani, am crezut că sunt doar un predicator al Domnului.

Atunci, câţiva oameni pregăteau în spatele bisericii un teren de baseball pentru tineri. Şi din bunătate, Bert Simmons îşi adusese tractorul şi netezea nişte dăm/ z zburi. Dar tractorul i s-a împiedicat de o piatră nu mai mare decât un fagure de albine. S-a răsturnat şi i-a prins mâna fratelui Simmons sub greutatea lui teribilă.

Când am fost chemat de la biserică, am văzut sângele şiroind din mănuşă. După ce am ridicat tractorul, am văzut că, după cât de strivită era, mâna lui Bert va trebui tăiată. Am căzut în genunchi pe pământ, mi-am ridicat ochii spre ceruri şi am zis:

„Doamne, de ce-l pedepseşti pe omul care a dat ajutor la lucrarea Ta?”

Deodată, mâinile au început să-mi tremure, am simţit o putere în ele, ca un curent electric care se răspândea prin vârfurile degetelor şi am luat mâna zdrobită a fratelui Simmons între ale mele şi am spus: „Doamne, vindecă-l pe acest om!”

Când fratele şi-a scos mănuşa, mâna îi era teafără şi nevătămată şi n-am putut să nu recunosc minunea.

Şi parcă i-am auzit vocea lui Dumnezeu, zicând:

„Fiule, cândva te-am vindecat. Acum vei duce puterea Mea vindecătoare în casele oamenilor”.

De atunci, Domnul a vindecat mii de oameni prin mâinile mele. Prin bunătatea Lui, schilozii au umblat, orbii au văzut şi bolnavii au fost uşuraţi de povara durerii.

Billy Joe plecă fruntea.

O orgă se auzi în surdină.

Preotul ridică ochii:

— Vreau ca fiecare să atingă spătarul scaunului din faţa lui şi să-

şi plece capul. Vă rog. Haideţi. Capul jos. Toată lumea.

Vreau ca toată lumea de aici care-l caută din inimă pe Christos să-şi ridice mâna sus în aer. Capul jos, dar mâna sus.

Privind în jur, Michael observă vreo douăzeci şi cinci de braţe ridicate.

— Slavă, slavă, ce privelişte, fraţi şi surori, zise Billy Joe. Sute de mâini în acest cort se îndreaptă spre Dumnezeu. Acum, cei care aţi ridicat mâna, sculaţi-vă în picioare. Haideţi, acum. Toţi cei care au ridicat mâna, înaintaţi şi vom rosti o rugăciune specială.

Vreo doisprezece sau cincisprezece oameni, bărbaţi, femei şi trei adolescente veniră în faţă şi au fost conduşi de un asistent după cortină.

Apoi, în sunet de orgă, Billy Joe a coborât, rugându-se pe culoarul dintre scaune.

În acest timp, portarii împărţiră platourile de colectă şi alţii le dădură cartonaşe celor care doreau să se întâlnească faţă în faţă cu vindecătorul. Oamenii începură peste tot să-şi scrie numele pe cartonaşe.

— Îmi arătaţi şi mie? întrebă orbul.

Michael îi arătă unde să semneze. Uitându-se la cartonaş, văzu că-i acorda permisiunea predicatorului să folosească fotografia semnatarului în presă.

Cal Justice şi organistul nevăzut mai cântară două imnuri: „Păstorul meu e regele iubirii" şi „Piatra vremurilor", apoi Billy Joe se întoarse pe scenă.

— Dacă faceţi un rând şi aveţi răbdare, ne vom ruga împreună lui Dumnezeu pentru boala de care suferiţi.

Oamenii se ridicară. Se ridică şi Dick Kramer. Aşteptând ca cei din rândul lui să avanseze, se uită în jur şi ochii lui îi întâlniră pe cei ai rabinului.

Se priviră fix şi ceva de pe chipul tânărului îi tăie respiraţia lui Michael. Apoi Kramer se întoarse, făcându-şi loc, disperat, spre capătul rândului şi împingând-o pe doamna cea grasă.

— Poftim! zise ea, aşezându-se la loc.

— Dick, strigă Michael. Aşteaptă-mă!

Şi începu să se strecoare şi el prin mulţime, murmurând scuze. Dar drumul îi era blocat de targa fetei paralizate. Bărbatul arătos se apleca deasupra ei, cu buzele căzute:

— Ce Dumnezeu, Evelyn, mişcă-ţi membrele! Poţi să te mişti dacă

vrei.

Apoi se întoarse tremurând spre portar:

— Du-te şi adu-l pe domnul Raye, băiete. Spune-i să vină imediat înapoi şi să se mai roage.

Capitolul 28

Dick Kramer află prima dată că nu scăpase de tot într-o dimineaţă de toamnă, în mijlocul pădurii de pini de la marginea oraşului Athens. împreună cu vărul lui, Sheldon, puneau câinii să inspecteze metodic dealurile scunde. Pentru că erau printre cei mai buni trăgători din universitate, comitetul asociaţiei studenţeşti îi însărcinase să aprovizioneze bucătăria cu potârnichi şi prepeliţe, uşurându-i de îndatoriri mai neplăcute pentru a putea să vâneze. Cei doi băieţi se întreceau de mult la vânătoare şi acum, Dick se simţea deosebit de bine. Numărase numai trei împuşcături ale lui Sheldon şi ştia că-l întrecuse cu mult, chiar dacă cele trei gloanţe îşi nimeriseră toate ţinta. Era prima lui încercare cu puşca Browning 20 cu două ţevi. Fosta lui armă avea gabaritul 16 şi se temuse că butoiaşul mai mic de cartuşe al celei noi o să-l handicapeze, dar avea o pereche de prepeliţe şi doi porumbei negri în tolbă şi, tocmai când se încălzea cu acest gând, un alt porumbel se înălţă fâlfâind brusc. Aripile trasau o ceaţă neagră pe cerul albastru, mişcându-se rapid; îşi aruncă arma de pe umăr, o potrivi şi exact la momentul cel mai bun apăsă pe trăgaci; simţi reculul şi văzu pasărea oprindu-se, apoi împietrind şi căzând.

Roşcatul aduse porumbelul, Dick îl luă, bătu câinele pe spate şi căută în buzunar. Mâna lui dreaptă prinse răsplata – un os special – dar când îl scoase din buzunar, degetele nu i se desfăceau pentru a i-l da câinelui.

Sheldon venea agale peste deal, părând necăjit, cu bătrâna Bessie gâfâind după el.

— Fir-ar să fie! Dacă o ţin tot aşa, băieţii o să mănânce conserve de fasole. N-am doborât decât două. Tu câte ai? întrebă, ştergându-se pe frunte cu mâneca.

Dick ridică porumbelul pe care tocmai îl luase din botul Roşcatului. Crezu că zice: „Mai am patru în afară de ăsta", dar vărul lui îl privi surâzând:

— Poftim?

Repetă şi surâsul pieri de pe faţa lui Sheldon:

— Hei, Dick! Te simţi bine, Dick băiatule?

Mai spuse ceva şi Sheldon îl luă de cot şi îl scutură puţin:

— Ce s-a întâmplat, Dickie? Eşti alb ca varul. Stai jos. Uite aici.

Se aşeză pe pământ şi Roşcatul veni şi îl adulmecă uşor cu botul lui rece şi umed şi, peste câteva minute, degetele i se desfăcură şi putu să-i dea osul. Mâna îi rămase ciudat de amorţită, dar nu-i spuse nimic lui Sheldon.

— Acum mă simt mai bine, zise.

Auzindu-i vocea, Sheldon păru uşurat:

— Eşti sigur? întrebă.

— Da.

— Totuşi, mai bine ne întoarcem.

— Mă simt bine, protestă Dick. De ce să abandonăm aşa de repede?

— Dickie, adineauri, când te-ai albit aşa la faţă, ţii minte că mi-ai spus ceva?

— Cred că da. De ce?

— Pentru că… nu se înţelegea nimic. Vorbeai incoerent.

Simţi un fior de teamă, ca o insectă supărătoare pe care o goni râzând:

— Hai, lasă. Mă duci cu preşul, nu?

— Nu. Zău că aşa a fost.

— Ei, acum mă simt bine. Şi înţelegi ce zic, nu?

— Te-ai simţit bine în ultima vreme? întrebă Sheldon.

— Doamne, da, au trecut cinci ani de la operaţia aia, răspunse Dick. Sunt sănătos ca un cal şi ar trebui s-o ştii. Când nu o să mă mai trataţi ca pe un invalid?

— Vreau să mergi la un doctor, spuse Sheldon.

Vărul lui era cu un an mai mare şi îl considera aproape ca un frate mai vârstnic.

— Ce naiba, dacă o să te simţi mai bine, mă duc. Ia uite.

Şi întinse braţul drept. Nu-i tremura niciun pic.

— Nervi de oţel, rânji el.

Dar întorcându-se la maşină printre pini, cu Sheldon şi câinii, observă că amorţeala era încă acolo.

A doua zi merse la doctorul bătrân şi îi spuse ce se întâmplase.

— Te-a mai supărat ceva?

Ezită şi medicul îl evaluă din priviri:

— Ai mai scăzut în greutate, nu? Hop pe cântar.

Slăbise patru kilograme şi jumătate.

— Nu te-a mai durut şi altceva?

— Acum vreo două luni am avut o gleznă umflată. După câteva zile mi-a trecut. Şi m-a durut aici.

Şi arătă în dreapta bazinului.

— Te-ai distrat cam mult cu fetele, bănuiesc, spuse doctorul şi zâmbiră amândoi.

Totuşi, bătrânul medic puse mâna pe telefon şi îi aranjă să se interneze la Spitalul Universitar Emory din Atlanta, pentru analize şi supraveghere.

— În după-amiaza meciului cu Alabama? se plânse Dick.

Dar doctorul dădu din cap ferm.

La spital, medicul rezident care îi făcu fişa menţionă că pacientul avea o paloare uşoară, era un tânăr bine dezvoltat de douăzeci de ani, cu slăbiciune musculară pe partea dreaptă a feţei şi o mică greutate în articularea cuvintelor. Entuziasmul îi fu stârnit când văzu că era un caz interesant. Când avea cincisprezece ani, pacientul suferise o laparotomie exploratorie, în urma căreia se descoperise un carcinom al capului de pancreas. I se rezectaseră duodenul, porţiunea distală a canalului biliar comun, capul pancreasului şi o mică porţiune din jejun.

— Ţi-au cam tăiat din burtă când erai copil, nu?

Dick dădu din cap şi zâmbi.

Pacientul nu mai avea mâna amorţită. Avea semnul Babiński în partea dreaptă; altceva nu se mai observa la examenul neurologic.

— Pot să ies de aici ca să mai prind meciul? întrebă Dick.

— Nu simt sigur, se încruntă doctorul.

Auzi cu stetoscopul un uşor murmur sistolic al inimii tânărului. îl puse să se întindă şi începu să-i sondeze abdomenul cu degetele.

— Crezi că batem Alabama anul ăsta? îl întrebă în timp ce-l controla.

— Micul Stebbins o să paseze până-i omoară, spuse Dick.

Degetele medicului localizară o masă fermă, lobulară, evidentă la palpare între ombilic şi xifoid, uşor către stânga liniei mediane. Părea să treacă peste aortă. De câte ori pulsa inima, pulsa şi masa aceea până când doctorului i se păru că în trupul băiatului băteau două inimi.

— Nici eu nu m-aş supăra dacă aş prinde meciul, concluzionă rezidentul.

Sheldon veni să-l viziteze. Veniră şi câţiva colegi din asociaţia

studenţească şi Betty Ann Schwartz, cu un pulover alb strâmt şi pufos. În seara în care ea a venit, a fost singura vizitatoare şi el nu putea să privească în altă parte. Privelişte aproape că-l dezmorţi.

— Indiferent ce-ai auzit, să ştii că nu ne bagă sedative în cafea, îi spuse.

Se aşteptase ca remarca s-o lase indiferentă, dar fata îl privi drept în ochi şi îi zâmbi, de parcă i-ar fi făcut plăcere ce auzise.

— Poate îi pui problema asta unei asistente, îi sugeră şi el se gândi să o invite undeva imediat după ce se va externa.

În cea de-a cincea zi de spitalizare veni la el unchiul Myron.

— De ce ţi-o mai fi spus Sheldon? făcu Dick supărat. Mă simt foarte bine.

— N-am venit ca la un bolnav, îl temperă unchiul. E o vizită de afaceri.

De ani de zile, Myron Kramer şi fratele lui, Aaron, aveau afaceri identice în oraşe diferite, producând mobilă de sufragerie. Cum Myron stătea în Emmetsburgh şi Aaron în Cypress, se bucurau fiecare de independenţă, dar fiind fraţi, beneficiau de nişte economii: foloseau aceleaşi modele de mobilă şi aveau un singur reprezentant de vânzări care îi promova la saloanele naţionale. Când Aaron murise în urma unui infarct cu doi ani în urmă, Myron preluase managementul, dar nu şi proprietatea asupra afacerii fratelui lui, înţelegându-se că responsabilitatea aceasta îi va reveni lui Dick după absolvirea universităţii.

— E vreo problemă cu afacerea, unchiule? întrebă Myron.

— Afacerea merge bine. Ce problemă să fie?

Discutară despre fotbal, despre care mai vârstnicul Kramer nu ştia aproape nimic.

Înainte de a pleca din Atlanta, Myron Kramer se întâlni cu doctorul nepotului lui:

— Mama lui a murit când era copil, de cancer. Fratele meu s-a dus acum doi ani, începu el. A avut probleme cu inima. Doar eu i-am mai rămas. Aş dori să-mi spuneţi cum se simte nepotul meu.

— Mi-e teamă că există o masă mediastinală.

— Spuneţi-mi ce înseamnă asta, ceru Myron răbdător.

— Are o tumoare în spatele inimii.

Bărbatul închise ochii cu o grimasă.

— Puteţi să-l ajutaţi?

— Cu o tumoare de felul ăsta, nu știu cât îl putem ajuta, rosti medicul cântărindu-și cuvintele. Și ar putea fi și altele. În stadiu avansat, cancerul e ca o plantă care se înmulțește din mai multe semințe. Vrem să determinăm unde ar mai putea exista probleme la nepotul dumneavoastră.

— Îi spuneți și lui?

— Nu, cel puțin deocamdată. Mai așteptăm și îl supraveghem.

— Și dacă mai sunt… alea? întrebă Myron. Cum veți ști?

— Dacă s-a produs metastaza, domnule Kramer, ne vom da seama foarte ușor.

Dick a fost externat după nouă zile. Înainte de a se îmbrăca de ieșire, doctorul i-a dat o rezervă de multivitamine și enzime pancreatice.

— O să te întremeze, îi spuse.

Apoi îi mai întinse un flacon:

— Acestea roz se numesc Darvon. Ia câte una dacă te doare ceva. Poți lua din patru în patru ore.

— Nu mă doare nimic, spuse Dick.

— Știu, replică medicul. Dar e bine să le ai în casă dacă apare ceva.

Lipsise șase zile de la ore și avea mult de recuperat. Patru zile fu aglomerat. Apoi scăpă de presiune. Îi telefonă lui Betty Ann Schwartz, dar avea o întâlnire.

— Dar mâine seară?

— Și mâine seară simt ocupată, Dick. Îmi pare rău.

— Bine, O.K.

— Să știi că nu refuz, Dick. Vreau foarte mult să ies cu tine. Vineri seară n-am program. Ce zici? Facem ce vrei tu.

— Orice?

— Aproape orice, râse ea.

— Lasă, că te-am auzit. Rămâne așa.

În după-amiaza următoare nu s-a simțit în stare să învețe. Deși știa că nu-și poate permite după atâtea absențe, plecă de la un curs și se duse la clubul de pescuit și vânătoare. Se desfășura o tragere. Cu pușca lui cea nouă, doborî patruzeci și opt de ținte din cincizeci și câștigă premiul întâi. Pe drum spre casă, simți că-i lipsea ceva și nedumerit, se întrebă ce anume. Apoi râse scurt, dându-și seama că era euforia care însoțea, de obicei, victoria. Dimpotrivă, se simțea deprimat, nu fericit. Simțea un puls în vintre, în partea dreaptă.

La două dimineața, pulsația se transformase în durere. Se duse la

sertarul biroului şi scoase flaconul cu drajeuri roz. Luă unul în palmă:

— Să te ia naiba.

Îl puse la loc în flacon şi băgă flaconul în sertar sub un şort. Luă două aspirine şi durerea trecu.

Dar reveni după două zile.

În după-amiaza aceea plecă în pădure după vânat cu Roşcatul, dar se întoarse, pentru că mâna îi amorţi atât de tare, încât nici nu mai putea să încarce arma.

În seara aceea luă Darvon.

Vineri dimineaţa se duse la spital. Betty Ann Schwartz îl vizită pe seară, dar stătu puţin.

Doctorul cel bătrân îi explică situaţia cu multă blândeţe.

— O să mă operaţi din nou? întrebă Dick.

— E un caz diferit. Acum există un remediu nou care a avut succes. Praf de nitrogen, ca cel care se foloseşte la gazele de război. Dar ăsta omoară cancerul, nu pe soldaţi.

— Când începem tratamentul?

— Imediat.

— Pot să amân până mâine?

Doctorul ezită, apoi zâmbi:

— Sigur. Ia o pauză.

Ieşi din spital înainte de prânz şi parcurse cu maşina cei şaizeci de kilometri până la Athens. Se opri să mănânce, dar nu-i era foame, aşa că intră într-o cabină telefonică şi o sună pe Betty Ann Schwarts. Aşteptă să fie chemată din sala de mese. Acceptă bucuroasă să se întâlnească în seara aceea.

Nu voia să dea peste vreun coleg şi avea toată după-amiaza înainte. Aşa că se duse la film. În Athens erau trei cinematografe şi la două rulau filme de groază, îi rămânea *Weekend-ul pierdut,* pe care-l mai văzuse. îl vizionă din nou, mâncând floricele reci şi foindu-se pe scaunul de pluş cu miros stătut. Prima dată, filmul îi plăcuse, dar acum i se păru că secvenţele dramatice erau exagerate şi îl dispreţui pe Ray Milland care îşi pierdea timpul căutând băutura ascunsă în loc s-o iubească pe Jane Wyman şi să scrie articole pentru *The New Yorker.*

După ce se termină filmul, mai avea timp şi îşi luă o jumătate de bourbon, simţindu-se ca Milland, apoi ieşi din oraş. Uitându-se cu atenţie, găsi în pădure un loc ideal de parcare, cu vedere la râul Oconee şi stătu pur şi simplu acolo. îl durea foarte rău şi se simţea slăbit.

Bineînţeles, pentru că nu mâncase decât floricelele alea nenorocite, îşi spuse, certându-se că fusese atât de prost şi se gândise la altceva.

Se întâlni cu Betty Ann şi o duse la un restaurant bun numit „La Max". Au băut ceva, apoi au comandat muşchi filé. După masă, au cerut coniac. De la restaurant, Dick conduse direct spre parcarea cu vedere la râu. Scoase sticla de bourbon, i-o oferi şi ea acceptă, bău şi i-o înapoie. Porni în surdină radioul, mai băură, apoi începu s-o sărute. Ea nu se opuse, îl încurajă sărutându-i faţa şi gâtul şi îşi dădu seama că, incredibil, asta era, se va întâmpla, dar când veni momentul, nu reacţionă cum ar fi trebuit şi după un timp nu mai încercară.

— Cred că mai bine mă conduci acasă, spuse ea, aprinzându-şi o ţigară.

Porni motorul, dar nu demară:

— Vreau să-ţi explic.

— Nu trebuie să explici nimic.

— Am ceva, continuă el.

— Văd şi eu.

— Nu, ceva serios. Am cancer.

Ea fumă în tăcere, apoi întrebă:

— Glumeşti? E cumva vreo şmecherie nouă?

— Pentru mine ar fi fost important. Dacă mor, tu ai fi fost poate singura…

— Iisuse Christoase, spuse ea încet.

El atinse schimbătorul, dar mâna ei îl opri:

— Vrei să mai încercăm?

— Nu cred că ar avea vreun rost, zise el, dar opri motorul. Aş vrea să văd cum arată o fată. Pot să mă uit la tine?

— E întuneric, şopti ea şi el aprinse lumina de bord. Fata îşi ridică picioarele pe marginea banchetei şi se lăsă pe spate cu ochii strâns închişi.

— Să nu mă atingi, spuse.

După un timp, auzi motorul pornind şi îşi lăsă picioarele în jos. Ţinu ochii închişi mai mult de jumătate din drum şi apoi se îmbrăcă întoarsă cu spatele la el.

— Vrei o cafea? o întrebă când trecură pe lângă un local.

— Nu, mulţumesc, răspunse ea.

Ajunseră la cămin şi vru să-i spună ceva, dar ea nu mai dorea să-l asculte.

— La revedere. Noroc, Dick.

Deschise portiera şi se strecură afară iar el o privi alergând pe alee şi urcând scările de piatră. Traversă veranda largă şi uşa se închise cu zgomot după ea.

Nu voia să se ducă la căminul lui şi părea prostesc să meargă la hotel, aşa că se întoarse la spital.

A stat acolo zece zile.

O asistentă mică şi drăguţă, cu părul şaten tuns rebel, în stil italian, îi administra medicamentul intravenos. În prima zi glumi cu ea, îi admiră corpul şi speră că eşecul din seara precedentă fusese o greşeală, un moment psihologic trecător, nu o consecinţă a bolii. În cea de-a treia zi, nici nu mai era conştient de prezenţa asistentei în salon. Praful de nitrogen îi producea crize şi o greaţă teribilă. Doctorul îi corectă doza, dar tot îi făcea rău.

Unchiul Myron veni de la Atlanta de trei ori pe săptămână, seara, stând şi uitându-se la el, mai mult tăcut.

Sheldon a venit o singură dată. L-a tot privit, apoi a plecat, bombănind că avea examene. Nu s-a mai întors.

După zece zile a fost externat.

— Va trebui să vii la spital de două ori pe săptămână pentru tratament, spuse doctorul.

— O să stea cu noi, zise unchiul Myron.

— Nu, refuză el. Stau la cămin.

— Mi-e teamă că e exclus să mai mergi la cursuri, anunţă doctorul.

— E exclus să stau la tine, se încăpăţână Dick. Mă întorc la Cypress. Nu sunt un invalid.

— Ce-i cu tine? Cine te crezi? se supără Myron. De ce te încăpăţânezi?

Dar doctorul înţelese:

— Lăsaţi-l în pace. O să-i meargă bine de unul singur o vreme.

Îşi făcu bagajul după primele ore ale dimineţii, când căminul era pustiu. Nici nu-şi luă la revedere de la Sheldon. Îşi puse bagajele în maşină, pe Roşcatul deasupra şi puşca pe jos pe o pătură, lângă scaun, apoi conduse în jurul campusului. Frunzele începeau să-şi schimbe culoarea. Fetele dintr-un cămin se apucaseră să văruiască pe dinafară şi băieţii, atraşi, le chemau motăneşte.

Ieşi pe autostradă. În curând, prinse viteză; maşina sport albastră

derapa uşor la curbe şi se năpustea în linie dreaptă. Roşcatul scâncea uşor în spate şi se aştepta ca maşina să cedeze, să intre într-un copac, într-un zid, într-un stâlp. Dar nu se întâmplă nimic, moartea nu apăru, nu apăru nici măcar un poliţist cu amenda pentru viteză şi traversă statul Georgia de parcă s-ar fi aflat la bordul unei rachete cosmice.

Redeschise casa părintească şi angajă o femeie de culoare să-i gătească şi să-i facă menajul. În cea de-a doua după-amiază acasă, se duse la fabrica de mobilă. Doi angajaţi se mirară de cât de rău arăta, altul se uită doar la el. După aceea nu mai trecu pe acolo. Uneori se plimba prin pădure cu Roşcatul şi câinele scâncea şi făcea salturi când vedea prepeliţe sau porumbei negri, dar Dick nu mai încercă să vâneze. Erau zile când ar fi putut s-o facă, nu-i mai amorţeau membrele şi nu-l mai durea nimic. Dar nu mai avea chef să omoare. Pentru prima dată se gândi că secerase viaţa păsărilor pe care le doborâse din văzduh şi nu mai trase cu puşca, nici măcar la bâlci.

De două ori pe săptămână, călătorea la Atlanta la spital, dar nu se mai grăbea, nu mai căuta să provoace destinul.

Se făcu mai frig. Greierii de pe câmpul din spatele casei dispărură. Se întrebă dacă pieriseră cu totul sau se băgaseră undeva, într-un bârlog, şi vor ieşi la primăvară.

Începu să se gândească la Dumnezeu.

Se apucă de citit. Când nu putea dormi, citea toată noaptea şi toată ziua şi aţipea abia după-amiaza târziu. Citi în ziarul local că avea loc o slujbă iudaică şi se duse. Deveni un participant regulat la întâlnirile de vineri, îi cunoştea pe majoritatea celor care veneau, iar ei ştiau despre el că venise de la şcoală pentru că era bolnav. Se purtau cu tact şi femeile flirtau curajoase cu el şi îl răsfăţau cu răcoritoare la ospăţul de Sabat.

Dar slujbele nu-i aduseră niciun răspuns. Se gândi că poate, dacă ar fi avut un mentor religios, un rabin, acesta l-ar fi ajutat. Măcar un rabin i-ar putea spune la ce să se aştepte de la moarte, ca evreu.

Dar când rabinul sosi la Cypress, Dick văzu că Michael Kind era şi el tânăr şi puţin nesigur. Deşi participă la fiecare slujbă, ştia că nu se putea aştepta ca un om atât de obişnuit să înfăptuiască miracolul de care avea el nevoie.

Într-o duminică, aşteptând în faţa televizorului să înceapă o emisiune sportivă, Dick văzu ultimele zece minute de înregistrare a spectacolului lui Billy Joe Raye. După aceea văzu pescarii de pe lacul

Michigan prinzând peşte la copcă, apoi tineri şi tinere bronzate practicând surfing la Cătălină şi mintea i se abătu de la semnificaţia programului religios anterior. Dar în duminica următoare, fără să se fi gândit dinainte, se bărbieri, se îmbrăcă, se urcă în maşină şi porni spre cortul vindecătorului.

Stătu nemişcat când Billy Joe le ceru să ridice mâna celor care-l căutau pe Iisus, dar ceru o întrevedere cu el semnând cartonaşul şi în timp ce stătea la coadă, îi observă pe cei care părăseau scena. Un bărbat şi apoi o femeie îşi aruncară cârjele stârnind strigăte triumfătoare, femeia efectiv dansând până la ieşire. Alţii urcară schilozi, sfârşiţi sau aiurând şi coborâră aparent la fel cele şapte trepte de lemn de la celălalt capăt al scenei. O femeie făcu doi paşi ezitanţi apoi, cu ochii luminoşi, îşi azvârli cât colo cârjele. După două minute, cu faţa devastată de durere, se târî luându-şi cârjele de unde le aruncase. Dar mintea lui Dick nu stărui asupra ei sau a altor cazuri ratate. Văzuse în schimb dovezi suplimentare ale miracolelor înfăptuite de Billy Joe.

Chiar în faţa lui Dick era o fată de vreo zece ani. Era surdă şi după ce Billy Joe se rugă deasupra ei, o întoarse spre mulţime, astfel că nu mai putea vedea buzele preotului.

— Spune „Te iubesc, Dumnezeule", vorbi spre creştetul ei.

— Te iubesc, Dumnezeule, spuse fata.

Billy Joe îi luă capul în mâini:

— Iată lucrarea lui Dumnezeu, rosti solemn spre mulţimea însufleţită.

Sosi rândul lui Dick.

— Ce-i cu tine, fiule? întrebă vindecătorul şi tânărul observă obiectivul aţintit asupra lui, ca un ochi acuzator din camera de luat vederi.

— Am cancer.

— Îngenunchează, fiule.

Văzu pantofii omului, din piele fină de porc, cafenii, şosetele de mătase maronii, bine întinse de jartiere şi manşetele beige ale pantalonilor de in care păreau făcuţi la croitor. Apoi mâna mare a omului îi acoperi faţa şi ochii. Degetele îi frământară craniul, iar patina, mirosind a sudoarea altor feţe şi sufocându-l puţin, îi acoperi gura şi nasul, împingându-i capul pe spate.

— Doamne, zise Billy Joe cu ochii strâns închişi, omul acesta e mâncat de demonii stricăciunii. îl devorează celulă cu celulă. Doamne,

arată-i acestui om că îl iubeşti. Salvează-i viaţa ca să mă ajute să împlinesc lucrarea Ta. Retează înaintarea distrugerii în trupul lui. Şterge boala cu o mişcare a iubirii Tale şi nu-l mai lăsa să sufere de cancer, tumori sau alte boli diavoleşti.

Doamne, şi degetele ca nişte cârnăciori cuprinseră puternice faţa lui Dick, VINDECĂ-L!

În mod ciudat, în seara aceea şi a doua zi nu-l mai duru nimic. Se mai întâmpla şi nu îndrăzni să spere până când nu mai trecu încă o zi, o noapte şi încă două zile şi două nopţi de vacanţă a durerii.

Săptămâna aceea se duse la spital la Atlanta conform programului şi îl lăsă pe rezident să-i monteze canula în venă şi să-i picure praful de nitrogen în sânge. Duminica următoare merse din nou la întâlnirea cu Billy Joe Raye şi în marţea aceea nu se mai duse la spital, lipsind şi joia. Nu mai primi praf de nitrogen, dar durerea îl ocoli şi începu să se simtă din nou puternic. Se ruga mult. În faţa focului, scărpinându-l pe Roşcatul după urechi, îi promise lui Dumnezeu că dacă îl va cruţa, va deveni discipolul lui Billy Joe Raye. Ore întregi îşi imagina cum ţine şedinţe de rugăciune cu ajutorul Trâmbiţaşului Domnului şi al unei fete. Faţa fetei se schimba de la un vis la altul, ca şi culoarea părului ei. Dar era întotdeauna bine făcută şi frumoasă, o fată pe care Billy Joe o salvase şi cu care Dick va experimenta bucuria de a trăi pentru Dumnezeu.

În duminica aceea, după întrunire, se duse la un portar: – Vreau să ajut cu ceva, spuse.

Omul îl conduse într-un birou mic, unde mai erau deja doi doritori şi când îi veni rândul, un bărbat durduliu cu un chip amabil îi arătă unde să semneze ca să devină Prieten al Sănătăţii prin Credinţă şi să plătească şase sute de dolari în următoarele douăsprezece luni.

Până în următoarea zi de marţi, doctorul îi telefonă de mai multe ori, apoi îl înştiinţă pe unchiul Myron că Dickântrerupsese tratamentul. Acesta a venit la el acasă şi a avut loc o scenă urâtă. Pe Dick nu l-a clintit cu nimic, căci îşi spunea că el era cel salvat.

Sâmbătă după-amiaza leşină. Când îşi reveni, durerea era acolo, mai rea ca oricând.

Duminică se înrăutăţi. Ceva din piept îi zvâcnea în afară, îi apăsa plămânii, îi era greu să respire şi deseori se simţea slăbit.

Se duse la întâlnire, stătu pe scaunul de lemn tare şi se rugă.

Ridicându-se să se aşeze la coadă până la Billy Joe, îşi dădu seama

că pe rândul din spatele lui stătea rabinul.

La naiba cu el, se gândi, dar totodată alergă afară, traversă parcarea uriaşă, cu coatele strânse de durerea din coaste, cu membrele grele. Ştia că, în realitate, nu putea fugi nicăieri.

Când Michael ajunse la băiat acasă, nu găsi pe nimeni. Era o casă frumoasă, veche, dar trainică. Nu era neîngrijită, dar ceva îi lipsea: era genul de casă care ar fi trebuit ocupată de o familie mare.

Se aşeză pe treptele de la intrare şi un setter irlandez cu umblet de leu posac ieşi de după colţul casei şi se apropie de el.

— Hei, îl chemă Michael.

Câinele îl privi neclintit. Apoi, aparent satisfăcut, se apropie şi se lungi pe o treaptă, punându-şi botul arămiu pe genunchiul lui Michael. Când maşina sport albastră intră pe alee, rabinul scărpina urechile câinelui.

Dick Kramer se uită o vreme din maşină. Apoi coborî şi traversă peluza:

— Ticălosului îi place să-l scarpini.

Scoate un inel de chei din buzunar şi deschise uşa şi fără să aştepte o invitaţie, rabinul şi câinele îl urmară în sufragerie.

Era o încăpere spaţioasă şi mobilată confortabil, dar arăta mai mult a vizuină, cu coarnele de cerb atârnate deasupra şemineului din piatră şi rastelul de arme cu uşă de sticlă.

— Bei ceva? întrebă Dick.

— Dacă bei şi tu.

— A, eu beau. Mi-au spus că o băutură din când în când face bine la nervi. Am bourbon. Cu apă?

— Da.

Au băut şi apoi ai rămas cu paharele goale în mână până când Dick a mai turnat.

— Vrei să vorbim? întrebă Michael.

— Dacă voiam, te-aş fi căutat, fir-ar să fie! Nu te-ai gândit la asta?

— Ba mi-a trecut prin minte.

Michael se ridică:

— În cazul ăsta, o iau din loc. Mulţumesc pentru băutură.

Vocea băiatului îl opri în prag:

— Îmi pare rău, rabi. Nu mă părăsi.

Se întoarse de la uşă şi se aşeză. Câinele se instală la picioarele stăpânului şi gemu încetişor. Michael sorbi din pahar. Dick Kramer

începu să povestească.

Când termină, se lăsă o mică tăcere.

— De ce n-ai venit la mine? întrebă Michael smerit.

— Nu-mi puteai oferi nimic, răspunse Dick. Nimic din ce căutam. Billy Joe, da. Pentru puţină vreme, părea că am scăpat. Dacă reuşea, aş fi făcut orice pentru el.

— Cred că ar trebui să mergi din nou la doctor, spuse Michael. În primul rând.

— Şi crezi că n-ar trebui să mai merg la Billy Joe Raye?

— Numai tu poţi decide asta.

Dick Kramer zâmbi:

— Cred că dacă aş fi putut într-adevăr să mă încredinţez lui, aş fi scăpat de boală. Dar scepticismul meu iudaic m-a tot îndepărtat de el.

— Nu-ţi blama originea. Medicina religioasă este un vechi concept iudaic. Christos a fost esenian, făcea parte dintr-un grup de călugări evrei care se dedicaseră vindecării. Până acum câţiva ani, evreii bolnavi din Europa şi Asia călătoreau departe şi treceau prin greutăţi pentru a ajunge să fie atinşi de mâna rabinilor cu puteri vindecătoare.

Kramer luă mâna dreaptă a lui Michael şi îi privi degetele care ţineau paharul:

— Atinge-mă.

Michael clătină din cap:

— Îmi pare rău, nu te pot ajuta în felul acesta. Nu am linie directă cu Dumnezeu.

Băiatul râse şi îi lăsă mâna. Băutura se vărsă puţin în mişcare.

— În ce fel mă poţi ajuta?

— Încearcă să nu-ţi fie frică, spuse Michael.

— E mai mult decât frică. Îmi este frică, recunosc. Dar mai sunt şi toate lucrurile pe care nu le voi face. N-am avut nicio femeie. N-am călătorit departe. N-am făcut ceva care să rămână, să lase lumii un loc mai bun decât înainte de apariţia mea.

Michael se străduia, regretând că băuse:

— Ai simţit vreodată iubire pentru cineva?

— Bineînţeles, murmură tânărul.

— Atunci ai sporit valoarea lumii. Incomensurabil. Cât despre aventură, dacă se va întâmpla lucrul de care te temi, vei avea curând cea mai mare aventură pentru un om.

Dick închise ochii.

Michael se gândi la aniversarea lor, la Leslie care îl aştepta, dar ceva îl reţinea pe scaun. Se pomeni studiind puştile din rastel şi una aşezată aproape de cămin, cu o cârpă unsuroasă înfundată pe ţeavă. Îşi amintea noaptea din Miami şi pe bărbatul trist şi mărunţel strângând în mână pistolul german. Apoi văzu că băiatul îi zâmbea.

— N-o s-o fac, zise.

— Sunt sigur.

— Să-ţi spun o poveste, începu Dick. Acum doi ani trebuia să merg la mlaştini într-o tabără de vânătoare a unor ţipi, pentru deschiderea sezonului la cerbi. Când au plecat, am răcit îngrozitor şi le-am spus să nu se îngrijească de mine. Dar în prima zi a sezonului m-au apucat năbădăile, m-am trezit devreme, mi-am luat puşca şi am intrat în pădure, foarte aproape de aici. Nu făcusem nici trei paşi de la şosea când am văzut un cerb tânăr şi mare, am tras şi l-am doborât.

Când am ajuns lângă el, mai era viu, aşa că am scos cuţitul de vânătoare şi i-am tăiat grumazul. Dar tot nu murea. Se tot uita la mine cu ochii lui mari şi căprui, deschidea botul şi behăia ca o oaie bătrână. Până la urmă i-am pus puşca la cap şi am tras. Dar tot nu murea şi nu ştiam ce să fac. îl împuşcasem în cap şi lângă inimă şi îi tăiasem gâtul. Nu puteam să-l jupoi de viu. Şi cum stăteam acolo şi încercam să mă hotărăsc, s-a ridicat în picioare şi a luat-o spre pădure. Începuse să plouă şi mi-au trebuit două ore să-l găsesc, în fine mort, în desiş. Aproape că am făcut pneumonie.

Mă gândesc mult la cerbul ăla.

Michael aşteptă să vină femeia să-i gătească masa de seară băiatului şi îl lăsă în faţa şemineului rece, cu câinele şi paharul de bourbon.

Aerul de afară era parcă mai tăios şi mai dulce. Conduse spre casă rugându-se şi observând în acelaşi timp umbrele, formele, culorile şi nuanţele. Leslie stătea lângă sobă; se duse şi-o luă în braţe, prinzându-i sânii în palme şi îngropându-şi faţa în părul ei. îl sărută iar el se întoarse şi stinse aragazul, trăgând-o spre dormitor.

— Nebunule, râse ea, pe jumătate supărată. Cina…

Dar el o ducea mai departe spre pat.

— Măcar lasă-mă… se uită ea spre sertarul unde ţinea diafragma.

— Nu în seara asta.

Gândul o excită şi nu se mai luptă:

— O să facem un copil, spuse, cu ochii sclipitori.

— Un rege al iudeilor, răspunse el. Un Solomon. Un Saul. Un David.

Se ridică spre el şi în timp ce o săruta, ea murmură ceva şi i se păru că spusese: „Nu un David".

Capitolul 29

Premiile anuale ale Frăţiei Templului Sinai, două plăcuţe frumoase din lemn de nuc cu faţă de argint, veniră prin poştă din Atlanta, şi la o întrunire a comitetului, lui Michael i se ceru să scrie urgent un discurs pentru ziua Frăţiei.

— Sunt puţin neliniştit de epidemia asta de premii pe care evreii le oferă unor *goi,* spuse Michael gânditor. De ce să nu ia evreii premiile unei frăţii evreieşti?

Membrii comitetului părură nedumeriţi, apoi râseră.

— Scrie doar discursul acela, rabi, îl îndemnă Dave Schoenfeld. Le dăm de băut şi o masă bună, apoi îi faci fericiţi cu vorbe şi eu le dau premiile.

Fixară data într-o duminică seara, peste şase săptămâni.

După două zile, pe când Michael lustruia în biroul lui obiectele de cult, primi o vizită.

Billy Joe Raye se aşeză pe marginea scaunului cu pălăria pe genunchi şi îi zâmbi larg:

— M-am gândit că e vremea să-ţi fac o vizită, ca între vecini, rabi. Ţi-am adus un mic cadou.

Şi îi întinse Noul Testament în ebraică:

— Am pus să se tipărească special pentru prietenii noştri evrei, spuse Billy Joe.

— Păi, mulţumesc, se dezmetici Michael.

— Alaltăieri m-am întâlnit pe stradă cu un tânăr prieten de-al dumitale. Tânărul Richard nu-mai-ştiu-cum.

— Kramer?

— Ăsta e. Mi-a spus că nu mai vine la mine. Mi-a spus că a avut o conversaţie lungă cu dumneata.

— Aşa e.

— Băiat bim. Băiat bun, dintr-o bucată. Păcat de el.

Privind în jos, clătină din cap:

— Sigur, am dorit să înţelegi că nu l-am chemat la întrunirile mele. Nu-l cunoşteam înainte de a veni la mine în cort.

— Ştiu, zise Michael.

— Da. Dumnezeu ştie că oamenii ca mine şi ca dumneata avem destule de făcut, nu să ne furăm turma unul altuia ca nişte negri care şparlesc pui.

Michael zâmbi gânditor şi îl conduse până la uşă.

Abia după trei săptămâni se forţă să se gândească la premiile Frăţiei. În următoarele zece zile scrise trei variante de discurs, lucrând încet şi laborios. Dar rupse toate încercările.

Cu două zile înainte de festivitate, se aşeză şi scrise din nou, rapid şi cu revizuiri puţine. Citi discursul şi i se păru scurt şi la obiect. Deşi îi cădea greu la inimă, conţinea adevărul.

Când farfuriile de desert şi ceştile de cafea au fost împinse în faţă, se ridică şi îi salută pe membrii sinagogii, pe invitaţii de onoare şi pe creştinii de vază de la masa principală.

— Când un slujitor al bisericii soseşte într-un oraş străin, îşi face griji pentru atmosfera religioasă, începu el.

Trebuie să recunosc că am sosit cu îngrijorare la Cypress. Iată ce am găsit:

Am găsit o comunitate în care diferitele biserici se poartă una faţă de cealaltă într-un mod remarcabil de civilizat.

Judecătorul Boswell se uită la Nance Grant şi dădu din cap zâmbind. Michae continuă:

— Am găsit o comunitate în care baptiştii le dau voie evreilor să folosească localul bisericii iar metodiştii îi ajută pe baptiştii săraci.

Am găsit o comunitate în care episcopalienii îi respectă pe congregaţionalişti iar luteranii lucrează în armonie cu prezbiterienii.

Am găsit o comunitate care recunoaşte Sabatul şi îi acordă o mare valoare. O comunitate unde fiecare e încurajat să-l caute pe Dumnezeu în felul lui.

Judecătorul Boswell ridică din sprâncene spre Dave Schoenfeld şi dădu din cap aprobator, împingându-şi uşor buza înainte, aşa cum făcea la tribunal când se citea verdictul.

— Am descoperit că în Cypress, urmă Michael, frăţiile se întind de la o biserică la alta, ca fântânile cu apă bună, date de Dumnezeu şi unite de tunele făcute de mâna omului, astfel încât apele lor comunică liber.

Dar am mai descoperit un lucru uimitor.

Aceste tunele cuprind aproape şaizeci la sută din populaţia comunităţii.

Judecătorul Boswell ridicase zâmbind paharul cu apă la gură. îl puse jos cu acelaşi zâmbet, parcă pictat, care începu să se ofilească.

— În Cypress, frăţia e ca o substanţă chimică şi dispare – gata! – când vine în contact cu pielea de altă culoare, rosti Michael.

Aceasta este impresia mea de ansamblu.

În detaliu, sunt familiarizat cu propria mea congregaţie. Aşa că să luăm în discuţie cele cincizeci şi trei de familii care alcătuiesc templul Sinai din Cypress, Georgia.

Trei membri ai acestei congregaţii refuză să vândă alimente sau băutură unui copil, femeie sau bărbat a cărui piele nu e mai albă decât cea a nevestei lui Moise.

Doi membri ai acestei congregaţii refuză să primească în pensiunile lor persoane de culoare.

Mai mulţi membri vând bunuri pe credit clienţilor negri, la preţuri ridicate, menţinându-i pe aceştia datornici.

Unul dintre membri are o publicaţie în care persoanele sunt numite domnişoară, doamnă, domn – cu excepţia cazului când sunt de culoare.

Congregaţia noastră patronează o linie de autobuz care îi forţează pe negri să stea în spate sau să stea în picioare, chiar dacă sunt locuri libere în partea din faţă.

Congregaţia locuieşte într-un oraş care include un cartier de negri, unde majoritatea caselor ar trebui reconstruite din motive sanitare. Aceeaşi congregaţie contribuie la sprijinirea unui sistem educaţional care îi trimite în fiecare dimineaţă pe copiii de culoare la şcoli mizerabile, unde minţile agere se pierd.

— Ce dracu' spune? îi zise Sunshine Janes şerifului.

— Astăzi ne-am adunat să oferim premiile Frăţiei la doi leaderi ai comunităţii, continuă Michael. Dar suntem *noi* în drept să oferim astfel de titluri?

Această calitate ar implica o stare de fraternitate între noi.

Şi, cu sinceritate îngrijorată, trebuie să vă spun că această stare nu există. Şi până când nu vom ajunge noi înşine la fraternitate, nu cred că suntem capabili să o recunoaştem la alţii.

Aplaud intenţia care ne-a adunat astăzi aici. Totuşi, pentru că se îndreaptă către pericolul cel mare care ne ameninţă sufletele acum şi în anii ce vor veni, sunt forţat să rostesc un avertisment solemn.

Până când nu ne vom uita la Negru şi nu vom vedea Omul în el,

purtăm pe frunte stigmatul lui Cain.

Dostoievski spunea astfel: „Până când nu devii cu adevărat, în faptă, frate cu toată lumea, nu există frăţie".

Părăsind altarul, nu percepu decât privirea judecătorului Boswell şi aplauzele singulare, puternice, ale soţiei lui, al căror drum de sunet îl călăuzi spre casă.

După două seri, Ronnie şi Sally Levitt sparseră zidul tăcerii înălţat de comunitate în jurul soţilor Kind.

— Trebuie să recunosc, începu Ronnie Levitt, că până acum câteva ore, am fost de acord cu restul lumii. La urma urmei, am plătit din banii mei blestematele alea de premii. Nu uita că Cypress nu e New York. Nu e nici măcar Atlanta sau New Orleans. În oraşele mari, s-ar putea să mai ai o şansă după ce ţi-i îndepărtezi pe oameni. Aici, dacă facem asta, putem să considerăm că ne-am pierdut afacerea. Şi nu avem de gând să te lăsăm să ne iei pâinea de la gură.

— Nici nu mă aştept la asta, Ronnie, ripostă Michael.

— Ei, acum cred că putem trece peste asta dacă joci inteligent. Nu cred că ar trebui să-ţi ceri scuze, aşa cum pretind unii. Ar înrăutăţi şi mai tare situaţia. O să explicăm fiecăruia că eşti tânăr, vii din nord, dumneata o să ai grijă cum vorbeşti şi poate până la urmă totul se va şterge cu buretele.

— Nu, Ronnie, rosti Michael cu blândeţe.

Sally Levitt izbucni în lacrimi.

* * *

Îşi împachetară puţine lucruri, lăsând aproape totul în casă.

— E prea cald să facem tot drumul cu maşina, zise Michael.

Aveau ceva bani economisiţi şi Leslie se învoi. Merseră până la Augusta şi de acolo luară avionul de New York.

Aflând povestea, rabi Sher oftă:

— Ce grea viaţă ne faci tuturor! Măcar dacă n-ai fi avut dreptate!

Îl împiedică pe Michael să se apuce iar de predat.

— Dacă nu eşti atent, o să-i înveţi ebraica pe copii toată viaţa, îl avertiză. Şi toţi cei din afara clasei vor avea parte de o existenţă oribil de paşnică.

Dădu interviuri trei săptămâni, apoi plecă să ţină o predică în California, în urma căreia a fost angajat rabin al templului Isaiah din San Francisco.

— Acolo simt neconformişti şi eşti la o distanţă de trei mii de

kilometri de aici, îi spuse rabi Sher. Nu trebuie decât să stai acolo ca să trăieşti fericit până la adânci bătrâneţi.

Se întoarseră la Augusta şi în Plymouth-ul lor albastru intrară în Cypress la unsprezece luni şi şaisprezece zile după prima lor venire în oraş.

Casa din Piedmont Road era exact aşa cum o lăsaseră în urmă cu trei săptămâni.

Îşi împachetară împreună cărţile. Michael sună sistemul de expediţii feroviare Railway Express şi aranjă să li se ducă biroul şi cărţile în California. Cumpăraseră un covoraş şi o veioză şi după multe discuţii, expediară covoraşul şi lăsară veioza.

— Mă duc să-mi golesc biroul de la sinagogă, îi spuse lui Leslie.

Parcând maşina în faţa templului Sinai, primul lucru pe care-l observă fu iarba arsă de rămăşiţele crucii. Se uită la ea, apoi descuie uşa. Joe Williams nu apăru şi, oricum, Michael bănuia că portarul nu şi-ar fi asumat slujba de a face curat după Ku Klux Klan. Găsi o greblă şi o lopată în portbagaj. Strânse cenuşa şi lemnul carbonizat, le încărcă într-o roabă şi le cără la grămada de gunoi din curtea din spate. Apoi veni şi privi locul. Vârful crucii fusese consumat de flăcări înainte de a se prăbuşi structura, aşa că partea căzută pe pământ arsese o urmă în formă de T, cu braţele T-ului de câte patru metri fiecare. Michael vârî lopata şi începu să răstoarne brazdele cu iarbă arsă. Buruienile dese îşi încâlciseră rădăcinile în sol şi în curând transpiră.

Un Chevrolet verde, vechi, dar strălucind de curăţenie, trecu încet pe lângă sinagogă. După ce depăşi alte trei case, opri şi dădu înapoi. Un bărbat cu pielea foarte neagră coborî suflecându-şi mânecile cămăşii albastre de muncitor. Era înalt, slab, cu un început de chelie şi de încărunţire. După ce îl privi câteva minute în tăcere pe Michael, îşi drese vocea:

— Problema este că brazdele răsturnate vor trebui însămânţate. Aşa că va creşte o iarbă de un verde mai deschis decât celelalte fire. Crucea tot va fi observată.

Michael se opri şi se rezemă de lopată:

— Ai dreptate, se încruntă. Ce-ar fi să unesc vârfurile? Atunci o să fie doar un triunghi verde.

Omul dădu din cap, îşi luă cheile din contact, apoi scoase o săpăligă din portbagaj şi îl ajută tăcut pe Michael să termine triunghiul. Faţa lui neagră lucea de sudoare. Scoase o batistă mare din buzunarul

din spate și se șterse cu grijă pe față, pe gât, pe chelie și pe palme.

— Numele meu e Lester McNeil.

Michael întinse mâna și se salutară.

— Al meu e Michael Kind.

— Știu cine ești.

— Mulţumesc pentru ajutor. Ai făcut o treabă excelentă.

— Ar trebui, dădu omul din mână. Meseria mea e grădinăritul.

Și privind triunghiul, adăugă:

— Știi ce? Dacă mai adăugăm trei colţuri mici facem o stea ca ale voastre.

— Steaua lui David, da, spuse Michael. Se apucară din nou de lucru și în curând terminară.

McNeil se duse din nou la portbagaj și veni cu o cutie de carton plină cu pachete de semințe.

— Le-am luat cu reducere, spuse. Nu e un rond grozav. Multe flori n-o să iasă. Ce să plantăm?

Puseră verbină în centrul stelei, alegând verbină albă, iar în colţuri plantară azalee albastre.

— Cam târziu să semănăm acum, se exprimă McNeil. Dar vor creşte dacă le uzi mult.

— N-o să fiu aici.

— Cam aşa am auzit și noi. Ei, poate o să plouă mult.

Puse săpăliga și semințele la loc.

— Știi ce, adăugă, o să le mai dau eu de băut din când în când.

— Frumos din partea dumitale, spuse Michael şi începu să se simtă mai bine. Poate creăm o modă. Unde se arde o cruce, va apărea un rond de flori.

— Pentru noi ar fi o afacere bună, spuse grădinarul.

Dar dacă tot am vorbit de băutură, pot să beau ceva? Mi s-a uscat gâtlejul ca iasca.

— Sigur, îl invită Michael.

Căută în frigider, dar nu găsi decât o cutie goală de suc de portocale de la o *bar mitzvah* din urmă cu șase săptămâni:

— Mi-e teamă că nu am decât apă, spuse, vărsând în chiuvetă sucul stătut de pe fundul cutiei.

— Oricum nu beau băuturi gazoase, cu excepţia unei beri seara după lucru, ca să mă curăţ de praf, spuse McNeil.

Lăsară apa de la robinet să curgă mai mult și băură: Michael, două

pahare şi McNeil, patru.

— Stai puţin, îşi aminti rabinul.

Intră în altar şi scoase de acolo o jumătate de sticlă de porto.

Turnară şi îşi zâmbiră.

— *L'chayem,* spuse Michael.

— Orice ai spus, zic şi eu la fel, subscrise McNeil.

Ciocniră şi băură câte trei degete de băutură consacrată, caldă.

Când sosi timpul de plecare, Leslie o sună pe Sally Levitt şi Sally veni, cele două femei se îmbrăţişară, plânseră şi promiseră să-şi scrie. Ronnie nu veni şi nici altcineva. Michael nu dorea să vadă pe nimeni în afară de Dick Kramer şi trecură pe la casa lui în drum. Era încuiată, cu obloanele trase. Pe uşă era o hârtie pe care scria că poşta trebuie reexpediată lui Myron Kramer, la adresa din Emmetsburgh.

Mai întâi conduse Leslie pe lângă statuia pătată de porumbei a generalului Thomas Moft Lainbridge, pe lângă cartierul negrilor şi pe autostradă, depăşind cortul lui Billy Joe Raye.

Michael dormi cu capul rezemat de banchetă. Se trezi când ieşiră din Georgia şi privi îndelung în tăcere cum se desfăşura peisajul din Alabama.

— N-am manevrat lucrurile cum trebuia, spuse într-un târziu.

— Uită. S-a terminat.

— N-ar fi trebuit niciodată să atac aşa, cu capul înainte. Dacă aş fi avut mai mult tact, aş fi putut rămâne şi aş fi lucrat la asta încetul cu încetul.

— N-are rost s-o iei cu „dacă", zise Leslie. Gata. Eşti un rabin bun şi sunt mândră de tine.

Mai parcurseră câţiva kilometri, apoi începu să chicotească:

— Îmi pare bine că am plecat.

Şi îi spuse cum se purtase Dave Schoenfeld cu ea în seara aceea ploioasă.

Michael dădu în bord cu podul palmei.

— Ticălosul de doi bani! N-ar fi încercat aşa ceva cu nevasta unui rabin dacă erai evreică.

— Simt evreică.

— Ştii ce vreau să spun, spuse el după un timp.

— Mult prea bine, vorbi ea răspicat.

Cuvintele se instalară între ei ca un pasager neinvitat şi urât şi vreo două ore abia dacă schimbară câteva propoziţii scurte. Apoi opriră

la o benzinărie din apropiere de Anniston ca ea să se ducă la toaletă. El trecu la volan şi când ieşiră pe şosea, o înconjură cu braţele şi o trase spre el.

După puţin timp, ea îi spuse că aştepta un copil şi mai merseră fără vorbe încă vreo douăzeci de kilometri. Dar de data aceasta se învăluiau în altfel de linişte, el ţinând-o cu braţul chiar după ce adormise şi mâna ei stângă odihnindu-se uşor pe coapsa lui, în semn de iubire.

Cartea a III-a

MIGRAŢIA /

Woodborough, Massachusetts

Decembrie 1964

Capitolul 30

Îngrijitoarea căreia i se spunea domnişoara Beverly era o fetişcană vioaie şi vânoasă, care lucra la spital ca să-şi plătească taxele la Colegiul Sargent de Educaţie Fizică al Universităţii din Boston. Credea în valoarea exerciţiilor fizice. Cu acordul doctorului Bernstein, o lusae pe Leslie împreună cu altă pacientă, Diane Millier, şi făcuseră o plimbare lungă. Alergaseră chiar puţin, ţinându-se de mâini, aşa că la revenirea în salon le era frig, erau vesele şi dornice de ciocolata caldă promisă de Beverly.

Leslie era pe punctul de a-şi scoate haina când femeia aceea, Serapin, se aruncase asupra doamnei Birnbaum, cu gheare de pisică. Îi văzuseră braţul urcând şi coborând de două ori, lama minusculă sclipind în mâna ei în lumina slabă, apoi roşeaţa incredibilă răspândindu-se pe podea şi geamătul urât al celei lovite.

Domnişoara Beverly îi dusese mâna la spate doamnei Serapin şi îi smucise încheietura în sus, ca un luptător de la IV, dar doamna Serapin era mult mai înaltă şi nu ceda, aşa că Beverly începuse să strige şi membrii personalului începuseră să alerge din toate direcţiile. Asistenta de noapte, Rogan, venise de la cabinet cu alt îngrijitor, iar Peterson ţâşnise din coridor cu ochii ieşiri din orbite şi palidă la faţă.

Doamna Birnbaum ţipa mai departe, strigându-l pe un anume Morty, doamna Serapin zbiera şi ea şi, luptându-se să o calmeze, cineva călcase în sânge şi împrăştiase apoi urme de tălpi roşii peste tot, ca într-o diagramă dementă.

Leslie simţi că leşină. Se îndreptă spre uşa lăsată întredeschisă de Peterson. Acolo se opri. Numai Diane Miller o privea. Leslie îi zâmbi încurajator, apoi ieşi din salon şi închise uşa.

Parcurse coridorul, trecu de biroul pustiu unde ar fi trebuit să stea Peterson şi să-şi citească revista cu programul TV şi intră în micul spaţiu dintre uşa coridorului şi cea exterioară. Stătu acolo în întuneric, simţind mirosul aerului curat de afară şi aşteptând să vină cineva să-i spună că n-ar trebui să se afle acolo.

Dar nu veni nimeni.

După câteva clipe, ieşi din spital.

Îşi spuse că de data asta va face o plimbare de una singură.

Coborî pe aleea şerpuitoare, pe lângă stâlpii porţii cu cele două statui mici, de lei aşezaţi, cu inele în nări. Respira adânc, inspira pe nas şi expira pe gură, aşa cum insista domnişoară Beverly că trebuie să facă.

Nu-i mai era rău, dar era obosită de la plimbarea anterioară şi din cauza tensiunii. Ajungând la staţia de autobuz, se aşeză pe banca luminată din adăpost, ca să se odihnească.

Nu trecu mult şi o maşină opri; o femeie cu înfăţişare plăcută lăsă jos geamul şi o întrebă dacă o puteau salva de frig.

Se urcă şi femeia îi spuse că ei erau din Palmer şi nici acolo autobuzele nu circulau foarte bine. Puteau s-o lase şi pe Leslie la destinaţie pe traseul lor.

Coborî din maşină la unsprezece şi un sfert. Strada principală din Woodborough nu era înzăpezită tare la ora aceea. Localul Bar & Grill al lui Maney era deschis, la fel magazinul de răcoritoare, în faţa sălii de gimnastică era o lumină aprinsă, dar în rest, toate ferestrele erau întunecate.

Se duse la răcoritoare şi ceru o cafea. Tonomatul cânta asurzitor şi trei băieţi din spatele ei băteau ritmul cu palma pe masă.

— Cheam-o, cap de ciocănitoare, zise unul din ei.

— Nu eu.

— Păi, probabil că te aşteaptă.

Hai, cap de ciocănitoare, cheam-o, repară seara unei fete, se gândi ea. Erau doar cu puţin mai mari decât Max.

Primi cafeaua într-o ceaşcă la fel ca cele de la spital. Şi culoarea era aceeaşi. Se gândi să ia un taxi şi să se întoarcă, dar o înspăimânta deja faptul că plecase. Se întreba ce va zice dr. Bernstein.

— Hai, cap de ciocănitoare. Eşti laş dacă n-o faci.

— Nu sunt laş.

— Hai, sun-o.

— Ai o fisă?

I se dădu moneda, pentru că-l auzi pe băiatul din spate plecând. Nu era decât un telefon în local, la care încă mai vorbea când plecă Leslie. Mai era o cabină şi afară, în faţa sălii de gimnastică şi se duse spre ea să-l sune pe Michael, după ce se asigură că avea şi ea o fisă.

Totuşi, în ultimul moment, se răzgândi şi intră în căminul de lângă sală.

La recepţie stătea o fată cu părul castaniu tuns à la Beatles, care se scărpina în cap cu guma unui creion galben, aplecată deasupra unei cărţi foarte groase, genul de carte care nu putea fi decât un curs universitar.

— Bună seara, îi spuse Leslie.

— Bună.

— Aş vrea o cameră, doar pentru noaptea asta.

Fata îi dădu formularul de înregistrare şi ea îl completă.

— Face patru dolari.

Leslie deschise poşeta. La spital nu umblau cu bani, scriau doar pe hârtie cheltuielile, de care se ocupa cineva din personal. Michael îi mai dădea din când în când câte doi dolari pentru automatul fie cafea şi pentru ziare. Găsi numai trei dolari şi şaizeci şi doi de cenţi.

— Pot să plătesc mâine dimineaţă prin cec?

— Sigur. Poţi să mi-l dai acum.

— Nu pot. Nu am carnetul de cecuri la mine.

— A… şi fata se uită în altă parte. Aăă… nu ştiu. Nu mi s-a mai întâmplat asta.

— Simt membră a sălii. Anul trecut am fost la cursul de gimnastică pentru supleţe al doamnei Bosworth, zâmbi Leslie. Sunt cât se poate de respectabilă.

— Sunt sigură că eşti, spuse fata, studiind legitimaţia de membru pe care i-o întindea Leslie. Dar dacă uiţi să plăteşti, mă concediază sau trebuie să plătesc eu şi nu-mi permit, mă înţelegi?

Totuşi, caută sub birou şi îi dădu o cheie.

— Mulţumesc, zise Leslie.

Camera era mică, dar foarte curată. Îşi atârnă hainele în baie şi se culcă în chiloţi. Îi era foarte recunoscătoare fetei de la recepţie. Adormită, se gândi că-i va da imediat un telefon lui Michael când se va trezi.

Dar a doua zi, camera era tăcută. Nu se auzeau zgomotele matinale din spital, care o trezeau de obicei, aşa că dormi până la nouă.

Apoi mai stătu trează în patul cald, gândindu-se ce bine era că nu făcuse tratamentul cu şocuri electrice.

Când dădu cheia, la recepţie era o femeie de vârstă mijlocie cu ochi afabili şi păr alb-albăstrui.

Ieşi din cămin şi opri im taxi. Dar în loc să-i dea adresa de la spital, i-o dădu pe cea de acasă.

Sunt o fugară, se gândi, urcându-se în maşină. Ideea ar fi trebuit s-o îngrozească, dar era atât de absurdă că o făcu să zâmbească.

Casa era tăcută şi pustie. Găsi cheia de rezervă unde o lăsau întotdeauna, deasupra uşii din spate. Intră, se spălă pe dinţi şi făcu o baie îndelungată. Mai târziu, după ce se schimbă, mâncă pe săturate şi cu multă poftă omletă şi chifle şi bău cafea.

Ştia că trebuia să se întoarcă la spital şi că aproape terminase tratamentul, dar gândul la întoarcere o dezgusta.

Îşi spuse că pacienţii internaţi mai multă vreme ar trebui să primească vacanţă o săptămână.

Cu cât stăruia asupra acestei idei, cu atât îi plăcea mai mult. În cel de-al treilea sertar al toaletei, în spatele lenjeriei, găsi carnetul contului bancar cu banii de la mătuşa Sally. Îşi împachetă câteva lucruri şi îi lăsă lui Michael în sertarul cu cămăşi albe un bilet cu mesajul *Te iubesc.*

Chemă alt taxi spre oraş şi îl plăti. Nu mai avea decât unsprezece cenţi, dar retrase de la bancă aproape şase sute de dolari.

La cămin, află că pe tânăra din noaptea trecută o chema Martha Berg şi îi lăsă un plic cu o bancnotă de zece dolari.

Apoi îi trecu prin minte că biletul pentru Michael nu era prea liniştitor, se opri şi îi trimise o telegramă de la autogară.

Primul autobuz interurban pleca spre Boston şi se urcă în el. Nu dorea cu adevărat să meargă la Boston, dar nu se gândise în amănunt şi nu prea ştia unde vrea într-adevăr să meargă. Era un autobuz vechi, roşu şi se aşeză pe partea stângă pe rândul doi şi încercă să se hotărască asupra destinaţiei.

Dar când autobuzul ajunse la Wellesley, trase şnurul de oprire. Şoferul se uită posomorât la cotorul biletului:

— Aţi plătit până la Boston, zise. Dacă doriţi diferenţa, adresaţi-vă companiei.

— Nu-i nicio problemă.

Se dădu jos şi coborî încet pe strada principală, admirând vitrinele. La gară, o durea mâna şi îşi încuie sacoşa într-un dulap contra

douăzeci şi cinci de cenţi, apoi porni nestingherită spre campusul facultăţii.

Multe lucruri erau noi şi nefamiliare, dar o parte rămăseseră exact la fel. Merse până la căminul ei şi deşi simţea că face o nebunie, intră. Nu erau decât câteva fete; la ora aceea, majoritatea erau la cursuri. La etajul doi, se îndreptă fără ezitare spre vechea ei uşă, de parcă ar fi lipsit numai o jumătate de oră ca să meargă la bibliotecă.

Nu se aşteptase să răspundă cineva la ciocănit, aşa că rămase mută în faţa fetei care deschise uşa.

— Bună, zise într-un târziu.

— Da?

— Iartă-mă că te deranjez. Am stat în camera asta mai demult. M-am gândit s-o văd din nou.

Fata era chinezoaică. Purta o cămaşă de noapte scurtă şi picioarele ei groase şi musculoase semănau cu nişte coloane de fildeş.

— Intraţi, vă rog, o invită.

Îşi puse pe ea un halat după ce o primi.

Bineînţeles, mobila era alta şi zugrăveala fusese schimbată. Nu arăta chiar ca aceeaşi cameră. Se duse la fereastră şi priveliştea avu darul de a o transporta înapoi în timp. Lacul Waban era la fel. Îngheţat, acoperit cu zăpadă şi cu o porţiune de gheaţă la mal, pe care patinau fetele.

— Cât aţi stat aici? întrebă fata politicoasă.

— Doi ani, zâmbi Leslie. Se mai înfundă toaletele?

— Nu, păru studenta nedumerită. Instalaţia e foarte eficientă.

Deodată, se simţi o mare proastă, strânse mâna tinerei şi se retrase spre uşă.

— Nu beţi o cafea? o întrebă fata, dar Leslie vedea că era bucuroasă să scape de ea, aşa că îi mulţumi şi plecă.

Se construise o galerie de artă nouă, Jewett Arts Center. Intră şi îi plăcu. Aveau un Rodin şi un Renoir de dimensiuni mici şi un cap de piatră al lui Baudelaire, cu ochi mari, fără vedere, care îi plăcuseră. Petrecu mult timp în faţa unui Sf. Ieronim de Hendrik Van Şomer. Tabloul înfăţişa un bătrân cu riduri, chelie, nasul acvilin, barba lungă şi ochi crânceni, cei mai crânceni ochi pe care îi văzuse, amintindu-i imediat descrierea făcută de Michael bunicului lui.

Ieşi pe o uşă opusă celei pe care intrase şi îşi dădu seama repede unde se afla. Văzu turnul Galen Stone, curtea, copacii şi băncile de piatră,

majoritatea acoperite cu zăpadă, doar una singură curăţată. Stătea cu faţa la dealul Severance, pe care undui un schior singuratic, apoi căzu. Îşi aminti dealul în mai, de Ziua Plantării Pomilor, cu Debbie Marcus îmbrăcată într-un cearşaf şi interpretând o fecioară vestală.

Un bărbat în palton negru şi o femeie într-o scurtă cenuşie din stofă, cu guler de vulpe, ieşiră din clădirea administraţiei. Bărbatul avea faţa roşie şi congestionată a băutorului cu probleme, gândi Leslie, deşi nu ştia nimic despre ele.

— Doar pe banca asta nu e zăpadă, îi spuse femeia soţului ei.

— Aveţi loc, zise Leslie, dându-se mai încolo.

Femeia se aşeză în mijloc şi bărbatul la capătul băncii.

— Am venit s-o vedem pe fiica noastră, spuse femeia. I-am făcut o vizită neaşteptată. Vizitaţi şi dumneavoastră o fată?

— Nu, răspunse Leslie. Eu am venit la muzeu.

— În ce clădire e? întrebă bărbatul.

Ea i-o arătă.

— Sunt modernităţi din alea? întrebă el curios. Fiare vechi şi zdrenţe puse în ramă?

Înainte de a-i răspunde, pe potecă apăru alergând o brunetă îmbujorată, în jeanşi şi fâş.

— Bine aţi venit, îşi sărută ea mama.

Părinţii se ridicară.

— Am vrut să-ţi facem o surpriză, spuse femeia.

— Păi, aţi reuşit.

Porniră pe potecă.

— Dar, zicea fata, am un oaspete la han până mâine. Jack Voorsanger, cel despre care v-am scris, ştiţi?

— N-am auzit de niciun Jack Voorsanger, zise tatăl. Nu putem să stăm toţi?

— A, ba da, bineînţeles, spuse fata cu convingere.

Şi se îndepărtară. Fata vorbea repede şi părinţii o ascultau uşor înclinaţi către ea.

Leslie se uită la turn amintindu-şi dangătul clopotelor şi jocurile lor înainte de slujbă, dimineaţa şi seara, întotdeauna le terminau cu un cântec; cum se numea oare? Nu-şi mai amintea. Mai stătu pe bancă, dorindu-şi să se joace din nou, apoi se ridică, amintindu-şi ce-i spusese primul băiat care o sărutase. Era un băiat înalt şi studios, premiantul de la şcoala de duminică a tatălui ei şi ea i se plânsese că sărutul nu o făcuse

să simtă nimic deosebit, iar el o întrebase: „Dar ce, voiai să auzi clopote?”

Se întoarse la gară, îşi luă bagajul, apoi cumpără bilet şi în aproximativ douăzeci de minute sosi trenul de New England, arătând exact aşa cum era când se ducea acasă în vacanţe, doar puţin mai ponosit, ca toate trenurile de acum. După ce veni controlorul, adormi. Aţipi cu întreruperi şi se trezi definitiv cu opt minute înainte de a ajunge la Hartford, când îşi aminti cu un mic sentiment de tirumf ce cântec cântau în turn: „Schimbarea reginei”.

Se priviră uimiţi când îi deschise uşa. Tatăl ei era uluit de apariţia ei şi ea, de înfăţişarea lui. Purta un pulover bleumarin şi nişte pantaloni negri boţiţi şi pătaţi, poate de ceară. Frumosul lui păr alb era răvăşit.

— Ei… spuse. Bun, intră. Eşti singură?

— Da.

Intră pe lângă el în salonaş:

— Mobilă nouă, remarcă.

— Am cumpărat-o eu.

Îi luă haina şi o puse într-un dulap. Apoi se priviră, un lung moment dificil.

— La ce lucrezi? îl întrebă, privindu-l din nou.

— Vai de mine!

Se repezi pe lângă ea în bucătărie şi îl auzi coborând scările spre pivniţă. Se luă după el.

Pivniţa era uscată, călduroasă şi bine luminată. Într-un tuci de fontă ardeau cărbuni şi pe ei se afla o oală plină cu un lichid care bolborosea.

— Trebuie s-o păzesc, zise el. Dacă n-o supraveghez, ia foc.

Luă o mână de mucuri de lumânări dintr-o pungă de hârtie şi le aruncă în oală. După ce se topiră, pescui aţele cu o furculiţă lungă.

Senilitate?

Îl privi cu atenţie. Desigur, ceva se schimbase în personalitatea lui.

— Ce faci cu asta? îl întrebă.

— Fac diverse. Lumânări. Alte modele. Vrei să-ţi fac mâinile?

— Da.

Măgulit, el luă oala de pe foc cu două cârpe. Apoi îi dădu un borcan cu vaselină punând-o să se ungă cu un strat gros pe mâini şi pe antebraţe, uitându-se tot timpul neliniştit la oală. În cele din urmă, dădu din cap:

— Gata, bagă mâinile. Dacă se răceşte prea tare, degeaba le mai bagi.

— N-o să mă ardă? se uită ea în dubiu la ceara fierbinte.

— De-aia ai pus vaselină. Nu te las să te arzi.

Inspiră adânc, băgă mâinile în oală şi într-o clipă le şi scoase, acoperite cu mănuşi groase de ceară. Ceara era încă destul de fierbinte, dar o simţea răcindu-se şi întărindu-se, în timp ce vaselina se încălzea şi curgea;

era o senzaţie ciudată, contradictorie. Se întrebă cum îi putea lua ceara de pe mâini fără s-o rupă şi începu să chicotească:

— Parcă nu eşti tu!

El îi zâmbi:

— Ba cred că da. Când îmbătrâneşte, omul simte nevoia să facă lucruri ciudate.

Umplu o găleată cu apă călduţă, amestecând rece şi fierbinte şi încercând-o cu mâna.

— Ar fi trebuit să facem asta când aveam opt ani, îi căută ea ochii. Mi-ar fi plăcut la nebunie.

— Ei

Îi puse mâinile în găleata cu apă şi aşteptă îngrijorat:

— Temperatura e importantă. Dacă e apa prea rece, se rupe ceara. Dacă e fierbinte, se topeşte.

Ceara deveni destul de elastică pentru a-i putea lărgi manşetele, ca să-şi tragă mâinile afară. Mişcarea cu stânga fu prea bruscă şi ceara se rupse.

— Ai grijă, spuse tatăl supărat.

Mâna dreaptă, în schimb, se desprinse perfect.

— Vrei s-o facem din nou pe cea stângă? o întrebă.

— Mâine, refuză Leslie şi el dădu din cap.

Lăsară mulajul bun să se întărească într-o găleată cu apă rece.

— Cât rămâi? o întrebă când urcau scările.

— Nu ştiu, spuse ea.

Nu mâncase de seară.

— Îmi dai o cafea, tată?

— Sigur, spuse el. Va trebui s-o facem singuri. Am o femeie pe stradă care găteşte masa de seară şi face curat. Dimineaţa mă descurc şi la prânz mănânc în oraş.

Se aşeză pe un scaun la bucătărie şi o privi făcând cafea şi pâine

prăjită.

— Te-ai certat cu soţul?

— Nici gând.

— Dar ai nişte probleme.

Găsi foarte emoţionant faptul că o înţelegea suficient ca să perceapă asta; nu crezuse că era posibil. Tocmai voia să-i spună impresia ei, când el vorbi din nou:

— În fiecare zi văd oameni cu probleme.

Era bucuroasă că tăcuse.

Tatăl îşi puse zahăr în cafea şi gustă cu prudenţă:

— Ai dori să discuţi problemele cu mine?

— Nu, cred că nu.

— Cum doreşti.

Leslie simţea cum în ea încolţeşte supărarea:

— Poate ai dori să mă întrebi ce fac soţul şi copiii mei. Nepoţii tăi.

— Ce-ţi face familia?

— Bine.

Nu mai spuseră nimic în timpul cinei, apoi din nou nu mai avură ce să facă. Ea încercă din nou:

— Va trebui să le arăt lui Max şi lui Rachel cum să facă mâini de ceară. Şi mai bine, pot să-i aduc să le arăţi chiar tu.

— Sigur, încuviinţă el fără entuziasm. De când nu i-am mai văzut? De doi ani?

— De optsprezece luni. Acum două veri. Vizita aici n-a fost o experienţă prea plăcută pentru ei, tată. La celălalt bunic ţin foarte mult. Ar putea ţine şi la tine, dacă i-ai lăsa. I-a zguduit când v-au auzit vorbind aşa.

— Omul acela şi cu mine… spuse tatăl. Tot nu înţeleg de ce ţi s-a părut că m-ar interesa să-l primesc acasă. Nu avem nimic în comun. Nimic.

Ea tăcu, amintindu-şi o după-amiază oribilă, cu personalităţi sfărâmate, sângerând.

— Pot să dorm în vechea mea cameră? îl întrebă în sfârşit.

— Nu, nu, e plină de cutii de carton, de lucruri… Ia camera de oaspeţi. Avem totdeauna cearşafuri curate.

— Camera de oaspeţi?

— A doua pe stânga din capul scărilor.

Era fosta cameră a mătuşii Sally.

— În dulapul cu lenjerie sunt prosoape curate.

— Mulţumesc.

— Eşti cumva… ai nevoie de ajutor spiritual?

Prosoapele şi ajutorul spiritual se acordă cu bunăvoinţă, se gândi ea.

— Nu, mulţumesc, tată.

— Niciodată nu e prea târziu. Pentru orice. Prin Iisus. Oricât de mult şi de departe ne-am fi rătăcit.

Ea nu spuse nimic, dădu doar din mână a refuz, un gest mic, pe care el poate nu-l observă.

— Chiar şi acum, după atâta timp… Nu-mi pasă că ai fost măritată cu el atâţia ani. Nu pot să cred că fata care a crescut în casa asta a putut să renunţe la Christos.

— Noapte bună, tată, spuse ea cu voce gâtuită.

Urcă scările cu sacoşa, intră în cameră, aprinse lumina, închise uşa şi se lipi cu spatele de ea, privind camera pe care o cunoştea din atâtea nopţi, când se strecurase în patul mătuşii şi dormise încovrigată pe trupul ei uscat de fată bătrână. Îşi amintea exact senzaţia trupului mătuşii la ea în braţe; până şi mirosul cu o boare de trandafiri ofiliţi, probabil de la un săpun parfumat folosit în taină.

Se schimbă în cămaşa de noapte, întrebându-se dacă mai trebuia să dea drumul la gaz ca să se încălzească apa. Era prea obosită ca să mai încerce. Îl auzi urcând şi bătând şovăitor la uşă:

— Fugi când vreau să-ţi vorbesc.

— Îmi pare rău, tată.

— De ce ţi-e atât de teamă?

— Sunt obosită, îi spuse prin uşa închisă.

— Poţi să-mi spui că simţi ca una de-a lor? o întrebă.

Ea tăcu.

— Eşti evreică, Leslie?

Nu vru să răspundă.

— Poţi să-mi spui *mie* că eşti evreică?

Pleacă, gândi ea, stând pe patul în care murise mătuşa, în curând îl auzi plecând spre camera lui şi trase de şnurul care stingea lumina. În loc să se bage în pat, se duse la fereastră şi se aşeză pe podea, cu sânii striviţi de pervaz şi faţa lipită de geam într-un gest vechi şi familiar, privind în întuneric la strada care făcuse cândva parte din temniţa ei.

De dimineaţă, la micul dejun, se purtară de parcă în seara

precedentă nu s-ar fi întâmplat nimic. Îi făcu ouă cu şuncă şi el mâncă totul cu poftă, chiar cu puţină lăcomie. Când îi turnă cafeaua, preotul îşi drese vocea:

— Din nefericire, am programate foarte multe întâlniri la biserică în dimineaţa asta.

— Atunci ar fi bine să ne luăm la revedere acum, tată. M-am hotărât să iau trenul mai devreme.

— Da? Bine, atunci, spuse el.

Înainte de a pleca de acasă, veni în camera ei şi îi întinse două lumânări lungi, galbene:

— Un mic dar.

După ce el se duse, Leslie chemă un taxi prin telefon, pentru gară. Acolo cumpără un volum de poezii de

Robert Frost şi citi douăzeci de minute. Când mai erau cinci minute până la tren, puse sacoşa pe bancă şi o deschise, luând din ea lumânările ca să facă loc cărţii. Una din ele i se rupse în mână şi se văzu şi defectul, o bucată de ceară albă, netopită, în mijlocul ei. Deranjată, strânse resturile cât de bine putu şi le aruncă la gunoi.

În tren, începu să se întrebe ce putea face cu o lumânare şi, când treceau prin Stamford, o luă din sacoşă şi o lăsă să cadă în crăpătura dintre braţul banchetei şi peretele vagonului. Fără să ştie de ce, se simţi mai bine.

Apropiindu-se de New York, privea peisajul desfăşurându-se în faţa ochilor ei ca o pledoarie televizată pentru dezvoltare urbană. Era o zi caldă pentru anotimpul friguros. Ceaţa urca din zăpadă în pâlcuri cenuşii şi se gândi la dimineţile din San Francisco, atunci când dacă te uitai pe geam ştiai că pământul era pustiu şi părăsit, întunericul plutea peste tot şi spiritul lui Dumnezeu aluneca pe faţa apelor, travestit în această încântătoare ceaţă perlată.

San Francisco, California

Ianuarie 1948

Capitolul 31

Casa din şindrilă cenuşie, înaltă de trei etaje şi strâmtă, cu gardul alb, se agăţa de propria fundaţie pe o coastă foarte abruptă cu vedere la golful San Francisco. Bărbatul de vârstă mijlocie era scund şi masiv. Stătea cu piciorul pe scara camionului cu remorcă neagră decolorată, plin de frânghii, scări şi găleţi pătate de vopsea. Avea un aer de competenţă evidenţiată cu oarecare fanfaronadă, purta salopetă curată,

dar cu pete de vopsea şi şapcă de pictor cu inscripţia DUTCH BOY – băiat olandez.

— Deci, spuse cu voce de bas în care se citea satisfacţia, dar fără să zâmbească, aţi ajuns. Aveţi noroc că m-aţi găsit acasă. Tocmai plecam la lucru.

— Ne puteţi spune cum ajungem la noua adresă, domnule Golden? întrebă Michael.

— N-o găsiţi. E departe. Ţineţi-vă după camionul meu.

— Nu vrem să vă răpim din ziua de lucru.

— În fiecare zi fac asta pentru sinagogă. Numai aşa se rezolvă treburile la templu. N-au un agent, numai ţipi importanţi care dau din gură tot timpul. Eu simt un simplu muncitor.

Deschise uşa camionului şi urcă. Apăsă tare pedala şi motorul mugi:

— Ţineţi-vă după mine, repetă.

Îl urmară recunoscători, pentru că Michael avea probleme în observarea stopurilor; erau plasate în locuri neaşteptate pentru un american din est.

Conduseră multă vreme.

— Unde e adresa asta, în Oregon? şopti Leslie, de parcă domnul Golden ar fi fost pe bancheta din spate şi nu în maşina din faţă.

În cele din urmă, cotiră pe o stradă de ferme mici, îngrijite, cu peluze proaspăt tunse.

— Uite, Michael, spuse Leslie, toate sunt la fel.

Stradă după stradă, casele erau identice, aşezate la fel pe parcela de iarbă.

— Faţadele au culori diferite, observă Michael.

Cea în faţa căreia opri domnul Golden era verde. Era plasată între una albă, la dreapta, şi una albastră, la stânga.

Interiorul era compus din trei dormitoare, o sufragerie spaţioasă, o altă cameră de primire, o bucătărie şi o baie, parţial mobilate.

— E foarte frumos, zise Leslie. Dar toate sutele de case la fel…

— Serie mare, spuse domnul Golden. Producţie de masă. În felul ăsta, obţii maximum din banii pe care îi dai.

Se duse şi ciocăni un perete:

— Eu am zugrăvit. Treabă bună. Nu găsiţi mai frumos dacă mai căutaţi în altă parte.

Studie viclean chipul lui Leslie:

— Dacă n-o luaţi, o închiriem altcuiva. Dar ar fi o afacere bună s-o luaţi. Templul a cumpărat-o de la fostul rabin. Îl cheamă Kaplan, a plecat la templul B'nai Israel din Chicago. Nu plătim impozit. Instituţie religioasă non-profit. Aşa că nu v-ar costa mult.

Şi dispăru afară.

— Poate vom locui într-o casă veche cu ornamente.

Sau într-un bloc de pe dealuri, spuse Leslie cu voce scăzută.

— Mi s-a spus că e greu să găseşti locuinţe bune în San Francisco, zise Michael. Sunt şi foarte scumpe. Şi apoi, dacă o luăm pe asta, dăm congregaţiei mai puţine dureri de cap.

— Dar toate simt la fel.

O înţelegea:

— Cu toate astea, e o căsuţă drăguţă. Şi dacă nu putem să ne obişnuim cu ideea, căutăm altceva pe îndelete şi ne mutăm.

— O.K., spuse ea, şi îl sărută tocmai când Phil Golden reintra. O să locuim aici, îl anunţă.

Golden dădu din cap.

— Vreţi să vedeţi templul? îi întrebă.

Porniră din nou cu maşinile şi se opriră la o clădire din cărămizi galbene. Michael o văzuse o singură dată, când ţinuse predica pentru angajare. În plină lumină, arăta mai veche şi mai uzată.

— A fost o biserică catolică. Sf. Jerry Myer. Un sfânt evreu, îi lămuri Phil.

Interiorul era încăpător, dar întunecos şi lui Michael i se păru că mirosea a bătrâneţe şi a spovedanie. Uitase cât de urâtă e sinagoga. Încercă să-şi reprime dezamăgirea. Un templu înseamnă oameni, nu clădirea. Dar nu putea să renunţe la visul de a avea într-o zi un templu aerisit şi luminos, impregnat de frumuseţe şi miracol.

Îşi petrecură după-amiaza târguind mobilă, cumpărând mai mult decât plănuiseră şi dezechilibrându-şi alarmant contul din bancă.

— Dă-mi voie să cheltuiesc cei o mie de dolari lăsaţi de mătuşa Sally.

— Nu, spuse el, amintindu-şi chipul tatălui ei.

— De ce nu? întrebă ea înmărmurită.

— Contează?

— Da, cred că ar putea conta.

— Păstrează-i şi cheltuieşte-i în viitor, pentru copiii noştri, dădu el răspunsul potrivit.

Casa era imaculată şi, de data aceasta, îşi aduseseră cearşafuri şi prosoape curate. Cu toate acestea, nu au reuşit să adoarmă în întunericul încăperii nefamiliare. Leslie se foi în aşternut.

— Ce e?

— Nu pot să sufăr să mă văd cu femeile astea.

— Ce tot spui? întrebă el amuzat.

— Ştiu eu ce spun. Nu uita că am mai trecut o dată prin asta. Femeile nu se îngrămădesc la templu să se roage, nici să-l vadă pe rabin. Vin să se holbeze la *şikse.*

— Of, Doamne, suspină el.

— Aşa se fac. Se uită din cap până-n picioare. „De când eşti măritată?" întreabă. Şi pe urmă: „Aveţi copii?" şi parcă le vezi rotiţele minţii gândindu-se că probabil rabinul a fost forţat să se însoare.

— Nu mi-am dat seama că eşti într-o situaţie atât de neplăcută, îi spuse el.

— Ei, acum îţi dai.

Şi tăcură o vreme. Deodată, ea se întoarse spre el şi îi acoperi faţa cu o ploaie de sărutări:

— Of, Michael. Îmi pare rău, nu ştiu ce mă apucă.

Vru s-o ia în braţe, dar ea se strecură brusc jos din pat şi fugi la baie. Ascultă câteva momente şi veni după ea, bătând uşor la uşă:

— Te simţi bine?

— Pleacă, răspunse ea cu vocea gâtuită. Te rog.

Întorcându-se în pat, îşi acoperi urechile cu perna, încercând fără succes să nu audă zgomotul chinuit al accesului ei de greaţă. Se întrebă de câte ori se mai întâmplase până atunci în timp ce el dormea liniştit.

Asta ne mai trebuia, gândi.

Voma de dimineaţă. Eeeh!

Pântecul ei frumos o să se umfle ca un balon.

Greşeşte în privinţa femeilor, sarcina o să rezolve totul. O să stea în primul rând la slujba de vineri seara şi femeile o să se uite la burta ei umflată, apoi la mine şi o să-mi zâmbească, dar ochii lor vor spune: „Bestie, la toate ne-ai fi făcut asta".

Mare. În curând.

Of, o iubesc.

Oare nu putem să mai facem dragoste?

Când se întoarse, transpirată şi mirosind a medicamente, o luă în braţe şi îi atinse uşor pântecul cu vârfurile degetelor, găsind că era plat,

tare şi neschimbat.

O privi în timp ce se lumina, nu-i mai era greaţă şi pe neaşteptate, ea zâmbi ca o femelă satisfăcută, mândră că ajunsese să-i fie rău de la sarcină. Îşi lipi obrazul de al ei, ea îi regurgită în ureche şi în loc să se scuze, izbucni în lacrimi. S-a dus luna de miere, îşi spuse, mângâind-o pe cap şi sărutându-i pleoapele ude şi moi ca nişte petale.

Timp de două zile, se întâlni cu personalul şi comitetul sinagogii. Fostul secretar al rabinului se căsătorise şi se mutase la San José şi îi trebui mult timp ca să procure cele necesare. Găsi şi o listă a membrilor şi se apucă să întocmească un program de vizite personale, pentru a-i cunoaşte şi pe credincioşii mai puţin activi.

În cea de-a doua zi la prânz, veni Phil Golden:

— Îţi plac chinezoii? E un local mai jos cu mâncare grozavă de-a lor. E proprietatea unui membru de-al nostru.

Golden purta un costum albastru cu dunguliţe, care părea aranjat la croitor.

— Nu lucrezi aici? întrebă Michael.

— Îţi spun eu, făcu acesta o grimasă, îndrumându-l spre restaurant. Pe vremuri, în tinereţe, trăgeam ca un cal. Zugrăveam şi iar zugrăveam, pentru pâine. Apoi, eu şi nevasta am avut patru fii, slavă Domnului, băieţi zdraveni şi sănătoşi. Pe toţi i-am învăţat să zugrăvească. Visam că într-o zi o să mă ocup de contracte şi băieţii o să lucreze în locul meu. Dar acum toţi băieţii contractează. Eu simt preşedintele companiei, dar asta e tot. Noi contractăm. Nu mai pun mâna pe pensulă decât când fac ceva pentru templu, chicoti uşor. Mă rog, nu e chiar adevărat. O dată la vreo şase luni, nu mai suport, o şterg ca un hoţ şi iau o treabă măruntă. Angajez un mexican să mă ajute şi îi dau tot profitul. Să nu mă spui băieţilor.

— Nu.

Restaurantul se numea Moy Sheh.

— Morris e aici? îl întrebă Golden pe chelnerul chinez care aduse meniul.

— E la piaţă, răspunse chelnerul.

Le era foame şi mâncarea picantă era bună. Nu vorbiră mult. După ce termină, Phil Golden se lăsă pe spate aprinzându-şi un trabuc:

— Şi, cum te descurci?

— Cred că-mi va plăcea aici.

Golden dădu din cap neutru.

— E ciudat, continuă Michael. Am vorbit cu patru oameni şi toţi m-au avertizat.

— În ce privinţă? pufăi interlocutorul lui.

— „Fereşte-te de Phil Golden", mi-au spus. E lipsit de scrupule.

Golden cercetă scrumul trabucului:

— Aş putea să-ţi spun numele celor patru. Ce le-ai răspuns?

— Că o să fiu atent.

Faţa zugravului nu-şi schimbă expresia, doar colţurile ochilor i se încreţiră uşor:

— Ca să ştii de ce să te fereşti, rabi, te invit mâine seară cu soţia la cina de Sabat.

În jurul mesei se adunaseră unsprezece persoane. Alături de Phil şi Rhoda Golden veniseră doi fii, Jack şi Irving, nevestele lor, Ruthie (a lui Jack) şi Florence (a lui Irving) şi trei nepoţi de-ai lui Phil, cu vârste cuprinse între trei şi unsprezece ani.

— Henry, celălalt fiu al nostru, căsătorit şi el, locuieşte în Sausalito, explică Phil. Are doi copii şi o casă frumoasă cu ponton. S-a însurat cu o armeancă. Au făcut doi William Saroyan mititei, cu ochi mari, căprui şi sensibili şi nasuri mai mari decât îşi permit evreii obişnuiţi. Nu ne vedem des. Nu ştiu ce fac pe acolo prin Sausalito, poate culeg struguri.

— Phil, îl mustră Rhoda Golden.

Phil îşi aminti de Leslie şi se simţi obligat să-i explice:

— Nu s-au convertit niciunul la religia celuilalt şi copiii sunt în aer. Apreciază dacă e un lucru bun.

— Cred că nu, zise ea.

— Cum îl cheamă pe cel de-al patrulea fiu al vostru? întrebă Michael.

— Of, Babe, spuse Ruthie şi ceilalţi zâmbiră.

— Imaginează-ţi, rabi, explică Florence, o blondă bine făcută, dar slabă, e un tip frumos de treizeci şi şapte de ani. Nu i-a căzut părul. Câştigă bine. E o persoană foarte tandră, cu adevărat o bomboană de om. Iubeşte copiii şi ei îl iubesc. E om întreg, pe stradă calcă pe inimi sfărâmate, nu pe asfalt. Cu toate acestea, nu se însoară.

— Babe, Babe, clătină Rhoda din cap. Babe al meu. Ce n-aş da să dansez la nunta lui! Chiar şi pe muzică armenească. Peştele e prea piperat?

Peştele era excelent, ca şi supa, puiul fript şi rulada, cele două

feluri de prăjituri şi compotul de fructe. Lumânările de Sabat ardeau în camera alăturată, într-un sfeşnic de alamă aşezat pe o pianină. Michael simţea că tipul acela de apartament îi era familiar, dar nu mai călcase de multă vreme în unul asemănător.

După masă, băură coniac în timp ce femeile spălau vasele, apoi cele două perechi de părinţi tineri le urară noapte bună şi îşi cărară acasă copiii somnoroşi, înainte de a pleca, Florence Golden o invită pe Leslie la prânz şi la o vizită la Muzeul Memorial de Young a doua zi, moment care îndreptă conversaţia spre tablouri şi fotografii. Rhoda adusese un album uriaş şi se uită cu Leslie la bucătărie, râsetele lor răzbătând în sufragerie, unde Michael mai bea un coniac cu Phil.

— Deci te-ai făcut californian, zise Phil.

— Da, un bătrân californian.

— Foarte bătrân, zâmbi gazda. *Eu* simt ceea ce poţi numi un bătrân californian. Am venit aici de copil, cu părinţii, din New London, statul Connecticut. Tata era toboşar în trupele navale. Căra după el un cufăr de cincizeci de kilograme. Când am ajuns în oraş, am încercat să ne ducem la templele din cartierul evreiesc tradiţional, din jurul străzii Fillmore. În vremurile alea, iudeii se strângeau împreună, cum fac chinezii. Dar nu a durat mult. Acum e greu să mai găseşti deosebiri între evrei, catolici şi protestanţi. Iei trei guri bune de aer californian şi te omogenizezi. Să fii evreu azi nu mai e ca pe vremuri, rabi.

— În ce sens?

Golden pufni:

— Ia ceremonia de *bar mitzvah.* Pe vremuri era lucru mare pentru un băiat. Ajunge prima oară la altar, cântă din Tora în ebraică, devine bărbat ca prin farmec în faţa lui Dumnezeu şi a semenilor lui evrei. Toţi ochii sunt aţintiţi asupra lui, înţelegi? Pe când azi, stă în spate. Spectacolul e mai important. E mai mult „bar" decât „mitzvah". Congregaţia dumitale seamănă cu o adunătură. Tineri americani moderni. Ce ştiu ei de strada Fillmore? clătină el din cap.

Michael îl privi gânditor:

— De ce m-au avertizat în legătură cu tine?

— Eu sunt coţofana templului. Insist că de-aia avem clădire, ca să ţinem slujbe în ea. Ca să fim evrei, trebuie să trăim evreieşte. Asta-mi scade popularitatea în templul Isaiah.

— Atunci de ce eşti membru?

— Să-ţi spun drept, băieţii mei s-au înscris aici. Ei sunt la fel de

răi ca toţi ceilalţi. Dar simt că o familie trebuie să meargă împreună la slujbă. Mi-am închipuit că n-o să-i jignească să ia loc în sinagogă alături de un iudeu de modă veche, o dată pe an, când vin ei la slujbă.

— Nu se poate să fie chiar aşa de rău, zâmbi Michael.

— Nu, zău? chicoti Golden. Templul Isaiah s-a înfiinţat acum opt ani. Ştii de ce? Pentru că celelalte temple reformate solicitau oamenii prea mult, îi obligau să se implice. Oamenii dumitale vor să fie evrei, dar fără să-şi piardă din timpul liber de distracţie, pentru care au venit în California. Vin de *Yom Kippur* şi de *Rosh Hashanah.* Asta-i tot, frate. Şi acum, întinse el mâna ca un agent de circulaţie, să nu-ţi închipui că nu simt dispuşi să plătească pentru libertate. Taxele sunt destul de ridicate, dar congregaţia e alcătuită din oameni tineri, de succes. Vremurile sunt prospere. Câştigă bine şi te plătesc să fii evreu în locul lor. Dacă vrei să cheltuieşti pentru templu în limite rezonabile, poţi s-o faci nestingherit. Dar nu te aştepta să vezi mulţi oameni la slujbe. Numai… rabi, dă-ţi seama că ai duşmani: rândurile de scaune goale.

— Ku Klux Klanul vă face probleme? întrebă Michael.

„Nu eşti sănătos?" părea că rosteşte în idiş figura uimită a lui Golden.

— Atunci nu-ţi face griji pentru scaune. O să încercăm să le ocupăm.

— Ar fi un miracol, zâmbi Phil cu gentileţe, întinzându-se după sticlă şi turnându-i din nou lui Michael coniac. Cu rabinul nu am niciodată necazuri. Comitetul e buba. Şi membrii individuali. Rabinul, nu. Dacă ai nevoie de mine, te ajut, dar nu te bat la cap. E ciorba dumitale.

Leslie şi Rhoda intrară în cameră şi ei schimbară subiectul.

A doua zi le sosi o parte din mobilă. Michael se aşeză pe scaunul cel nou în faţa televizorului, fostă proprietate a lui rabi Kaplan. Pe canalul CBS, ştirile relatau conflictul dintre armatele arabe a şase ţări, reprezentând 40 de milioane de oameni, şi un număr de 650.000 de evrei. Reportajul arăta *kibbutz-m* distruse, cadavre şi femei israeliene trăgând cu trasoare în duşmani, de la adăpostul măslinilor. Michael urmări cu atenţie programul. Părinţii lui nu mai primeau regulat veşti de la Ruthie. Când o întrebau despre lupte, le răspundea evaziv. Le comunica doar că toţi erau bine, Saul, copiii şi ea. Oare sora lui se ascundea acolo în spatele unui măslin doborât, încercând să ciuruiască un adversar? se întrebă Michael. Rămase toată ziua în faţa televizorului.

Leslie se simţi bine alături de Florence Golden. Se întoarse cu

numele unui pediatru excelent şi cu o reproducere înrămată a *Pălăriei sfâşiate,* pictată de Thomas Sully. Zăboviră mult alegând locul unde s-o expună, apoi stătură îmbrăţişaţi privind chipul dulce şi serios al băiatului din tablou.

— Ţi-ai dori în inima ta un fiu? îl întrebă.

— Nu, o minţi.

— Pentru mine nu contează. Nu mă gândesc decât că dragostea noastră naşte o fiinţă. Numai asta contează. Nu e important dacă are penis sau nu.

— Dacă e un „el", aş prefera să aibă, zise Michael. În noaptea aceea visă arabi şi evrei omorându-se unii pe alţii şi pe Ruthie, moartă. A doua zi se trezi devreme şi ieşi desculţ în curtea din spate. Ceaţa deasă se strângea în fuioare şi o respiră adânc, simţind gustul de peşte al Pacificului, aflat la patru kilometri depărtare.

— Ce faci aici? întrebă Leslie somnoroasă, apărând în spatele lui.

— Trăiesc.

Sub ochii lor, soarele tăia ceaţa, ca un curăţitor de gheaţă pe parbrize.

— Cred că o să pun nişte roşii în grădină, zise el. Poate şi un portocal. Suntem prea la nord pentru portocali?

— Cred că da, zise ea.

— Eu nu cred, o contrazise el.

— Atunci, plantează-l. Cred că o să fie bine, Michael. Îmi place aici. Eram sortiţi să venim aici.

— Cum spui tu, puişor.

Intrară, el să facă omletă şi cafea şi ea să sufere din cauza copilului.

Capitolul 32

La primul Sabat în noua sinagogă, îşi dădu seama cu un fior de triumf că Phil Golden greşea. Ţinuse o predică scurtă, sclipitoare, subliniind inteligent importanţa identificării şi a participării la activitatea congregaţiei. Patru cincimi din locuri erau ocupate, credincioşii erau atenţi şi după slujbă, i se strânse mâna prietenește şi fu încurajat de voci calde, chiar cu un început de afecţiune. Se simţi sigur de atragerea congregaţiei spre templu.

Majoritatea credincioşilor reveniră săptămâna viitoare. În cea de-a treia vineri, apărură mai puţini.

Trecuseră şase săptămâni de când era rabin al templului Isaiah şi

acum, locurile goale săreau în ochi. Spătarele scaunelor era confecţionate dintr-un furnir lustruit, care reflecta lumina, transformându-le parcă într-un şir de ochi galbeni, batjocoritori.

Ignoră golurile, concentrându-se asupra credincioşilor prezenţi. Dar numărul lor se micşora continuu de la o săptămână la alta şi creştea numărul locurilor goale, atât de mult încât nu mai putea ignora ochii cei galbeni. În cele din urmă, recunoscu dreptatea lui Phil Golden.

Rândurile goale îi erau duşmani.

* * *

Cei doi soţi se acomodară repede cu statutul de californieni.

Învăţară să nu conducă în spatele maşinilor tractate pe dealuri abrupte.

Duminică după-amiaza, mergeau în parcul Golden Gate. Aerul avea culoarea polenului, se aşezau şi îşi pătau hainele de iarbă, privind cum îndrăgostiţii se ţineau de gât, iar copilaşii se jucau peste tot „râdeau şi plângeau.

Burta soţiei lui creştea, dar nu urâtă şi umflată, cum se temuse Michael. Înflori ca un boboc mare de carne caldă, împins de viaţa care creştea înăuntru. Uneori, noaptea, dădea la o parte cuvertura, aprindea veioza şi se uita la el când ea dormea, zâmbind şi respirând alarmat când stomacul tresărea din cauza mişcărilor copilului. Era bântuit de gânduri la lucruri teribile, avort spontan, hemoragie, naşteri premature, membre nedezvoltate, handicapaţi mintal; în nopţile lungi, fără somn, se ruga ca Dumnezeu să-i cruţe de toate astea.

Pe obstetrician îl chema Lubowitz. Era un bunic gras şi un specialist bătrân, ştiind când să fie blând şi când să fie aspru. O puse pe Leslie să facă gimnastică şi mişcare, provocându-i o foame de lup, apoi îi prescrise un regim care-o ţinea tot timpul flămândă.

Pe măsură ce sarcina avansa, Michael vorbea tot mai puţin cu ea despre problemele de la sinagogă, preferând să n-o tulbure. În schimb, el era tot mai tulburat.

Congregaţia îl nedumerea.

Familia lui Phil Golden şi o mână de alţi credincioşi veneau la slujbă regulat. Dar contactul cu grosul enoriaşilor era aproape inexistent.

Mergea zilnic la spitale, căutând evrei bolnavi pe care să-i îmbărbăteze şi să-i cunoască. Găsi câţiva, dar mulţi nu erau din congregaţia lui.

Vizitând acasă credincioşii, a fost întâmpinat cu politeţe, dar cu o răceală stranie. De exemplu, într-un apartament din Russian Hill, soţii Stembane îl priviră stânjeniţi după ce se prezentă. Oscar Stembane importa coloniale şi avea acţiuni într-un local de pe strada Geary. Soţia lui, Celia, dădea lecţii de canto. Avea părul negru şi tenul trandafiriu şi era arogant de conştientă de fizicul ei, cu pieptul unei soprane de coloratură etalat de puloverul decoltat, şolduri demne de admirat şi nări fremătătoare.

— Încerc să reorganizez comunitatea, îi explică Michael lui Oscar Stembane. M-am gândit să începem cu o gustare de duminică dimineaţa, la templu.

— Dă-mi voie să fiu sincer, rabi, spuse Stembane. Ne bucurăm să facem parte din congregaţie. Băieţelul nostru învaţă ebraica sâmbătă dimineaţă şi află despre Biblie. E frumos, cultural. Dar baghete cu sirop! Ne-am bucurat să scăpăm de ele când am venit aici din New Jersey.

— Lăsaţi mâncarea, zise Michael. E vorba despre oameni. Îi cunoaşteţi pe soţii Barron?

Oscar ridică din umeri şi Celia clătină din cap.

— Cred că v-ar plăcea. Şi sunt şi alţii. Familiile Pollock, Abelson…

— Freddy şi Jan Abelson?

— Îi ştiţi pe Abelsoni? întrebă încântat Michael.

— Da, răspunse Celia.

— Am fost o dată când au fost şi ei, spuse Oscar. Sunt foarte drăguţi, dar, să-ţi spun drept… obtuzi. Nu… şi făcu gestul unui om care deşurubează un bec, simt destul de neinteresanţi pentru noi. Înţelegi? Uite, continuă el amabil, avem cu toţii grupurile noastre de interese şi de prieteni, nu se învârteşte lumea în jurul templului. Dar la ce oră va fi gustarea? O să încerc să fiu de faţă.

Însă nu veni. În final, în prima duminică dimineaţa se arătară opt persoane, dintre care patru se numeau Golden. În a doua săptămână, veniră doar Phil şi fiii lui.

— Poate ar merge un bal, sugeră Leslie când îi spuse într-o seară despre problemele lui, după ce băuse trei pahare de martini înainte de masă.

Îl plănuiră timp de cinci săptămâni; expediară două înştiinţări, tipăriră prezentarea evenimentului pe prima pagină a buletinului sinagogii, închiriară o combină muzicală, aranjară un bufet şi în seara cu pricina urmăriră cu zâmbete îngheţate evoluţia a numai unsprezece

cupluri pe podeaua sinagogii.

Michael îşi continuă vizitele la spitale. Îşi pregătea cu mare grijă predicile, de parcă ascultătorii s-ar fi luptat pentru locuri.

Dar tot îi mai rămânea foarte mult timp de umplut. La două străzi de ei era o bibliotecă publică. Îşi făcu fişă şi începu să împrumute cărţi. La început, căută filosofie, dar apoi îl atraseră coperţile romanelor. Le deveni familiar doamnelor de la bibliotecă, se salutau şi îşi zâmbeau.

Se întoarse la Talmud şi Tora; revedea câte o porţiune diferită în fiecare dimineaţă şi seara o discuta cu Leslie. În după-amiezile liniştite, cu templul greu de neclintirea aerului, începu să experimenteze teosofia mistică a Cabalei, ca un băieţel care îşi înmoaie degetul de la picior într-o apă adâncă şi periculoasă.

Parohia catolică Sf. Margareta unde locuiau şi ei îşi construia o biserică nouă. Într-o dimineaţă, trecând cu maşina pe lângă construcţie, Michael se opri puţin să urmărească excavatorul smulgând bucăţi de pământ din fundaţie.

A doua zi se întoarse. Şi ziua următoare. Îşi făcu un obicei din a-i urmări pe muncitorii cu caschete de oţel în momentele lui de răgaz. Era relaxant să stea rezemat de stiva de scânduri aruncate de-a valma şi să privească zgomotoşii monoliţi mecanici şi echipa de constructori. Inevitabil, se întâlni şi cu pastorul bisericii, reverendul Dominic Angelo Campanelli, un preot bătrân cu ochi somnoroşi şi cu o pată zmeurie pe obrazul drept.

— Templul Isaiah, repetă el după Michael. Ăsta e Sf. Ieremia. Am crescut în parohia aceea.

— Într-adevăr? se miră Michael, adăugând în minte zece ani la data probabilă a construirii clădirii sinagogii.

— Am fost băiat de cor la părintele Gerald X. Minehan, care a fost numit după aceea episcop la San Diego, spuse părintele Campanelli, clătinând din cap. Sf. Ieremia… Mi-am gravat iniţialele acolo, în clopotniţă. Chiar sub o lampă veche cu gaz care stătea agăţată pe perete, păru el să privească în trecut, îmbujorându-se de amintire. Da. Îmi pare bine să te cunosc.

Şi se îndepărtă, o siluetă îmbrăcată în negru, cu degetele mişcându-se neliniştite pe cele o sută cincizeci de mătănii de la brâu.

În aceeaşi după-amiază, Michael răsturnă pe birou conţinutul unei cutii vechi de pantofi şi cercetă una câte una cheile cu etichete, până dădu peste cea pe care scria „clopotniţă”.

Uşa strâmtă se deschise scrâşnind. Din încăperea sumbră se înălţau câteva trepte de lemn. Una trosni alarmant sub greutatea lui. Se gândi ce jenant ar fi fost să cadă şi să-şi rupă un picior – sau mai rău. Cum ar explica asta congregaţiei?

Scările de lemn duceau până la un palier luminat difuz prin ferestrele cenuşii de praf. Pe lângă pereţi era împrăştiată momeală de şobolani.

O scăriţă circulară de fier urca spiralat spre trapa din tavan, care se deschise cu zgomot, dar repede. Căţărându-se, sperie păsările. Duhoarea îi tăie respiraţia. Pereţii erau plini de murdărie. Trei cuiburi din nuiele cu excremente pe ele adăposteau nişte păsărele incredibil de urâte. Erau pui de porumbei golaşi şi mici cât pumnul, cu ciocuri ca nişte bulbi.

Clopotul se afla încă acolo; era mare. Încercă să-l sune, dar se lovi la unghie şi nu se auzi decât un clichet surd. Se aplecă peste acoperiş, atent să nu-şi murdărească hainele şi văzu deodată la picioarele lui oraşul San Francisco, mai vechi şi mai înţelept decât i se păruse vreodată. Doi porumbei adulţi se întoarseră, bătând neliniştiţi din aripi deasupra clopotniţei, gângurindu-le alarmaţi puilor.

— O.K., le spuse, găsind calea de întoarcere.

Coborî închizând trapa şi sforăind uşor, bucuros să gonească miasma din nări.

Pe palierul clopotniţei se opri şi se uită în jur. Bătrâna lampă cu gaz era încă agăţată pe perete. Învârti mica rotiţă şi se alarmă de şuieratul şi mirosul de gaz provocate. „Trebuie făcut ceva cu asta”, murmură, închizând-o.

Lumina era prea slabă pentru a distinge iniţialelepreotului. împrăştie cu mâna posibilele emanaţii de gaze şi aprinse un chibrit.

În flacăra tremurătoare văzu scrijelită o inimă şi în centrul ei, iniţialele D.A.C.

— Dominic Angelo Campanelli, spuse tare, mulţumit.

Mai jos de D.A.C. fuseseră alte iniţiale. Dar fuseseră şterse cu un creion apăsat, negru. În locul lor, în inimă cu iniţialele preotului fusese scrijelit numele USUS.

Chibritul îi arse degetele şi îl scăpă mormăind. Îşi supse degetele ca să-i treacă durerea, apoi le trecu peste iniţialele şterse. Şănţuleţele scrijelite se puteau pipăi. Prima literă era M, în mod sigur. Mai era una, C sau O, nu era sigur.

Oare cum o chemase?

Maria? Myra? Marguerite?

Se întrebă dacă tânărul Dominic Campanelli plânsese când îi ştersese iniţialele.

Apoi coborî scările, părăsi sinagoga şi se duse acasă la soţia lui cu pântecul umflat ca într-un desen comic.

Dimineaţa devreme, în liniştea paşnică, Michael şi preotul stătură de vorbă, fumând pipă şi urmărind excavatorul sculptând bucăţi uriaşe de deal. Nu atingeau subiectul religiei. Sportul era im teren sigur; se bazau pe echipa Seals şi meciurile ei viitoare cu Los Angeles. Discutau despre scoruri şi jucători, despre graţia felină a lui Williams sau despre galanteria lui DiMaggio şi sub ochii lor se ridica silueta construcţiei.

— Interesant, remarcă Michael, văzând arhitectura neobişnuită.

Părintele Campanelli nu-i dădu niciun indiciu:

— Ne îndepărtăm de stereotip, replică, întorcând involuntar capul spre vechea clădire, aflată pe aceeaşi stradă. Biserica Sf. Margareta, veche şi neîncăpătoare, dar construită în linii simple şi frumoase, din cărămidă roşie, se înălţa demnă, îmbrăcată în iederă. Mâna preotului începu să mângâie involuntar semnul zmeuriu de pe faţa lui acvilină. Michael observase că făcea gestul acela de câte ori se apropiau de un subiect delicat: pierdea Seals; Williams le arăta un deget ţeapăn fanilor, pierzându-şi aerul magnific; DiMaggio lăsa flacăra talentului să-i mocnească din cauza iubirii disperate pentru Marilyn Monroe.

Într-o duminică, plimbându-se cu Leslie cu maşina în după-amiaza aurie, către peninsula Monterey, văzu o sinagogă pe o stâncă golaşă înălţată deasupra Pacificului.

Priveliştea era magnifică. În schimb, clădirea nu se potrivea deloc. Din trestie şi sticlă, semăna cu o casă de plajă combinată cu un castel de gheaţă.

— Nu e oribilă? o întrebă pe Leslie.

— Hmmm.

— Mă întreb cum o să arate biserica din oraş.

Ea ridică din umeri toropită. Puţin mai târziu, se întinse şi se uită la el:

— Cum i-ai cere unui arhitect să construiască templul tău?

De data asta, el era cel care ridica din umeri. Dar se gândi mult la întrebarea ei.

A doua zi de dimineaţă, după ce studie din Talmud, se aşeză în biroul lui cu o cafea în faţă şi începu să proiecteze sinagoga ideală.

Era mai amuzant decât lectura, descoperi, dar frustrant, ca şi când ar fi jucat şah de unul singur. Lucră cu hârtii, desenând cu creionul schiţe pe care le arunca rapid, făcând liste de proiecte. împrumută de la bibliotecă volume de arhitectură. Găsea mereu puncte slabe care îl obligau să corecteze imaginea templului ideal, încât până la urmă goli un întreg sertar de la birou ca să-şi depoziteze notele, cărţile şi desenele pe care le tot refăcea, umplând cu uşurinţă orele, ca într-un joc personal de salon, un „solitaire" rabinic.

Uneori era întrerupt. Într-o dimineaţă, intră pe uşă un marinar beat, nebărbierit şi cu o tăietură sub un ochi.

— Vreau să mă spovedesc, părinte, spuse, prăbuşindu-se greoi într-un scaun şi închizând ochii.

— Îmi pare rău.

Marinarul deschise un ochi.

— Nu simt preot.

— Unde e?

— Aici nu e o biserică.

— Mă duci, amice. M-am spovedit de multe ori aici în timp de război. Ţiu minte bine.

— A fost o biserică.

Vru să-i explice modificarea destinaţiei clădirii, dar marinarul i-o reteză:

— Iisuse! Iisuse Christoase!

Se ridică nesigur să plece:

— Dacă nu e biserică aici, ce dracu' faci înăuntru?

Michael rămase cu ochii la uşa pe unde omul ieşise în lumina puternică de afară.

— Nu te duc, amice, şopti într-un târziu. Nici eu nu ştiu ce fac aici.

Capitolul 33

Într-o seară când veni acasă, o găsi pe Leslie cu ochii roşii de plâns.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă, cu gândurile alergând spre familia lui Ruthie şi părinţii lor.

Ea îi întinse însă un pacheţel:

— Ţi l-am deschis eu.

Era expediat de Uniunea Congregaţiilor Evreilor Americani.

Conţinea o carte ebraică de rugăciuni, legată în piele neagră, tocită de vreme. Notiţa anexată conţinea câteva rânduri scrise nervos şi ascuţit:

Dragă rabi Kind.

Te anunţ cu regret de moartea lui rabi Max Gross. Iubitul meu soţ a murit în urma unui atac cerebral la sinagogă, pe 17 iulie, în timp ce scanda „Mincha".

Rabi Gross nu era un om vorbăreţ, dar mi-a vorbit de dumneata. Odată mi-a spus că Jiacă fiul nostru ar fi trăit, ar fi dorit să fie ca dumneata, dar ortodox.

Îmi iau libertatea de a-ţi trimite volumul alăturat. îl folosea zilnic la rugăciune. Ştiu că i-ar fi plăcut să ţi-l dea şi m-ar mângâia ideea de a fi folosit în continuare.

Sper că rândurile mele vă găsesc bine, sănătoşi, pe dumneata şi doamna Kind, într-un loc încântător cum e California, cu aşa o climă bună.

A dumitale foarte sinceră

Doamna Leah M. Gross

— Michael… puse Leslie mâna pe braţul lui.

El clătină din cap, neputând să vorbească. Era incapabil să plângă ca Leslie; niciodată nu fusese în stare să plângă aflând despre o moarte. Dar stătu singur toată seara răsfoind cartea pagină cu pagină şi amintindu-şi de Max.

În cele din urmă se urcă în pat şi rămase treaz, rugându-se pentru Max Gross şi pentru cei rămaşi în viaţă.

După un timp, Leslie îi atinse blând umărul:

— Iubitule…

Deşteptătorul arăta ora 2.25 dimineaţa.

— Culcă-te, îi răspunse tandru. Nu-l putem agita.

— Iubitule, repetă ea, pe jumătate gemând.

— O, Doamne, trecu el în altă rugăciune, ridicându-se în capul oaselor.

— Stai liniştit, îl calmă ea. Nu e nevoie să ne agităm.

— Ai dureri?

— Cred că trebuie să mergem.

— Te doare rău? o întrebă, trăgându-şi pantalonii.

— Nu simt chiar dureri. Numai… contracţii.

— Cât de dese?

— La început, la patruzeci de minute. Acum, la douăzeci.

Îl sună pe dr. Lubowitz, duse sacoşa la maşină şi apoi o ajută pe

Leslie. Ceaţa era foarte deasă şi îşi dădu seama că era extrem de nervos. Respira precipitat şi conducea foarte încet, cocoşat peste volan şi cu fruntea aproape lipită de parbriz.

— Cum sunt contracţiile? o întrebă.

— Nu ştiu. Ca un lift care urcă încet. Rămâne acolo sus puţin şi pe urmă începe să coboare.

— Ca un orgasm?

— Nu, se strâmbă ea. Ce idee! Iisuse!

— Nu spune asta, o rugă involuntar.

— Dar ce să spun? Moise? clătină ea din cap şi închise ochii. Pentru un tip deştept, te porţi ca un mare prost.

El nu spuse nimic; conducea pe străzile înceţoşate, sperând că nu se rătăcise. Ea se întinse şi îi atinse uşor obrazul:

— Iubitule, îmi pare rău. Ah, încă una!

Îi luă mâna dreaptă de pe volan şi o lipi de pântecul ei. Simţi cum carnea moale se întăreşte şi înţepeneşte, apoi devine iar moale.

— Şi înăuntru simt la fel, şopti ea. Se face ca un ghem.

El îşi dădu seama că tremura. Sub un felinar, la un colţ de stradă, era parcat un taxi şi se opri în spatele lui:

— Fir-ar să fie! M-am rătăcit. Poţi să te muţi în taxi?

— Sigur că da.

Şoferul de taxi era un bărbat chel, în pantaloni scurţi şi o cămaşă Hawaiană boţită. Chipul lui de irlandez era încordat de nevoia de a dormi.

— Spitalul Lane, spuse Michael.

Omul dădu din cap şi căscă, pornind motorul.

— E pe Webster, între Clay şi Sacramento, adăugă Michael.

— Ştiu unde e, nene.

El se uita la Leslie şi îi văzu ochii lărgindu-se.

— Nu poţi să-mi spui că a fost doar o contracţie.

— Nu, recunoscu ea. Acum am dureri.

Şoferul întoarse capul şi se uită bine la ea, de data asta foarte treaz:

— Sfinte Sisoe! De ce n-aţi zis aşa?

Apăsă ambreiajul, conducând atent, dar mai repede.

Peste câteva minute, Leslie gemu. Era genul de femeie care se abţinea să recunoască durerea; sunetul ciudat şi animalic de pe buzele ei îl înspăimântă.

— Cronometrezi durerile? o întrebă.

Ea nu păru că-l aude. Avea ochii uşor voalaţi.

— Ah, Iisuse Christoase, spuse încet.

El o sărută pe obraz. Ea gemu din nou, făcându-l să se gândească la vitele suferind în grajduri. Se uită la ceas şi la următorul geamăt se uită din nou:

— Doamne, nu e bine. *Patru minute?*

— Ţine picioarele strânse, doamnă, strigă şoferul de parcă ar fi vorbit cu cineva aflat la jumătatea străzii.

— Dacă naşte în maşină? întrebă Michael.

Se uită pe jos şi îşi reţinu cutremurarea. Un trabuc mare şi umed zăcea strivit într-un colţ al covoraşului de cauciuc, semănând cu o murdărie.

— Sper că nu, ripostă şocat şoferul. Dacă i se rupe apa, Comitetul de Sănătate îmi reţine maşina treizeci şi şase de ore, ca s-o sterilizeze.

— Încă puţin, doamnă, strigă.

Leslie îşi pusese picioarele pe spătarul fotoliului din faţă, la bază. Cu fiecare durere, aluneca mai jos şi împingea, arcuindu-şi pelvisul şi gemând. Mişcarea deplasa scaunul şoferului, care se lovea de volan.

— Leslie, spuse Michael, omul nu poate să conducă.

— Nu face nimic, ripostă acesta. Am ajuns.

Opri motorul şi îi lăsă în maşina încă trepidând, luând-o la fugă spre clădirea de cărămidă roşie. Într-o clipă ieşi cu o asistentă şi un infirmier, o puseră pe Leslie pe un cărucior şi o duseră înăuntru, cu sacoşă cu tot, lăsându-i pe el şi pe şofer pe trotuar. Alergă după ea şi-o sărută pe obraz.

— Majoritatea femeilor sunt ca nişte fructe coapte, îi spuse şoferul când se întoarse la taxi. O scutură puţin doctorul şi copilul iese afară, ca o sămânţă.

Aparatul de taxat arăta 2 dolari şi 90 de cenţi. Michael se gândi că omul se grăbise şi nu făcuse glume proaste, aşa că îi dădu şase dolari.

— Ai dureri de simpatie? întrebă şoferul, îndesând bancnotele în portofel.

— Nu, zise Michael.

— Încă n-am auzit de tati sucombaţi la naştere, râse omul şi alergă la maşină.

Holul spitalului era pustiu. Un liftier mexican de vârstă mijlocie îl duse la etajul maternităţii.

— Pe soţia dumneavoastră au adus-o acum? îl întrebă.

— Da, răspunse Michael.

— Nu durează mult. E aproape gata, îl încurajă.

În maternitate, un rezident tuns milităreşte ieşi prin uşile batanate ale salonului de naşteri.

— Domnul Kind?

Michael dădu din cap.

— Pare să fie bine. Este deja pe masă, îşi frecă el creştetul ţepos cu mâna. Puteţi merge acasă să vă culcaţi. Vă sunăm dacă se întâmplă ceva.

— Mai degrabă aş aştepta aici, zise Michael.

Rezidentul se încruntă:

— Poate să dureze mult, dar, cum doriţi, îi arătă unde era sala de aşteptare.

Era o încăpere mică iar linoleumul cafeniu strălucitor de pe jos îi amintea de căminul unde murise bunicul lui. Pe sofaua de răchită se aflau două reviste, un *Time* vechi de trei ani şi un *Yachting* din anul precedent. Lumina era anemică, provenind de la un bec prea slab.

Michael apăsă butonul liftului. Mexicanul era la fel de zâmbitor.

— Unde pot să-ţi fac cinste cu ceva? îl întrebă.

— Nu pot să beau la serviciu, e interzis, domnule. Dar ţigări şi reviste, da; e un magazin deschis toată noaptea, la stânga pe stradă.

La parter, îl mai reţinu pe Michael:

— Spuneţi că v-am trimis eu, ca să primesc o ţigară gratis.

— Cum te cheamă? zâmbi Michael.

— Johnny.

Merse încet prin ceaţă şi întuneric, rugându-se. La drogherie, cumpără trei pachete de Philip Morris, alte mărunţişuri, ziare, reviste şi o mapă de carton.

— M-a trimis Johnny de la spital, spuse, în timp ce aştepta restul.

Vânzătorul dădu din cap.

— Ce fumează? îl întrebă.

— Johnny? Mi se pare că nu fumează ţigări. *Cigarillos.*

Cumpără trei pachete de *cigarillos* pentru Johnny. Ceaţa era la fel de deasă, dar mijeau zorii când se întoarse. Dă, Doamne, să fie bine, se ruga în gând. Şi copilul, dar dacă e să fie doar unul, să fie ea bine. Te rog, Doamne. Amin.

Johnny a fost încântat de cadou:

— A venit doctorul. I s-a rupt apa.

Şi se uită în dubiu la pachetul lui Michael:

— N-o să staţi aşa de mult.

— Doctorul tânăr spunea că durează mult, spuse Michael.

— E tânăr, comentă Johnny. E de opt luni aici. Eu sunt de douăzeci şi doi de ani.

Şi dispăru dincolo de uşa liftului.

Deschise un ziar şi încercă să citească o rubrică. Liftul se întoarse. Johnny intră în sala de aşteptare şi se aşeză lângă uşă, de unde putea auzi soneria. Începu să fumeze:

— Din ce vă câştigaţi pâinea? întrebă.

— Simt rabin.

— Da? pufăi omul. Poate mă lămuriţi. E adevărat că un băiat evreu, când se face mai mare, devine bărbat după o petrecere?

— Da, la treisprezece ani, după *bar mitzvah.*

— Şi e adevărat că toţi evreii care vin la petrecere îi dau bani băiatului să deschidă o afacere?

Râdea încă în clipa când apăru asistenta:

— Domnul Kind?

— E rabin, o înştiinţă Johnny.

— Ei, rabi Kind, spuse ea obosită. Felicitări, soţia dumneavoastră a născut un băiat.

Când se aplecă s-o sărute, mirosul de eter aproape îl sufocă. Era roşie la faţă, cu ochii închişi şi părea moartă. Dar deschise ochii şi îi zâmbi, ţinându-i strâns mâna în a ei.

— L-ai văzut?

— Nu încă.

— E minunat, şopti ea. Are şi penis. L-am pus pe doctor să verifice.

— Cum te simţi? o întrebă, dar ea adormise.

Peste puţin timp intră şi dr. Lubowitz, îmbrăcat încă în halatul verde.

— Cum se simte? îl întrebă Michael.

— Bine. Amândoi simt bine. Copilul are patru kilograme. Femeile astea! comentă el. Nu învaţă şi ele că e mai uşor să-l creşti mare după ce iese. Îi muncesc pe doctori ca pe cai.

Strânse mâna lui Michael şi plecă.

— Vreţi să-l vedeţi? întrebă asistenta.

Aşteptă lângă geamul de sticlă până când copilul a fost adus şi a văzut şocat că era un bebeluş foarte urât, cu ochii ca nişte crăpături roşii, umflate, şi nasul turtit. Cum o să-l iubesc vreodată? se întrebă şi bebeluşul căscă arătându-şi gingiile mici şi roz, apoi începu să urle. Şi atunci îl iubi.

Când ieşi din spital, soarele era sus pe cer. Chemă un taxi şi se urcă. Era o maşină foarte curată, condusă de o femeie căruntă şi durdulie. Ataşat de spătarul din faţa lui, un vas cu flori răspândea un miros puternic şi plăcut. Cârciumărese, se gândi.

— Unde mergem, domnule?

O privi tâmp, apoi începu să râdă cu poftă, oprindu-se din cauza privirii ei speriate:

— Nu ştiu unde mi-am lăsat maşina.

Capitolul 34

În după-amiaza aceea, când se întoarse la spital, Leslie se trezise. Era machiată, purta o cămaşă de noapte cu dantelă şi părul proaspăt pieptănat strâns cu o fundă albastră.

— Cum îi punem numele? îl întrebă după ce se sărutară.

— Ce-ar fi să-i spunem Max?

— E numele cel mai banal şi netradiţional posibil, obiectă ea, de fapt foarte încântată.

— Şi mie-mi place, zâmbi el, sărutând-o din nou.

O asistentă aduse copilul. Leslie îl ţinu cu grijă:

— Ce frumos e! şopti, iar Michael o privi cu milă.

Dar în zilele următoare, înfăţişarea copilului se schimbă. Pleoapele umflate la naştere reveniră la normal, dezvăluindu-i ochii mari şi albaştri. Nasul începu să semene mai bine cu un nas. Culoarea vineţie se transformă într-un alb-trandafiriu.

— Până la urmă, nu e urât deloc, realiză Michael într-o seară, dându-i soţiei dureri de cap.

Cu ajutorul poliţiei din San Francisco, a fost găsit şi Plymouth-ul lor, acolo unde îl abandonaseră. Îi lipseau doar capacele de la roţi, al căror cost, împreună cu amenda de cincisprezece dolari pentru parcare într-o staţie de taxiuri, au fost incluse cu bucurie de Michael pe lista cu „cheltuieli de naştere”.

* * *

Abe şi Dorothy Kind n-au putu să vină în California pentru a asista la circumcizia noului lor nepot. Dar ajunseră pentru momentele

următoare. Dorothy nu voia să zboare, aşa că ajunseră la San Francisco cu trenul. Călătoriră trei nopţi şi două zile, în care Dorothy tricotă trei perechi de botoşei şi o boneţică. Abe citi reviste, bău scotch şi discută despre viaţă şi politică în compartiment, cu un însoţitor pistruiat de la Pullman, pe nume Oscar Browning.

Observator al comportamentului uman, urmări cu interes progresul unui caporal de aviaţie care, la două ore de la plecarea din New York, se aşeză lângă o blondă arogantă, iar când ajunseră în San Francisco, dormea în compartiment cu ea.

Dorothy căzu în extaz la vederea nepotului:

— Parcă e o mică stea de cinema!

— Da, are urechile lui Clark Gable, o încurajă Abe.

Bunicul îşi asumă obligaţia de a bate copilul pe spate după ce mânca. Îşi punea cu grijă un scutec pe umăr, ca să nu fie udat de salivă, dar sfârşea invariabil cu o pată mare pe mânecă, în zona cotului. „Pişăciosule", îi spuse copilului în idiş, un nume rostit pe jumătate cu alint şi pe jumătate cu indignare.

Bunicii au rămas zece zile în California. Asistară la două slujbe la sinagogă, stând ţepeni de-o parte şi de alta a norei şi prefăcându-se toţi trei că nu observă rândurile de scaune goale.

— Ar fi trebuit să se facă om de radio, îi şopti Abe lui Leslie după prima predică.

În seara de dinaintea întoarcerii părinţilor lui la New York, Michael îl luă pe Abe la plimbare.

— Mergi, Dorothy? întrebă Abe.

— Nu, du-te tu. Eu stau cu Leslie şi Max, spuse ea, cu mâna la piept.

— Ce se întâmplă? se încruntă tatăl. Iar problema aia? Vrei să chem un doctor?

— N-am nevoie de doctor, răspunse ea. Hai, duceţi-vă.

— Ce problemă? întrebă Michael când ajunseră pe stradă. Nu s-a simţit bine?

— A! oftă Abe. O doare. Pe mine mă doare. Şi pe prietenii mei îi doare. Ştii de ce? îmbătrânim.

— Toţi îmbătrânim, spuse Michael stânjenit. Dar tu şi mama nu sunteţi bătrâni. Pariez că tot mai ridici greutăţi în dormitor. Aşa e?

— Ridic, recunoscu Abe, bătându-se cu palma peste abdomenul plat.

— M-am bucurat că aţi venit, tată. Îmi pare rău că plecaţi. Ne vedem prea rar.

— De acum înainte, ne vom vedea mai des, spuse Abe. Vând firma.

Michael rămase mai surprins decât se cuvenea:

— Ei, grozav! Şi ce o să faci?

— Călătoresc. Mă bucur de viaţă, o distrez pe mama ta.

După o scurtă pauză, Abe reluă:

— Ştii, căsătoria noastră a fost una din acelea cu start întârziat. Ne-a luat mult până am ajuns să ne apreciem cu adevărat unul pe altul.

Şi ridică din umeri:

— Acum, vreau să se simtă şi ea bine. Iarna mergem în Florida. Vara vă vizităm pe voi. La doi ani, mergem în Israel la Ruthie, dacă ne lasă blestemăţii de arabi.

— Cine cumpără firma Kind?

— În ultimii doi ani mi-au făcut oferte doi producători mari. Vând cui licitează mai mult.

— Mă bucur pentru tine, zise Michael. Sună perfect.

— Aşa am aranjat lucrurile. Dar nu-i spune mamei, îl rugă Abe. Vreau să fie o surpriză.

De dimineaţă, avu loc o discuţie când Michael se pregătea să-i conducă la tren.

— Nu-mi plac despărţirile la gară, spuse Dorothy. Sărută-mă aici ca un fiu bun şi lasă-ne să luăm taxiul, ca nişte oameni rezonabili.

Dar Michael n-o ascultă. Îi duse la gară şi îi cumpără tatălui reviste şi trabucuri iar mamei, o cutie de bomboane.

— Vai, nici nu pot să le mănânc! se plânse ea. Sunt la regim. Hai, du-te acasă, îl înghionti uşor. Sau la templu. Pleacă odată!

Îşi dădu seama că era bine să facă aşa cum îi spunea:

— La revedere, mamă. Tată… şi îi sărută pe amândoi, îndepărtându-se repede.

— De ce-ai făcut asta? întrebă Abe supărat. Putea să mai stea cu noi zece minute, un sfert de oră.

— Pentru că nu voiam să plâng în gară, de-aia, spuse mama şi chiar începu să plângă.

Îşi mai revenise când se urcară în tren. Tricotă şi vorbi puţin până la masa de prânz. Pe drumul spre vagonul restaurant, Abe îl văzu în tren şi pe Oscar Browning, însoţitorul de tren pistruiat.

— Bună ziua, domnule Kind. Mă bucur să vă revăd.

— I-ai dat vreun bacşiş? întrebă Dorothy când trecură în vagonul următor.

— Nu neobişnuit.

— Atunci cum de te ţine minte?

— Am discutat mult la ducere. E un om deştept.

— Cred şi eu.

Abe comandă o friptură şi o bere iar Dorothy, numai ceai şi pâine prăjită.

— Ce-i cu tine? o întrebă.

Ea închise ochii. În jurul gurii avea o linie albă:

— Nu mă simt bine. Mi-e greaţă. De la tren, se tot leagănă.

— Ţi-am spus să luăm avionul, zise el.

Ea îi zâmbi şi îl bătu uşor pe mână. Veni chelnerul şi aduse mâncarea.

— Acum mi se face şi mie foame, zise ea, privindu-l mâncând.

— Vrei o friptură? o întrebă uşurat. Să-ţi dau din a mea?

— Nu. Vrei să-mi comanzi nişte căpşuni?

Au fost aduse şi Abe a privit-o insistent:

— Mereu mă gândesc la coşul ăla de piaţă şi la bal când te văd mâncând căpşuni.

— Ţi-aduci aminte, Abe? îmi făceai curte şi ieşeam tot timpul cu Helen Cohen, fata aia care stătea în vecini şi cu prietenul ei. Cum îl chema?

— Pulda. Herman Pulda.

— Aşa e, Pulda. Îi ziceau Herky. Mai târziu s-au despărţit şi el s-a apucat de afaceri cu carne, avea magazine pe Bulevardul 16 şi strada 44. *Ne-kasher.* Dar ne aduceaţi în fiecare seară o sacoşă cu fructe, nu doar căpşuni şi cireşe; piersici, pere, ananas, în fiecare seară altceva. Şi fluieraţi şi noi lăsam coşul jos de la etajul trei. Ce-mi mai bătea inima!

— Acolo aveai tu dormitorul.

— Uneori îl ridicam de la Helen. Era o fată drăguţă. Sărea în ochi.

— Nu se compara cu tine. Nici măcar azi.

— Eh, uită-te la mine, oftă ea. Parcă a fost ieri, dar sunt căruntă de tot şi de patru ori bunică.

— Frumos, îi strânse el genunchiul pe sub masă. Eşti o femeie foarte frumoasă.

— Încetează, îi zise, dar văzu că nu se supărase şi îi mai strânse o

dată piciorul înainte de a-şi retrage mâna.

După masă jucară remi până când Dorothy începu să caşte:

— Ştii ce? îi zise. Aş trage un pui de somn.

— Culcă-te, atunci.

Ea îşi scoase pantofii şi se culcă pe banchetă.

— Stai puţin, îl chem pe Oscar să facă patul.

— Nu-i nevoie, zise ea. Va trebui să-i dai bacşiş.

— Oricum îi dau, se oţărî Abe.

Dorothy luă două tablete de Bufferin şi, după ce i se făcu patul, se băgă în aşternut dezbrăcată şi dormi până târziu. O sculă cât de blând putu. Somnul o refăcuse şi îi era foame. Comandă pui fript, plăcintă cu mere şi cafea. Totuşi, noaptea se foi şi se răsuci, ţinându-l şi pe el treaz.

— Ce-i cu tine?

— N-ar trebui să mănânc prăjeli. Mă arde la stomac.

Abe se sculă şi îi dădu o tabletă. Dimineaţa se simţea mai bine. Mâncară de dimineaţă, apoi se întoarseră în compartiment şi Dorothy se apucă din nou de tricotat. împletitura era ataşată de un uriaş ghem albastru.

— Acum ce mai faci?

— O pelerină pentru Max.

Încercă să citească, dar nu era ocupaţia lui favorită şi deja era obosit de citit. După un timp, ieşi la plimbare prin tren, ajungând la compartimentul lui Oscar Browning, pe care îl găsi aranjând prosoape curate şi numărând săpunuri de voiaj.

— Nu mai e mult până la Chicago, nu? întrebă, aşezându-se lângă el.

— Vreo două ore, domnule Kind.

— Vindeam acolo cu ani în urmă, spuse el. E un oraş pe cinste.

— Da, domnule, spuse însoţitorul. Eu locuiesc acolo.

— Zău? Ai copii?

— Patru.

— Trebuie să-ţi fie greu să călătoreşti tot timpul.

— Nu e uşor. Dar acasă înseamnă Chicago.

— De ce nu-ţi găseşti o slujbă în oraş?

— Calea ferată mă plăteşte mai bine decât aş câştiga în Chicago. Mai bine vin mai rar acasă şi am bani să le iau la copii pantofi noi, decât să-i văd în fiecare zi şi să n-am bani. Înţelegeţi?

— Înţeleg, surâse Abe. Trebuie să vezi multe în slujba asta.

Bărbaţi şi femei, vreau să zic.

— Pe unii oameni, călătoriile îi fac nervoşi. Şi un tren e mai rău decât un vapor. Nu prea ai ce face.

Îşi povestiră o vreme, din lumea corsetelor şi din lumea trenurilor. Apoi Oscar termină cu prosoapele şi săpimurile şi Abe se întoarse în compartiment.

Ghemul albastru îi căzuse din poală şi se desfăşurase până la uşa compartimentului. îl luă şi i-l aduse:

— Dorothy? Dorothy, şi o scutură uşor, dar ştiu imediat şi apăsă cu palma pe buton, chemând însoţitorul.

Părea adormită, cu excepţia ochilor deschişi. Priveau goi la peretele verde din faţă.

Apăru Oscar.

— Da, domnule Kind, zise, apoi se uită la ea. Vai, Doamne Iisuse milostive, îngăimă încet.

Abe puse ghemul în poala ei.

— Domnule Kind, ar fi bine să staţi jos, îl luă Oscar de cot, dar Abe se scutură.

— Mă duc să caut un doctor, spuse nesigur însoţitorul.

Abe îl auzi îndepărtându-se, apoi căzu în genunchi. Simţea vibraţia şinelor sub podea şi hurducăturile trenului. Îi luă mâna şi o lipi de obrazul ud:

— Am de gând să ies la pensie, Dorothy.

Capitolul 35

Ruthie ajunse la înmormântare cu zece ore întârziere. Stăteau în sufrageria familiei Kind când se auzi soneria, ea intră şi îl luă în braţe pe Abe, care începu să se zguduie de suspine.

— Nu ştiu de ce am sunat, spuse, apoi începu să plângă fără zgomot, legănându-şi capul pe umărul tatălui.

Când se mai liniştiră, îl sărută pe fratele ei, care i-o prezentă pe Leslie.

— Ce fac ai tăi? întrebă Michael.

— Bine.

Aruncă o privire în jur. Toate oglinzile fuseseră acoperite, la cererea lui Abe, cu toate că Michael insistase că nu era necesar.

— S-a terminat, nu? întrebă.

— Da, încuviinţă Michael. Mergem mâine acolo.

— Bine, spuse ea, cu ochii umflaţi şi roşii de plâns.

Era foarte bronzată şi avea fire cărunte în părul negru. Combinaţia de bronz cu cenuşiu era foarte atrăgătoare, dar se îngrăşase mult şi avea o bărbie dublă vizibilă. Şi picioarele i se îngroşaseră. Nu mai era supla lui soră americancă, observă Michael dezamăgit.

Cunoştinţele începură să sosească.

Apartamentul era plin la ora opt. Femeile umpluseră masa de mâncare. Michael plecă spre dormitorul lui de odinioară să-şi ia ţigări. În cameră, pe pat, doi clienţi de-ai tatălui stăteau cu spatele la uşă şi beau scotch:

— E rabin şi s-a însurat cu o *şikse.* Pricepi ceva?

— Doamne, ce combinaţie!

Închise uşa încetişor şi se întoarse lângă Leslie, luând-o de mână.

După plecarea tuturor, la unu noaptea, îşi făcură cafea la bucătărie, rămaşi doar în familie.

— De ce nu te duci la culcare, Ruthie? o îndemnă Abe. Ai făcut o călătorie lungă cu avionul. Cred că eşti foarte obosită.

— Ce-ai de gând să faci, tată? îl întrebă ea.

— Să fac? repetă el, fărâmiţând între două degete o prăjitură de casă făcută de soţia unui angajat de-al lui. Asta nu-i o problemă. Fiica mea cu familia se va muta aici din Israel şi vom fi foarte fericiţi. Vând firma Kind. Saul o să aibă destui bani ca să deschidă orice afacere vrea. Vom fi parteneri egali. Sau se poate întoarce la facultate să-şi aprofundeze studiile. Şi copiii de aici au nevoie de profesori.

— Tată, îl opri ea, închizând ochii şi clătinând din cap.

— De ce nu? vru să ştie el.

— Nu trebuie să fii neapărat un pionier ca să trăieşti în Israel. Ai duce-o ca Rockefeller. Dacă vii cu mine, lângă noi e o căsuţă cu gard alb, străjuită de măslini. Ţi-ai putea face o grădină. Poţi să exersezi cu greutăţile la soare. Nepoţii o să vină la tine zilnic să te înveţe ebraica.

Abe râse forţat:

— Uite ce-nseamnă să-ţi laşi fata să se mărite cu un străin. Aş scrie scrisori, o privi. Prea multe scrisori. Mi-ar lua zece zile să aflu dacă Yankeii au bătut Red Sox sau Red Sox pe Yankei. Şi uneori se joacă şi două meciuri într-o zi. Acolo nici nu poţi cumpăra ziarul *Women's Wear Daily.* Ştiu, pentru că am încercat data trecută când mama şi cu mine…

Se sculă în picioare şi intră repede în baie, trăgând apa imediat ce închise uşa.

— Cum mai sunt instalaţiile sanitare pe acolo? întrebă Michael

după o tăcere.

Ruthie nu zâmbi şi văzu că nu-şi amintise, dar apoi îşi dădu seama:

— Acum nu mă mai deranjează, spuse. Nu ştiu dacă asta înseamnă că situaţia s-a îmbunătăţit sau că am crescut eu mare.

Se uită după tatăl ei şi clătină din cap:

— Ce ştiţi voi? spuse încet. Ce ştiţi voi de fapt? Dacă aţi şti, aţi fi acolo, nu aici.

— Aşa cum a spus tata, suntem americani, replică Michael.

— Copiii mei sunt evrei aşa cum sunteţi voi americani, explică ea. Ştiau ce să facă la bombardamente. O rupeau la fugă spre adăpost şi cântau în ebraică.

— Bine că n-aţi fost niciunul rănit, zise Michael.

— Am spus eu asta? Nu, ştiu că nu. Am spus că facem bine, ceea ce e adevărat acum. Saul a pierdut un braţ. Braţul lui drept.

Leslie sorbi repede aerul, involuntar, iar Michael se simţit obosit şi bolnav:

— De unde?

— De la cot.

De fapt, vrusese s-o întrebe unde se întâmplase şi tăcerea lui o făcu să înţeleagă:

— S-a întâmplat într-un loc numit Petah Tikvah. Era cu gruparea Irgun Zvai Leumi.

— Teroriştii? îşi drese Leslie vocea. Adică, nu sunt o grupare oarecum subterană?

— La început, da. Apoi, în timpul războiului, au ajuns să facă parte din armată. Atunci a luptat Saul cu ei, pe o perioadă scurtă.

— Acum predă din nou? întrebă Leslie.

— Ah, da. Pe îndelete. Braţul îl ajută să controleze copiii. În ochii lor, e un mare erou.

Îşi aruncă ţigara şi le zâmbi cu o expresie nelămurită, denotând mai puţin decât tandreţe.

În dimineaţa zilei de după perioada de doliu, Abe şi Michael o conduseră pe Ruthie la Idlewild.

— Măcar în vizită, o să vii? îl întrebă ea pe Abe, sărutându-l

— O să vedem. Ţine minte data. Nu uita de rugăciuni.

Ea îl îmbrăţişă cu putere.

— O să vin, promise el.

— Ce păcat, spuse Ruthie îmbrăţişându-l pe Michael înainte de a pleca spre avion. Nu te cunosc şi nu-ţi cunosc familia şi asta e valabil şi pentru tine. Am senzaţia că ne-ar plăcea unul de celălalt.

Îl sărută pe gură. Se uitară cum avionul companiei El Al se micşoră din vedere şi dispăru pe cer, apoi se întoarseră la maşină.

— Şi acum? întrebă Michael pe drum. Ce-ar fi să vii în California? Ştii că eşti binevenit în casa noastră.

Abe zâmbi:

— Îţi aduci aminte de *zaydeh?* Nu. Dar… mulţumesc.

Michael era atent la trafic:

— Atunci…? Florida?

Tatăl oftă:

— Nu fără ea. N-aş fi în stare. Mă duc la Atlantic City.

— Ce-i acolo? se minună Michael.

— Cunosc oameni care s-au dus acolo la pensie. Mai cunosc şi alţii care îşi petrec vacanţa acolo. Ţipi din industria textilă. Genul meu de oameni. Hai mâine acolo cu mine, îi propuse. O să mă ajuţi să-mi găsesc o casă.

— Sigur.

— Îmi plac valurile. Şi tot nisipul ăla blestemat.

Găsiră într-un hotel din zona Veninor, la două străzi de plajă, un apartament format din dormitor, chicinetă, sufragerie şi baie. Hotelul era mic, dar bun şi camerele erau mobilate.

— E cam scump, dar ce naiba! zâmbi Abe. Mama ta se făcuse cam zgârcită în ultimii patru-cinci ani, ştiai?

— Nu.

— Vrei lucrurile din casă?

— Stai puţin… începu Michael.

— Eu nu vreau nimic. Dacă le vrei, ia-le. Apartamentul o să-l vândă im agent.

— OK., se învoi Michael. Poate o să iau patul bunicului.

Se simţea supărat, dar nu ştia de ce.

— Ia şi restul. Ce nu poţi folosi, dă de pomană.

După masa de prânz, făcură o lungă plimbare pe jos, oprindu-se la un simulacru de licitaţie, unde se vindeau lucruri proaste la un preţ triplu cât valoarea lor, apoi se aşezară pe şezlonguri în soarele orbitor, privind şirul de oameni de pe faleză.

La vreo douăzeci de metri distanţă, doi vânzători ambulanţi

făceau un concurs de băut bere. Un bărbat în cămaşă cu mâneci scurte şi pălărie de pai prepara *hot dogs.* CEL MAI MARE FRANKFURTER DIN LUME, IA-L DE-AICI, IA-L FIERBINTE, IA-L, ARE PATRUZECI DE CENTIMETRI DELICIOŞI, zbiera omul.

BALOANE COLORATE, TOATE CULORILE, MARI, ROTUNDE, SAR ŞI ZBOARĂ, îi răspundea un alt vânzător scund, cu faţă de italian, îmbrăcat în blugi spălăciţi şi o bluză albastră sfâşiată.

Un negru asudat împingea un scaun cu rotile pe care stătea o doamnă foarte grasă cu un bebeluş în pielea goală în braţe.

Un pâlc de adolescente în costume de baie trecură legănându-şi şoldurile slăbuţe într-o imitaţie jalnică a mersului voluptuos al favoritelor lor de la Hollywood.

Briza sărată purtă spre ei rumoarea mulţimii şi strigăte îndepărtate de groază.

— A sărit cu calul în apă, spuse Abe satisfăcut şi trase aer în piept. E o plăcere aici.

— Stai aici, confirmă Michael, dar când te plictiseşti, nu uita că avem şi în California plaje.

— O să vin în vizită, zise Abe aprinzându-şi un trabuc. Nu uita, de aici pot să merg la mormântul ei de câte ori vreau, sar în maşină şi gata. Din California nu pot să fac asta.

Mai stătură un timp în tăcere.

— Când vă întoarceţi?

— Mâine, cred, zise Michael. Am o congregaţie. Nu pot să stau la nesfârşit. Dacă te simţi bine, adăugă.

— Mă simt bine.

— Tată, să nu te duci tot timpul la mormânt.

Tatăl nu-i răspunse.

— Nu-ţi face bine, şi nu face bine la nimeni. Ştiu ce vorbesc.

Abe zâmbi:

— La ce vârstă trebuie tatăl să înceapă să-şi asculte fiul?

— La nicio vârstă, zise Michael. Dar eu mă întâlnesc cu moartea, uneori şi de şase ori pe săptămână. Ştiu că sacrificiul celor vii nu duce la nimic. Nu poţi da timpul înapoi.

— Profesia ta nu te deprimă?

Michael se uită la un bărbat transpirat, cu o tichie rituală prea mică pentru capul lui mare şi chel, ţinând de mijloc o roşcată mititică şi arătoasă, părând să aibă vreo şaisprezece ani. Fata ridică privirea spre

omul cel gras. Poate îi e tată, se gândi cu speranţă.

— Câteodată, da, răspunse.

— Oamenii vin la tine cu înmormântări, cu boli. Unul vine fiindcă are probleme cu legea. Mai vin şi fete care au rămas gravide în şură.

— Nu mai există aşa ceva, tată, zâmbi Michael. Se întâmplă şi azi, dar nu în şură, în maşină.

Tatăl făcu un gest minimalizator cu mâna:

— Cum îi ajuţi pe oamenii ăştia?

— Fac tot ce pot. Uneori reuşesc să-i ajut. De multe ori, nu. Uneori nu-i poate ajuta nimeni, doar timpul şi Dumnezeu.

— Mă bucur că-ţi dai seama, zise Abe.

— Dar ascult întotdeauna şi asta e ceva. Pot fi o ureche.

— O ureche, repetă Abe cu ochii la marea pe care un trauler părea că stă neclintit, ca un punct negru pe orizontul albastru. Dacă vine la tine un om şi-ţi spune că stă în cenuşă până la genunchi, ce-i spui?

— Trebuie să ştiu mai multe.

— Să zicem că un om a trăit ca un animal cea mai mare parte a vieţii, spuse tatăl rar. S-a luptat ca un câine pentru un dolar. A mieunat ca un cotoi adulmecând o femeie. A alergat ca un cal de curse, tot timpul în cerc, fără niciun jocheu în spate. Şi apoi, continuă pe un ton mai coborât, s-a trezit într-o dimineaţă şi şi-a dat seama că e un om bătrân şi nu-l iubeşte nimeni cu adevărat?

— Tată!

— Vreau să spun nu-l iubeşte nimeni aşa încât să fie cea mai importantă persoană din viaţa celuilalt.

Michael nu găsea nimic de spus.

— Cândva, m-ai văzut într-un moment foarte urât.

— Nu mai începe iar.

— Nu, nu, vorbi repede tatăl. Dar vreau să-ţi spun că nu era prima oară când eram cu altă femeie, deşi eram însurat cu mama ta. Sinici ultima.

Michael strânse braţele şezlongului:

— Şi de ce simţi că trebuie să-mi spui şi mie asta?

— Vreau să te fac să înţelegi, zise Abe. Undeva, pe parcurs, toate astea au încetat.

Ridică din umeri:

— Poate organismul sau o schimbare în viaţă… pot găsi zece motive hazlii. Dar m-am oprit şi m-am îndrăgostit de mama ta. Tu n-ai

avut niciodată ocazia s-o cunoşti cu adevărat. Nici tu, nici Ruthie. Dar acum e mai rău pentru mine. Înţelegi asta, rabi? îţi dai seama, fiul meu înţelept? Multă vreme nu a fost a mea, apoi a fost a mea pentru scurtă vreme şi acum nu mai e.

— Tată!

— Ia-mă de mână, zise tatăl.

Michael ezită, dar Abe se întinse şi îi luă mâna în a lui:

— Ce-i? întrebă aspru. Ţi-e frică să nu zică lumea că suntem ciudati?

— Te iubesc, tată.

— Şşş, făcu Abe.

Se adunau pescăruşii. Mulţimea curgea pe lângă ei. Erau multe tichii, parcă erau la o adunare. Micul trauler negru se deplasa încet-încet pe marginea zării.

ORICÂŢI AR ÎNCERCA SĂ-L IMITE, DOAR AICI GĂSIŢI UNICUL FRANKFURTER, CEL MAI MARE DIN LUME!

Fata sărise probabil din nou călare în apă. Mulţimea vocifera. Umbrele se lungeau şi îşi pierdeau contururile.

Când veni vremea să plece, Abe se opri la bere şi ridică două degete. Fata de la tarabă era şatenă şi plictisită, o fată obişnuită, drăguţă, dar cu dinţii strâmbi şi tenul cu defecte.

Abe o privi luând halbele de pe tavă.

— Mă cheamă Abe, îi spuse.

— Mda?

— Pe tine cum te cheamă?

— Sheila, şi îi apăru o gropiţă în obraz.

O ciupi cu două degete, apoi cumpără un balon mare, de un roşu pasional şi i-l legă de încheietura mâinii, astfel că acum plutea între ei, ca o aluzie uriaşă.

— Tipul ăsta e fiul meu. Fereşte-te de el, e însurat.

Ea îi dădu restul cu răceală, dar când plecă de la casă, cu balonul săltând pe lângă ea, râse şi mersul ei deveni mai vioi.

Abe îi dădu o halbă lui Michael:

— Drum bun! îi ură.

Capitolul 36

Începu să înţeleagă faptul că viaţa e o serie de compromisuri. Rabinatul de la templul Isaiah nu decursese aşa cum se aşteptase, cu mulţi oameni adunaţi la picioarele lui şi ascultându-i strălucita

interpretare de secol XX a înţelepciunii talmudice. Soţia lui devenise mamă şi se uita pe furiş în ochii ei, căutând fata cu care se însurase, aceea care se înfiora atunci când o privea într-un fel numai de el ştiut. Uneori, noaptea, exact când făceau dragoste, un plânset slab o făcea să se smulgă din îmbrăţişarea lui şi să alerge dincolo, lăsându-l singur, provocându-i ură pentru bebeluşul iubit.

Veniră marile sărbători şi sinagoga se umplu de oameni care-şi amintiră deodată că erau evrei şi că era momentul căinţei pentru un an întreg de absenţă. Priveliştea lor îl însufleţi şi îl umplu de o nouă speranţă şi de hotărârea fermă de a-i câştiga în cele din urmă de partea lui.

Se decise să nu mai facă o încercare câtă vreme predica de *Yom Kippur* le stăruia proaspătă în minte credincioşilor. Unul dintre foştii lui profesori, dr. Hugo Nachmann, stătea pentru un timp la filiala din Los Angeles a institutului rabinic. Dr. Nachmann era expert în problema manuscriselor de la Marea Moartă. Michael îl invită la San Francisco să ţină o conferinţă la sinagogă.

Dr. Nachmann îi făcu pe soţii Kind să înţeleagă mai uşor:

— Nu este un fapt neobişnuit, după cum ştiţi, le spuse. Uneori, pe oameni nu-i interesează conferinţele. Ei, dacă-i chemaţi la dans, era altceva!

În dimineaţa următoare, rezemat de gardul din faţa bisericii în construcţie, Michael se pomeni vorbindu-i părintelui Campanelli:

— Ratez mereu, îi spuse. Nimic din ce fac n-o să-i aducă pe oameni la templu.

Preotul îşi atinse pata zmeurie:

— În multe dimineţi, îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru zilele obligatorii de participare la slujbă.

După câteva săptămâni, Michael zăbovi în pat dimineaţa, simţindu-se puţin întors pe dos la gândul unei noi zile. Ştia destule despre psihologia pierderii personale pentru a-şi da seama că dispoziţia lui se datora stării apărute la înmormântarea mamei, dar conştiinţa acestui fapt nu-i ridica cu nimic moralul. Zăcea absent, căutând mângâiere în căldura coapsei soţiei şi uitându-se la o crăpătură de pe tavanul dormitorului.

La templul Isaiah nu prea existau motive care să-l îndemne să se scoale din pat; nici măcar podeaua nu era curată, se gândi.

Chiar înainte de sărbători, portarul sinagogii, un mormon cu un

dinte lipsă, care păstrase trei ani curăţenia interiorului, anunţase că se pensiona şi plecase la familia fiicei lui din Utah să-şi îngrijească sciatica şi spiritul. Comitetul congregaţiei, care se întrunea neregulat, amânase înlocuirea lui. În timp ce Phil Golden tuna şi fulgera, obiectele din argint şi alamă rămaseră nelustruite şi ceara se îngălbeni pe podele. Michael ar fi putut angaja un portar, având siguranţa că salariul acestuia ar fi fost achitat în urma dispoziţiei date de rabin. Dar era obligaţia comitetului sinagogii să angajeze pe cineva. Măcar de atâta să se ocupe şi ei, gândi posomorât.

— Scoală-te, îşi răsuci Leslie şoldul peste el.

— De ce?

Dar peste o oră şi zece minute îşi parca maşina în faţa sinagogii. Spre mirarea lui, uşa era descuiată. Intră şi auzi zgomotul linoleumului frecat cu peria aspră. Bărbatul în salopetă albă pătată de vopsea spăla podeaua holului sinagogii.

— Phil! spuse Michael.

Golden îşi şterse cu dosul palmei fruntea udă:

— Am uitat să aduc ziare. Nu spăla mama când erai mic toate duşumelele joi după-amiaza şi apoi le aşternea cu ziare?

— Vineri. Vineri dimineaţa le spăla, zise Michael.

— Nuuu, vineri dimineaţa gătea pentru Sabat.

— Dar ce faci? Un bătrân decrepit ca tine spală pe jos? Vrei să faci atac de cord?

— Am o inimă de taur, se lăudă Golden. Un templu trebuie să fie curat. Nu poţi să-l laşi murdar.

— Păi, să angajeze un îngrijitor. Angajează tu unul.

— O s-o fac mai târziu. Dacă mă apuc să rezolv treburile pentru ei, nici n-o să se mai obosească să se gândească la templu. Dar între timp, trebuie să fie curat.

— Phil, Phil, clătină Michael din cap.

Urcă în biroul lui, îşi scoase haina şi cravata şi îşi suflecă mânecile. Apoi căută prin mai multe dulapuri până găsi a doua găleată şi perie.

— Nu dumneata, protestă Phil. N-am nevoie de ajutor. Eşti rabin!

Dar el era deja în patru labe, înmuind peria în apă şi săpun. Golden se întoarse oftând la găleata lui. Frecară împreună, sunetul celor două perii împletindu-se prietenos. Golden începu să cânte bucăţi de operă, fără suflu şi aplomb.

— Facem întrecere până la capătul sălii, îl provocă Michael. Învinsul se duce după cafea.

— Lasă întrecerile, zise Phil. Fără jocuri de copii. Muncim să facem o treabă bună.

Oricum, el ajunse primul la capăt şi plecă nerugat după cafea. O băură puţin mai târziu, într-o clasă de ebraică.

— Să n-o laşi pe soţie să-ţi vadă pantalonii, spuse Phil.

— O să vadă că în sfârşit, câştig banii muncind.

— În fiecare zi câştigi banii muncind.

— Nu. Hai, Phil…

Michael îşi învârtea cafeaua în ceaşcă:

— Cercetez Talmudul aproape tot timpul. Îmi petrec ziua printre cărţi, căutându-l pe Dumnezeu.

— Şi ce-i rău în asta?

— Dacă-L găsesc, congregaţia mea n-o să afle asta decât la *om Kippur-ul* viitor.

Golden chicoti, apoi oftă:

— Am încercat să te previn. Asta e congregaţia.

Apoi puse o mână pe braţul lui Michael:

— Le place de tine. Poate n-o să-ţi vină să crezi, dar te plac foarte mult. Vor să-ţi ofere un contract pe termen lung cu mărire de salariu.

— Pentru ce?

— Pentru că eşti aici şi eşti rabinul lor. În termenii fixaţi de ei, desigur, dar rabin. E rău pentru un rabin să aibă siguranţă financiară şi, în acelaşi timp, să se poată ocupa de studiu?

Luă paharul de plastic din mâna lui Michael şi îl aruncă la gunoi, cu al lui:

— Hai să-ţi vorbesc ca unuia dintre fiii mei. E un aranjament bun. Relaxează-te. Simte-te bine. Dezvoltă-te. Lasă-ţi fiul să crească printre mâncătorii ăştia de lotus, să meargă la Universitatea Stanford când va fi mare şi speră să găsească şi el o slujbă la fel de bună.

Michael tăcea.

— În doi ani, îţi cumpărăm maşină şi în încă doi, casă.

— Doamne!

— Vrei să munceşti? întrebă Golden. Hai să mai spălăm pe jos, şi râse ca o trompetă. Îţi garantez că dacă spun prăpăditului ăluia de comitet cine a fost azi îngrijitor, până mâine vei avea un angajat permanent!

A doua zi dimineaţa îl dureau muşchii din cauza mişcărilor cu care nu era obişnuit. Se opri la Sf. Margareta privind furnicarul muncitorilor pe clădirea în construcţie şi contracţiile muşchilor când se rezemă pe gard îl făcură să simtă un alt fel de solidaritate cu proletarii lumii. Părintele Campanelli nu era acolo. Preotul nu mai ieşea acum decât rareori dintre zidurile de cărămidă roşie ale vechii biserici, pândite în curând de colţii demolării.

Michael nu-l învinuia. Noua biserică avea un acoperiş ca un hipodrom de ciment. Pereţii de sticlă erau uşor concavi spre vârf, făcând-o să semene cu un cornet uriaş de îngheţată, cu vârful rupt. Un coridor de aluminiu şi sticlă ducea la o construcţie circulară cu aparenţă de complex industrial. Pe vârful structurii rotunde, muncitorii ridicau o cruce strălucitoare din aluminiu.

— Cum e? strigă unul din cei de pe acoperiş.

Altul, din spatele lui Michael, îşi dădu cascheta pe spate, uitându-se în sus:

— Bine! răcni.

Bine, gândi Michael. Acum se vedea de la orice stand de *hot dog.*

Se întoarse cu spatele, ştiind că nu va mai veni acolo, din acelaşi motiv ca şi al preotului. Era un lăcaş de cult conceput fără gust.

Şi oricum, nu mai avea ce privi; era terminat.

Terminată era şi cercetarea lui de arhitectură a sinagogii. Elaborase un proiect verbal care i se părea rezonabil, descriind o casă modernă de rugăciune. De vreme ce templul Isaiah, fosta biserică Sf. Ieremia, putea îndeplini cu uşurinţă solicitările lejere ale comunităţii, nu avea altceva de făcut cu observaţiile lui decât să le publice. Scrise un articol pe care-l înaintă Conferinţei Centrale a Rabinilor Americani şi îi fu publicat. Le trimise publicaţia tatălui lui în Atlantic City şi lui Ruthie şi Saul în Israel, apoi îşi strânse toate fişele într-o cutie de carton şi le luă acasă, depozitându-le în mica mansardă în pupitrul rămas din mobila părinţilor, pe care el şi Leslie nu fuseseră în stare să-l dea.

Încheierea proiectului îi lăsă mai multe ore libere ca niciodată. Într-o după-amiază, veni acasă la două şi jumătate şi o găsi pe Leslie făcând lista de cumpărături.

— Ai corespondenţă, îl anunţă.

Noul contract sosise aşa cum promisese Phil Golden. îl studie şi văzu că era foarte generos, alcătuit pentru cinci ani, cu câte o mărire substanţială de salariu la începutul fiecărui an. Ştia că la sfârşitul celor

cinci ani i se va oferi un contract pe viaţă.

1-1 puse pe masă lui Leslie şi ea îl citi fără să comenteze.

— E bun ca o rentă anuală, zise el. Mă gândesc să scriu o carte. Am timp din belşug.

Ea dădu din cap şi se ocupă mai departe de lista de cumpărături.

Michael nu semnă contractul. În schimb, îl puse în primul sertar al toaletei, sub tăviţa cu butoni de manşete.

Se întoarse la bucătărie şi se aşeză la masă cu Leslie, fumând şi privind-o.

— Fac eu cumpărăturile, propuse.

— Pot să mă duc şi eu. Poate eşti ocupat.

— N-am nimic de făcut.

Se uită la el şi deschise gura să zică ceva, apoi se răzgândi:

— Bine, du-te tu.

Scrisoarea sosi peste câteva zile.

23 Park Lane
Wyndham, Pennsylvania
3 octombrie 1953
Rabi Michael Kind
Templul Isaiah
2103 Hathaway Street
San Francisco, California
Dragă rabi Kind.

Comitetul executiv al templului Emeth din Wyndham a citit cu mare interes articolul dvs. provocator în nou înfiinţatul şi excelentul ziar al Comitetului Rabinic.

Templul Emeth datează de şaizeci şi unu de ani, are o congregaţie medie, de religie iudaică reformată, în comunitatea universitară Wyndham, la douăzeci şi trei de mile sud de Philadelphia. În ultimii ani, clădirea noastră veche de douăzeci şi cinci de ani a devenit mult prea neîncăpătoare. Confruntaţi cu necesitatea de a configura un nou templu, am găsit că articolul dvs. este deosebit de fascinant. De la publicare, a stârnit multe discuţii printre noi.

Pe 15 aprilie 1954, rabi Philip Kirschner, conducătorul nostru religios în ultimii şaisprezece ani, se pensionează şi sperăm că va petrece ani plăcuţi de retragere în oraşul lui natal, St. Louis din Missouri. Căutăm să-l înlocuim cu cineva care este în acelaşi timp un leader religios inspirat şi un om care s-a gândit la modul cum ar trebui să arate o sinagogă în

America modernă.

Am aprecia mult ocazia de a discuta acest lucru cu dvs. Voi fi în Los Angeles între 15 şi 18 octombrie, la conferinţa anuală a Asociaţiei de Limbi Moderne a Universităţii din California. Dacă puteţi sosi în Los Angeles în această perioadă, pe cheltuiala templului Emeth, v-am fi recunoscători. Dacă nu este posibil, aş putea veni eu la San Francisco.

Am înştiinţat Comitetul de Plasare al Uniunii Congregaţiilor Evreilor Americani de intenţia noastră de a discuta cu dvs. problema rabinatului. În aşteptarea răspunsului dvs., rămân

Cu sinceritate, dr. Felix Sommers Preşedinte Templul Emeth

— Te duci? întrebă Leslie când îi arătă scrisoarea.

— Presupun că nu-i nimic dacă merg până acolo şi mă întâlnesc cu el, spuse Michael.

Când se întoarse de la Los Angeles, intră încet, aşteptându-se s-o găsească adormită, dar o găsi pe canapea uitându-se la televizor. Îi făcu loc şi lui şi se sărutară.

— Cum a fost? îl întrebă.

— Aş câştiga cu o mie de dolari mai puţin decât acum. Şi mi-ar face contract doar pentru un an.

— Dar poţi accepta dacă vrei.

— Trebuie să ţin obişnuita predică de acceptare. Dar dacă vreau, postul e al meu.

— Ce-ai de gând să faci?

— Tu ce vrei să fac?

— Trebuie să hotărăşti singur.

— Ştii ce se întâmplă cu rabinii care trec printr-o serie de contracte pe termen scurt? Ajung mingi de fotbal. Nu-i mai primesc decât congregaţiile-problemă, pe salarii minime. Aşa cum e cea din Cypress, Georgia.

Ea nu spuse nimic.

— Le-am acceptat deja oferta.

Ea îşi întoarse deodată faţa de la el. Îi atinse părul cu mâna:

— Ce e? Te gândeşti că vei înfrunta din nou femeile?

— Dă-le încolo, răspunse ea. Întotdeauna vor exista oameni pentru care noi doi suntem nişte ciudaţi. Nu sunt importanţi.

Într-o clipă îl încolăci cu braţele:

— Ceea ce-i important e că o să faci mai mult decât să iei o rentă grasă fiind rabin doar cu numele, pentru că eşti mult mai bun decât atât,

nu înţelegi?

Simţi lacrimile ei pe gât cu o uimire care-l copleşi:

— Eşti partea mea cea mai bună, îi zise. Cea mai grozavă.

Oricum o ţinea în braţe ca să nu cadă de pe canapeaua strâmtă şi acum o strânse mai tare. Ea îi puse vârfurile degetelor pe gură:

— E important să faci ceea ce îţi doreşti cu adevărat.

— Este, spuse, atingând-o.

— Eu vorbeam despre Pennsylvania, vru ea să-l corecteze după o vreme, dar se răsuci cu totul spre el şi îşi ridică nesăţioasă fata.

Mai târziu, în pat, era pe cale să adoarmă când ea îi atinse umărul:

— Le-ai spus despre mine?

— Cum adică?

— Ştii ce vreau să spun.

— Ah! ridică el ochii spre tavan în întunericul moale. Da, le-am spus.

— Bine. Noapte bună, Michael.

— Noapte bună.

Capitolul 37

S-a dus singur să ţină predica de probă şi i-a plăcut felul cum a fost întâmpinat. Comitetul de primire îl luă de la gară cu maşina şi îl duse la dr. Sommers la cina de dinaintea Sabatului. Era im oraş mic, decepţionant de amorţit privit din maşină, ca majoritatea localităţilor-campus. Avea patru librării, un panou verde în centru unde erau afişate viitoarele concerte şi expoziţii şi peste tot se vedeau oameni tineri. Aerul vibra de răcoarea toamnei şi de energia studenţilor. Iazul din centrul campusului prinsese o crustă de gheaţă. Crengile goale ale copacilor bătrâni se înălţau spre cer drepte şi frumoase.

La masă, conducătorii congregaţiei îl bombardară cu întrebări legate de ideile lui de construire a templului. Lungile săptămâni de cercetări solitare îi furnizaseră mai multe informaţii decât avea nevoie pentru a le răspunde şi admiraţia sinceră cu care îl priveau îi spori încrederea în el, aşa că urcă în altar cu impresia că va ţine o predică năucitoare. Le vorbi despre cauzele care fac o religie străveche să reziste în lumea contemporană, în ciuda obstacolelor ridicate în calea ei.

În după-amiaza următoare, când plecă din Wyndham, ştia că postul era al lui şi nu-l miră telefonul primit înainte de sfârşitul săptămânii următoare.

În februarie, merse cinci zile cu Leslie şi copilul la Wyndham. Cea mai mare parte a vremii şi-o petrecură cu agenţii imobiliari. Găsiră casa în cea de-a patra zi, o clădire din cărămidă roşie şi neagră, în stil colonial, cu acoperişul restaurat, din ardezie cenuşie. Se încadra în preţul lor, spuse agentul, pentru că avea numai două dormitoare. Mai existau şi alte dezavantaje. Tavanele erau sus şi era greu de făcut curăţenie. Nu aveau tobogan de gunoi şi spălător de vase, ca în casa din San Francisco. Instalaţiile erau vechi, ţevile bolboroseau şi şuierau. Dar parchetul de stejar era încântător şi bine întreţinut. În dormitorul principal era un şemineu vechi de cărămidă, iar în sufragerie, un altul, cu vatră de marmură. Ferestrele înalte şi cu multe cercevele ale faţadei dădeau spre campus.

— Vai, Michael, ce clădire, spuse ea. Putem locui aici până se măreşte familia. Max ar putea pleca la facultate de aici.

De data asta, aveau nişte rezerve, dar zâmbi şi îi semnă cecul agentului.

Încă de la început, zilele i-au fost ocupate şi aglomerate la Wyndham. Federaţiile Hillel şi Sionistă Intercolegială din America aveau sedii la universitate şi deveni capelanul acestora. Călătorea uneori cu membrii comitetului de construcţie, inspectând sinagogi din alte comunităţi. Leslie se înscrise la un curs postuniversitar de limbi semitice şi studiau amândoi de două ori pe săptămână, cu mai mulţi colegi de-ai ei. Templul Emeth avea o congregaţie intelectuală ca şi comunitatea şi Michael îşi petrecea mult timp cu grupuri de studiu sau cu discuţii în campus. Cocktailurile la care, participau semănau cu dezbaterile aprige ale vechilor talmudişti, doar că aceşti discipoli pomeneau nume noi, precum ale profeţilor Teller, Oppenheimer sau Herman Kahn. Funcţiile sociale ale asociaţiilor masculine şi feminine atrăgeau un număr mare de participanţi. Soţii Kind se treziră invitaţi la tot felul de evenimente; într-o seară de iarnă, merseră cu săniile cu tineretul, ţinându-se de mână sub pătură şi sperând că chicotelile şi zgomotele din întuneric erau sunete de plăcere nevinovată.

Săptămânile se scurseră atât de repede, încât îşi dădu seama că trecuse un an abia când comitetul sinagogii veni la el cu un nou contract. De data asta era pentru doi ani şi îl semnă fără ezitare. Templul Emeth era cu adevărat al lui. Slujbele lui erau bine asistate şi predica stimula discuţii vioaie la ospăţul de Sabat. La sărbătorile mari era obligat să ţină slujbe duble. În ultima zi a *Yom Kippur-viw,* pe la mijlocul celei de-a doua

slujbe, își aminti deodată cât de singur și inutil fusese în San Francisco.

Se ocupa și de consiliere matrimonială, când nu putea ocoli această obligație. Descoperi că avea și el o problemă în căsnicie. La o lună după mutarea în Pennsylvania se hotărâră că Max era destul de mare pentru a avea un frățior sau o surioară și nu mai folosiră metode de prevenire, așteptând încrezători repetarea miracolului creației. Leslie împachetă diafragma cu talc și o ascunse în dulapul de cedru unde țineau păturile de rezervă. Făceau dragoste de două sau trei ori pe săptămână, cu multe așteptări și după trecerea unui an, Michael zăcea treaz după ce se desprindea de soție, chiar după ce ea adormea. Privea în întuneric și vedea chipurile copiilor nenăscuți, întrebându-se de ce era atât de greu ca unul dintre ei să vină pe lume. Se ruga lui Dumnezeu și după aceea se ducea adesea desculț în camera fiului, aranjându-i cu nervozitate pătura ca să fie bine acoperit și privindu-i fețișoara slabă și lipsită de apărare, fără jucăriile și atitudinea bătăioasă din momentele când era treaz. Și se ruga din nou pentru siguranța și fericirea băiatului.

Astfel îi treceau multe nopți.

Oamenii din comunitate mureau și el îi încredința pământului. Predica, se ruga; oamenii se îndrăgosteau și el le legitima și le sfințea iubirile. Fiul profesorului Sidney Landau, care preda matematica, fugi cu fiica blondă a antrenorului de pistă, Swede Jensen. După ce doamna Landau primi niște calmante ca să se poată culca, Michael se duse cu soțul ei acasă la familia Jensen, unde era și preotul lor luteran, pe nume Ralph Jürgen. La sfârșitul unei seri stânjenitoare, Michael și profesorul Landau traversară împreună campusul tăcut.

— Niște părinți neliniștiți, oftă Landau. La fel de neliniștiți și de speriați ca noi.

— Da.

— Vorbiți cu nebunii ăia tineri când se întorc?

— Știți că da.

— Of… N-o să folosească la nimic. Părinții ei sunt oameni credincioși. L-ați văzut pe preot.

— Să nu anticipăm, Sidney. Să așteptăm să se întoarcă. Dați-le o șansă să-și găsească drumul. Din întâmplare, problema lor îmi e familiară, adăugă Michael după o scurtă pauză.

— Da, așa este, clătină din cap profesorul. N-ar trebui să vorbesc cu dumneavoastră, ci cu tatăl dumneavoastră.

Michael tăcu. Profesorul Landau îl privi.

— Aţi auzit vreodată povestea veche cu tatăl evreu îndurerat care se duce la rabin şi îi spune că i-a fugit fiul cu o *şikse* şi s-a convertit?

— Nu, spuse Michael.

— „Rabi, am avut un fiu şi el s-a făcut *goi*", a zis omul. „Ce să fac?" Rabinul a clătinat din cap: „Şi eu am avut un fiu. Şi el s-a însurat cu o *şikse* şi s-a făcut *goi*". „Şi ce-aţi făcut?" îl întrebă omul pe rabin. „Am intrat în templu şi m-am rugat la Dumnezeu", zice rabinul, „şi deodată o voce măreaţă a umplut templul". „Şi ce a spus vocea, rabi?" întreabă tatăl evreu. „Vocea a spus: ŞI EU AM AVUT UN FIU…"

Râseră amândoi, amărâţi. Profesorul Landau păru uşurat când se despărţiră:

— Noapte bună, rabi.

— Noapte bună, Sidney. Daţi-mi telefon dacă aveţi nevoie de mine.

Îl auzi plângând încetişor pe când se îndepărta.

Şi astfel treceau zilele lui.

Capitolul 38

Michael stătea pe peronul zgrunţuros ţinându-l de mână pe Max şi priveau amândoi cum intra în gară trenul de 4.02 de la Philadelphia. Mâna lui Max o strânse mai tare pe a lui când se înteţi vacarmul motorului.

— Ţi-e frică?

— Parcă e strănut mare.

— Nu te sperii când eşti băiat mare, zise Michael, fără să creadă nici el.

— Nu, repetă copilul, dar nu-şi desprinse mâna.

Leslie coborî şi veni spre ei, cu un aer obosit. Se sărutară apoi porniră spre automobilul Tudor Ford care înlocuise în urmă cu doi ani Plymouth-ul albastru.

— Cum a mers? o întrebă.

Ea ridică din umeri.

— Dr. Reisman e foarte amabil. M-a examinat, a studiat rezultatele testelor tale şi a spus că întâlnirea dintre noi ar trebui să aibă drept urmare o explozie de viaţă. Pe urmă m-a bătut pe spate şi a zis să mai încercăm şi să-i dau adresa asistentei ca să ne trimită o factură mare.

— Grozav.

— De fapt, mi-a dat nişte indicaţii.

— Ce anume?

— Repetăm mai târziu, spuse ea, strângându-l pe Max la piept. Măcar îl avem pe ştrengarul ăsta, slavă Domnului, Michael, spuse ea cu faţa în părul fiului, hai să ne luăm nişte zile libere.

Deodată, îşi dădu seama că şi el voia acelaşi lucru: – Am putea merge să-l vedem pe tata la Atlantic City.

— Abia am fost pe la el. Am o idee mai bună. Angajăm o dădacă şi decolăm doar noi doi. Mergem departe, în Poconos, câteva zile.

— Când?

— Ce-ar fi de mâine?

Dar în seara aceea, când Leslie îi făcea baie lui Max, sună telefonul. Era Felix Sommers, preşedintele comitetului de construcţie. Tocmai se întorseseră dintr-o prospectare.

— Aţi văzut templul acela nou din Pittsburgh? îl întrebă Michael.

— E un templu frumos, răspunse profesorul Sommers. Nu e chiar ceea ce căutăm noi, dar e foarte, foarte bun. Rabinul te cunoştea şi a spus să te salutăm. îl cheamă rabi Levy.

— Joe Levy. Un om de treabă. Felix, câte temple am văzut până acum, adăugându-l şi pe acesta?

— Douăzeci şi opt. Dumnezeule!

— Aşa e. Când ne oprim din inspectat şi ne apucăm să aplicăm ce am văzut?

— De aceea te sun, Michael, spuse Sommers. Am vorbit cu arhitectul care a lucrat la Pittsburgh. îl cheamă Paolo Di Napoli. Ni se pare un individ măreţ, în sensul propriu al cuvântului. Am dori să te întâlneşti cu el şi să-i vezi proiectele.

— Foarte bine, acceptă Michael. Stabiliţi ziua.

— Este o problemă. Se poate întâlni cu noi doar mâine şi duminica asta.

— Nu e bine pentru mine. Va trebui să găsim altă dată.

— Aici e hiba. Pleacă în Europa şi va lipsi trei luni.

— Duminică am o nuntă, spuse Michael. Şi mâine… oftă. Puneţi mâine întâlnirea.

Închise şi se duse să-i spună lui Leslie că excursia lor se anula. În dimineaţa următoare, plecă la Philadelphia cu Felix Sommers. Porniră devreme şi se opriră pe traseu pentru micul dejun.

— Mă deranjează faptul că Di Napoli nu e evreu, spuse Michael în restaurant.

Sommers se opri tocmai când voia să frângă o chiflă:

— E ciudat că tocmai tu spui asta.

— Nu cred că un creştin poate atinge sentimentul necesar pentru a concepe o sinagogă, insistă Michael. Identificarea, marea emoţie. Planului îi va lipsi ceva ce bunicul obişnuia să numească *Yiddisheh kvetch.*

— Ce mai e şi asta?

— L-ai auzit vreodată pe Perry Como cântând *Eli, Eli?*

Sommers dădu din cap.

— Mai ţii minte varianta cântată de Al Jolson?

— Da. Şi?

— Diferenţa dintre ele înseamnă *Yiddisheh kvetch.*

— Dacă Paolo Di Napoli acceptă să ia lucrarea, vom avea un rezultat mai bun decât cel al unui arhitect evreu. Vom avea un arhitect măreţ.

— O să vedem, răspunse Michael, rezervat.

Dar când sosiră la biroul arhitectului, lui Michael îi plăcu din start de Di Napoli. Fără să fie arogant, nu se scuză. Stătea şi fuma tăcut dintr-o pipă din spumă de mare în timp ce ei îi contemplau desenele. Avea încheieturi puternice şi ochi căprui îndoliaţi, păr des şi cărunt şi o mustaţă stufoasă. Mustaţa aceea, gândi Michael, îi semnează intrarea în orice joc ar juca lumea. Printre realizările lui se numărau patru sinagogi cu adevărat remarcabile şi o jumătate de duzină de biserici, ca şi o bibliotecă şocantă, pentru copiii din vestul ţării. Se uitară la schiţele lui, oprindu-se la planurile sinagogilor. Pe desene apărea câte un soare mic îndreptat spre faţada clădirii.

— Ce-i cu soarele? întrebă Michael.

— Caracteristică personală. Încercarea mea de a întări o legătură cu trecutul mort.

— Adică? ceru Sommers explicaţii.

— Când a fost construit templul lui Solomon acum trei mii de ani pe Muntele Monah, *Yahweh* era im zeu solar. Templul era plasat astfel ca poarta din faţă să răsfrângă direct o rază pe piscul Muntelui Măslinilor, către est, la o altitudine de 70 de metri. De două ori pe an, la echinocţiu, primele raze de soare din zori, trecând peste Muntele Măslinilor, intrau în templu prin poarta estică. Raza strălucea până în inima clădirii, într-o nişă de pe peretele vestic, cel mai sacru loc din templu.

Buzele i se încreţiră sub mustaţă:

— S-a întâmplat ca expunerea estică să fie bună pentru acestea patru. Dacă la a dumneavoastră nu merge, nu e o regulă să fac sinagogi cu faţa spre est.

— Îmi place ideea, spuse Michael. Ridicaţi-vă capetele, porţilor… O, ridicaţi-le, uşi trainice pentru ca să intre împăratul slavei.

Schimbă o privire cu Sommers şi zâmbiră amândoi. *Yidisheh kvetch.*

— Aveţi lista amănuntelor pe care le-am cerut pentru estimare? întrebă Di Napoli.

Sommers o scoase din servietă. Arhitectul o studie fără grabă:

— Putem face nişte combinaţii economice fără să afectăm designul, spuse.

— Trebuie să fie un loc de rugăciune, mai presus de orice, specifică Michael.

Di Napoli se duse la un dulap de fişe şi se întoarse cu o reproducere poleită a unui desen. Înfăţişa o clădire cu un singur etaj, joasă şi solidă ca baza unei piramide. Cel de-al doilea etaj ocupa o suprafaţă mai mică şi se înălţa într-un grup de arcuri parabolice, formând un acoperiş boltit, senzual şi eteric în pulsaţia sa spre cer, urcând ca vârful unei biserici din Noua Anglie.

— Ce e asta? întrebă Sommers.

— O catedrală pe care am proiectat s-o construim în New Norcia, Australia. E desenată de Pier Luigi Nervi.

— Puteţi să ne daţi ceva care să invoce la fel spiritul lui Dumnezeu? întrebă Michael.

— Voi încerca, răspunse Di Napoli. Trebuie să văd locul. L-aţi stabilit?

— Nu/

— Locaţia determină foarte multe lucruri. Dar… înclin spre folosirea materialelor cu textură. Suprafeţe de cărămidă nefinisată. Ciment simplu, cu nişte culori calde, să dea viaţă clădirii.

— Când ne puteţi arăta schiţele preliminare pentru ideile acestea? întrebă Michael.

— Peste trei luni. Le voi pregăti în Europa.

Felix Sommers îşi drese vocea:

— Cam cât ar costa, aproximativ, o asemenea clădire?

— Vom lucra în limitele sumei disponibile, bineînţeles, ridică

arhitectul din umeri.

z

— Va trebui să strângem de acum înainte cea mai mare parte a sumei, spuse Michael. Ne-aţi văzut specificările. Vizualizaţi templul pe care doriţi dvs. să-l creaţi. Cu economii. Dar faceţi totuşi o operă de artă, un sanctuar frumos pentru Dumnezeu, cum e catedrala lui Nervi. Cât costă un asemenea templu?

Paolo Di Napoli zâmbi:

— Vorbiţi de jumătate de milion de dolari, rabi Kind.

Capitolul 39

După câteva săptămâni, pe gazonul templului Emeth se înălţa un panou alb, atrăgător, pe care era scris cu litere albastre un citat din Biblie: SĂ NE RIDICĂM ŞI SĂ CONSTRUIM.

Lângă el era pictat cu negru un termometru lung de patru metri, calibrat în mii de dolari în loc de grade. În partea de sus, lângă cuvintele NEVOILE NOASTRE era trecută cifra de 450.000 de dolari. Linia roşie era ridicată foarte puţin, pe la patruzeci şi cinci – cincizeci de mii de dolari.

Din păcate, vederea panoului îl deprima pe Michael, amintindu-i de termometrul pentru temperatura bazală al lui Leslie, pe care-l băga cu vârful în gură în fiecare seară la culcare, proptită de pernă, cu veioza aprinsă, o carte deschisă în poală şi termometrul atârnându-i între buze ca o acadea pe băţ, în timp ce el stătea pe o parte şi aştepta verdictul pentru următorul sfert de oră.

Dacă avea puţin peste nouăzeci şi opt de grade Fahrenheit, se putea culca. Dacă avea nouăzeci şi şapte şi două puncte până la nouăzeci şi şapte cu patru, însemna că obiectivele puteau fi atinse în următoarele douăsprezece ore şi se apuca de treabă bărbăteşte, devenind o maşină de împins.

Nu, se gândi în seara aceea, stând în pijama la bucătărie şi aşteptându-şi soţia să facă duş ca să-şi îndeplinească datoria: un medic plictisit făcând o injecţie, un lăptar aducând îndobitocit marfa, poştaşul lăsând o scrisoare, un trântor străduindu-se să-şi depună polenul în poziţia incomodă numită de dr. Reisman „poziţia cu coapsele flectate", cu picioarele moi şi bronzate ale soţiei pe umerii lui şi pelvisul şi vaginul ei deschise spre cer ca potirul unui crin, într-un unghi menit să ofere receptivitate maximă. Garantat de dr. Reisman şi revista bunelor gospodine.

Se îndreptă morocănos spre tăblia dulapului şi răsfoi corespondenţa casei. Facturi şi primul efort de a strânge fonduri al lui Felix Sommers. Îşi turnă un pahar de lapte şi se aşeză din nou la masă cu scrisoarea.

Drag membru al congregaţiei.

Există aproape şapte sute de cauze care cer ca templul Emeth să aibă un lăcaş nou. Dumneata şi familia dumitale sunteţi una dintre acestea.

Cauzele acestea îşi sporesc mereu numărul, fie că aşa să rămână întotdeauna.

În puţin mai mult de trei ani, numărul membrilor congregaţiei s-a dublat. În douăsprezece comunităţi învecinate unde nu există temple, constructorii înalţă sute de case noi. Familiile neafiliate încă vor crea, fără îndoială, o creştere şi mai mare a membrilor congregaţiei în anii imediat următori…

În baie duşul se opri. Auzi foşnetul aspru al inelelor perdelei pe stinghia de metal, apoi zgomotul făcut de Leslie la ieşirea din cadă.

…Cu toate acestea, în prezent nu suntem capabili să asigurăm nici nevoile membrilor existenţi.

Şcoala noastră de ebraică este lipsită de facilităţile atât de necesare unei instituţii de educaţie. Sanctuarul nostru e doar o sală fără strane, utilizată şi ca sală de banchete, de conferinţe, spaţiu de carnaval şi clasă de şcoală. În timpul Marilor Sărbători a trebuit să fie ţinute slujbe duble, despărţind rudele în momentele cele mai sacre ale vieţii. Mult prea multe evenimente de familie, precum nunţile sau ceremoniile de bar mitzvah *se ţin în afara templului. Motivele sunt simple. Facilităţile noastre de a asigura masa sunt reduse şi lipsite de atracţie. Bucătăria e mică şi nedotată cu echipamentul adecvat, aşa că angajaţilor le este greu să pregătească acolo mese festive.*

În mod clar, avem nevoie de un lăcaş nou. Un arhitect a fost angajat să ni-l proiecteze. Dar pentru a ne transforma visul în realitate, fiecare dintre noi trebuie să facem un sacrificiu. Aţi dori să vă gândiţi la contribuţia echitabilă a familiei dvs? Un membru al comitetului de construcţie vă va căuta acasă în viitorul apropiat.

Dăruind, trebuie să fim conştienţi că nu dăruim străinilor, ci nouă şi copiilor noştri.

Cu sinceritate, al dvs.

Felix Sommers

Preşedinte Comitetul de Construcţie

La scrisoare era ataşată şi o mică scală de carton, cu o ferestruică glisantă pe care scria *Venitul Anual.* Mişcă ferestruica la unsprezece mii şi văzu că i se sugera să contribuie cu trei mii cinci sute de dolari. Lăsă scrisoarea să cadă pe masă, bombănind.

O auzi pe Leslie intrând în dormitor şi scârţâitul patului.

— Michael? îl chemă încet.

Cum îi puteau cere unui om o treime din venitul lui anual? câţi credincioşi vor fi în stare să satisfacă o astfel de pretenţie? Probabil că se cerea mult mai mult decât se aşteptau cei din comitet să primească, în speranţa de a face contribuţiile „de compromis" mai ridicate decât ar fi fost dornici oamenii.

Îl tulbura, nu era modul potrivit de a începe.

— Michael? îl chemă ea din nou.

— Vin, răspunse.

— Aşa se lucrează, îi spuse Sommers a doua zi, când obiectă la tonul scrisorii pentru strângere de fonduri. Alte congregaţii au descoperit că aşa trebuie să acţionezi.

— Nu, refuză Michael. Nu e onest, Felix. O ştii şi tu, o ştiu şi eu.

— Oricum, îl linişti Sommers, am angajat un colector de fonduri profesionist. E treaba lui să adune banii. Să-i lăsăm lui sarcina asta.

Michael dădu din cap uşurat.

După două zile, omul sosi la templul Emeth. Pe cartea de vizită scria Archibald S. Kahners de la firma Hogan, Kahners şi Cantwell. Se ocupau de strângerea fondurilor pentru biserici, sinagogi şi spitale. Adresa era Clădirea Bancherilor Industriali, 1611, Philadelphia 33, Pennsylvania.

Cu ajutorul îngrijitorilor, funcţionarul descărcă trei cutii mari din portbagajul unui Buick negru, nou. Făcură trei drumuri. Cutiile erau grele şi transpirară aducându-le pe toate în biroul lui Michael. Apoi Kahners se prăbuşi pe un scaun, se lăsă pe spate şi închise ochii. Era cărunt, cu tenul colorat şi puţin supraponderal, astfel că o cută de la gât se revărsa destul de neplăcut peste gulerul cămăşii lui albe, bine croite. Pantofii şi costumul gri din tweed arătau foarte britanic.

— Nu dorim o campanie foarte presantă, domnule Kahners, îl înştiinţă Michael. Nu vrem să ne ofensăm membrii.

— Rabi… ăăă, zise Kahners dându-şi seama că-i uitase numele.

— Kind.

— Da, rabi Kind. Hogan, Kahners şi Cantwell au strâns fonduri pentru două sute şaptezeci şi trei de biserici catolice şi protestante. Pentru şaptezeci şi trei de spitale. Pentru o sută nouăzeci şi trei de sinagogi şi temple. Treaba noastră este să strângem sume mari de bani. Ne-am dezvoltat tehnici verificate pentru a realiza asta. Dumneata, rabi, dă-mi mână liberă şi mă voi ocupa de asta.

— Cu ce te pot ajuta, domnule Kahners?

— Fă o listă cu vreo şase nume. Vreau să mă întâlnesc cu oamenii care-mi pot povesti despre fiecare membru al congregaţiei. Aproximativ cât câştigă pe an, cu ce se ocupă, ce vârstă are, ce fel de casă are, câte maşini are în proprietate, dacă are copii la şcoli publice sau particulare şi unde-şi petrece vacanţele. Şi daţi-mi şi lista donatorilor locali ai comunităţii.

Michael îşi aruncă din nou ochii pe cartea de vizită:

— Vor veni şi domnul Hogan şi dl. Cantwell să lucreze cu dumneata în campanie?

— John Hogan a murit acum doi ani. Avem un angajat care se ocupă de catolici.

Kahners observă o pată pe costum şi o bucăţică mică de hârtie pe cravată, de la căratul cutiilor de carton. Dădu un bobârnac hârtiei şi frecă pata cu batista, ştergând-o:

— De partenerul meu protestant nu am nevoie pentru o campanie evreiască de numai patru sute de mii de dolari.

Maşina de şapirografiat şi două maşini de scris sosiră devreme a doua zi şi în cursul după-amiezii, cele două secretare băteau deja listele. Zgomotul făcut de dactilografiere îl izgoni pe Michael din sinagogă. Se duse să-şi facă vizitele pastorale şi când se întoarse, la ora cinci, templul era pustiu şi tăcut. Coşurile de gunoi şi scrumierele erau arhipline şi văzu două inele de cafea vărsată pe suprafaţa strălucitoare a biroului lui din mahon.

În seara aceea, participă la prima întâlnire a lui Kahners cu comitetul de strângere a fondurilor. A fost mai mult o îndoctrinare decât o întâlnire, cu Kahners pe post de predicator. Manualul său erau listele de contribuţie în ultimii cinci ani ale donatorilor comunităţii.

— Uitaţi-vă la astea, le ceru el, aruncând micile pliante verzi pe masă. Urmăriţi cine a contribuit cel mai mult în fiecare an.

Niciunul dintre cei aşezaţi acolo nu avea nevoie să se uite la pliante.

— Harold Elkins de la întreprinderea Elkhide, zise Michael. Dă cincisprezece mii de dolari în fiecare an.

— Şi dedesubtul lui? întrebă Kahners.

— Phil Cohen şi Ralph Plotkin. Ei dau câte şapte mii cinci sute.

— Exact jumătate din cât dă Elkins, spuse Kahners. Şi numele imediat mai jos?

Michael nu mai ştia.

— Vă spun eu. Un om pe nume Joseph Schwartz. Cinci mii de dolari. O treime din ce dă Elkins. Şi acum…

Făcu o pauză şi se uită la ei, ca profesorul Chips dăscălindu-şi elevii:

— Avem de învăţat o lecţie importantă. Uitaţi-vă la asta, şi aruncă pe masă altă broşură cu donatori. Este lista de acum şase ani. Ne arată că în anul acela, Harold Elkins a dat zece mii de dolari în loc de cincisprezece mii. Phil Cohen şi Ralph Plotkin au dat câte cinci mii în loc de şapte mii cinci sute. Joseph Schwartz a dat trei mii cinci sute în loc de cinci mii. Înţelegeţi? scrută el audienţa.

— Vrei să spui că există întotdeauna o anumită proporţie dictată de cel mai important donator? întrebă Michael.

— Nu chiar întotdeauna, îl corectă Kahners răbdător. Întotdeauna există excepţii. Şi proporţia se încheie aici; e foarte greu să prognosticăm evoluţia donatorilor de mărunţiş. Dar de regulă, aşa se întâmplă cu donatorii principali, cu oamenii care sunt într-adevăr importanţi pentru succesul campaniei. În toate comunităţile cu care ne-am confruntat, aşa funcţionau lucrurile. Iată: Sam X dă mai puţin decât de obicei pentru acte de caritate. Aşa că Fred Y îşi spune: „Dacă Sam, care câştigă de două ori mai mult decât mine, poate da mai puţin anul ăsta, cine sunt eu ca să nu recunosc un an prost pentru afaceri? De obicei dau două treimi din cât dă Sam, dar anul ăsta o să dau jumătate”.

— Şi dacă Sam îşi sporeşte contribuţia? întrebă Sommers, în mod clar fascinat.

Kahners zâmbi larg:

— Ah, se aplică acelaşi principiu. Dar în mod mult mai fericit. Fred îşi spune: „Cine dracu’ se crede? Nu pot concura cu el, mă cumpără şi mă vinde. Dar pot să fiu şi eu de-o seamă cu el. Dau întotdeauna două treimi din cât dă el şi aşa o să fac şi acum”.

— Aşadar crezi că donaţia lui Harold Elkins este cheia campaniei noastre? întrebă Michael.

Kahners dădu din cap.

— Şi cu cât crezi că ar trebui să-i cerem să contribuie?

— Cu o sută de mii de dolari.

Cineva de la capătul îndepărtat al mesei scoase un fluierat.

— Nici măcar nu vine des la templu, spuse Sommers.

— Este membru? întrebă Kahners.

— Da.

Kahners dădu din cap satisfăcut.

— Cum interesăm un asemenea om? se minimă Michael. Vreau să spun, astfel încât să doneze o sumă atât de mare?

— Îl facem director general al comitetului, răspunse Kahners.

Capitolul 40

Michael şi Kahners îl vizitară împreună pe Harold Elkins. Uşa fermei renovate în care locuia întreprinzătorul a fost deschisă de doamna Elkins, o femeie blondă cu ten alb, într-o rochie de casă din mătase trandafirie.

— Rabi, îi strânse ea mâna, ferm şi calm.

1-1 prezentă pe Kahners.

— Hal vă aşteaptă. E în spate, dă de mâncare la raţe. De ce nu mergeţi chiar acolo?

Îi conduse în spatele casei. Avea un mers frumos şi liber, complet nestudiat. Michael văzu că sub tivul unduitor al rochiei, picioarele îi erau goale. Se zăreau lungi, zvelte şi albe în întuneric, cu unghiile sclipind ca nişte mici scoici roşii.

După ce ajunseră la soţul ei, îi lăsă şi se întoarse în casă.

Elkins era un bătrân cărunt, cu umeri rotunzi acoperiţi de o jachetă tricotată, în ciuda căldurii. Le arunca porumb unor raţe măcăitoare, cam cincizeci la număr, adunate pe malul unui mic iaz.

Îşi continuă ocupaţia şi în timp ce se prezentau. Raţele erau minunate, mari, cu pene irizând de culori, cu ciocuri şi labe roşii.

— Ce varietate simt? întrebă Michael.

— Raţe de pădure, răspunse Elkins, aruncându-le mai departe porumb.

— Sunt splendide, le admiră Kahners.

— Hmm, încuviinţă gazda.

O jumătate din stol se ridică în fluturări de aripi, înălţându-se doar câteva zeci de centimetri deasupra apei.

— Sunt sălbatice? se interesă Michael.

— Ca toate sălbăticiunile.

— Cum de nu zboară?

Lui Elkins îi luciră ochii:

— Le-am scurtat aripile.

— Nu le doare? întrebă el, deşi n-ar fi vrut.

— Pe dumneata nu te-a durut când ţi-au fost scurtate aripile prima dată? pufni Elkins.

Tăcerea lor îl făcu să surâdă.

— Şi ele au trecut peste asta.

Luă un bob de porumb între buzele decolorate şi se aplecă. O raţă mare, cu curcubeie luminoase ca nişte bijuterii în pene, înaintă, se întinse imperial şi ciuguli porumbul din gura bătrânului.

— Sunt iubitele mele, le împărtăşi el străinilor. Le iubesc. Le iubesc cu sos de portocale.

Aruncă şi ultimul rest de porumb, strânse punga în pumn şi o lăsă să cadă, apoi îşi şterse palmele de jachetă:

— Dar n-aţi venit să-mi admiraţi raţele.

Îi explicară misiunea lor.

— De ce vreţi să devin director? îi întrebă, privindu-i cu atenţie de sub sprâncenele albe şi rebele.

— Vrem banii dumneavoastră, merse Kahners la ţintă. Şi influenţa dumneavoastră.

Elkins rânji:

— Poftiţi în casă.

Doamna Elkins stătea întinsă pe o canapea, citind o carte cu un cadavru gol pe copertă. Îi privi şi le zâmbi, ochii ei fixându-se asupra ochilor lui Michael. Era conştient că soţul ei şi Kahners îl încadrau, dar, în mod vicios, nu-şi feri privirea. După o clipă care păru însă un lung moment, ea întrerupse contactul reluându-şi lectura. Avea o siluetă frumoasă în rochia trandafirie, dar în colţurile ochilor avea riduri fine şi părul ei blond avea consistenţa paiului în lumina artificială.

Elkins se aşeză la biroul stil Ludovic al XIV-lea şi deschise un carnet mare de cecuri.

— Cât vreţi? întrebă.

— O sută de mii, spuse Kahners.

Gazda zâmbi, căută sub carnet şi trase lista membrilor congregaţiei templului Emeth:

— Am căutat-o înainte să veniţi. Simt trei sute şaizeci şi trei de

membri. Printre ei sunt şi cunoscuţi de-ai mei. Oameni ca Ralph Plotkin, Jow Schwartz, Phil Cohen şi Hyman Pollock. Îşi pot permite să doneze ceva pentru o cauză bună.

Scrise un cec şi îl rupse din carnet, întinzându-i-l lui Michael:

— E de cincizeci de mii de dolari. Dacă voiaţi să strângeţi un milion, dădeam o sută de mii. Dar la patru sute, să-i lăsăm să-şi dea fiecare partea lui.

Îi mulţumiră şi Michael puse cecul în portofel.

— Vreau o placă memorială în holul principal, spuse Elkins. În memoria iubitei Martha Elkins, născută pe 6 august 1888 şi moartă pe 2 iulie 1943. Prima mea soţie.

Pe canapea, doamna Elkins dădu pagina.

Îşi strânseră mâinile urându-şi noapte bună. Afară, când urcau în maşină, auziră o uşă trântindu-se:

— Rabi Kind! Rabi Kind! strigă doamna Elkins.

O aşteptară să se apropie, ţinându-şi tivul rochiei lungi cu mâna, ca să nu se împiedice de el.

— A spus, raportă ea cu răsuflarea tăiată, că vrea să vadă exact amplasamentul plăcii înainte de a fi turnată. Michael îi promise că se va face şi femeia se întoarse în casă. Porni motorul şi de lângă el, Kahners râse scurt din gât, ca un om care tocmai a smuls un punct la un joc:

— Uite-aşa se procedează, rabi.

— N-ai obţinut decât jumătate din bani. N-o să reducă asta toate contribuţiile majore la jumătate de aşteptări?

— Am spus că vom cere o sută de bătrâne, răspunse Kahners. Speram să obţinem patruzeci.

— Michael tăcu, deprimat fără cauză, simţind prezenţa celor cincizeci de mii de dolari în portofelul lui.

— Sunt rabin aici de doi ani şi jumătate, spuse în cele din urmă. În seara asta e a treia oară când îl văd pe Harold Elkins. N-a intrat în templu decât de două ori în tot timpul ăsta. Mi se pare că la nişte *bar mitzvah.* Sau poate la nişte nunţi.

După ce conduse o vreme în tăcere, adăugă:

— Sunt oameni care folosesc templul. Cei care vin la slujbă şi îşi trimit copiii la şcoala de ebraică. M-aş simţi mult mai bine dacă aş primi bani de la ei.

Kahners îi zâmbi, dar nu spuse nimic.

A doua zi de dimineaţă, sună telefonul din biroul de la sinagogă

şi o voce de femeie, ezitantă şi slabă şi uşor guturală, întrebă de rabin.

— Aici e Jean Elkins, spuse, dând la iveală faptul că-i recunoscuse vocea.

— A, doamnă Elkins, spuse Michael, conştient că de lângă el, Kahners ridicase ochii la auzul numelui şi zâmbea. Cu ce vă pot ajuta?

— Ideea este că eu vă pot ajuta, spuse ea. Aş dori să ajut în campania de strângere a fondurilor.

— Ah, făcu Michael.

— Ştiu să dactilografiez, să înregistrez şi să folosesc o maşină de socotit. Lui Harold i se pare o idee bună, spuse după o mică pauză. El are nişte călătorii de făcut şi crede că asta mă va feri de rele.

— De ce nu veniţi până aici când puteţi? sugeră Michael.

Când puse jos receptorul, văzu pe chipul lui Kahners acelaşi zâmbet care-l deranja, din motive pe care îi era greu să le definească.

Capitolul 41

Un negustor de automobile Buick, David Bloomberg, donă patru acri de pământ ca posibil teren pentru sinagogă, în memoria părinţilor lui. Când Michael şi comitetul vizitară locul, văzură încă de la început că era ideal, o zonă împădurită pe o culme de deal aflată la periferia oraşului, la mai puţin de o jumătate de kilometru de campus. Către răsărit se desfăşura o păşune întinsă, străbătută de un pârâu zglobiu care se pierdea în pădure.

— Di Napoli îşi poate construi templul pe o înălţime şi cu faţa spre soare, ca Solomon, zise Sommers şi Michael nu putu decât să dea din cap, prea încântat pentru a mai rosti vorbe.

Achiziţionarea locului îi prilejui lui Kahners un alt prilej de a-şi spori campania şi acesta organiză câteva petreceri destinate colectării de fonduri. Prima a fost un mic dejun de duminică pentru bărbaţi, la care Michael n-a putut veni, pentru că oficia o înmormântare.

A doua a fost o petrecere cu şampanie acasă la Felix Sommers. Când sosiră soţii Kind, sufrageria gazdei era plină de oameni care beau şampanie stând în picioare. Michael luă două pahare de pe o tavă şi se avântară în conversaţie. El şi Leslie se pomeniră discutând cu un tânăr doctor în biologie şi un doctor supraponderal, specializat în alergii.

— E un tip la Cambridge, spunea biologul, care lucrează în criogenie. Încearcă să găsească un mod de a-i congela repede pe oameni. Ştii, le aruncă im val de frig şi îi menţine vii, dar suspendaţi.

— Şi la ce foloseşte asta? întrebă Michael, testând şampania. Era

caldă şi cam trezită.

— Gândeşte-te la bolile incurabile, se lansă biologul. Nu poţi vindeca ceva? Pac, îl îngheţi pe bietul amărât şi îl ţii aşa până se face o descoperire majoră. Atunci îl trezeşti şi îl vindeci.

— Numai asta ne mai lipsea, asta şi explozia populaţiei, spuse alergologul. Unde o să-i ţină pe congelaţi?

Biologul ridică din umeri:

— Depozite reci. Pensiuni de tip frigider, răspunsul natural la criza de aziluri.

Leslie se strâmbă şi înghiţi din şampania caldă:

— Ia gândiţi-vă la o pană de curent. Să se scoale toţi şi să dea cu ciocanul în frigider ca să se mai răcească!

În clipa aceea, cineva ceru linişte lovind o linguriţă de o carafă. Leslie tresări şi cei trei bărbaţi râseră.

— I-auzi ciocănitul, spuse biologul.

— Vine reclama, zâmbi doctorul. Eu am auzit-o, rabi. Mi-am dat obolul la micul dejun de duminică. Aici am venit doar ca să pierd vremea.

Michael nu înţelese, dar oamenii treceau în camera următoare, unde fuseseră aşezate nişte mese lungi. Nişte cartonaşe îi opreau de a se plasa la întâmplare şi ei îşi găsiră locurile lângă un cuplu simpatic – Sandy Berman, asistent la catedra de engleză a universităţii, şi June, soţia lui. Felix le ură pe scurt bun venit, apoi îl prezentă pe Kahners („un expert finanţist care are amabilitatea de a ne ajuta în campanie"). Acesta vorbi despre importanţa contribuţiilor şi ceru sume rostite cu voce tare. Primul se ridică alergologul, oferind trei mii de dolari. îl urmară alţi trei bărbaţi şi niciunul nu dădu mai puţin de o mie două sute.

Cele patru contribuţii au fost anunţate repede şi cu bună dispoziţie. Prea repede, ca treaba unor artişti amatori. În cameră se lăsă o tăcere stânjenitoare, apăsătoare ca pieptul unei doamne grase. Leslie se uita la el şi îşi dădu seama că şi ea înţelesese ce a vrut doctorul să spună prin „reclamă". Ofertele fuseseră făcute şi cu altă ocazie. Le repetau într-un efort mecanic de a crea o dispoziţie de dărnicie.

— Ei? îi solicită Kahners. Nu fiţi sfioşi, prieteni. Acum e momentul. Acum se cere sacrificiul.

Un bărbat pe nume Abramowitz se ridică şi oferi o mie de dolari. Chipul lui Kahners se lumină numai până când bifă numele de pe lista lui. Era evident că se aşteptase la mai mult din partea domnului

Abramowitz. Când acesta se aşează, bărbatul din faţa lui se aplecă spre el şi îl angajă într-o conversaţie susţinută. La toate mesele nu era nimeni care să-i solicite pe ceilalţi să contribuie. Se priveau într-o tăcere stânjenită. Oare se aşteptau ca el să facă pe agentul? se întrebă Michael. Dar Kahners se apropie de ei cu un zâmbet larg.

— La boli grăbite pradă / Bolnav pământul cade / Când averea se-adună / Şi bogatul decade.

— Goldsmith, identifică posomorât Sandy Berman.

— A, un student! exclamă Kahners, plasându-i un cartonaş cu loc în alb pentru contribuţie.

— Mai rău, un profesor, zise Berman, fără să ia cartonaşul.

Kahners zâmbi şi aşeză cartonaşe în faţa tuturor celor de la masă:

— De ce vă e frică, domnilor? Sunt doar nişte contribuţii. Scoateţi stilourile şi semnaţi-le! Semnaţi!

— Mai bine este să nu juri decât să juri şi să nu plăteşti, vorbi Berman.

— Ecleziastul, recunoscu fără zâmbet Kahners, aruncând priviri în jurul mesei. Ascultaţi, insistă. Am muncit ca nişte câini în campania asta. Ca nişte câini. Pentru voi. Pentru voi şi pentru copii. Pentru comunitatea aceasta. Am obţinut de la donatorii principali sume care o să vă facă să vă holbaţi. De la un singur om, de la Harold Elkins, am primit cincizeci de mii de dolari. Cincizeci de mii. Aşa că, haideţi să fim cinstiţi. Fiţi cinstiţi faţă de voi. Încercăm să construim un templu democratic. Trebuie susţinut şi de cei mici, nu numai de cei mari.

— Problema este că nu e democratic deloc, vorbi un tânăr cu aspect de bufniţă, care stătea la masă în faţa lui. Cu cât eşti mai mic din punct de vedere financiar, cu atât va fi mai împovărătoare contribuţia pe care trebuie s-o dai.

— Totul e proporţional, îl contrazise Kahners.

— Nu este. Uite, eu sunt contabil. Trăiesc din salariu. Să zicem că am un salariu de zece mii de dolari pe an. Asta mă plasează în categoria impozitelor de douăzeci la sută. Dacă dau templului cinci sute de dolari, pot să-mi reduc o sută de la impozit, aşa că donaţia îmi scoate din buzunar doar patru sute de dolari. Dar ia pe altul, un om de afaceri care câştigă patruzeci de mii de dolari pe an, continuă, potrivindu-şi nervos ochelarii. El îşi reduce patruzeci şi patru virgulă cinci la sută. Dacă dă două mii de dolari, arătând că e de patru ori mai bun decât mine, îşi salvează prin reducerea de impozit aproape jumătate din donaţie.

Cei aşezaţi lângă el începură să discute fenomenul.

— Astea simt vorbe în doi peri. Prin matematică, putem afirma orice. Domnilor, reluă Kahners, e cineva pregătit să scrie acum suma cu care va contribui?

Nu se mişcă nimeni.

— Atunci vă rog să mă scuzaţi. A fost o plăcere să vă cunosc.

Şi se mută la altă masă. După câteva minute, petrecerea începu să se spargă.

— Veniţi la cafea? îi propuse Leslie lui June Berman. La Howard Johnson.

June se uită la soţul ei, apoi acceptă. Când trecură pe lângă Kahners, Michael văzu că vorbea cu Abramowitz, cel care oferise o mie de dolari:

— Veniţi mâine seară la opt şi jumătate acasă la David Binder? întreba el. E foarte important, altfel nu v-am ruga. Vă mulţumim.

La restaurant, comandară fără chef.

— Rabi, spuse Sandy, nu vreau să te fac să te simţi prost, dar a fost cam urât ce s-a întâmplat.

Michael dădu din cap.

— Cărămizile şi cimentul costă bani. Să-i tragi de mânecă pe oameni e o treabă mizerabilă şi lipsită de satisfacţie, dar trebuie făcută.

— Să nu-i lăsaţi să vă încurce, spuse Leslie. Numai voi puteţi decide cu cât contribuiţi. Daţi cât vă permiteţi şi uitaţi tot.

— Cât ne putem permite? repetă June, apoi aşteptă să plece chelnerul care adusese sandvişuri şi cafea. Nu e niciun secret cât câştigă asistenţii universitari la Wyndham. Sandy primeşte cinci mii o sută de acolo…

— Junie, o rugă Sandy.

— Plus încă o mie două sute pentru că predă la cursurile de vară. Avem nevoie de maşină, aşa că în toamna asta o să-şi ia două module de engleză administrativă la seral. Asta înseamnă încă o mie opt sute. Asta ne oferă un venit anual de opt mii o sută de dolari şi… proştii… ăştia sugerează să contribuim cu o mie şapte sute cincizeci de dolari la templu.

— Erau nişte sugestii preliminare, spuse Michael. Ştiu sigur că membrii comitetului vor fi fericiţi să primească mai puţin. Cu mult mai puţin.

— Două sute cincizeci de dolari, spuse Sandy.

— Dacă asta e, dă-le un cec şi când îţi vor mulţumi, spune „cu plăcere", rezumă Leslie.

Michael clătină din cap:

— Au de gând să stabilească nivelul minim al contribuţiei la şapte sute cincizeci de dolari.

Se lăsă o scurtă tăcere, ruptă de Sandy:

— Nu pot să dau atât, rabi.

— Ce vei face cu şcoala de ebraică pentru copii?

— Voi plăti taxa, aşa cum am făcut întotdeauna. O sută patruzeci de dolari pentru toţi trei, plus treizeci de dolari pe lună pentru transport.

— Nu poţi. Comitetul executiv a votat că numai membrii care au contribuit îşi pot trimite copiii la şcoala de ebraică.

— Hopa, spuse June Berman.

— Şi ce s-a întâmplat cu vechea idee măreaţă că templul e un loc unde orice om, oricât de sărac, îl poate căuta pe Dumnezeu? întrebă Sandy.

— Vorbim despre calitatea de membru, Sandy. Nu vei fi dat niciodată afară din templu.

— Dar s-ar putea să nu găsesc un scaun să mă aşez?

— S-ar putea.

— Dar dacă un om pur şi simplu nu-şi poate permite să dea şapte sute cincizeci de dolari? puse June problema.

— S-a înfiinţat un comitet de analiză, spuse istovit Michael. Nu va fi o tortură. Facem parte din el eu, prietenul tău, Murray Engel, Felix Sommers, şeful soţului tău şi Joe Schwartz. Numai ţipi rezonabili.

Leslie urmărise figura lui Berman:

— E oribil, spuse ea încet.

Sandy începu să râdă:

— Comitet de analiză. Şi ce poate face acest comitet? Eu nu sunt un caz de analiză. Simt profesor. Cadru universitar.

Terminară de mâncat şi Michael vru să plătească. În cele din urmă, ştiind că Sandy va insista interminabil, îl lăsă pe el.

După o oră, pregătindu-se de culcare, discutară despre asta.

— Nu critica acţiunea în faţa membrilor congregaţiei, zise el.

— Dar chiar în felul ăsta trebuie să se desfăşoare? Creştinii strâng bani pentru construcţii fără această… pierdere de demnitate. Nu pot să mai facă şi ei rabat?

— Nu sunt creştini. Eu sunt rabin, nu preot.

— Dar nu e bine, insistă ea. Cred că metodele pe care le folosesc sunt dezgustătoare. Sunt o insultă la adresa inteligenţei membrilor.

— Nu face lucrurile mai rele decât sunt.

— De ce nu le spui, Michael?

— Ei ştiu ce gândesc. E responsabilitatea lor să strângă banii. Sunt convinşi că acesta e unicul mod de a-i strânge. Dacă stau retras, până la urmă templul va fi construit şi apoi aş putea să-l transform în ceva foarte frumos.

Ea nu-i răspunse. Puse jos peria şi văzu că scotea termometrul. Ceva din el se revoltă:

— Nu mă aştepta. Am ceva de lucru.

— Bine.

Citi până la două dimineaţa. Când se băgă în pat, ea era bineînţeles adormită şi îl fură şi pe el somnul imediat. Dar la 3.20 se trezi şi văzu că nu mai era lângă el. Leslie stătea lângă fereastra deschisă, fumând şi privind în întuneric. Sunetul greierilor era intens şi îşi dădu seama că ţârâitul lor pătrunzător îl trezise.

— Ce tare cântă, nu? zise şi se scula, aşezându-se pe pervaz, cu faţa la ea. Ce faci aici?

— Nu puteam să dorm.

Luă şi el o ţigară şi ea i-o aprinse, chipul văzându-i-se trist şi gânditor, cu ochi enormi în lumina flăcării.

— Ce s-a întâmplat, Leslie? o întrebă blând.

— Nu ştiu. Insomnie, cred. În ultima vreme, nu prea mai pot să dorm. Of, Michael, spuse după o scurtă tăcere, ne-am acrit, nu-i aşa? Prea tare ca să mai concepem o fiinţă atât de dulce cum e un copil.

— Ce tot spui? pară el cu asprime, simţindu-se imediat un mincinos şi un ipocrit, ştiind că ea îl cunoştea prea bine pentru a-i crede prefăcătoria. Asta da teorie. Foarte înţeleaptă.

— Bietul Michael.

— O să se rezolve. Există şi soluţia adopţiei.

— Nu cred că ar fi drept faţă de copil, îşi ridică ea ochii spre el în întuneric. Ştii care e de fapt problema noastră?

— Hai în pat.

— Tu nu mai eşti tânărul evreu rătăcitor al munţilor. Eu nu mai simt fata pentru care ai prins peştele cel mare.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se supără el.

Se întoarse singur în pat, dar, în vreme ce ea stătea mai departe în întuneric şi fuma, el zăcu fără somn, urmărind sclipirea de chihlimbar roşu a vârfului ţigării şi amintindu-şi de fata aceea dispărută cu o iubire atât de intensă, încât nu putu fi înăbuşită de perna pe care şi-o trase peste faţă ca o mască deliberată de provocat toropeala.

Kahners ajunsese la etapa campaniei în care era pregătit să vândă sinagoga pe bucăţele. Pentru membrii congregaţiei se pregătea o listă şapirografiată, intitulată *Memorie şi tribut viu,* care le amintea că e preferabil să ai un nume bun decât mari bogăţii şi iubirea semenilor decât aur şi argint, în mod sigur, mai scria în introducere, cea mai înaltă virtute este un nume care se asociază la ameliorarea comunităţii, educaţia tineretului şi modelarea unor caractere alese. Membrilor li se oferea şansa unică de a avea numele lor sau pe al unui drag dispărut inscripţionat într-o clădire ceva servi de-a lungul timpului ca model pentru viitoarele generaţii.

Pentru douăzeci şi cinci de mii de dolari, sinagoga va primi numele individului specificat.

Capela se vindea cu zece mii de dolari. La fel şi auditoriul, în vreme ce şcoala religioasă îşi dădea numele pentru şapte mii cinci sute de dolari, ca şi camera de destindere şi instalaţia de aer condiţionat.

Altarul putea fi numit pentru şase mii de dolari. Tora (complet-coperţă, prima pagină, supracopertă, cotor) la două mii cinci sute de dolari, era un chilipir faţă de inscripţionarea pe plăcuţe de alamă bătute pe uşa custodelui, care costa trei mii cinci sute de dolari.

Lista era şapirografiată pe patru pagini capsate.

Kahners folosea aceeaşi listă la fiecare campanie pentru evrei. Adusese teancuri întregi într-una din cutiile lui, astfel că nu era necesar decât să se bată numele templului Emeth deasupra fiecărei pagini pentru ca listele să fie expediate. În acea zi, Kahners veni bombănind la Michael:

— În seara asta, amândouă fetele rămân peste program să bată adresele. Dar avem nevoie de Este. Uite ce păţeşti dacă te bazezi pe voluntari din clasa bogată. Femeia aia, Elkins, le-a luat ieri acasă să taie matriţele şi acum zice că nu poate veni azi. A răcit, vara.

— Încerc să găsesc pe cineva care să le aducă în după-amiaza asta, spuse Michael.

— Avem nevoie de ele la ora şapte, cel târziu şapte şi jumătate, încheie Kahners, plecând să răspundă solicitărilor irascibile ale

secretarelor.

Zbârnâitul constant al telefoanelor, clămpănitul şapirografului şi ţăcănitul sâcâitor al celor două maşini de scris se amestecară într-o gheară de sunet care-l râcâia iar şi iar, astfel că pe la mijlocul dimineţii simţea o durere surdă în spatele frunţii şi începu să-şi scotocească mintea, căutând un motiv pentru a pleca de la serviciu. Evadă la unsprezece şi jumătate, oprindu-se să mănânce un sandviş şi făcând apoi vizite pastorale, primind chiar la una din ele un desert compus din ştrudel şi ceai. La două şi jumătate trecu pe la spital şi stătu cu o femeie care tocmai suferise o operaţie de colecist. Rămase până la două patruzeci şi opt, patru minute după ce-i arătă cele trei pietre extrase, ca nişte bijuterii, pe o bucată de catifea neagră, urmând să devină moştenire de familie.

Urca în maşină în parcarea spitalului când îşi aminti de listele de membri, îşi dezbrăcă haina, îşi suflecă mânecile, lăsă jos geamurile şi ieşi din oraş, mijindu-şi ochii în soarele orbitor al amiezii.

La fermă, sună la intrarea principală şi aşteptă, dar nu veni nimeni. Cu haina pe braţ, ocoli casa. Doamna Elkins stătea întinsă pe un scaun de grădină la umbra unui stejar mare, cu picioarele lungi şi zvelte pe prelungirea scaunului şi cu genunchii depărtaţi, astfel că prin V-ul format de contururile ei bronzate îi vedea cratiţa cu porumb aşezată pe burta goală. Toate raţele erau în jurul ei, mâncând în timp ce le arunca porumb cu mici bobârnace ale degetelor lungi. Pantalonii foarte scurţi dezvăluiau ceea ce creatorii de modă ascund cu uşurinţă, începutul petelor de vârstă pe spatele coapselor. Şortul era alb, sutienul albastru şi umerii rotunzi, dar pistruiaţi. Părul ei, în schimb, îl surprinse; în loc de blond pai, era castaniu strălucitor.

— Rabi, spuse.

Îşi dădu jos cratiţa de pe burtă şi se ridică, strecurându-şi picioarele în saboţi.

— Bună. Domnul Kahners ar dori listele de membri.

— Am terminat cu ele. Poţi aştepta puţin, să hrănesc monştrii ăştia?

— Te rog. Am o grămadă de timp.

În timp ce le arunca hrană, avansară împreună prin pâlcul de raţe lacome, spre o cuşcă mare şi largă de la umbra casei. Uşa se deschise cu un scrâşnet de balamale ruginite şi ea aşeză înăuntru cratiţa cu porumbul rămas, trântind portiţa la timp pentru a împiedica scăparea

răţoiului mare care se repezi spre ei cu labe roşii şi rapide, bătând intermitent din aripi.

— De ce-l închideţi? întrebă Michael.

— Tocmai l-am prins şi n-are aripile retezate. O va face Harold când ajunge acasă. Ia loc, te rog. Lipsesc numai im moment.

Şi plecă spre casă. Având grijă să nu-i urmărească mersul, se duse la şezlong. Pe cer se adunau câţiva nori şi când se aşeză, se auzi primul tunet înfundat, însoţit de măcăitul ratelor. Ea reveni în curând, dar nu cu listele, ci cu o tavă mare cu gheaţă, pahare şi sticle pline.

— Poftim. E grea, îl solicită. Pune-o pe gazon.

El o aşeză:

— Nu e necesar. Am venit neanunţat şi nu te simţi bine azi.

— Nu mă simt bine?

— Răceală.

— A, râse ea. Nu sunt răcită, rabi. L-am minţit pe domnul Kahners ca să ajung la coafeza mea.

Îl privi în ochi:

— Ai minţit vreodată?

— Cred că da.

— Eu mint mult. Îţi place? îl întrebă, atingându-şi părul castaniu.

— Foarte mult, răspunse sincer.

— Te-am văzut uitându-te. Înainte, în prima seară când ai venit şi după aceea, când am fost la templu. Mi-am dat seama că nu-ţi plăcea culoarea cealaltă.

— Era drăguţă, zise el.

— Acum minţi, nu-i aşa?

— Da, îi zâmbi.

— Dar aşa e mai bine? îţi place? repetă, atingându-i mâna.

— Da. Când se întoarce domnul Elkins? spuse, dându-şi seama prea târziu că întrebarea aceea nu fusese cea mai bună alegere.

— Nu înainte de câteva zile. S-ar putea să plece la Chicago de la New York. Ce-ţi ofer? începu să ciocnească uşor sticlele. Gin tonic?

— Nu, mulţumesc, refuză repede. Dacă ai ceva răcoritor, bere de ghimbir poate.

Avea şi îi turnă într-un pahar. Nu mai era alt scaun pe gazon şi se aşeză lângă el pe şezlong, luându-şi nişte whisky cu gheaţă.

Sorbiră din pahare, apoi ea îl privi şi îi zâmbi:

— Voiam să-ţi cer o audientă.

— Pentru ce?

— Am… ceva ce voiam să-ţi spun. Să discut cu tine. O problemă.

— Doreşti să discutăm acum?

Ea îşi termină repede băutura şi se duse la tavă să-şi reumple paharul. De data asta, veni cu sticla şi o aşeză lângă ei. Îşi lăsă saboţii şi îşi vârî picioarele sub ea; oja roşie de pe unghii era acoperită de o peliculă de praf, vedea pentru că erau la câţiva centimetri de genunchiul lui.

— Îi spui domnului Kahners că am minţit? întrebă. Să nu-i spui.

— Nu datorezi nimănui explicaţii.

— Mi-a plăcut să lucrez cu tine, îi atinse uşor pantalonul cu degetele de la picioare, fără să apese.

— Domnul Kahners spune că eşti una din cele mai bune dactilografe pe care le-a văzut.

— Nici nu s-a uitat, zise ea, ronţăind gheaţă şi întinzând paharul spre sticlă; el văzu, cu un semnal de alarmă interior, că din nou îl băuse pe tot.

Îi turnă cu fereală, adăugând cele mai mari cuburi de gheaţă pe care le găsi. Trebuie să plec de aici, se gândi şi vru să se ridice, dar ea îşi puse mâna pe braţul lui:

— Asta e culoarea mea naturală.

Îşi dădu seama că vorbea despre păr. Îşi puse mâna peste a ei ca să i-o dea la o parte, dar ea îşi răsucise încheietura astfel că palma i se strecură în a lui şi li se atinseră degetele.

— Soţul meu e mult mai bătrân decât mine, zise ea. O fată nu-şi dă seama când se mărită cu un bătrân. Nu ştie ce-o aşteaptă, cum vor fi anii următori.

— Doamnă Elkins, spuse, dar ea îi lăsă mâna şi alergă deodată spre cuşca de sârmă. Îi deschise portiţa cu un scârţâit şi răţoiul se năpusti spre ieşire şi apoi se opri, confuz la absenţa barierei care-i blocase drumul până atunci.

— Hai, prostănacule, îl îndemnă femeia.

Răţoiul sări uşor, împingând cu labele mari şi roşii şi aripile în culorile curcubeului i se desfăşurară în aer. Pluti deasupra lor o secundă, cu puful alb lucitor şi coada neagră şi apoi zbaterea aerului se înteţi şi se ridică triumfător, strigând, avântându-se deasupra pădurii.

— De ce-ai făcut asta?

— Vreau ca tot ce e în lume să fie liber, se întoarse ea spre el. El.

Tu. Eu.

Îl luă cu braţele de gât şi îi simţi trupul şi gura caldă şi mobilă, dar cu gust de gheaţă de la frigider şi whisky. Se desprinse, dar ea se ţinu de el de parcă s-ar fi înecat.

— Doamnă Elkins…

— Jean.

— Jean, asta nu e libertate.

Ea îşi frecă obrazul de pieptul lui.

— Ce-o să mă fac eu cu tine?

— Pentru început, ia-o mai uşor cu băutura.

Ea se uită la el şi un tunet se rostogoli deasupra capetelor lor.

— Nu eşti interesat, nu-i aşa?

— Nu chiar atât de interesat.

— Nu eşti interesat *deloc.* Nu eşti bărbat?

— Sunt bărbat, spuse blând, pornind deja pentru ca zeflemeaua să nu-l mai ajungă.

Ea se întoarse şi intră în casă şi de data asta îi urmări mersul liber şi frumos, cu sentimentul virtuos că-şi câştigase acest privilegiu. Apoi îşi luă haina şi ocoli casa, mergând spre maşină. Deschizând portiera, ceva îi şuieră pe lângă tâmplă, foarte aproape, aterizând pe maşină. Cutia se deschise izbind pământul şi o parte din conţinut se împrăştie, dar, din fericire, majoritatea fişelor erau sortate şi strânse pachet cu ajutorul unor benzi elastice. Ridică ochii mijindu-i în soare şi se uită la ea, cum stătea la fereastra deschisă de la etajul doi.

— Te simţi bine? Vrei să trimit pe cineva să stea cu tine?

— Vreau să te duci dracului, spuse ea răspicat.

După ce o văzu plecând, îngenunche şi strânse listele de membri, aşezându-le la loc în cutia de lemn crăpată într-o parte. Apoi se urcă în maşină, porni motorul şi plecă.

Conduse o vreme apoi, fără să ştie de ce, trase maşina la marginea drumului, îşi aprinse o ţigară şi stătu acolo, încercând să nu se gândească la cât de uşor i-ar fi fost să întoarcă. După câteva minute, stinse ţigara în scrumiera de bord, ieşi din maşină şi porni prin pădure. Mirosul aromat de afine îi făcu bine. Merse avântat, până începu să-i curgă transpiraţia şi nu se mai gândi nici la Jean Elkins, nici la sinagogă, nici la Leslie. În curând ajunse la un mic pârâu cristalin, lat de vreo doi metri şi ceva. Pe fund avea nisip şi frunze căzute; îşi scoase pantofii, intrând în apă cu ei în mână. La mijloc, pârâul abia îi trecea puţin de

genunchi. Nu văzu peşti, dar pe partea cealaltă văzu pureci de apă şi sub o piatră găsi un rac pe care-l urmări în josul curentului vreo şapte metri până când dispăru sub o altă piatră. În nişte ierburi de deasupra unei căderi de apă în miniatură trona în mijlocul pânzei sale un păianjen mare cu puncte galbene. Deodată se gândi la păianjenul din anexa unde stătuse în vacanţa de dinaintea facultăţii, când lucrase la Cape Cod, la păianjenul cu care vorbea. Se gândi o clipă să vorbească şi cu acesta, dar adevărul era că acum se simţea prea bătrân sau poate pur şi simplu, el şi păianjenul acesta nu aveau nimic să-şi spună.

— Hei, se auzi o voce.

De pe malul celălalt, un om se uita la el. Nu ştia de când îl privea de acolo.

— Bună ziua, răspunse.

Bărbatul era îmbrăcat ca un fermier, în salopetă albastră decolorată, pantofi de lucru pătaţi de lapte şi cămaşă de asemenea albastră, udă de transpiraţie. Perii de pe faţa lui aveau aceeaşi culoare cenuşie ca şi pălăria uzată, fără bandă, cam prea mare, astfel că marginea ei aproape îi cădea pe urechi.

— E proprietate particulară.

— Da? îmi pare rău, se scuză Michael. N-am văzut niciun marcaj.

— Foarte rău. Simt marcaje. Nu se vânează şi nu se pescuieşte pe pământu' ăsta.

— Nu făceam asta.

— Scoate-ţi dracului picioarele împuţite din pârâul meu până nu pun câinii pe tine, zise omul. Vă ştiu pe de-alde voi. Nu aveţi respect pentru proprietate. Şi oricum, ce faci aici cu pantalonii ăia suflecaţi ca unul de patru ani?

— Am intrat în pădure, explică Michael, pentru că am dorit să trăiesc eliberat, să mă confrunt numai cu faptele esenţiale ale vieţii şi să văd dacă nu pot învăţa de la natură, nu să descopăr în ceasul morţii că nu am trăit cu adevărat.

Trecu prin pârâu, se opri lângă fermier şi îşi şterse cu grijă exagerată picioarele cu batista, care era din fericire, curată. Apoi îşi puse la loc ciorapii desfăcându-şi manşetele cam şifonate ale pantalonilor. Se îndepărtă prin pădure, gândindu-se la Thoreau, scriitorul apologet al naturii şi la ce i-ar fi spus el fermierului. Parcursese cam jumătate de drum înapoi când începu să cadă ploaia. Mai merse puţin, dar când copacii se rărira şi răpăiala se înteţi, o luă la fugă. Nu mai alergase de

mult şi deşi avea un suflu prost şi în curând abia mai respira, o ţinu aşa până la ieşirea din pădure, unde se răsuci pentru a evita o tăbliţă mare care spunea lumii că pământul respectiv era al lui Joseph A. Wentworth şi oricine îl încalcă va fi dat pe mâna legii. Se urcă în maşină gâfâind şi ud leoarcă, înţepându-l splina şi fâlfâindu-i ceva în stomac. îl încerca senzaţia că supravieţuise la limită unei întâmplări periculoase.

După trei seri, merse cu Leslie la un seminar la Universitatea din Pennsylvania. Era un colocviu intitulat „Religia în era nucleară", care reunea teologi, oameni de ştiinţă şi filosofi într-o atmosferă controlată de camaraderie interdisciplinară, din care izvorâră câteva răspunsuri la întrebările morale ridicate de fisiunea nucleară. De Max avea grijă o studentă din Wyndham care fusese de acord să rămână peste noapte şi nu erau presaţi să se întoarcă repede; după întâlnire, acceptară invitaţia rabinului din Philadelphia să bea o cafea acasă la el.

Intrară cu maşina în Wyndham pe la două dimineaţa.

Crezuse că Leslie dormea, cum stătea cu capul pe spate şi cu ochii închişi, dar ea îi vorbi:

— Parcă toată lumea s-a făcut iudaică, zise. Dar acum nu mai avem de înfruntat camere de gazare, ci bombe.

Se gândi la cuvintele ei, dar nu-i răspunse, conducând încet în tăcere, încercând să uite problema prezenţei lui Dumnezeu în ajutorul unei lumi care s-ar dizolva deodată într-un nor atomic. Era o noapte blândă şi luna de august apăruse pe cer ca o felie de morcov. Tăcură amândoi şi peste puţin, ea începu să-i fredoneze. El n-avea chef să meargă acasă:

— Vrei să vezi terenul templului?

— Da, zise ea, ridicându-se vioaie din somn.

Drumul de smoală şerpuia în sus pe deal, îngustându-se şi continuându-se cu pietriş până la intrarea pe terenul templului. Conduse cât de repede putea, trecând pe lângă o casă unde, la zgomotul maşinii, lumina din dormitor se aprinse şi se stinse scurt.

Ea râse cu puţină amărăciune:

— Ăştia cred că suntem îndrăgostiţi.

Parcă la capătul şoselei, trecură de un gard şi de silueta impunătoare a stâlpului de marcaj; apoi se pomeniră pe terenul templului. Lima arunca o lumină încântătoare, dar pământul era plin de frunze moarte şi denivelat, astfel că Leslie trebui să-şi scoată pantofii. El îi băgă în cele două buzunare ale hainei şi o luă de mână. Se vedea o

potecă şi-o urmară încet, ajungând în scurtă vreme pe culmea dealului. El o ridică pe o stâncă şi ea stătu acolo ţinându-i mâna pe umăr, privind peisajul negru smălţat în petice mari de lumina din cer, ca montarea unui decor pentru un vis frumos. Ea nu spunea nimic, dar mâna îi apăsă umărul până la durere şi o dori ca femeie pentru prima dată după luni de zile.

O săltă pe piatră şi o sărută, simţindu-se tânăr şi ea îi răspunse până-şi dădu seama ce voia să facă şi îl respinse, aproape lovindu-l.

— Prostule, nu suntem doi juni care au nevoie să fugă în codru la miezul nopţii. Sunt soţia ta, avem un pat mare şi solid acasă şi destul loc ca să ne hârjonim nuzi, dacă asta vrei. Du-mă acasă.

Dar el nu voia. Se luptă cu ea, râzând, apoi serios, până când ea se opri din joacă, îi luă faţa în palme şi îl sărută ca o mireasă, şoptindu-i doar că-i pot auzi oamenii din casă, dar lui nu-i păsa.

La început, ea vru să aplice sfaturile doctorului Reisman, dar el o opri:

— Nu e pentru copil. E pentru o schimbare, pentru noi doi, şi făcură dragoste la poalele stâncii pe foşnitoarele frunze uscate, cu dulceaţă, dar ca două sălbăticiuni, ca o raţă şi un răţoi, ca leii, şi după aceea ea deveni din nou iubita lui, puicuţa, mireasa, fata de aur pentru care prinsese peştele cel mare.

Se întoarseră vinovaţi la maşină, Michael cercetând ferestrele întunecate ale casei după spioni fără somn şi, pe drumul de întoarcere, ea stătu foarte aproape de el. Înainte de a intra în casa lor, Michael insistă să se scuture bine şi îndepărtă resturi de frunze şi rămurele de pe spatele iubitei, cu pantofii ei în buzunare, când se aprinse lumina din faţa casei şi dădaca le spuse zguduită că i se păruse că erau spărgători.

După zece zile, Leslie veni la el şi îi puse mâna pe ceafă:

— Nu mai ştiu unde mi-e ciclul. Nu-l găsesc nicăieri.

— Ei, întârzie câteva zile. Se întâmplă.

— Al meu vine cu o punctualitate de ceas. Şi mă simt ca fata din reclamele de vitamine.

— Ai răcit, o necăji tandru, rugându-se.

După două zile, i se făcu din nou rău dimineaţa.

Când hormonii din urină îşi dovediră în laborator noua condiţie, dr. Reisman îşi asumă jubilând tot meritul pentru sarcină. îl lăsară în pace.

Capitolul 42

La şapte săptămâni după ce Kahners intrase în oraş ca un cavaler în Buick negru în loc să călărească pe armăsar alb, colectorul de fonduri îşi împachetă lăzile, tocmi trei străini să i le care afară, acceptă cecul de 9238 de dolari şi dispăru din vieţile lor.

Pe termometrul din curtea sinagogii, linia roşie ajunsese la maximum.

Douăsprezece familii se retrăseseră din calitatea de membre.

Restul de trei sute cincizeci şi unu de membri semnaseră contribuţii cu sume între cinci sute de dolari şi cei cincizeci de mii ai lui Harold Elkin.

Paolo Di Napoli se întoarse de la Roma cu frumoase schiţe pastelate, influenţate de lucrările lui Nervi şi Frank Lloyd Wright. Comitetul i le aprobă imediat.

În octombrie, pe dealul construcţiei urcară maşini grele. Acestea tăiară pământul roşu în felii mari, dobor ară copacii bătrâni de două secole, traseră cioturile străvechi din patul lor de rădăcini şi înlăturară bolovanii care nu se urniseră de acolo din perioada glaciaţiunilor arhaice.

De Ziua Recunoştinţei, pământul se întărise până la limita îngheţării şi ninsese pentru prima dată. Maşinile coborau. Tăietura adâncă a fundaţiei era îmblânzită de coaja subţire a zăpezii noi.

Într-o zi, rabinul urcă dealul cu un indicator atrăgător în negru şi alb, care-i informa pe trecători că pe locul acela se va înălţa noul templu Emeth. Michael îl bătuse în cuie şi îl vopsise chiar el. Dar pământul era atât de îngheţat încât nu-l putu înfige în el. Hotărât să aştepte primăvara, îl luă înapoi acasă.

Dar revenea des acolo.

Îşi ţinea cizmele pescăreşti în portbagaj şi uneori, când simţea nevoia să fie absolut singur cu Dumnezeu, conducea până la poalele dealului, îşi trăgea cizmele şi urca până pe creastă, aşezându-se lângă stânca unde făcuse dragoste cu soţia lui. Se uita la excavarea îngheţată, în bătaia vântului. Pe zăpadă erau multe urme de iepuri şi altele pe care nu le recunoştea. Spera că ridicarea sinagogii nu va speria animalele. Voia întotdeauna să le aducă de mâncare data viitoare când avea să vină, dar uita invariabil. Îşi imagina o adunare secretă de vietăţi cu blană şi cu pene care-l priveau cu ochii strălucind în întuneric şi îl ascultau predicând adevărul, se vedea pe el însuşi ca pe un fel de Francisc de Assisi evreu al Pennsylvaniei.

Stânca era acoperită pe toată durata iernii de o cuşmă de zăpadă. La apropierea primăverii, aceasta descreştea invers proporţional cu pântecul soţiei lui, până când zăpada se topi şi burta ei semăna acum cu moviliţa albă, minunea lor personală.

La şapte zile după dispariţia completă a omătului de pe stâncă, maşinile şi oamenii reveniră să lucreze la construcţie. La început, să urmărească turnarea anevoioasă a fundaţiei a fost o agonie pentru Michael; îşi aminti dezamăgirea părintelui Campanelli când se încheiase ridicarea noii lui biserici din San Francisco. Dar încă de la început era evident că sinagoga va fi o construcţie frumoasă şi nu va fi dezamăgit.

Di Napoli folosise forţa aspră a betonului pentru a evoca splendoarea primitivă a primelor temple. Pereţii sanctuarului din interior erau din cărămidă roşie neacoperită, curbaţi la altar pentru a spori acustica.

— Încurajaţi-vă oamenii să-şi frece palmele de ziduri, să simtă senzaţia, îi spuse arhitectul lui Michael. Tipul ăsta de cărămidă trăieşte dacă o atingi.

Proiectase replici aurite ale tablelor cu cele zece porunci pentru zona înaltă de deasupra chivotului, luminate neclintit de o flacără ce strălucea pe cărămizile întunecate.

La etajul superior, clasele de ebraică erau realizate în culori pastelate ca peisajele din Israel, cu pete de culoare caldă pretutindeni. Pereţii exteriori ai claselor erau din sticlă glisantă pentru a avea aer şi lumină, prevăzuţi în afară cu zăbrele subţiri din beton, pentru a fi sigure pentru copii.

Un pâlc învecinat de pini bătrâni deveni locul de meditaţie, unde Di Napoli proiectă o colibă vegetală permanentă, nu departe de stânca cea mare din spatele sinagogii.

Harold Elkins, care se pregătea să-şi petreacă o a doua lună de miere în Mediterana cu soţia lui şatenă, anunţă că achiziţionase un tablou de Chagall pe care dorea să-l doneze templului.

Femeile din asociaţie începură să facă planuri pentru o colectă independentă de fonduri. Doreau să achiziţioneze o statuetă de bronz a lui Lipchitz pentru peluza noii construcţii.

După o târguială politicoasă şi minimă de ambele părţi, vechea clădire a sinagogii a fost vândută Cavalerilor din Columbus pentru şaptezeci şi cinci de mii de dolari, atât cumpărătorii cât şi vânzătorii fiind foarte mulţumiţi de tranzacţie. Aceasta ar fi trebuit să adauge un

surplus fondului noii construcţii, dar comitetul a fost nevoit să înfrunte faptul că, deşi Archibald S. Kahners adunase contribuţii, onorarea lor efectivă era altă poveste. Scrisorile expediate celor care nu plătiseră imediat primiră doar rareori un răspuns.

În cele din urmă, Sommers apelă la rabin. Îi dădu lui Michael lista familiilor care nu contribuiseră deloc.

— Dacă dorești să-i vizitezi, sugeră delicat.

Michael se uită nedumerit la listă. Era destul de lungă: – Simt rabin, nu colector de impozite.

— Desigur, desigur. Dar ai putea include aceste nume în programul de vizite pastorale, ca să le amintești că templul ştie de existenţa lor. O aluzie discretă…

Sommers făcea şi el o aluzie. La urma urmei, datorită articolului în care Michael se prezenta ca „un rabin al construirii" fusese chemat la Emeth. Acum aveau nevoie de ajutorul lui pentru a transforma ideea în realitate.

Luă lista. Primul nume de pe ea era Samuel A. Abelson. Când trecu pe la apartamentul familiei Abelson, găsi patru copii mici, doi foarte răciţi, trăind într-un apartament nemobilat cu o mamă de douăzeci şi doi de ani cu ochii opaci, care fusese părăsită de soţ de trei săptămâni. În casă aveau mâncare puţină şi aceea mirosea rău.

Dădu numele şi adresa lor directorului Agenţiei Familiei Evreieşti, care promise că va trimite un asistent social în aceeaşi după-amiază.

Următorul nume era al lui Melvin Burack, un negustor de haine en gros, care era plecat când îi vizită Michael, folosind una din cele trei maşini ale familiei. Sorbind ceai cu rabinul în sufrageria cu mobilier spaniol, Moira Burack promise să nu mai uite din nou să trimită cecul la sinagogă.

Nu a fost chiar aşa de rău cum se temuse. Nici măcar la cel de-al şaptelea număr de pe listă: Sanford Berman. June îl servi cu cafea şi prăjitură marmorată şi Sandy Berman îl ascultă, apoi ceru politicos o audienţă la comitetul de analiză, pentru a face un aranjament care i-ar permite să-şi înscrie copiii la şcoala de ebraică.

Totuşi, după câteva zile, Michael văzu că June şi Sandy Berman traversau strada ca să evite întâlnirea cu el.

Nu era un fenomen izolat. Dacă alţii nu treceau drumul la vederea rabinului, nici nu strigau de bucurie alergând să-l întâmpine.

Observă că primea tot mai puţine solicitări de la membrii congregaţiei lui care se confruntau cu crize spirituale.

După-amiaza târziu, se obişnui să stea în sanctuarul neterminat şi să-l întrebe pe Dumnezeu ce putea să facă, rugându-se cu nările pline de mirosul de var şi ciment proaspăt. Deasupra lui, muncitorii aruncau cărămizi, spărgeau sticle de vin, se înjurau în gura mare şi îşi povesteau istorii porcoase, crezându-se singuri în templu.

La două zile după inaugurarea de pe 18 mai a templului Emeth, Felix Sommers îi sugeră lui Michael să pregătească un discurs pentru petrecerea cu şampanie organizată înaintea vacanţei de vară. Scopul era să asigure contribuţii din timp pentru donaţia anuală de la toamnă. Aveau nevoie de bani pentru a-şi plăti ipotecile bancare, explică Felix.

Se gândea la discurs când sună telefonul:

— Michael? întrebă Leslie. A început.

Îl salută pe Felix şi plecă acasă s-o ia. La ieşirile din campus, traficul era destul de aglomerat, dar şoseaua spre spital nu era prea circulată şi Leslie încă zâmbea, palidă, când ajunseră.

Fetiţa se născu aproape la fel de repede ca şi fratele ei, cu opt ani înainte, sosind la mai puţin de trei ore după prima durere violentă. Sala de aşteptare era aproape de cea de travaliu aşa că, din când în când, la deschiderea uşilor batante de câte o asistentă, auzea ţipetele şi gemetele femeilor, sigur că recunoaşte şi glasul lui Leslie printre ele.

La cinci şi douăzeci şi opt de minute, obştreticianul veni la el şi îi spuse că soţia născuse o fetiţă de trei kilograme şi două sute de grame. îl rugă să-l însoţească la bufetul spitalului şi acolo băură o cafea şi doctorul îi explică situaţia. Capul copilului intrase prin peretele colului exact când acesta era întins într-o contracţie. Sfâşierea rupsese o arteră şi fuseseră forţaţi să-i facă histerectomie imediat după ce ieşise copilul şi putuseră controla hemoragia.

Michael se duse şi se aşeză la picioarele patului lui Leslie. Avea ochii închişi, cu pleoapele vinete, dar în curând îi deschise.

— E drăguţă? îl întrebă pierdută.

— Da, spuse, deşi în îngrijorarea lui nici nu se uitase, crezându-i pe cuvânt pe doctor că micuţa era sănătoasă.

— N-o să mai avem alţii.

— N-avem nevoie. Avem un fiu şi o fiică şi ne avem unul pe altul.

Îi sărută degetele şi-o ţinu de mână până adormi împăcată şi atunci se duse să-şi privească fiica prima oară. Era mult mai drăguţă

decât fusese Max la naştere. Avea pe cap un smoc de păr des.

Se duse acasă cu o cutie de pateuri pentru dădacă, îl sărută pe Max la culcare şi pomi spre sinagogă în ploaia de primăvară, rămânând în sanctuar până dimineaţa, într-unul din scaunele confortabile tapisate cu spumă de poliester, pe rândul al treilea. Se gândi la lucrurile pe care dorise cândva să le facă şi la ce făcuse cu viaţa lui, se gândi mult la Leslie şi la el, la Max şi acum şi la fetiţa lor cea mică. În pauzele conversaţiilor cu Dumnezeu, descoperi că, deşi sinagoga avea numai câteva săptămâni, un şoarece se juca noaptea în altar, în liniştea totală a clădirii.

La cinci şi treizeci şi cinci de minute plecă acasă, făcu un duş, se bărbieri şi îşi schimbă hainele. Ajunse la Felix Sommers acasă când acesta lua micul dejun şi acceptă un pahar şi o ceaşcă de cafea, apoi îşi dădu seama că era înfometat şi stătu la masă cu ei. Terminând omleta, îi spuse lui Felix că avea de gând să demisioneze.

— Te-ai gândit bine? Eşti absolut sigur? întrebă Felix turnându-i cafea.

Deşi era, ego-ul lui sângeră văzând că Sommers nu pretindea să conteste decizia lui de a pleca. Îi spuse că va rămâne până îi vor asigura un înlocuitor.

— Ar trebui să angajaţi doi oameni, îl sfătui. Un rabin şi pe încă cineva, probabil un laic, poate un voluntar. Cu o pregătire în domeniul administrării afacerilor. Lăsaţi-l pe rabin să fie rabin.

O spuse cu sinceritate şi Sommers o luă ca atare, mulţumindu-i.

Aşteptă mai multe zile până într-o după-amiază când îi spuse lui Leslie, în timp ce ea alăpta copilul. Nu păru surprinsă:

— Vino aici, îi spuse.

Se aşeză cu grijă pe pat şi ea îl sărută, îi luă mâna şi o puse pe obrazul bebeluşului, o catifelare atât de singulară încât îi uitase senzaţia.

A doua zi le aduse acasă de la spital. Leslie, copilul şi şase sticle de preparat, pentru că îi secase laptele, precum şi un flacon mare cu pastile verzi ca marea pentru a o ajuta să doarmă. O ajutară câteva nopţi şi după aceea îi reveniră accesele de insomnie, deşi copilul dormea bine noaptea.

Când Rachel avea trei săptămâni, Michael luă un tren de dimineaţă spre New York.

Rabi Sher murise de doi ani. îl înlocuise Milt Greenfield, coleg de clasă cu Michael la Institut.

— Am o propunere care e o adevărată provocare, spuse rabi Greenfield.

Michael rânji:

— Predecesorul tău, odihnească-se în pace, mi-a spus cândva acelaşi lucru, Milt. Numai că Sher a pus altfel problema: „Am o slujbă mizerabilă pentru tine".

Râseră amândoi.

— E o congregaţie care tocmai a trecut prin vot la iudaismul reformat, explică rabi Greenfield. Asta după un mic război civil.

— Au mai rămas urme din el?

— Aproape o treime din membri sunt ortodocşi. Pe lângă îndatoririle tale obişnuite, probabil că va trebui să oficiezi zilnic în momentele consacrate de canonul iudaismului ortodox. Va trebui să le fii rabin şi tradiţionaliştilor şi liberalilor.

— Cred că-mi place, zise Michael.

În weekend-ul următor luă avionul de Massachusetts şi la încă o săptămână după aceea, plecară cu maşina, cu Rachel pe un scaun special şi Max lângă ea, în spate. Găsiră casa mare şi veche, în stil victorian, arătând de parcă era bântuită de stafii din secolul al XIX-lea, cu ferestrele ca nişte ochi sfătoşi şi un pâlc de meri în spatele casei. Aveau crengi moarte şi era nevoie să fie îngrijiţi; pe Max îl aştepta un leagăn făcut dintr-o anvelopă legată cu sfori groase de o creangă înaltă.

Cel mai mult îi plăcu sinagoga. Beth Sholom era un templu vechi şi mic. Nu avea tablouri de Chagall sau sculpturi de Lipchitz, dar mirosea a ceară de parchet şi a cărţi îndelung citite, a lemn uscat şi a douăzeci şi cinci de ani petrecuţi de oamenii de acolo în căutarea lui Dumnezeu.

Cartea a IV-a

PĂMÂNTUL FĂGĂDUINŢEI

Woodborough, Massachusetts

Decembrie 1964

Capitolul 43

Asociaţia Absolvenţilor Colegiului Columbia

Strada 116 şi Broadway

New York, New York 100027

Domnilor.

Urmează contribuţia mea autobiografică la Catalogul Sfertului de Secol al promoţiei din '41.

E incredibil când mă gândesc că au trecut aproape douăzeci şi cinci

de ani de când am părăsit cu toţii clădirea din Morningside Heights.

Sunt rabin. Am ocupat amvoane iudaice reformate în Florida, Arkansas, Georgia, California, Pennsylvania şi Massachusetts, unde locuiesc în prezent, în Woodborough, cu soţia mea, pe numele de fată Leslie Rawlins (promoţia '46, Wellesley), din Hartford, Connecticut şi copiii noştri, Max, de 16 ani şi Rachel, de 8 ani.

Aştept cu surprinzătoare nerăbdare cea de-a douăzeci şi cincea întâlnire a noastră. Prezentul e atât de plin de preocupări, încât adesea nu avem ocazia de a privi şi spre trecut. Totuşi, trecutul este cel care ne îndrumă spre viitor. Ca slujitor al unei religii vechi de aproape şase mii de ani, sunt foarte conştient de acest fapt.

Din experienţă, am constatat că, departe de a fi un anacronism, credinţa e mai importantă decât oricând în înarmarea omului modern cu forţă pentru a păşi în viitor.

În privinţa mea, sunt recunoscător că Dumnezeu îmi îngăduie să bâjbâi pe acest drum. Mi-am aţintit cu teamă ochii la cer, ca şi voi; m-am lăsat de fumat în ultima vreme şi am făcut burtă; am observat că mulţi adulţi au început să mi se adreseze cu apelativul de politeţe „Sir".

Dar în sinea mea, am convingerea că bomba nu va exploda niciodată. Nu cred că voi fi lovit de cancer, cel puţin nu înainte de a îmbătrâni mult; astăzi, patruzeci şi cinci de ani e încă o vârstă tânără. Şi cine are nevoie de un abdomen plat? Doar nu suntem o societate de băieţi de la salvamar.

Destul cu predicile; să mai bem un pahar de sifon; promit să nu deschid gura la reuniune decât, bineînţeles, ca să mai beau ceva şi ca să mă alătur vocilor voastre în cântecul „Who Owns New York?"

Colegul vostru, Rabi Michael Kind Templul Beth Sholom Woodborough, Massachusetts în cele din urmă, adormi îmbrăcat, cu capul pe birou. Telefonul tăcu toată noaptea. Sună abia la 6.36.

— N-am văzut-o, spuse dr. Bernstein.

— Nici eu.

Era o dimineaţă rece şi caloriferele gemeau sub presiunea aburului şi i se năzări să-l întrebe pe Dan cum era îmbrăcată, dacă era protejată de frig.

Lipseau haina groasă albastră, mănuşile, cizmele şi baticul, îl informă Dan. Veştile îl făcură să se simtă oarecum mai bine: cineva aşa de înfofolit nu putea fi complet iraţional.

— Ţinem legătura, încheie dr. Bernstein.

— Te rog.

Dormitul pe scaun îl înţepenise şi stătu mult sub duş, apoi se îmbrăcă, sculă copiii şi îi pregăti de şcoală.

— Vii la serbare diseară? întrebă Rachel. Fiecare grup primeşte două puncte pentru taţi. Simt şi eu în program.

— Şi ce rol ai?

— Dacă vrei să vezi, trebuie să vii acolo.

— Bine, îi promise.

Ajunse la sinagogă la timp pentru a rosti rugăciunea celor zece bărbaţi. Apoi se închise în birou şi lucră la o predică, străduindu-se să fie ocupat.

Dan îl sună din nou pe la unsprezece:

— Conform datelor poliţiei, a dormit la căminul studenţesc. A semnat în registru cu numele ei.

— Acum unde e?

— Nu ştiu. Detectivul spunea că a plecat devreme azi dimineaţă.

Se gândi că poate se dusese acasă; poate era acolo acum. Copiii erau la şcoală şi Anna nu urma să vină decât pe seară, să pregătească masa.

Îi mulţumi lui Dan şi închise, apoi îi spuse secretarei că va lucra restul zilei acasă.

Dar când ieşi din birou sună telefonul şi secretara alergă după el:

— O telegramă telefonică, rabi.

DRAGĂ MICHAEL PLEC SINGURĂ CÂTEVA ZILE. NU FI ÎNGRIJORAT, TE ROG. TE IUBESC. LESLIE.

Totuşi, se duse acasă şi stătu în tăcerea bucătăriei, bând cafea fierbinte şi gândindu-se.

De unde o să ia bani să plece? Carnetul lor bancar era în buzunarul lui. Din câte ştia, ea nu avea decât câţiva dolari în portofel.

Întorcea întrebarea precum un câine osul când sima telefonul şi auzind operatoarea interurbană, începu să se roage. Dar era vocea tatălui lui, vorbind pe o linie cu mulţi paraziţi:

— Michael?

— Tată? Nu te aud.

— Eu te aud, rosti Abe acuzator. Vrei să chem operatoarea?

— Nu, te aud şi eu acum. Ce mai e pe la Atlantic City?

— Vorbesc mai tare! strigă Abe. Nu sunt în Atlantic City. Sunt… şi din nou se auzi o pârâitură.

— Alo?

— La Miami! M-am hotărât în ultimul moment. Am sunat să te anunţ, să nu-ţi faci griji. Adresa e Lucerne Drive, nr. 12, şi îi dictă pe litere „Lucerne". La „Grija lui Aisner", îi dictă mai departe.

— Ce e ăsta, tată? O pensiune, un motel?

— O casă particulară. Vizitez un prieten. Ce fac copiii? întrebă după o mică ezitare. Şi Leslie?

— Bine.

— Şi tu? Tu ce faci?

— Bine, tată. Toţi suntem bine. Ce faci tu?

— Michael, am de gând să mă însor.

— Ce-ai spus? întrebă, deşi nu mai fuseseră paraziţi. Ai spus că te însori?

— Eşti supărat? Crezi că e o prostie să facă asta un bătrân ca mine?

— Cred că e minunat, extraordinar! Cine e?

Era uşurat şi încântat şi îşi dădu seama vinovat că poate nu era minunat deloc, poate Abe se încurcase cu cine ştie ce fel de femeie:

— Cum o cheamă?

— Cum ţi-am spus, Aisner. Numele mic e Lillian. E văduvă, ca şi mine. Fii atent, e proprietara apartamentului pe care l-am închiriat în Atlantic City. Cum ţi se pare mişcarea?

— Şmecher. Foarte şmecher, surâse el în receptor. Of, tată, tată.

— Soţul ei a fost Ted Aisner. Poate ai auzit de nume, avea vreo şase brutării în Jersey.

— Nu, zise Michael.

— Nici eu n-auzisem. S-a prăpădit în z59. E o persoană drăguţă, Michael. Cred că o să-ţi placă.

— Dacă-ţi place ţie, e de ajuns pentru mine. Când vă căsătoriţi?

— Ne-am gândit să fie în martie. Nu e nicio grabă, am trecut amândoi de mult de vârsta cea năvalnică.

După modul cum o rosti, ghici că repeta vorbele pe care le auzise la Lillian Aisner, poate în conversaţia cu copiii ei.

— Are familie?

— Hei, n-o să-ţi vină să crezi. Are un fiu rabin, dar ortodox. La un templu în Albany, New York. Melvin, rabi Melvin Aisner.

— Nu-l cunosc.

— Păi, e ortodox, probabil n-aţi avea unde să vă întâlniţi. Lillian

spune că are o reputaţie foarte bună. E un tip cumsecade. Mai are un fiu, Phil. Nu mai ştiu cum să-l evit. Şi ea spune că e un caracter urât. A pus să mă investigheze. Sper să-l coste o avere, tâmpit ce e.

Deodată, Michael se simţi trist, amintindu-şi piatra funerară dublă din granit cioplit pe care tatăl o pusese pe mormântul mamei lui, cu numele lui Abe alături de al ei şi data morţii în alb.

— Nu poţi să-l acuzi că-şi protejează mama, îi spuse tatălui. Ascultă, e pe acolo? Mi-ar plăcea să-i spun în două vorbe ce gigolo ia de bărbat.

— Nu, face cumpărături, zise Abe. Cred că vom petrece o mică lună de miere în Israel. S-o vizităm pe Ruthie şi pe ai ei.

— Vreţi să vă căsătoriţi aici? se oferi Michael, uitând pe moment de problemele lui complicate.

— Ea e strict *kasher.* N-o să mănânce în casa ta.

— Hei! Spune-mi că pun şi eu s-o investigheze.

Abe chicoti: Michael îşi dădu seama că vorbea ca un om mai tânăr, iradiind în voce o căldură aşa cum nu mai simţise la el de ani de zile.

— Ştii ce-ţi doresc, îi spuse.

— Ştiu, îşi drese tatăl vocea. Mai bine închid, Michael, ca să nu-şi închipuie ticălosul de Phil că încarc dinadins nota de plată la telefon a mamei lui.

— Ai grijă de tine, tată.

— Şi tu. Leslie nu e acolo să mă felicite?

— Nu. A ieşit şi ea.

— Spune-i că o iubesc. Şi pupă-i pe copii din partea lui *zaydeh.* Le-am trimis la fiecare câte un cec de *Hanuka.*

— Nu trebuia, îi spuse, dar auzi tonul.

Puse receptorul în furcă şi rămase acolo. Abe Kind, supravieţuitorul. Asta era lecţia zilei, moştenirea trecută de la tată la fiu: cum să intri în ziua de mâine. Era o lecţie demnă. Cunoştea oameni de vârsta şi cu circumstanţele lui Abe Kind, care alegeau să devină somnambuli permanenţi, scufundându-se într-o toropeală la fel de sigură ca moartea. Tatăl lui alesese chinul vieţii, patul dublu în locul mormântului dublu. Îşi mai turnă o ceaşcă de cafea, întrebându-se cum arăta

Lillian. Bând, gândul îi zbură la altele, cum ar fi faptul dacă şi pe mormântul lui Ted Aisner se înălţa o piatră funerară dublă.

La şapte şi jumătate o duse pe Rachel cu maşina la şcoala

Woodrow Wilson şi ea îl abandonă pe coridor. Acceptă un program şapirografiat de la un băieţel serios cu pantaloni lungi şi merse în sala de festivităţi. Singură pe un rând din mijloc, o văzu pe Jean Mendelsohn.

— Bună, îi spuse, aşezându-se lângă ea.

— Vai, rabi! Ce faci aici?

— Ca şi dumneata, presupun. Cum se simte Jerry?

— Nu aşa de rău cum mă temeam. Îi lipseşte piciorul. Dar nu e ca în poveştile pe care le-am auzit, că oamenii îşi simt încă membrul amputat, că-i dor degetele pe care nu le mai au. Înţelegi ce vreau să spun?

— Da.

— Nu e aşa. Cel puţin, nu la Jerry.

— Asta e bine. Cum stă cu moralul?

— Ar putea fi şi mai rău şi mai bine. Stau foarte mult cu el. A venit şi sora mea, Lois, de la New York. Are şaisprezece ani şi se poartă minunat cu copiii.

— Ai un copil în spectacol?

— Da, Toby, drăcuşorul.

Părea cam enervată şi înţelese de ce uitându-se pe program. Şcoala ţinea spectacolul anual de Crăciun, un eveniment pe care sperase că-l poate evita când citise prima dată planul de activităţi al şcolii. Pe ultimul rând al distribuţiei piesei apărea şi Rachel, în rol de figurantă.

— Toby o să fie un mag, se hotărî mama copilului să spună. Copiii ăştia te înnebunesc. Ne-a întrebat dacă îi dăm voie. I-am spus părerea noastră, dar am lăsat-o să hotărască singură.

— Deci ea e un mag, zâmbi Michael.

Ea dădu din cap.

Sala se umpluse. Domnişoara McTiernan, directoarea şcolii, cu pieptul înainte şi părul de culoarea oţelului, păşi în faţă:

— În numele elevilor şi al profesorilor de la şcoala Woodrow Wilson, vă urez bun venit la spectacolul nostru anual de Crăciun. Copiii dumneavoastră îşi pregătesc costumele şi repetă de câteva săptămâni bune. Spectacolul de Crăciun constituie o tradiţie a acestei şcoli cu care se mândresc toţi elevii. Sunt sigură că, văzând programul, veţi fi mândri şi dumneavoastră.

Se aşeză în aplauzele puternice şi copiii apărură în spaţiile dintre scaune, costumaţi, păstori nervoşi cu bâte lungi, înţelepţi cu bărbi în fuioare, îngeri zâmbitori cu minunate aripi din hârtie creponată. După

actorii costumaţi, urmară elevii din clasele a cincea şi a şasea, băieţii în pantaloni negri, cămaşă albă şi cravată şi fetele în fuste şi pulovere. Când copiii ajunseră la locurile lor, Rachel le împărţi partituri, apoi se apropie de pian şi rămase acolo.

Un băieţel cu freza încă udă se ridică şi începu să spună cu o voce incredibil de dulce: „În acele zile, s-a întâmplat că Caesar Augustus a dat un decret ca toată lumea să plătească…"

Naşterea a fost interpretată de copii; Jean Mendelsohn se foia când veniră magii cu daruri. După încheierea micii piese, cu renumita melodie „Silent Night, Holy Night", copiii cântară şi alte cântece de Crăciun: „O, mic oraş Betleem", „Primul Crăciun", „Micul toboşar", „O, veniţi, credincioşi", „O, noapte sfântă". Observă că Rachel nu cântă. Stătea lângă pian cu ochii la public în timp ce vocile colegilor ei se înălţau în jur.

După ce serbarea se termină, îşi luă la revedere de la Jean şi se duse să-şi întâmpine fiica.

— Au fost buni, nu-i aşa? întrebă ea.

— Da.

Ieşiră din clădirea super-încălzită a şcolii şi o duse acasă, iar acolo nu vru să piardă imediat compania ei.

— Ai teme? o întrebă.

— Domnişoara Emmons nu ne-a dat nimic de scris, din cauza spectacolului.

— Ştii ce, hai să facem o plimbare ca să ne obosim bine. Pe urmă intrăm, bem ciocolată fierbinte şi ne culcăm. Vrei?

— Hmmm.

Se dădură jos din maşină şi fetiţa îi dădu mâna înmănuşată. Pe cerul înnorat nu se vedea nicio stea. Bătea un vânt uşor, fără forţă.

— Să-mi spui dacă ţi se face frig, se asigură.

— O să facem o serbare şi de Anul Nou. Fără părinţi, doar pentru copii, îi dezvălui ea. Atunci pot să cânt, nu?

— Sigur că da, scumpo, o trase spre el. Ţi-a părut rău că n-ai cântat în seara asta, nu-i aşa?

— Mda, îl privi ea şovăitoare.

— Pentru că erai singura care nu cânta în faţa atâtor oameni?

— Nu numai de-asta. Cântecele şi povestea… sunt aşa de frumoase.

— Simt, admise el.

— Și poveștile din Vechiul Testament sunt frumoase, spuse ea convinsă și o strânse din nou lângă el. Dacă Max își ia patine de hochei pot să-mi iau și eu patine de gheață cu cecul de *Hanuka* de la bunicul Abe?

— De unde știi că o să primiți cecuri de *Hanuka* de la bunicul Abe? râse el.

— Totdeauna primim.

— Păi, dacă primiți și anul ăsta, poate ar trebui să vă deschideți un cont la bancă, personal.

— De ce?

— E bine să ai banii tăi. Pentru facultate. Sau bani pe care banca ți-i păstrează în siguranță, în caz că într-o zi îi vrei…

Se opri deodată și ea râse și îl trase de mână, crezând că juca im joc, dar el își amintise de cei o mie de dolari pe care mătușa Sally îi lăsase lui Leslie înainte de căsătoria lor. N-a admis niciodată să pună banii aceia într-un cont comun, pentru ca într-un viitor nebulos ea să-i poată folosi cum va crede de cuviință.

— Tăticule! țipă încântată Rachel, agățându-se de mâinile lui și deveni ca un copac căruia-i creșteau rădăcini din trei în trei pași, în drumul de întoarcere spre casă.

De dimineață, după slujbă, plecă de la sinagogă și se duse la banca din Woodborough, unde-și păstrau economiile. Funcționarul de la depozite era Peter Hamilton, conform plăcuței afișate. Era un tânăr înalt și slab, cu bărbia proeminentă și o cută puțin întreruptă între ochi. Părul negru îi era înspicat cu argintiu și retezat scurt deasupra urechilor, astfel că semăna cu un ofițer de marină îmbrăcat într-un costum de jerse cafeniu în stilul Ivy League. Michael își aminti că Leslie îl întrebase cândva dacă văzuse vreun funcționar de bancă gras.

Alte două persoane, o femeie de vârstă mijlocie și un bărbat bătrâior, se așezaseră la coadă în spatele lui, așa că atunci când îi veni rândul, era impresionat de prezența lor. Îi explică lui Peter Hamilton că dorea câteva informații despre o posibilă retragere de fonduri făcută de soția lui de dimineață și parcă-i simțea pe cei din spatele lui aplecându-se ca să-l audă mai bine.

Peter Hamilton îl privi și îi oferi un zâmbet mic: – Este un cont comun, domnule.

— Nu, spuse, nu este. E contul ei.

— Atunci nu se pune problema de… drepturi dotale?

— Puteţi să repetaţi?

— Banii din cont sunt ai ei în mod legal?

— A, bineînţeles. Da.

— Vă e imposibil să… o întrebaţi, pur şi simplu? Mi-e teamă că avem obligaţia morală să nu…

Puah!

— Unde pot să-l găsesc pe preşedinte? ceru.

Acesta era un om pe nume Arthur J. Simpson, cu un birou cu lambriuri de nuc şi un covor gros de culoarea ruginii, o nuanţă foarte îndrăzneaţă pentru un bancher, îl ascultă pe Michael cu politeţe şi fără implicare, apoi apăsă un buton şi ceru prin intercom să-i fie adusă situaţia bancară a doamnei Kind.

— La început a fost un cont de o mie de dolari, explică Michael. Acum, cu dobânda, ar mai fi crescut.

— Cu siguranţă, certifică bancherul.

Ridică un cartonaş şi se uită pe el.

— Contul conţine o mie cinci sute de dolari.

— Atunci, nu a scos niciun ban azi?

— Ba da, cu siguranţă, rabi. De dimineaţă, contul conţinea două mii nouăzeci şi nouă de dolari şi patruzeci şi patru de cenţi, zâmbi domnul Simpson. Dobânda urcă. Gândiţi-vă la fiecare an şi la sporirea ratelor.

— Bogatul se îmbogăţeşte şi mai mult, spuse Michael.

— Exact, domnule.

Oare până unde putea să meargă cu şase sute de dolari? Dar chiar când îşi puse în minte întrebarea, apăru şi răspunsul.

Destul de departe.

Când sună telefonul în seara aceea şi îi auzi numele, începură să-i tremure picioarele, dar se dovedi a fi o alarmă falsă, un apel *pentru* ea, nu de la ea.

— Nu e acasă, îi spuse operatoarei. Cine o caută, vă rog?

— Convorbire interurbană, repetă operatoarea. Când se întoarce doamna Leslie Kind?

— Nu ştiu.

— E domnul Kind? se auzi o voce străină.

— Da, rabi Kind.

— Vorbesc cu el.

— Da, doamnă, spuse operatoarea, mulţumesc că aţi aşteptat.

Vorbiţi.

— Alo? întrebă Michael.

— Numele meu e Potter, doamna Marilyn Potter.

— Da, doamnă.

— Stau la trei case mai jos de biserica Hastings din Hartford.

Doamne sfinte, bineînţeles, se gândi; s-a dus câteva zile pe la tatăl ei. Apoi îşi aminti că apelul era pentru ea, aşa că ea nu putea fi acolo. Dar ce naiba spune femeia asta, se întrebă amorţit, alertându-se deodată.

— Deci eu am fost cea care l-a găsit. Un accident cerebral.

Ah.

— Priveghiul e mâine şi joi, de la unu la trei şi de la şapte la nouă. Înmormântarea este la biserică, vineri la ora două, apoi la cimitirul Grace, în conformitate cu instrucţiunile scrise ale părintelui. Sunteţi de acord?

Îi mulţumi. Îi mulţumi şi pentru condoleanţele transmise. Îi promise că-i va spune şi soţiei, îi mulţumi din nou şi îi spuse la revedere apoi, fără să ştie de ce, se întinse şi stinse veioza, stând pe întuneric până când muzicuţa lui Max îl făcu să urce scările, readucându-l prin firul sunetului la ţărmul vieţii.

Capitolul 44

Joi încă nu venise acasă. Nu mai aflase veşti de la ea şi plutea într-o stare de nehotărâre. Îşi spuse că trebuia să ia copiii la înmormântarea bunicului lor.

Dar o să întrebe de ce nu venise şi mama lor.

Poate va veni totuşi, poate citise ferparul sau aflase de undeva că tatăl ei murise.

Se hotărî să nu le spună lui Max şi Rachel. După slujba de joi, se urcă în maşină şi plecă singur spre Hartford.

Doi ofiţeri de poliţie în uniforme dirijau parcările, în biserică se auzeau încet imnuri vibrante de orgă şi aproape toate stranele albe erau pline.

Merse cu paşi mărunţi printre ele, dar, dacă era acolo, nu reuşi s-o vadă pe Leslie. Până la urmă se aşeză pe unul din puţinele locuri rămase libere, în spate, pe marginea dinspre centru a antepenultimului rând, de unde ar fi putut s-o vadă dacă venea mai târziu.

Observă uşurat că sicriul era închis şi acoperit cu flori.

Pe locurile de lângă el, o femeie de vârstă mijlocie discuta despre socrul lui cu o alta mai tânără, care-i semăna remarcabil. Mamă şi fiică,

îşi dădu seama.

— Dumnezeu ştie că nu era perfect. Cu toate acestea, a slujit la biserica asta mai mult de patruzeci de ani. S-ar fi cuvenit să te duci la priveghi. Puteai să-l laşi pe Frank să se descurce singur o seară, nu?

— Nu-mi place să mă uit la oameni morţi, spuse fiica.

— Nici n-ai fi spus că e mort. Arăta distins. Frumos chiar. Faţa nu îi părea aranjată deloc. Nici n-ai fi ghicit.

— Aş fi ghicit, o contrazise fiica.

Apărură şi preoţii. Unul era tânăr, unul bătrân şi al treilea între două vârste.

— Trei, şopti răguşită fiica, ridicându-se pentru invocaţie. Domnul Wilson care a ieşit la pensie, domnul Lovejoy de la Prima Biserică… Dar cine e cel tânăr?

— Se zice că e de la Biserica Pelerinului din New Haven. Am uitat numele.

Preotul între două vârste rosti invocaţia. Avea o voce melodioasă şi exersată, o voce obişnuită să plutească deasupra capetelor plecate.

Urmă un imn: „O, Doamne, ne-ai fost ajutor în trecut" şi vocile credincioşilor se înălţară în jurul lui. Mama cântă doar câteva versuri, cu glas croncănitor şi obosit. Fiica avea o voce frumoasă şi înaltă de soprană, puţin în afara gamei.

Un lucru l-am cerut Domnului şi pe acela îl voi căuta; să pot locui în casa Domnului toate zilele vieţii mele…

Psalmul douăzeci şi şapte. Al nostru, se gândi Michael cu o mândrie lipsită de sens, de care era conştient.

Căci zilele omului sunt ca iarba câmpului; înfloreşte ca o floare, apoi o scutură vântul şi piere şi locul unde a fost nu se mai cunoaşte…

Îmi ridic ochii spre culmi. De unde vine ajutorul meu? Ajutorul îmi vine de la Domnul, creatorul cerului şi al pământului…

Psalmul o sută trei şi psalmul o sută douăzeci şi unu. La câte înmormântări nu le folosise şi el?

Dar unii vor întreba: „Cum să se ridice morţii? Cu cefei de trup să învie?" Vai, om slab de minte! Ceea ce semeni nu prinde viaţă dacă nu moare. Şi ceea ce semeni nu este trupul care va fi, ci un înveliş gol de grâu sau altceva. Domnul îi dăruieşte trup după placul Lui şi fiecare fel de sămânţă are trupul ei…

Acum se recita din Noul Testament. Bănuia că din prima epistolă către corinteni. Lângă el, femeia mai în vârstă îşi schimbă greutatea de

pe un picior pe altul.

În casa tatălui Meu sunt multe încăperi; dacă nu ar fi așa, ți-aș fi spus Eu că Mă duc să pregătesc una pentru tine? Și după ce o voi pregăti, Mă voi întoarce și te voi lua cu Mine, ca acolo unde sunt Eu să fii și tu. Și știi încotro Mă îndrept…

Preotul între două vârste îl lăudă pe defunct și îi mulțumi lui Dumnezeu pentru promisiunea vieții veșnice și pentru că reverendul Rawlins lucrase pentru El și pentru toate sufletele comunității.

Apoi se ridicară din nou și mai cântară un imn: „Pentru toți sfinții care odihnesc după ce au muncit" și vocile din jurul lui Michael se înălțau și coborau și știu cum se simțise Rachel la serbarea de Crăciun.

Preotul mai bătrân dădu binecuvântarea, orga începu să scoată acorduri și mulțimea se topi din strane, scurgându-se spre ieșire. Michael rămase uitându-se după ea fără rezultat, până când plecară cu toții în afară de purtătorii de coșciug. Atunci ieși și el, clipind din cauza luminii soarelui. Nu știa unde era cimitirul Grace, dar se urcă în mașină, pornind după șirul de automobile, cu mult în spatele dricului, un Packard negru nou, bine lustruit, dar stropit cu moină.

De-o parte și de alta a străzii se înălțau șiruri de mormane de zăpadă. Cortegiul funerar înainta încet prin oraș, întrerupând traficul. Șoferul aflat cu două mașini în spatele celei a lui Michael cedă și ieși din coloană. Era un Chevreolet alb-albastru; când îl depăși, o zări pe scaunul din față, pe jumătate întoarsă și vorbind cu tânărul șofer; pălăria mică nu-i era familiară, în schimb recunoștea părul blond-arămiu, haina albastră și felul cum își ținea capul.

— Leslie! strigă.

Coborî geamul și o strigă din nou.

Mașina coti la stânga. Până reuși să iasă din convoi și să facă și el virajul, dispăruse din vedere. Depăși o dubă uriașă, trecând la milimetru pe lângă roțile ei înainte de curbă, țâșni pe lângă un autobuz și se opri din cauza semaforului roșu, pe un bulervard larg.

Dar mașina alb-albastră apăru chiar acolo. O văzu la vreo două sute de metri în față, gata să demareze la verde.

Nu îndrăzni să pornească mai devreme; traficul era prea aglomerat.

Când se schimbă culoarea semaforului, făcu virajul cu roțile derapând, ca un adolescent într-o cursă încinsă. Urma un mic urcuș și nu văzu cealaltă mașină decât de pe vârf, când cotea din nou la stânga și

o urmări, conducând mai repede decât o făcuse vreodată în oraş, strecurându-se în afară şi din nou în bada de circulaţie.

După încă patru-cinci sute de metri avu noroc; opriseră la alt stop şi trase la trei maşini în spatele lor.

— Leslie! strigă, coborând.

Alergă la maşina lor şi îi bătu în geam.

Dar când se întoarse, era altcineva. Nici haina nu era la fel, avea altă croială şi altă nuanţă, cu nasturi mari, metalici, pe când ai lui Leslie erau mai mici şi negri. Femeia coborî geamul, privindu-l şi ea şi şoferul, fără să spună nimic.

— Iertaţi-mă, spuse. Am crezut că sunteţi altcineva.

Reuşi să intre în maşina lui tocmai când se schimba stopul. Chevroletul alb-albastru porni înainte şi el o luă înapoi. Refăcu încet traserul pe care venise, încercând să-l repete întocmai, dar, făcând ultimul viraj, cortegiul funerar nu se mai vedea. Curând ajunse însă la un cimitir şi intră.

Era un cimitir mare, cu alei geometrice şi parcurse câteva dintre ele, încercând să zărească procesiunea. Locul era bine întreţinut, dar peste tot se vedeau doar pietre funerare şi oameni nicăieri.

Apoi observă un numelamiliar şi steaua lui David. Încetini şi citi câteva inscripţii:

Israel Salitsky, 2 feb. 1895 – 23 iunie 1947

Jacob Epstein, 3 sept. 1901 – 7 sept. 1962

Bessie Kahn, 17 aug. 1897 – 12 feb. 1960, o mamă bună.

Of, intrase în cimitirul greşit!

Ar fi vrut să renunţe şi să se întoarcă acasă. Dar dacă ea era acolo, lângă groapă?

Mai parcurse o alee şi zări un bătrân în palton lung maro şi căciulă neagră trasă pe urechi, aşezat pe un scaun pliant din metal lângă un mormânt. Opri lângă el.

— *Guten tag,* îl salută.

Omul dădu din cap, scrutându-l pe deasupra ochelarilor căzuţi pe nas.

— Cum ajung la cimitirul Grace?

— Ăla pentru creştini e alături. Ăsta e B'nai B'rith.

— Există vreo poartă între ele?

Bătrânul ridică din umeri, arătând cu mâna în faţă: – Poate la capăt, şi îşi suflă în mâinile goale.

Michael ezită. De ce stătea bătrânul acolo? Nu se putea hotărî să-l întrebe. Avea mănuşile lângă el, pe bancheta maşinii. Fără să vrea, le luă şi le întinse omului.

Bătrânul îl privi suspicios. În cele din urmă, le luă şi le puse.

— Mâine o să fie mai cald, spuse Michael, furios pe el însuşi.

— Slavă Domnului, zise bătrânul în idiş.

Porni maşina şi înaintă printre şiruri nesfârşite de morminte. Nu se mai terminau, era o lume de morminte şi el se simţea ca un înger al morţii motorizat.

În fine, se apropie de capătul cimitirului. Era un drum şi dincolo de el un gard şi la cincisprezece metri de partea cealaltă a gardului, văzu procesiunea şi cum oamenii, cu capetele plecate, se pregăteau să-l înmormânteze pe socrul lui.

Opri motorul. Nu părea să fie nicio poartă. Oare aveau nevoie de un gard inescaladabil pentru a opri praful şi sufletele să se amestece? se întrebă furios.

Era sigur că dacă întorcea maşina şi ieşea pe poarta din faţă a cimitirului evreiesc, intrând după aceea în cimitirul Grace, înmormântarea se va sfârşi înainte ca el să reuşească să regăsească locul.

Conduse de-a lungul drumului paralel cu gardul. Pe partea cealaltă erau morminte şi câte un cavou. Opri maşina cât de aproape de gard putu, lângă o criptă de granit foarte impresionantă şi ieşi. Era ascuns faţă de cortegiul de pietre funerare şi de o mică movilă. Se cocoţă nesigur pe capotă şi apoi pe maşină, reuşind să treacă peste gard şi simţind ţepuşele metalice ale acestuia rănindu-l prin haine.

Observă cu satisfacţie că nu-şi sfâşiase îmbrăcămintea. Pe criptă era zăpadă. Înaintă grijuliu până la marginea acoperişului. Avea de sărit de la cel puţin trei metri. Dar nu părea să fie altă cale de coborâre.

Hopa!

Aterizâ greoi, ca un buştean căzut şi călcâiele îi alunecară pe zăpada moale, prăbuşindu-l pe spate. Când deschise ochii, văzu peste cap şi de-a-ndoaselea o inscripţie gravată în piatra mormântului impunător:

Charles
Regina
FAMILIA BUFFINGTON Lawrence ODIHNEASCÄ-SE ÎN PACE
Curtis

Virginia

Nu părea să-şi fi rupt nimic. Se ridică şi încercă să-şi scuture zăpada de pe haine. Îi intraseră bulgări pe după guler.

Îmi cer iertare, le spuse celor din neamul Buffington.

Prin zăpadă nu era nicio cărare spre alee; mai adună o porţie în pantofi şi manşetele pantalonilor şi putu în sfârşit să se îndrepte spre locul înmormântării.

Rămase la marginea grupului. Erau mulţi oameni. Ea ar sta lângă groapă, îşi dădu seama. Începu să-şi croiască drum.

— Pardon… Mă scuzaţi…

O femeie îl fulgeră cu privirea.

— Simt din familie, îi şopti.

Dar oamenii stăteau prea apropiaţi şi nu putu pătrunde.

Îl auzea pe preot recitând binecuvântarea.

Pacea Domnului, mai presus de orice înţelegere, să vă ţină inima şi mintea întru cunoaşterea şi iubirea lui Dumnezeu şi a Fiului său, Domnul nostru Iisus Christos. Fie ca binecuvântarea Domnului cel Atotputernic, a Tatălui, a Fiului şi a Sfântului Duh să fie cu voi acum şi în vecii vecilor. Amin.

Nu vedea ce preot era şi nu vedea pe nimeni dintre cei din faţă. Ar fi putut la fel de bine să stea şi în cimitirul B'nai B'rith.

Se văzu în mintea lui stând cu nasul vârât printre gratiile gardului şi privind înmormântarea, un îndoliat, dar unul separat de ceilalţi şi spre oroarea lui nu putu reţine, ca pe un balon care se umfla, dorinţa de a râde, impulsul incontrolabil de a râde, de a se zgudui fără bucurie lângă mormântul socrului lui. Îşi înfipse unghiile în palmă, dar atunci capetele din faţa lui se mişcară şi văzu că era preotul cel tânăr. Lângă el nu se afla nicio figură cunoscută.

Of, Doamne, strigă în gând.

Unde eşti, Leslie?

Capitolul 45

Dându-se jos din tren la gara Grand Central, se îndreptă direct spre hotel şi îşi luă o cameră mai mică decât cea de la căminul din Woodborough şi nici pe departe atât de curată, cu coşuri şi pahare peste tot şi prosoape murdare pe jos la baie. Chemă băiatul de serviciu care-i spuse că se vor ocupa imediat de curăţenie. Dar trecu aproape o oră şi nu veni nimeni şi se sătură de mizerie, aşa că-l sună pe director şi îi spuse că la 14 dolari şi 70 de cenţi pe zi, simţea că are dreptul la o

cameră curată. Menajera veni imediat.

Mâncă singură la bufetul lui Hector, peste drum de Radio City. Era încă un local decent pentru o persoană singură. Un bărbat încercă să o agaţe pe când îşi mânca desertul. Era politicos şi nu arăta deloc respingător, probabil era mai tânăr decât ea, dar îl ignoră până îşi termină budinca de ciocolată, apoi se ridică şi plecă. El o urmări, făcând-o să-şi piardă răbdarea. La o masă de lângă uşă stătea un poliţist înmuindu-şi covrigul în cafea; se opri şi îl întrebă cât. era ceasul, uitându-se peste umăr. Urmăritorul se întoarse şi urcă repede la etajul doi al restaurantului.

Reveni la hotel, supărată, dar şi flatată şi se culcă devreme. Pereţii erau foarte subţiri şi auzi un cuplu făcând dragoste în camera vecină. Se iubiră multă vreme şi femeia era foarte zgomotoasă, scotea întruna mici strigăte ascuţite. Bărbatul nu scotea niciun sunet, dar se auzeau femeia şi scârţâitul patului şi i-a fost foarte greu să adoarmă. Spre dimineaţă reuşi, dar pentru scurtă vreme; zgomotele o treziră din nou pe la ora cinci şi nu le putea evita în niciun fel.

Dar afară se lumina; soarele răsări peste oraş şi se simţi mai bine. Deschise fereastra, se rezemă de pervaz şi privi cum new-yorkezii aglomerau trotuarele, undeva jos. Uitase cât de palpitant putea fi în Manhattan şi vru să iasă să vadă totul mai de aproape. Se îmbrăcă şi coborî, luă micul dejun într-un local Child şi citi *The New York Times,* prefăcându-se că era şi ea pe cale să plece la slujbă. După aceea coborî pe strada 47 către vechea clădire, dar revista nu mai avea sediul acolo. Căută noua adresă într-o carte de telefon şi văzu că era pe Bulevardul Madison, apoi îşi aminti că citise mai demult că se mutase. Oricum, nu mai era niciun cunoscut de-al ei angajat acolo.

Se plimbă, inspirând pe nas şi expirând pe gură şi privind în jur. Era la fel ca în campus; lipseau clădiri pe care şi le amintea şi fuseseră construite altele noi.

Ajungând pe strada 60, coti automat spre vest. Căuta pensiunea cu mult înainte de a ajunge, întrebându-se dacă o va recunoaşte. O detectă imediat, faţada de cărămidă era proaspăt vopsită, dar în aceeaşi nuanţă de roşu. Pe uşă era un afiş: *Camere de închiriat* şi urcă scările, fiind trimisă la apartamentul 1-B, unde locuia proprietarul. Acesta se dovedi a fi de vârstă mijlocie, costeliv, cu un cap chel şi pistruiat şi o mustaţă căruntă şi zburlită cu aspect murdar, ale cărei vârfuri le mesteca tot timpul.

— Pot vedea o cameră? îl întrebă.

O conduse pe scări. Ajungând la etajul al doilea, întrebă dacă apartamentul 2-C era vacant, dar i se răspunse că nu.

— De ce vă interesează 2-C? o întrebă, privind-o atent pentru prima oară.

— Am locuit acolo mai demult, îi răspunse.

— Aha, înţelese administratorul, urcând scări în continuare. Vă pot da o cameră la trei. Exact la fel ca 2-C.

— Ce s-a întâmplat cu fosta proprietăreasă?

— Nu ştiţi cum o chema?

Ea nu-şi amintea.

— Nu ştiu, spuse omul indiferent. Am cumpărat clădirea acum patru ani de la un individ pe nume Prentiss. Are o tipografie în zona sudică.

O conduse pe hol; pereţii erau încă zugrăviţi în cafeniul acela închis, incredibil.

Se hotărâse să-şi petreacă restul săptămânii aici, gândindu-se la perioada în care mai stătuse aici înainte, dar când îi deschise uşa şi văzu strâmtoarea şi lipsa de confort, fu copleşită. Se uită cu mare atenţie peste tot, întrebându-se cum suportase atâta urâţenie.

— Mă mai gândesc şi vă anunţ, spuse în final.

Nu era fraza potrivită; ar fi trebuit să întrebe mai întâi cât era chiria.

— Sunteţi o pisăloagă, i-o trânti el, mestecându-şi mustaţa.

Îşi luă la revedere, coborî fără să-l mai aştepte şi ieşi repede din clădire.

Mâncă de prânz creveţi cu bere neagră la un local de produse marine şi îşi petrecu după-amiaza la Muzeul de Artă Modernă, gândindu-se cu uşurare ironică la tatăl acela din campusul de la Wellesley, care nu înţelegea pictura nouă. Urmă cina, la un mic restaurant franţuzesc şi apoi merse la un spectacol de revistă sclipitor şi zgomotos. Noaptea, cuplul pe care-l botezase „porumbeii" o deranjă din nou. De data asta bărbatul vorbea repede, cu voce groasă şi femeia striga şi ea nişte cuvinte, dar nu le putu distinge.

Îşi petrecu ziua următoare la Muzeul de Artă Metropolitan şi la Guggenheim. Încă o zi după aceea cutreieră galeriile. Plăti şaizeci de dolari pentru o pictură a unui anume Leonard Gorletz. Nu-i mai auzise numele, dar voia tabloul pentru Michael. Era portretul unei fete cu un

pisoi. Fata avea părul negru şi nu semăna cu Rachel, dar simţeai fericirea vulnerabilă a lui Rachel în modul cum privea pisica şi Leslie ştia că lui Michael o să-i placă.

A doua zi de dimineaţă apucă să vadă cuplul de „porumbei". Tocmai se pieptăna ca să coboare la micul dejun când auzi uşa lor deschizându-se şi închizându-se, apoi vocile. Lăsă peria jos, îşi înşfăcă poşeta şi ieşi după ei. Când îi văzu, rămase foarte dezamăgită. Şi-i imaginase ca pe nişte exemplare frumoase. Bărbatul era grăsuţ şi molâu, cu mătreaţă pe gulerul costumului albastru, iar femeia, slabă şi nervoasă, cu un cioculeţ ascuţit ca de vrabie. Cu toate acestea, în lift, Leslie îi aruncă priviri admirative, amintindu-şi ce gamă şi inflexiuni de soprană avea în registrul erotic.

În următoarele două zile merse la cumpărături. Îşi luă mai multe lucruri necesare şi admiră multe altele, pe care nu le dorea, dar era plăcut să le privească. Cumpără o fustă din tweed englezesc pentru Rachel de la magazinul Lord & Taylor şi pentru Max, un pulover gros din caşmir albastru, de la Weber & Heilbroner.

În noaptea aceea, situaţia se schimbă puţin. Nu putea dormi şi se săturase de cei patru pereţi strâmţi ai camerei de hotel. Era cea de-a şasea zi şi probabil, în subconştient, îşi făcuse deja plinul de New York. Ca să pună capac, nu se mai auzea nici zgomotul de la „porumbei"; plecaseră şi-o abandonaseră. În locul lor, venise cineva care făcea gargară şi trăgea apa mereu, avea aparat de ras electric şi dădea televizorul foarte tare.

Dimineaţa devreme începu să plouă şi rămase până târziu în pat, moţăind pe jumătate, până când foamea o scoase din cameră. Îşi consumă toată după-amiaza umedă într-un local pe nume Roland's, un fel de Playboy Club pentru matroane, de pe lângă rondul Columbus, unde clienţii mergeau de la saună la masaj şi apoi la coafură într-o atmosferă veselă, cu însoţitoare ce aveau la spate cozi mari şi pufoase ca de iepure. Intră la saună în acordurile unei melodii populare din Boston, apoi o marchiză de Sade cu degete musculoase o frământă, o ciupi şi o plesni. O fată pe nume Theresa o spălă pe cap. În timp ce o cremă trandafirie i se insinua în porii feţei, Hélène, altă fată, îi făcu manichiura şi o alta pe nume Doris îi făcu şi pedichiura concomitent.

Când plecă de la salon, ploaia se mai potolise şi cădea uşor, aproape ca o ceaţă de apă. Luminile de pe Broadway aruncau fâşii tremurătoare pe maşini şi pe asfalt. Deschise umbrela şi porni spre

centru, simţindu-se odihnită şi foarte atrăgătoare. Chestiunea vitală era unde să ia masa. Dispoziţia ei înclina spre un restaurant foarte cochet, dar deodată se răzgândi; i se părea o prostie să aştepte un loc, apoi să dea comanda şi să fie servită cu un ospăţ doar pentru ea. Se opri sub un neon care pulsa şi se uită prin geamul ud la un fel de ospătar-şef cu bonetă albă care construia un munte de ouă galbene într-o tigaie, încercând să se hotărască dacă să intre sau nu. Mai merse o jumătate de stradă şi intră la un local Horn & Hardart's. Schimbă o bancnotă de un dolar şi cu mărunţişul îşi luă suc de roşii, o farfurie cu legume, chifle şi jeleu. Era aglomerat şi merse mult până găsi o masă de două locuri ocupată de im bărbat gras cu figură jovială, care citea ziarul *Daily News* la cafea, cu servieta burduşită rezemată de picior. Îşi descărcă tava şi o puse pe căruciorul unui chelner, apoi descoperi că îşi uitase cafeaua. Robotul de cafea era la câţiva paşi, aşa că se duse şi îşi luă o cană puţin cam plină, aducând-o cu grijă la masă.

Cineva îi lăsase un fluturaş lângă paharul cu suc.

Îl ridică şi citi titlul şapirografiat, ADEVĂRATUL DUŞMAN.

Începu să citească, sorbind din suc.

Adevăratul inamic cu care se confruntă acum America este conspiraţia iudeo-comunistă care urmăreşte să ne cucerească prin diluarea rasei noastre albe creştine cu sângele unei rase negre inferioare şi canibalice.

Evreii ne controlează de mult băncile şi mediile de propagandă prin maşinaţiile cartelurilor lor internaţionale. Acum, viclenia lor se îndreaptă spre educaţie, vor să spele creierele copiilor noştri la vârsta când sunt cel mai uşor de modelat.

Ce doriţi pentru copiii dumneavoastră?

Ştiţi câţi comunişti odioşi predau în şcolile publice din Manhattan?

Îl lăsă să cadă pe masă:

— E al dumneavoastră? îl întrebă pe bărbatul cel gras. El o privi prima dată de când se aşezase. Leslie îi întinse fluturaşul:

— Aţi văzut pe cineva lăsând ăsta?

— Doamnă, citeam şi eu ziarul, atâta tot. Iisuse.

Îşi luă servieta şi plecă. Una din încuietori era desfăcută. Oare aşa fusese şi mai înainte? încercă să-şi amintească, dar nu putu. Se uită la oamenii de la mesele învecinate, care o ignorau şi mâncau cu chipuri golite de expresie. Unul dintre ei? Oricare ar fi putut să lase fluturasul.

De ce? întrebă în tăcere chipul fără trăsături. Ce vrei? Ce câştigi?

Dispari şi lasă-ne în pace. Du-te în pădure şi ţine mesa neagră la miezul nopţii. Otrăveşte câinii. Strangulează mici vietăţi cu blană. Păşeşte în mare. Sau, mai bine, cazi într-o gaură şi aşteaptă să se închidă peste tine pământ curat.

Ce doriţi pentru copiii dumneavoastră?

Pentru început, aş vrea să poată să respire, se gândi. Doar să respire.

Dar nu obţii asta dacă te ascunzi într-o cameră de hotel, îşi spuse. Începe prin a merge acasă.

Dar îşi dădu seama că mai avea ceva important de făcut. Între tatăl ei şi persoana care scrisese intoxicaţia aceea nu era nicio similitudine. Trebuia să-şi privească tatăl în ochi şi să-i răspundă la întrebare într-un mod care l-ar face să înţeleagă.

A doua zi de dimineaţă, în tren, încercă să-şi aducă aminte când îi dăruise ultima oară ceva tatălui ei şi vru să-i facă un cadou. Coborî la Hartford, intră într-o librărie şi îi cumpără o carte de Reinhold Niebuhr. În taxiul care o ducea pe strada Elm văzu pe copertă că era mai veche; îşi dădu seama că, probabil, tatăl ei o citise deja.

Bătu în uşa casei parohiale, dar nu-i răspunse nimeni. Totuşi, nu era încuiată.

— Alo? strigă.

Un om în vârstă ieşi din biblioteca tatălui ei, cu o tăietură de ziar şi un pix. Avea o coamă de păr alb şi sprâncene rebele, cărunte.

— Domnul Rawlins e aici? întrebă.

— Aici? Nu. A… nu ştii?

Îşi puse mâna pe braţul ei:

— Copila mea, domnul Rawlins a murit. Aici, aici, o îndrumă îngrijorat.

Auzi cartea lovind podeaua şi se simţi condusă spre un scaun.

Destul de surprinzător, o părăsi destul de repede. îl auzi mişcându-se în camera din spate şi se ridică şi se duse la şemineu, unde văzu, pe consolă, mâna ei dreaptă din alabastru. Probabil o folosise pe cea din ceară ca mulaj, se gândi. Omul se întoarse cu două cești de ceai aburinde şi băură încet amândoi; era foarte bun.

Îl chema Wilson. Era preot pensionar şi organiza fisele de arhivă bisericească ale tatălui ei:

— E genul de treabă care i se dă unui bătrân, spuse. Trebuie să spun că, în cazul acesta, nu e o muncă dificilă.

— Era foarte ordonat, întări ea.

Se sprijini de spătarul scaunului, cu ochii închişi. El o părăsi din nou, dar după un timp, o întrebă dacă voia s-o ducă la cimitir.

— Vă rog.

Când ajunseră, îi arătă mormântul, dar o aşteptă în maşină, gest pentru care îi fu recunoscătoare.

Pământul arăta încă proaspăt; privi mormântul, încercând să găsească vorbele care i-ar arăta tatălui ei că, în ciuda tuturor întâmplărilor, îl iubise. Aproape că-i auzea vocea intonând un imn şi cântă şi ea cu el, în gând.

Adastă cu mine; repezi sunt anii;

Întunericul creşte; Doamne, stai cu mine.

Când ajutor şi mângâiere pier, Mângâietorul mâhnirii, stai cu mine.

Era gata să se poticnească la al patrulea vers, dar continuă:

Ţine crucea în faţa ochilor ce se'închid;

Luminează tristeţea şi du-mă spre cer.

Zorii cerului se deschid, umbrele vane pier; în viaţă şi moarte, o, Doamne, stai cu mine.

Dar a reuşit să cânte până la capăt; acesta a fost darul ei. Acum, deşi era prea târziu pentru a-l mai face să înţeleagă, răspunse la întrebare cu rugăciunile ebraice pe care le rostea de optsprezece ani pentru mama ei: *Yisgadal v yiskadash shmay rabo…*

Capitolul 46

Când se dusese la culcare, temperatura era geroasă, dar se trezi în mijlocul unui dezgheţ tipic zonei New England. În calea maşinii, rigolele deveniseră torente şi petice de pământ cafeniu apăruseră din zăpadă ca nişte găuri într-o pătură veche.

La sinagogă, abia se strânseră nouă oameni, unul câte unul, aşa cum se întâmpla în anumite dimineţi şi până la urmă îl sună pe Benny Jacobs, preşedintele congregaţiei, şi îl rugă să vină să completeze grupul de doliu, ca o favoare specială făcută rabinului. Jacobs veni, cum făcea întotdeauna. Michael se gândi că era genul de persoană care îi uşura existenta de rabin. Când încercă să-i mulţumească după slujbă, Jacobs i-o reteză, schimbând subiectul:

— Am de gând să fac rost de băutura pentru petrecerea templului de Anul Nou. Doreşti ceva anume, rabi?

— Ai destulă experienţă ca să mă încred în gustul tău, îi zâmbi. Ia

ce vrei tu, Ben.

În birou, văzu că nu avea nicio întâlnire pentru ziua aceea şi, plecând de la sinagogă, se duse acasă să verifice corespondenţa: facturi şi catalogul de seminţe Burpee. Îşi petrecu cu succes o oră uitându-se la noile legume şi citind promisiunile apetisante, înainte de a arunca formularul de comandă necompletat, aşa cum făcuse şi anul trecut. Stătu puţin pe canapeaua din sufragerie ascultând muzică la radio, apoi prognoza meteo, anunţând că temperatura va mai urca puţin înainte de un nou îngheţ şi căderi de zăpadă întârziate. În toamna precedentă uitase să fertilizeze grădina şi îşi dădu seama că, până la răcirea vremii, putea fi singura zi de iarnă potrivită pentru o asemenea activitate. Se schimbă în pantaloni uzaţi, o scurtă veche şi mănuşi de lucru, îşi trase în picioare apreschiurile, apoi se duse la supermarket şi luă şase cutii de carton goale. Avea un aranjament de durată cu proprietarul unei ferme de curcani şi conduse spre câmpul unde omul depozita un morman de gunoi de pasăre, în fiecare an după solicitările de carne pentru Crăciun şi Ziua Recunoştinţei. Era un bălegar uscat şi fin, de consistenţa rumeguşului, conţinând şi pene lungi şi albe care aveau să dispară în pământul grădinii. Pe frigul acela, nu avea miros şi toate insectele care făceau treaba neplăcută primăvara sau toamna muriseră. îl încărcă în cutii, cu grijă să nu le umple prea tare, ca să nu se verse în portbagajul pe care-l aşternuse cu ziare. Soarele strălucea cald şi la început îi făcu plăcere, dar ştia din experienţă că avea nevoie de cinci călătorii ca să încarce destul îngrăşământ pentru grădină şi, când cărase şi al treilea transport, împrăştiindu-l manual prin grădină, apăruseră norii şi vremea se răcise, aşa că nu mai transpira. Când intră pe alee cu ultima încărcătură, se pornise ninsoarea, cu fulgi uşori ca boabele de orz.

— Hei!

Max venise acasă şi se uită la hainele de lucru ale tatălui:

— Ce faci?

— Grădinăresc, spuse Michael, cu zăpada adunându-i-se pe gene şi sprâncene. Vrei să m-ajuţi?

Cărară amândoi ultimele cutii şi le răsturnară, apoi Max se duse în pivniţă după lopeţi şi începură să împrăştie amândoi bălegarul, în timp ce ninsoarea se înteţea, iar fulgii planau greoi în aerul cenuşiu.

— Roşii cât dovlecii! strigă Michael, aruncând o lopată – bum! – şi văzând cum metrul de zăpadă atins se înnegreşte.

— Dovleci cât mandarinele! intră Max în contradicţie. Bum!

— Porumb dulce ca sărutul! Bum!

— Ridichi viermănoase. Dovlecei pătaţi! Bum!

— Punkistule! îl apostrofă tatăl. Ştii că am mână bună la grădină.

— Se ia şi prin mănuşi mâna bună? întrebă Max.

Lucrară întins până terminară de răspândit îngrăşământul, Michael rezemându-se în lopată primul, ca un personaj din desenele animate, şi privindu-şi fiul cum termina treaba. Băiatul avea mare nevoie de o tunsoare şi avea mâinile roşii şi cojite. Unde-i erau mănuşile? Arăta mai degrabă ca un fiu de fermier decât ca o odraslă de rabin şi Michael se gândi cum vor săpa împreună la primăvară, vor planta şi vor aştepta, ca cei din *kibbutz-uri,* ca din pământul îmbogăţit să apară primii colţi de iarbă verde deschis.

— Apropo de săruturi, vrei maşina de Anul Nou? îl întrebă.

— Nu, mulţumesc, aruncă Max ultima lopată şi se îndreptă cu un oftat.

— Cum aşa?

— N-am nicio întâlnire. Dess şi cu mine nu mai ieşim împreună, şi băiatul îşi privi mâinile. Se întâlneşte cu un tip mai mare, care merge deja la colegiul Tufts.

Ridică din umeri:

— Asta e, şi scutură lopata de gunoi. Ce-i caraghios e că nici măcar nu simt supărat. Întotdeauna mi-am imaginat că sunt căzut în limbă după ea. Că dacă mi se întâmplă ceva de felul ăsta, o să fiu zguduit.

— Şi nu eşti?

— Nu cred. Chestia e că nu am nici şaptesprezece ani şi chestia asta cu Dess era ca… o tură pe uscat. Dar mai târziu, când eşti mai mare, cum îţi dai seama?

— Ce vrei să mă întrebi, Max?

— Ce e iubirea, tată? Cum îţi dai seama că iubeşti cu adevărat o fată?

Realiză că era o întrebare serioasă, care-l frământa pe băiat.

— N-am o definiţie valabilă, îi spuse. Când vine vremea, când vei fi mai mare şi vei întâlni o femeie cu care vei dori să-ţi petreci tot restul vieţii, nu va fi nevoie să întrebi.

Strânseră cutiile de carton, punându-le una în alta, ca să fie cărate uşor.

— E prea târziu să inviţi pe cineva acum la o plimbare de Anul Nou?

— Mda. Am sunat câteva fete. Roz Coblentz, Betty Lipson, Alice Striar. Toate aveau ceva aranjat mai demult, zise el privindu-şi tatăl. Am sunat-o pe Lisa Pătruno aseară, dar şi ea era ocupată.

Of. Domol, *zaydeh.*

— Nu cred că o cunosc, spuse Michael.

— E fiica lui Pat Patrimo, farmacistul.

— Aşa?

— Te întristează? întrebă Max.

— Nu mă întristează.

— Dar… cumva?

— Max, acum eşti băiat mare, nu chiar bărbat. De acum înainte, va trebui să iei singur anumite decizii. Decizii importante, tot mai multe, pe măsură ce creşti. Dacă vrei sfatul meu, eu ţi-l dau. Nu vei lua întotdeauna deciziile corecte – niciun om nu reuşeşte asta. Dar va trebui să faci un lucru foarte grav ca să mă întristez din cauza ta.

— Oricum, avea o întâlnire, zise Max.

— E o fată, Lois, din New York. Are şaisprezece ani. E în vizită la domnul şi doamna Gerald Mendelsohn. Dacă vrei să încerci, trebuie să suni la informaţii. Nu sunt încă în cartea de telefon.

— Arată acceptabil?

— N-am văzut-o. Sora ei mai mare e un „cap arătos", cum aş fi zis eu pe vremuri.

Porniră spre casă şi Max îi dădu un pumn fulgerător, amorţindu-i pe timp nelimitat umărul:

— Nu eşti un bătrân chiar aşa de nesuferit…

— Mulţumesc.

— Pentru un rabin care se ocupă cu aruncatul murdăriei în furtuni de zăpadă.

Michael făcu duş, se schimbă şi mâncară supă din conservă, apoi Max întrebă dacă putea să se ducă la bibliotecă şi să ia maşina. După plecarea băiatului, stătu puţin la geam privind ninsoarea, până când îi veni ideea pentru o predică şi se aşeză la maşina de scris s-o dezvolte. După ce termină de scris, se duse la debaraua din hol şi găsi o cutie de vopsea de aluminiu, pe care o luă la etaj. Tăblia patului lui *zaydeh* era ponosită. O lustrui încet şi atent. După ce termină, se spălă pe mâini şi admiră noul lustru al metalului, răzbătând din straturile de lumină interioară.

Mai avea de lustruit puţin rama de la cap când auzi uşa de la

intrare şi zgomot de paşi pe scări.

— Alo? răcni.

— Bună, spuse ea, intrând pe uşa din spatele lui.

Îl sărută în colţul gurii, din mers şi îşi ascunse faţa în umărul lui:

— Mai bine-l suni pe dr. Bernstein, spuse cu voce înăbuşită.

— Avem timp. Tot timpul din lume.

Stătură aşa îmbrăţişaţi multă vreme.

— Am fost de partea cealaltă a oglinzii, începu ea.

— A fost bine?

Ea se uită în ochii lui:

— M-am închis într-o cameră şi am experimentat cu whisky şi droguri. În fiecare zi am avut alt amant.

— Nu. N-ai făcut asta. Nu tu.

— N-am făcut asta. M-am întors în toate locurile unde am trăit fără tine, încercând să descopăr cine sunt. Ce simt.

— Şi ce-ai descoperit? o întrebă.

— Că pentru mine nu există nimic important în afara acestei case. Tot restul e doar fum.

Văzu pe chipul lui că era torturat de nevoia de a-i spune.

— Ştiu deja, îl linişti. Am fost de dimineaţă la Hartford.

El dădu din cap şi îi atinse uşor obrazul:

— Iubito…

Asta e dragostea, îi spuse în gând băiatului; ce simt eu pentru mama ta, pentru femeia asta.

— Ştiu, zise ea şi el îi luă mâna, văzând în alama tăbliei imaginea lor complicată. Uşa de la intrare se deschise din nou şi auziră vocea lui Rachel.

— Tăticule?

— Suntem sus, draga mea! strigă Leslie.

O ţinea de mână atât de tare, ca şi cum carnea li s-ar fi contopit, astfel încât chiar şi lui Dumnezeu i-ar fi fost greu să-i despartă.

Capitolul 47

În ultima dimineaţă a anului, se întinse şi apăsă pe butonul ceasului deşteptător, oprindu-l, iar Rachel se strecură la el în pat şi se cuibări acolo, căutând căldură. În loc să se scoale, îi lipi capul de umărul lui, masându-i uşor cu degetele micul craniu oval prin părul des şi cald. Şi adormiră din nou amândoi.

Când se trezi a doua oară, văzu cu un fior de durere că era trecut

de ora zece; pierduse slujba de dimineaţă pentru prima oară după luni de zile. Dar nu apăruse niciun telefon disperat de la sinagogă şi se relaxă, dându-şi seama că grupul de zece se întrunise şi fără el.

Se dădu jos din pat, făcu duş, se bărbieri, se îmbrăcă în pantaloni lejeri şi cămaşă de lucrător, bând numai un suc, apoi se aşeză la birou cu picioarele goale şi se apucă să-i scrie tatălui o scrisoare lungă: *Leslie s-a bucurat foarte mult la aflarea veştilor. Când o s-o cunoaştem şi noi pe mireasă? Poţi să vii repede? Dă-ne de ştire din timp, ca să vă întâmpinăm cum se cuvine.*

După masa de prânz, se duseră la spital. Înfofoliţi ca nişte eschimoşi, el şi Leslie umblară pe jos prin după amiaza lungă şi strălucitoare. Urcară pe terenul spitalului până la punctul cel mai înalt, un deal împădurit fără cărări, trebuind să se lupte cu zăpada îngheţată la fiecare pas. În vârf, el nu mai avea aer şi în obrajii lui

Leslie apăruseră două pete rotunde şi roşii, ca ale copiilor din cărţile poştale. Soarele lumina puternic zăpada şi lacul se vedea mai jos până departe, înzăpezit, dar cu porţiuni arate pentru patinatori, populate de micile siluete încleştate ale jucătorilor de hockey. Se aşezară pe zăpadă ţinându-se de mâini şi ar fi vrut să ascundă momentul, ca să dureze, să-l vâre sub limbă ca pe o bomboană tare, degustată îndelung. Dar vântul le spulbera demonic zăpada în faţă şi înţepeniră de frig, aşa că părăsiră curând vârful şi se întoarseră în salon.

Elizabeth Sullivan fierbea o cafea în birouaşul ei şi îi invită înăuntru, la libaţie. Înainte de a apuca să bea, apăru Dan Bernstein, făcând cu paşi mari vizita matinală şi aţintindu-şi acuzator spre Leslie degetul butucănos:

— Am im cadou pentru tine. Te-am analizat la raport. În curând o să te dăm naibii afară de aici.

— Ne poţi spune când? interveni Michael.

— Mai facem o săptămână de tratament şi două zile de odihnă. Pe urmă, adio şi n-am cuvinte.

Îl bătu pe umăr pe Michael şi intră în salon, însoţit de domnişoara Sullivan cu fisele.

Ea vru să spună ceva, dar nu putu, în schimb îi zâmbi, ridică ceaşca de cafea şi el i-o atinse uşor, încercând să găsească un discurs foarte amuzant care să rezume totul, dar dându-şi seama că vorbele erau de prisos. Privind-o în ochi, bău cafeaua şi îşi arse limba.

În seara aceea, Max opri maşina în faţa sinagogii şi îl aşteptă să

plece:

— Noapte bună, tată. Un an nou fericit.

Fără să ştie că asta avea de gând, se aplecă şi îl sărută pe băiat pe obraz, mirosindu-şi pe pielea lui propria loţiune after-shave.

— Hei! Ce-a fost asta?

— Am făcut-o pentru că eşti prea mare ca să te mai sărut de acum înainte. Ai grijă cum conduci.

Sala de la parter era plină de persoane cu pălării caraghioase de hârtie pe capete. Membrii comitetului împărţeau băuturi din spatele unui bar improvizat, strângând banii pentru şcoala ebraică. Cinci muzicieni atacau o bossa nova dezlănţuită şi două şiruri de femei îşi mişcau trupurile în ritm ca nişte oficiante tribale pe ringul de dans, cu ochi pe jumătate închişi.

— A, rabinul! strigă Ben Jacobs.

Michael traversă încet sala. Jake Lazarus îi prinse mâna:

— Încă douăsprezece luni, un an întreg. Cincizeci şi două de slujbe de Sabat, zise cantorul, cu ochi visători din cauza viziunii şi a băuturii. Peste câţiva ani, se schimbă secolul. Două mii, imaginează-ţi.

— Ia imaginează-ţi şi mai mult, anul 5760, zise Michael. Noi am început să numărăm mai devreme.

— Ori 2000, ori 5760, care-i diferenţa? Eu tot o sută trei ani o să am. Spune-mi, rabi, cum o să fie lumea atunci?

— Jake, arăt eu ca profetul Eric Sevareid?

Şi-l înghionti pe cantor în obraz, uşor, cu dragoste.

Ajunse la bar şi primi un bourbon generos. Pe una din mesele încărcate cu mâncare de doamnele din comitetul feminin, printre platouri cu preparate specifice şi fursecuri, descoperi, minune, o farfurie cu ghimbir tras prin zahăr, îşi luă două bucăţi şi ieşi din sală, urcând scările.

Când închise în urma lui uşa sanctuarului, sunetele de jos se auzeau parcă printr-o cortină de catifea. Stătea în întuneric, dar era templul lui şi nu-i trebuia lumină; merse prin spaţiul dintre scaune până la rândul al treilea, cu o mână pe gura paharului, ca să nu i se verse.

Se aşeză sorbind din whisky şi ciugulind din ghimbir. O sorbitură mică la trei-patru ciuguleli, probabil o proporţie incorectă; termină repede ghimbirul şi mai avea mult din bourbon. Bău, lăsându-şi mintea să-şi rumege gândurile în întuneric. Bezna din jur se subţia pe măsură ce ochii i se obişnuiau cu ea; începu să distingă forme masive. Vedea

pupitrul de la care, peste douăzeci şi patru de ore, va ţine slujba de Sabat.

Câte predici fuseseră de la acea primă dată, la Miami? Atâtea slujbe, atâtea cuvinte. Surâse în întuneric. Nu atât de multe câte erau cele care-l aşteptau; simţea asta în oase, aproape tangibil, o scară de sabaturi pe care va urca în viitor.

Aceasta vei spune copiilor lui Israel; Domnul Dumnezeul părinţilor voştri, Dumnezeul lui Abraham, al lui Isaac şi al lui Iacob m-a trimis la voi să vă spun: acesta este numele meu pentru totdeauna şi aceasta e pomenirea mea pentru toate generaţiile.

Mulţumesc, Doamne.

La parter, orchestra începu să cânte cadenţat. Dacă ar fi fost şi Leslie, ar fi dansat – avea chef de dans. Anul viitor vor dansa.

Gustul de ghimbir nu mai era puternic acum. Ultima boare dulce-amară a gustului de ghimbir. Nu-ţi fie teamă, *zaydeh,* vorbi în gând întunericului. Şase mii de ani nu simt o clipire de gene sau o bătaie de aripi. Nu-i nimic nou pe faţa străvechiului pământ şi ceea ce n-a putut fi şters de băi de sânge sau camere de gazare nu va fi şters de nume schimbate, nasuri ridicate în sus sau amestecul sângelui nostru cu alte viţe misterioase.

Se gândi că-i va spune lui Jake Lazarus că măcar atât ştia despre viitor. Dar nu se ridică, se instală mai comod şi termină bourbon-ul, delectându-se cu energia aceea caldă şi ascunzând gândul într-un ungher al minţii.

Îl va transforma într-o predică, mâine dimineaţă.

GLOSAR

bar mitzvah (bar mitva) = „fiu al poruncii" (ebraică). îl desemnează pe bărbatul adult. În folosirea curentă, în care devine un termen feminin, cuvântul serveşte şi la a desemna ceremonia formală de trecere la vârsta adultă, la împlinirea a 13 ani.

haftorah (haftora) = „concluzie" (ebraică). Pasaj din Profeţi, citit în timpul slujbei din sinagogă, după lectura Torei, de Sabat, în zilele de post şi în zilele de sărbătoare.

kaddish (kadiş) = rugăciune iudaică de doliu, împlinită zi de zi, timp de 11 luni după moartea unui părinte *mezuzah* (mezuza) = termen ebraic ce desemnează „tocul" uşii şi, totodată, micul sul de pergament fixat în mod ritual pe tocul din dreapta al uşilor caselor evreieşti şi care conţine, caligrafiate în ebraică, texte sacre *mikva* = „confluenţă"

(ebraică). Baie rituală. Instituţie fundamentală a vieţii comunitare evreieşti, *mikva* este un bazin cu apă de izvor sau de ploaie, care răspunde unor norme precis definite de dreptul rabinic şi asigură o purificare rituală celui care se cufundă în ea: viitoarea soţie, femeia (la sfârşitul perioadei de menstruaţie), lehuza, prozelitul (cazul lui Leslie Rawlins din roman) etc.

mim/an = grup de 10 bărbaţi, a căror prezenţă în templu e necesară la evrei pentru a rosti rugăciunile comunitare

Sărbători calendaristice – Sărbătorile evreieşti amintite în roman sunt: *Sabbath* (Sabat) = „zi nelucrătoare", „zi de odihnă" (ebraică).

Ultima zi a săptămânii în calendarul evreiesc, care începe vineri seara la apusul soarelui şi se încheie sâmbătă seara la căderea nopţii.

Rosh Hashnah (Roş Haşana) = Anul Nou la evrei, celebrat la începutul toamnei şi precedat de o perioadă de rugăciuni

NOTA TRADUCĂTORULUI

Pentru o mai bună înţelegere a noţiunilor de cultură şi tradiţie care contribuie la crearea atmosferei romanului, punem la dispoziţia cititorului un mic glosar de termeni de civilizaţie iudaică.

Sursa: *Larousse. Dicţionar de civilizaţie iudaică. Autori. Opere. Noţiuni,* Jean-Cristophe Attias, Esther Benbassa, traducere de Şerban Velescu, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, f.a. (1997)

Glosar şi penitenţă. Se mai numeşte şi „Ziua judecăţii" sau „Ziua amintirii".

Yom Kippur (Yom Kipur) = post mare, precedând sărbătoarea „Marea iertare", celebrată la începutul toamnei (10 *Tişti,* data ebraică). Este solemnitatea cea mai respectată în lumea evreiască.

Pesah = Paştele evreiesc, sărbătoare a primăverii (martie-aprilie) şi comemorarea Exodului, a ieşirii lui Israel din sclavia din Egipt şi a formării sale ca popor liber. Paştele este sărbătorit timp de opt zile în diaspora şi şapte zile în Ţara Sfântă.

Hanuka (Hanuca) = „inaugurare, sfinţire [a Templului]" (ebraică). Sărbătoare ce evocă reconstrucţia naţională în Ţara Sfântă şi totodată o renaştere spirituală. Se celebrează la începutul iernii, timp de opt zile. Este cunoscută ca „sărbătoarea luminii" sau „sărbătoarea copiilor", care primesc, cu această ocazie, o mică sumă de bani sau chiar cadouri.

suka (suca) = colibă ceremonială la evrei, improvizată din ramuri verzi, în timpul sărbătorii recoltei (Sucot)

shickseh (şikse) = *goi* = creştin (pentru evrei)

Talmud = „învăţătură" (ebraică), sinonim cu „ghemara" = „studiu" (arabă). Cuprinde comentariul *Mişnei,* codificarea scrisă a Legii orale a iudaismului, realizat de către maeştrii academiilor din Palestina şi din Babilon.

Torah (Tora) = „învăţătură" (ebraică), substantiv derivat dintr-un verb care înseamnă „a arăta", „a instrui". Tradiţia evreiască numeşte „*Tora* lui Moise" ceea ce creştinii numesc Pentateuchul, primele cinci cărţi ale Vechiului Testament. Prin extensie, cuvântul a ajuns să desemneze ansamblul învăţăturilor normative ale iudaismului.

Valoarea Timbrului literar se virează în contul Uniunii Scriitorilor nr. 2511.1 – 171.1/ROL, BCR, filiala Piaţa Unirii, Bucureşti

Tehnoredactare:

Popimpex Serv'92 s.r.l. Graphics & Publishing

Tel. & Fax. – 324 38 23

Adresa editurii: Str. Polonă nr. 92, El. 17 A + B, Ap. 1, Sector 1, Bucureşti

Tel. şi fax: 210 88 97 E-mail: editvivaldixnet.ro

IMPRIMERIA

ARTA GRAFICA

Cal «tubig Vodă 133, S.4, Cod 70517, BUCUREŞTI Tal.: 021.336.29.10 Foi: 021 J37.07J5

E-mail: comardalartagrafitiuo weh iile: wwaurtagraficuo